

Komunikološki i antropološko-bihevioralni aspekti društvenih vrijednosti kao prediktora priznanja krivnje na primjeru osuđenika na smrt

---

Sviličić, Nikša

Doctoral thesis / Disertacija

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:236:716821>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Doctoral School, Josip Juraj University in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

DOKTORSKA ŠKOLA HUMANISTIČKIH ZNANOSTI

Poslijediplomski interdisciplinarni doktorski studij

Komunikologija

Nikša Sviličić

**„KOMUNIKOLOŠKI I ANTROPOLOŠKO-
BIHEVIORALNI ASPEKTI DRUŠTVENIH
VRIJEDNOSTI KAO PREDIKTORA
PRIZNANJA KRIVNJE NA PRIMJERU
OSUĐENIKA NA SMRT“**

Doktorska disertacija

Osijek, 2017.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

DOKTORSKA ŠKOLA HUMANISTIČKIH ZNANOSTI

Poslijediplomski interdisciplinarni doktorski studij

Komunikologija

Nikša Sviličić

**„KOMUNIKOLOŠKI I ANTROPOLOŠKO-
BIHEVIORALNI ASPEKTI DRUŠTVENIH
VRIJEDNOSTI KAO PREDIKTORA
PRIZNANJA KRIVNJE NA PRIMJERU
OSUĐENIKA NA SMRT“**

Doktorska disertacija

Osijek, 2017.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

DOKTORSKA ŠKOLA HUMANISTIČKIH ZNANOSTI

Poslijediplomski interdisciplinarni doktorski studij

Komunikologija

Nikša Sviličić

**„KOMUNIKOLOŠKI I ANTROPOLOŠKO-
BIHEVIORALNI ASPEKTI DRUŠTVENIH
VRIJEDNOSTI KAO PREDIKTORA
PRIZNANJA KRIVNJE NA PRIMJERU
OSUĐENIKA NA SMRT“**

Doktorska disertacija

mentor: prof. dr. Pero Maldini

Osijek, 2017.

Ovim putem iskreno zahvaljujem svome mentoru i prijatelju Peri Maldiniju, za nebrojene sate razgovora, sugestija i pomoći na ovoj disertaciji, kao i na njegovoj erudiciji, koja me nadahnjuje na putu k izvrsnosti...

Ovu disertaciju posvećujem mojoj Andrei i mom Lovri, kao putokaz na njihovu putu prema mudrosti, snazi i ljepoti .∴.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Doktorska škola

Naslov doktorske disertacije:

„KOMUNIKOLOŠKI I ANTROPOLOŠKO-BIHEVIORALNI ASPEKTI DRUŠTVENIH
VRIJEDNOSTI KAO PREDIKTORA PRIZNANJA KRIVNJE NA PRIMJERU
OSUĐENIKA NA SMRT“

Autor:

dr. sc. Nikša Sviličić

Informacijsko komunikacijske znanosti / Komunikologija

Doktorska disertacija sadrži:

Broj stranica:	379
Broj slika:	13
Broj tablica:	193
Broj literaturnih navoda:	108

Povjerenstvo za ocjenu doktorske disertacije:

1. predsjednik: prof. dr. sc. Pero Maldini
2. član prof. dr. sc. Zlatko Kramarić
3. član doc. dr. sc. Davor Ljubimir

Povjerenstvo za obranu doktorske disertacije:

1. predsjednik: prof. dr. sc. Pero Maldini
2. član prof. dr. sc. Zlatko Kramarić
3. član doc. dr. sc. Davor Ljubimir
4. član prof. dr. sc. Davor Derenčinović
5. član doc. dr. sc. Silvija Ručević

Datum obrane: 28. 04. 2017.

UDK oznaka:

Disertacija je pohranjena u:

1. Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici Zagreb, Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb;
2. Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, Europska avenija 24, Osijek;
3. Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Trg Sv. Trojstva 3, OsijeJosip Juraj Strossmayer University of Osijek Doctoral School

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Doctoral school

Thesis title:

COMMUNICATION AND ANTHROPOLOGIC BEHAVIORAL ASPECTS OF SOCIAL VALUES AS PREDICTORS OF GUILT CONFESSIONS ON EXAMPLE OF PRISONERS SENTENCED TO DEATH PENALTY

Author:

dr. sc. Nikša Sviličić

Scientific/Artistic Area: Scientific/Artistic Field:

Information and communication sciences / Communicology

Thesis contains:

Number of pages: 379

Number of figures: 13

Number of tables: 193

Number of references: 108

Commission for assessment of the doctoral thesis:

1. President of Commission: prof. dr. sc. Pero Maldini
2. member: prof. dr. sc. Zlatko Kramarić
3. member doc. dr. sc. Davor Ljubimir

Commission for the defence of the doctoral thesis:

1. President of Commission: prof. dr. sc. Pero Maldini
2. member: prof. dr. sc. Zlatko Kramarić
3. member doc. dr. sc. Davor Ljubimir
4. member prof. dr. sc. Davor Derenčinović
5. member doc. dr. sc. Silvija Ručević

Date of the thesis defense: 28. 04. 2017.

UDK label:

Thesis deposited in:

1. National and University Library in Zagreb, Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb;
2. City and University Library of Osijek, Europska avenija 24, Osijek;
3. Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Trg Sv. Trojstva 3, Osijek

Ime i prezime: Nikša Sviličić
Matični broj studenta: 26
OIB: 07826853755
E-mail: niksa.svilicic@proactiva.hr
Naziv studija: Poslijediplomski interdisciplinarni doktorski studij komunikologije

Naslov doktorske disertacije: „Komunikološki i antropološko-biheviornalni aspekti društvenih vrijednosti kao prediktora priznanja krivnje na primjeru osuđenika na smrt“

Mentor (komentor): prof. dr. sc. Pero Maldini

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, NE PLAGIRANJU I SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA

1. Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je doktorska disertacija isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. 2. Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam upoznat/upoznata s pravilima citiranja, znam pravilno citirati izvore drugih autora i da neću (auto)plagirati znanstvene i stručne radove, kao ni mrežne stranice. Također potvrđujem kako ni jedan dio doktorske disertacije nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši ničija autorska prava. 3. Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da bez prethodne suglasnosti voditelja studija neću objavljivati niti stavljati drugima na raspolaganje svoju doktorsku disertaciju ili dijelove doktorske disertacije izrađene u okviru poslijediplomskog interdisciplinarnog sveučilišnog studija komunikologije u Doktorskoj školi Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. 4. Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sadržaj elektroničke inačice doktorske disertacije u potpunosti odgovara sadržaju obranjene i nakon obrane uređene disertacije. 5. Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moja doktorska disertacija u digitalnom repozitoriju Doktorske škole Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Narodne novine broj 123/03., 198/03., 105/04., 174/04., 2/07.-Odluka USRH, 46/07., 45/09., 63/11., 94/13., 139/13., 101/14.-Odluka USRH i 60/15.-Odluka USRH).

Student: Nikša Sviličić

U Osijeku, 21.05.2017. godine.

Sažetak:

Ova disertacija se bavi fenomenologijom smrtne kazne, kao jednom od delikatnih metoda zaštite i očuvanja društvenog sustava, koja od samog nastanka izaziva brojne etičke i pravne prijepore. U ovoj disertaciji analizirat će se stavovi osuđenika uoči smrtne kazne, vezani za širi i uži kontekst društvenih vrijednosti i normi, kao i naše percepcije istih. Takva analiza pretpostavlja razmatranje antropoloških, sociokulturnih, biosocijalnih, komunikoloških i inih aspekata recepcije i percepcije smrtne kazne kod osuđenika na smrt, u usporedbi s prihvaćenim i definiranim društvenim normativima i vrijednostima.

Unatoč, antropološki gledano, neodvojivosti života od smrti, postavlja se nekoliko retoričkih pitanja: može li čovjek 21. stoljeća, unatoč znanjima, spoznajnom doseg i dostupnim informacijskim tehnologijama, ostati imun na efekte svijesti o smrtnosti? Budući da je pretpostavljeni odgovor niječan, nameće se logično pitanje: kakve reakcije onda kod njega ona potiče? Što to znači u srazu s društvenim vrijednostima? Je li „subjektivna istina“ subordiniran pojam „društvenoj istini“, ukoliko potonja uopće ima svoj smisao izvan zadanosti sustava u kojem djeluje?

Događa li se *circulus vitiosus*, pa se tako čovjek pomiren s izvjesnošću konačnosti, uvijek na kraju vraća temeljnim društvenim vrijednostima? Jesu li one biološki „programirane“ ili su u izravnoj ovisnosti o sociokulturnoj i bihevioralnoj paradigmi, odnosno teoriji miljea?

Sve to upućuje nas na holistički pristup u iznalaženju odgovora na ta pitanja, zato što je razvojem civilizacije čovjek razvio instrumentarije „društvenog bića“ te prihvatio čitav niz postulata ponašanja, poradi osiguranja vlastita opstanka.

Ključne riječi:

Antropologija; eshatologija; komunikologija; biheviorizam; penologija

Abstract:

This dissertation deals with the phenomenology of death penalty as one of the delicate methods of protecting and preserving the social system. which causes numerous ethical and legal disputes. In this dissertation, the views of the convicted person will be analyzed before the death penalty, related to the wider and narrow context of social values and norms, as well as our perception of them. Such an analysis assumes the consideration of anthropological, sociocultural, biosocial, communicological and other aspects of the reception and perception of the death penalty of the convicted to death, in comparison with the accepted and defined social norms and values.

Despite anthropological, inseparable life from death, several rhetorical questions arise: can a man of the 21st century, despite knowledge, cognitive reach, and available information technologies, remain immune to the effects of consciousness on mortality? Since the assumed answer is denied, the logical question arises: what kind of reaction then does it trigger? What does this mean in terms of social values? Is the "subjective truth" subordinated to the term "social truth", if the latter has its own meaning beyond the reach of the system in which it operates?

Does *circulus vitiosus* occur, so that a man reconciled with a certainty of finesse always returns to the fundamental social values? Are those biologically "programmed" or are directly dependent on sociocultural and behavioral paradigms, or the theory of miles? All this points us to a holistic approach in finding answers to these questions, because through the development of civilization man has developed instruments of "the social being" and accepted a whole series of postulates

Keywords:

Anthropology; eshatology; communicology, behaviorism, penology

1. UVOD	1
2. TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	3
2.1. Komunikološke teorije	4
2.2. Sociološke i kulturno antropološke teorije	9
2.3. Biološke i biosocijalne i antropometrijske teorije	21
2.4. Frenološka teorija	22
2.5. Lombrosova biokonstitucionalna teorija	22
2.6. Teorija biokonstitucionalnih sklonosti	25
2.7. Teorija nasljeđa	26
2.8. Kromosomska teorija	28
2.9. Rasna teorija.....	29
2.10. Endokrinološka teorija	30
3. ANTROPOLOŠKI, SEMIOTIČKI, SOCIOKULTURNI, KOMUNIKOLOŠKI I BIHEVIORALNI ASPEKTI SMRTI.....	34
3.1. Komunikološko semiotička i semantička paradigma smrti	35
3.2. Semiotika i ritualnost smrti u sociokulturnoj antropologiji	44
3.3. Tanatološka vjerovanja i pogrebni rituali	47
3.3.1. Mirila i stećci	52
3.3.2. Ples smrti	56
3.4. Semantika smrti u filozofiji i književnosti	59
3.5. Levitski zakonik i religijska određenja smrti.....	65
3.6. Eshatološki elementi smrti.....	72
3.7. Komunikološka dijalektika smrti Edgara Morina.....	78
3.8. Biocentristička teorija smrti.....	81
3.9. Bihevioralne teorije i smrt	86
3.10. Socioetnološki i pravni elementi smrti	99
3.10.1. Socioetnološki aspekti i povijest smrtne kazne	100
3.10.2. Novovjeke teorije i dijalektički aspekti smrtne kazne	108
3.10.3. Specifičnosti smrtne kazne u zemljama istočne hemisfere	110
3.10.4. Specifičnosti smrtne kazne u SAD-u	113
4. ISTRAŽIVANJE	123
4.1. Područje, problem i predmet istraživanja	123
4.2. Struktura rada.....	125
4.3. Pregled dosadašnjih istraživanja	126

4.4. Ciljevi, hipoteze i nacrt istraživanja	129
4.5. Definiranje, postavljanje, operacionalizacija istraživačkih varijabla i metodološki postupci.	131
4.6. Očekivani znanstveni doprinos.....	133
4.7. Istraživačke varijable: definiranje i operacionalizacija	134
4.8. Struktura uzorka	137
4.9. Biosocijalna i socioekonomska obilježja ispitivanog uzorka.....	139
4.10. Priznavanje krivnje i ostale varijable	161
4.11. Je li ili nije dana posljednja izjava i ostale varijable.....	204
4.12. Tema „ljubav“ u posljednjoj izjavi i ostale varijable.....	228
4.13. Tema „obitelj“ u posljednjoj izjavi i ostale varijable.....	252
4.14. Tema „Bog“ u posljednjoj izjavi i ostale varijable.....	276
4.15. Tema „Imena“ u posljednjoj izjavi i ostale varijable.....	300
4.16. Dužina pisane izjave i ostali indikatori.....	319
4.17. Utjecaj prediktora na priznanje/nepriznanje krivnje / predikcija priznanja/nepriznanja krivnje	329
4.18. Utjecaj prediktora na davanje/nedavanje posljednje izjave / predikcija davanje/nedavanje posljednje izjave	333
4.19. Utjecaj prediktora na temu „ljubav“ u posljednjoj izjavi	334
4.20. Utjecaj prediktora na temu „obitelj“ u posljednjoj izjavi	336
4.21. Utjecaj prediktora na temu “imena” u posljednjoj izjavi / predikcija teme “imena” u posljednjoj izjavi.....	338
4.22. Utjecaj prediktora na dužinu pisane izjave / predikcija dužine pisane izjave	340
5. INTERPRETACIJA ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	341
6. ZAKLJUČAK	363
7. LITERATURA	369
ŽIVOTOPIS AUTORA.....	379

1. UVOD

Strah od smrti ili fascinacija smrću oduvijek je bila zanimljiva, nerijetko i tabu-tema kroz najrazličitije sociološke aspekte ljudske evolucije. Još u razdoblju ranog solitrejena (prije 18.500 godina) i kasnog magdaleniena (između 16.500 i 14.000 godina pr. n. e.), crtežima po svodovima pećina, tadašnji humanoidi ostavljali su svoje piktograme, odnosno skicirane ilustracije svojih tadašnjih strahova, nada i želja.

Također, spoznaja o smrtnosti u mnogočemu je pridonijela razvoju ljudskog duha i civilizacije te je bila pokretačem razvoja slobodne misli i napretka. Prihvatanje smrtnosti i prolaznosti, stoljećima je također neiscrpan lajtmotiv u književnosti, slikarstvu, kiparstvu i glazbi. Neurolog Ebel Alexander (2012: 23) u svom promišljanju posrednog i neposrednog utjecaja smrti na život ide toliko daleko da utvrđuje nepobitne i izravne veze utjecaja smrti na život. Tim tragom, utjecaj izvjesnosti i neupitnosti smrti na život, njegov tijek i postupke koje činimo vrlo je značajan. Fenomen smrti jedan je od najstarijih komunikoloških subdomena, a artikulacije tog fenomena nalazimo u različitim domenama antropoloških pojavnosti. Elementi prolaznosti u tanatološkoj paradigmi jesu, naime, još od paleolitskog vremena bili kako posredni, tako i neposredni motivi širokom spektru ljudskog interesa i izražavanja; od filozofije, preko književnosti, umjetnosti, pa sve do raznih biosocijalnih istraživanja.

Također, zanimljivo je promišljati percepciju temeljnih životnih vrijednosti, u kontekstu smrtnosti. Povijesno gledajući, velik broj civilizacija svoj odnos prema životu temeljile su na egidi „pripreme za vječnost“, iz čega su se potom regrutirala i ishodišta brojnih religijskih uvjerenja i usmjerenja.

Istodobno, ritualnost smrti i predsmrća jedan je od antropološko najpotentnijih istraživačkih motiva, pa će tako i u ovoj disertaciji biti dan pregled narodnih običaja vezanih za predsmrtne i posmrtne običaje.

Središnja tema ovog rada pak bavi se fenomenologijom smrtne kazne, kao jednom od delikatnih metoda zaštite i očuvanja društvenog sustava, koja od samog nastanka izaziva brojne etičke i pravne prijepore. U ovoj disertaciji analizirat će se stavovi osuđenika uoči smrtne kazne, vezani za širi i uži kontekst društvenih vrijednosti i normi, kao i naše percepcije istih. Takva analiza pretpostavlja razmatranje antropoloških, sociokulturnih, biosocijalnih, komunikoloških i inih aspekata recepcije i percepcije smrtne kazne kod osuđenika na smrt, u usporedbi s prihvaćenim i definiranim društvenim normativima i vrijednostima.

U suvremenim društvenim uvjetima, smrtna se kazna smatra neetičkim instrumentom kažnjavanja jer pogubljena osoba nema mogućnost ispravka počinjenih grešaka. S druge strane, pri drugim oblicima kažnjavanja kao što su dugogodišnja robija i sl., učinci na delinkvente su konkretni i mjerljivi. S treće strane, postoji i žovijalna izreka kako je smrtna kazna idealna i apsolutno učinkovita, zato što nakon izvršenja kazne nikada nitko od osuđenika nije ponovio zločin.

Psihosocijalni aspekt smrtne kazne, između ostalog, nudi preventivni obrazac potencijalnim delinkventima, koji sugerira moguću posljedicu odmaka od društveno propisana ponašanja, temeljenog na društvenim vrijednostima i normama. Istodobno, antropološki i sociokulturni elementi učinka smrtne kazne upućuju osuđenika na najintimnije i najdublje preispitivanje sebe i svojih postupaka.

Na taj način, u situaciji kada je smrtna kazna presuđena i izvjesna, analiza sadržaja njihovih posljednjih izrečenih rečenica može dati potpuno ogoljen, socijalno rudimentaran prikaz percepcije razine njihova društvenog bića, koji je u takvom eshatološkom apsolutu vjerojatno najbliže iskonskoj istini.

Unatoč, antropološki gledano, neodvojivosti života od smrti, postavlja se nekoliko retoričkih pitanja: može li čovjek 21. stoljeća, unatoč znanjima, spoznajnom doseg i dostupnim informacijskim tehnologijama, ostati imun na efekte svijesti o smrtnosti? Budući da je pretpostavljeni odgovor niječan, nameće se logično pitanje: kakve reakcije onda kod njega ona potiče? Što to znači u srazu s društvenim vrijednostima? Je li „subjektivna istina“ subordiniran pojam „društvenoj istini“, ukoliko potonja uopće ima svoj smisao izvan zadanosti sustava u kojem djeluje?

Događa li se *circulus vitiosus*, pa se tako čovjek pomiren s izvjesnošću konačnosti, uvijek na kraju vraća temeljnim društvenim vrijednostima? Jesu li one biološki „programirane“ ili su u izravnoj ovisnosti o sociokulturnoj i bihevioralnoj paradigmi, odnosno teoriji miljea?

Sve to upućuje nas na holistički pristup u iznalaženju odgovora na ta pitanja, zato što je razvojem civilizacije čovjek razvio instrumentarije „društvenog bića“ te prihvatio čitav niz postulata ponašanja, poradi osiguranja vlastita opstanka.

Na tome društveno (r)evolucijskom putu, znatno širem i kompleksnijem nego što ga klasični koncept društvene socijalizacije može objasniti, dogodile su se i brojne „nuspojave“ koje su dijelom proizvod nametnute percepcije i shvaćanja društvenih vrijednosti, a dijelom naučeni i preuzeti obrazac društveno prihvaćenog ponašanja.

Taj se obrazac polako redefinirao u stereotipove, čije će istraživanje i analiza biti sastavnim dijelom istraživanja ove disertacije.

2. TEORIJSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

S obzirom na specifičnost teme i doseg znanstvenih hipoteza ovog istraživanja, nije moguće definirati samo jednu disciplinu društvenih znanosti na kojoj bi se ova disertacija temeljila. Stoga je nužan interdisciplinarni pristup više disciplina i subdisciplina društvenih znanosti koji će omogućiti holistički uvid u problematiku rada i valjanu analizu razmatrane tematike.

Ovaj rad stoga svoj znanstveni postament ima u antropološkim, kulturološkim, sociološkim i komunikološkim teorijama. Rad svakako počiva i na zasadama tanatologije¹ kao legitimne znanstvene subdiscipline koja proučava pojavnost smrti ljudskih bića, sugerira njezinu važnu antropološku dimenziju².

2.1. Komunikološke teorije

Komunikološka podloga ovog rada temelji se na semantičkim i semiotičkim obradama završne rečenice osuđenika na smrt, s obzirom na to da je jezik komunikacijski kanal, a semiotika odnosno semantika poruke komunikacijski kod.

Na tom tragu, komunikolog Vreg (1975: 11-13), smatra da se jezik treba promatrati na trima osnovnim razinama: semantičkoj, koja proučava odnos između jezičnih znakova i izvanjezičnih „objekata“ koje ti znakovi označavaju; sintaktičkoj, koja proučava međusobni odnos znakova, te pragmatičkoj, koja uspostavlja odnos između znaka i njegova korisnika.

Istraživanje u ovoj disertaciji obradit će sve tri spomenute razine.

Naime, analizom sadržaja posljednje rečenice osuđenika na smrt dobit će se niz podataka koji imaju komunikološku relevantnost. Istraživanje će se također baviti kontekstom izrečenog sadržaja osuđenika, brojem riječi u posljednjoj poruci te će definirati ključne tematske odrednice ideje posljednjih rečenica.

Dobivene rezultate potom će se korelirati s nizom zavisnih i nezavisnih varijabla.

---

¹ grč. „*tanathos*“ – smrt, „*logos*“ – znanost

² Tanatologija bi se mogla prevesti kao „znanost o smrti“, a pobliže proučava, promišlja i nastoji objasniti fizičku i simboličku fenomenologiju procesa i doživljaja umiranja, kao i brojne rituale i vjerovanja koje ih često prate. Upravo u tom kontekstu i tanatologija je vrlo bliska, kako komunikološkoj, tako i sociološkoj i antropološkoj misli, jer je nit povezanosti života i smrti, pa se samim time i tanatološka istraživanja mogu spomenuti kao posredna podloga ovoga multidisciplinarnog rada.

Temeljem toga moći će se vidjeti postoji li veza između semiotičkih i semantičkih komunikacijskih obrazaca i nekih drugih, primjerice biosocijalnih ili antropoloških karakteristika osuđenika. Ako se pokaže pozitivna korelacija, to može biti značajan poticaj za nastavak istraživanja i produbljivanje predmeta istraživanja.

Također, dramaturgija davanja posljednjeg osuđeničkog iskaza može se osloniti na Bergerovu i Calabreseovu „teoriju smanjenja neizvjesnosti“³, koja zastupa komunikološko-teorijski model pri kojem je početak komunikacijskog procesa između dviju osoba u početku prepun neizvjesnosti, pa je količina relevantnih informacija reducirana. Protokom vremena dolazi do povećanja broja relevantnih informacija u tome komunikacijskom procesu, pri čemu se po autorima smanjuje sadržajna neizvjesnost između komunikanta i komunikatora.

Berger i Calabrese (1975: 33-35) nastojali su iznaći teorijski model koji će objasniti međuodnos informacijskog koncepta i temeljnih varijabla razvoja odnosa. Pronašli su ga u tzv. „šest aksioma“, za koje autori drže da su presudni u razvoju komunikacijskih odnosa. To su: verbalna komunikacija, neverbalna „toplina“, informacijska „žed“, informacijsko samootkrivanje, komunikacijska recipročnost, sličnost i sviđanje.

Aksiom 1. (verbalna komunikacija):

Budući da je u početnoj fazi komunikacije razina neizvjesnosti vrlo visoka (sugovornici se ne poznaju), s vremenom i količinom verbalnom komunikacijom izmijenjenih informacija, snižava se razina neizvjesnosti kod komunikatora i recipijenta. Ovaj aksiom neposredno je povezan s komunikacijskim procesom prigodom uzimanja posljednje izjave osuđenika na smrt. Naime, sukcesivno dužini trajanja posljednje izjave događa se i smanjenje neizvjesnosti subjekata u procesu, odnosno pretpostavka je da osuđenik suočen s neizbježnošću kraja, vremenom postane razgovorljiviji. Samim time količina informacija i njihov semiotičko/semantički potencijal postaje analitički potentnijim.

---

³ Engl. *Uncertainty Reduction Theory*

Aksiom 2. (neverbalna toplina):

Afirmativni neverbalni pristup komunikacijskom procesu od strane proaktivnog komunikatora izravno utječe na povećanje opsega verbalne komunikacije, te se tako smanjuje razina „komunikacijske neizvjesnosti“. Prigodom prikupljanja podataka za potrebe istraživanja aksiom neverbalne topline vrlo je važan komunikološki element. Za kvalitetu i opseg komunikacijskog procesa između komunikatora (prikupljač podataka) i komunikanta (osuđenik), a s obzirom na specifičnost situacije, važan je element empatičnosti koji komunikator ostavlja na sugovornika.

Proporcionalno s elementom suosjećanja, koji se posredno manifestira i kroz neverbalnu komunikaciju, događa se i uspostava povjerenja između subjekata komunikacijskog procesa. Uspostava povjerenja donosi opsežniji iskaz komunikanta (osuđenika), s preciznijim semiotičko/semantičkim obilježjima koja su korisna za istraživanje.

Aksiom 3. (traženje informacija):

U trenutku početka komunikacijskog procesa, razina neizvjesnosti vrlo je visoka, pri čemu komunikator i komunikant nesvjesno nastoje iznaći što više relevantnih informacija u kontekstu njihove komunikacije. Kako se razina neizvjesnosti smanjuje, tako se smanjuje i potreba za dodatnim informacijama u tom procesu. U kontekstu istraživanja to znači da se može pozicionirati tematski fokus kvantitativnog istraživanja o semiotici i semantici narativa u posljednjim rečenicama prije egzekucije, koji je sastavni dio znanstvenih hipoteza istraživanja.

Aksiom 4. (samorazotkrivanje):

Razina komunikacijske neizvjesnosti uvjetuje nižu razinu intimnosti u komunikacijskom procesu, iz čega proizlazi da niža razina neizvjesnosti u komunikacijskom procesu uvjetuje višu razinu intimnosti, odnosno izmjene relevantnih informacija između komunikatora i komunikanta. Razvidno je, dakle, da se uspostavljanjem komunikacijske empatije i povjerenja između subjekata komunikacijskog procesa dobivaju preciznije i relevantnije informacije za potrebe istraživanja, što je od ključne važnosti za provjeru znanstvenih hipoteza.

Aksiom 5. (recipročnost):

U početku komunikacijskog procesa, kada je razina neizvjesnosti vrlo visoka, sugovornici nemaju potrebu za komunikacijskim reciprocitetom, što negativno utječe na relevantnost procesa izmjene informacija. Aksiom recipročnosti afirmira komunikacijsku vještinu komunikanta koji svojim pristupom i metodikom mora postići stupanj informacijskog ekvilibriteta, odnosno što prije prevladati razinu neizvjesnosti koja je prisutna u početku komunikacijskog procesa između osuđenika i onoga tko ga intervjuira.

Aksiom 6. (sličnost i sviđanje):

Sličnost u načinu artikulacije sadržaja, kao i emotivno prepoznavanje između osoba u komunikacijskom procesu smanjuje razinu komunikacijske neizvjesnosti, dok je njihove različitosti povećavaju. Element sličnosti i sviđanja komunikacijski je sinkron s aksiomom empatičnosti, a u konačnici dovodi do višeg stupnja senzibiliziranosti komunikatora (osobe koja intervjuira osuđenika) za komunikanta (osuđenika) i temu komunikacije, dočim se postiže viši stupanj preciznosti i relevantnosti dobivenih informacija.

Na Bergerovu i Calabreseovu (1975.) teoriju aksioma nadovezuje se komunikolog Vreg (1975: 13), koji u svom radu smatra da jezik kao komunikacijski kod treba uz semantičko i semiotičko određenje imati i sintaksno-pragmatični element, koji je nužan za adekvatnu percepciju komunikacijskih kodova.

Komunikacijski model pod nazivom „teorija narativne paradigme“⁴ promovirao je Fisher (1985: 74-89). Temeljem provedenih istraživanja Fisher zastupa stav da su sve forme ljudske komunikacije u kontekstu priče. Drugim riječima, čovjek pri artikulaciji nekog informacijskog sadržaja zapravo – priča priču, a efekt sadržaja na sugovornika upravo je proporcionalan s pripovjedačkim umijećem komunikatora. Fisher ide do te mjere daleko da tvrdi kako se svi obrasci svakodnevne komunikacije, privatne i profesionalne, mogu staviti pod pripovjedački nazivnik. Fisher (1985: 15) tako kaže da je: „... pripovijedanje ili naracija zapravo komunikacija ukorijenjena u vrijeme i prostor, koja daje smisao, motiv i akciju svakom aspektu našeg i života drugih. Pripovijedanje je i svaki verbalni ili neverbalni apel bilo kojoj osobi da povjeruje ili djeluje na određeni način.“

Fisherovu komunikacijsku teoriju preuzeo je i razvio Hartley (2011.), koji narativnu komunikaciju dijeli na dva dijela: lanac događaja i način artikulacije pričanja, odnosno radnju i kako je ta radnja ispričana recipijentu informacija. Hartley smatra da je od iznimne važnosti za vjerodostojnost komuniciranog sadržaja adekvatan pristup usklađivanja prirode radnje koje se dogodila s načinom njezine deskripcije.

Istraživanje će uključiti Fisherovu i Hartleyjevu komunikacijsku teoriju analizom narativa posljednje rečenice prije egzekucije osuđenika. Analizom će se ustanoviti frekvencijski i semiotičko/semantički elementi izjave dane pred egzekuciju, koji će potom biti korelirani s prirodom počinjena zločina zbog kojeg su počinitelji osuđeni na smrtnu kaznu. Pritom će se moći vidjeti specifična razlika u percepciji počinjena zločina (kroz deskripciju zločina i (ne)pokajanja počinitelja), u usporedbi s objektivnim pokazateljima počinjena zločina, dobivenim kroz bazu podataka kaznionice.

---

⁴ Engl. *Narrative Paradigm Theory*

Na taj će se način analizirati element usklađivanja prirode radnje, s načinom deskripcije, što je temeljni postulat Hartleyjevih istraživanja. Također, posredno će se na taj način ispitati i postojanje stereotipova u našoj percepciji, temeljenoj na društvenim vrijednostima i normama, u usporedbi s rezultatima istraživanja.

2.2. Sociološke i kulturno-antropološke teorije

S obzirom na predmet istraživanja ove disertacije, socijalni čimbenici devijantnosti nameću se kao logičan trag na koji se naslanja ovaj rad. Naime, socijalni čimbenici posredno i neposredno determiniraju bihevioralne obrasce. Postoje brojni socijalni čimbenici, ali se većina teoretičara slaže da tu prvenstveno spadaju: stupanj obrazovanja, uređenost društvene sredine, socioekonomska pozadina, obitelj, migracijski procesi i mediji.

Također, pojednostavljeno gledajući, društvene vrijednosti i norme koje su se manifestirale u ponašanju naših odgajatelja, kao i vrijednosti društvenih skupina uz koje smo odrastali, kreirale su naše vrijednosti. Potom naše ponašanje postaje izravno uvjetovano tim istim vrijednostima. U našoj socijalnoj interakciji, tako i mi utječemo na odgoj svoje djece i druge ljude u socijalnoj interakciji, dočim se „začarani krug“ nastavlja.

Temeljna socijalizacija događa se u najranijoj dobi kada dijete usvajajući komunikacijski aparat (govor) biva suočeno s prvim, naizgled bizarnim, elementima društvenih okvira npr.: „Ovo ne smiješ dirati“, „Ovo je tatin kompjutor, nemoj sa sokom blizu toga!“, „Ne prosipaj hranu iz tanjura“, „Obriši se poslije jela“, „Jesi li rekao hvala za čokoladu“, „Ne skači i ne trči po stanu, susjedima ispod nas to lupa i smeta im“ i sl. S vremenom obrasci socijalno prihvatljiva ponašanja za veliku većinu ljudi postanu i njihove temeljne vrijednosti ponašanja, pri čemu uopće ne razmišljaju je li im (i u kojoj mjeri) to nametnuto primarnom socijalizacijom. U idućoj generaciji, oni posredno iste vrijednosti prenose na svoju djecu, pa se tako prenose i čuvaju društvene norme i vrijednost.

Ipak, događa se i odmak od takvih društveno nametnutih normi, koji se očituje u raznim oblicima društvene devijantnosti. Premda se društvene devijacije obično percipiraju kao problemi i potencijalna opasnost za društvo, neki teoretičari sugeriraju namjerno utjecaj društva na pojavu devijacija. Taj, naizgled, začudan obrazac društvenog djelovanja objašnjava se tako da društva povremeno stimuliraju pojavu devijantnosti, kako bi ukazivanjem i stigmatizacijom istih učvrstila svoje moralne granice i potvrdila nametnute vrijednosti i norme.

Socijalizacija dakle predstavlja kompleksnu rezultantu procesa učenja kroz interakciju s okolinom, unutar zadanih pravila društvenih vrijednosti i normi, koje se očituju u brojnim aspektima života. U konačnici, lakonski rečeno, osobine ličnosti predstavljaju zbroj individualnih iskustava u kontekstu društvenih zadanosti, pri čemu u toj paradigmi svoje ishodište nalaze i devijantna ponašanja društvenih jedinki.

Socijalizacijski proces nameće poštovanje društvenih uloga, pri čemu one predstavljaju niz normi, tj. sociokulturoloških određenja prava i obveza. Takve uloge predstavljaju poveznicu između socijalnog individualiteta i društva kao institucije. Kada individualitet preraste u ekstrem događa se konflikt uloga, tada okolina reagira i sankcionira taj vid „socijalnog neposluha“, s ciljem da sustav, temeljen na društvenim vrijednostima i normama, koji odgovara velikoj većini, ostane nepromijenjen. Upravo tako društveni sustav osigurava vlastitu opstojnost, ponekad nauštrb potencijalno revolucionarnih ideja, o čemu svjedoči čitav niz povijesnih događanja od početka civilizacije do danas.

Fanuko (2003: 7) smatra da je socijalizacija kontinuiran proces u kojem se čovjek neprestano susreće s novim izazovima koje društvo stavlja pred njega, pri čemu se očekuje da osoba zauzme svoju socijalnu ulogu u tome društvenom dramoletu.

Također, Fanuko razlikuje nekoliko tipova socijalizacije koje povezuje s različitim životnim razdobljima i ulogama, i to:

a) primarna socijalizacija

Vrlo je važna u prvim godinama djetetova razvoja, a podrazumijeva njegov društveni razvoj, pod okriljem društvenih vrijednosti i normi.

b) sekundarna socijalizacija

U sekundarnoj socijalizaciji, dijete dolazi u kontakt s drugom djecom, učiteljima i profesorima, te na taj način prihvaća i usvaja širu domenu socijalnih vještina.

c) anticipativna socijalizacija

Anticipativna socijalizacija predstavlja kreiranje socijalizacijskog profila i elemente odgoja djeteta temeljem očekivane društvene uloge koju će, kada odraste, dijete obnašati.

d) razvojna socijalizacija

Kada osoba stasa i prikloni se društvenim vrijednostima i normama, njezin društveni razvoj tu ne staje, naime, čovjek je u neprestanoj akomodaciji sebe, u suglasju s mijenama društva.

e) obrnuta socijalizacija

Za razliku od tradicionalnih društava, u modernim društvima događaju se rapidne promjene koje iniciraju odmak od starih obrazaca društvenog ponašanja, pod egidom prilagođavanja novom vremenu i društvu današnjice. Obrnuta socijalizacija u velikoj je mjeri indoktrinirana razvojem informacijske tehnologije i popularne kulture.

Fanukova teorija, kao i ostale nesociološke teorije, bit će temeljem dobivenih rezultata znanstvene analize usporedno revalorizirane kroz diskusiju na kraju ove disertacije.

Osim navedenih socijalizacijskih paradigma, mogu se izdvojiti i elementi obrazovanja, migracijskih procesa i obiteljski čimbenik, kao teorijski modeli koji će biti kvantitativno analizirani u istraživačkom dijelu disertacije.

Naime, dubinsko istraživanje prediktora koji definiraju obrazac počinjena zločina i priznanje zločina prije egzekucije, uključuje analizu naobrazbe počinitelja zločina, njihovu rasu i nacionalnost, kao i ključnih riječi (tematskih odrednica) koje su osuđeni spomenuli u posljednjim rečenicama prije egzekucije.

Analizom rezultata istraživanja vidjet će se je li ispravna teorija o razini naobrazbe u korelaciji s počinjenjem zločina, odnosno analizom rase i nacionalnosti počinitelja moći će se zaključiti je li točan teorijski model koji spominje „migracijski proces“ u kontekstu socijalno devijantnog ponašanja.

Da bismo provjerili teorijski model koji govori o ulozi obitelji kao relevantan socijalni čimbenik, varijabla „tematske odrednice“ pri programiranju istraživanja, u dijelu kvantificiranja završnih riječi osuđenika bit će i „obitelj“.

Na taj način ćemo kvantitativno, empirijski dokazati u kojoj mjeri zaista pretpostavljeni socijalni čimbenici djeluju na objektivne determinante devijantnog ponašanja.

U definiranju ishodišta ovog rada važno je također naglasiti ulogu društvenih vrijednosti, kojima se bavi istraživački dio ove disertacije, jer pretpostavljamo da su upravo one izvorište zločina kao društvenih anomalija.

Nadalje, ako društvene vrijednosti definiramo kao ishodište sociokulturne paradigme svake društvene zajednice, tada se može reći da su one ujedno i temelj društvenih normi. Usklađenost društvenih vrijednosti s društvenim normama tako čini sociokulturni meritum društva, koji se tada nameće kao preferencijalna paradigma, odnosno orijentir poželjnoga društvenog ponašanja. Posve je logična želja svakog sustava da sastavnice tog sustava prihvate takav orijentir, zbog toga što su tako kontekstualizirane vrijednosti i norme posredno i neposredno u službi očuvanja stabilnosti tog sustava.

Upravo na tom tragu ova će disertacija istražiti potvrđuju li se u konkretnoj situaciji smrtne kazne pretpostavljeni sociokulturni stereotipovi, odnosno u kojoj se mjeri mogu definirati prediktori koji ukazuju i tako anticipiraju potencijal devijantnog ponašanja u zajednici.

Društvene vrijednosti predstavljaju dakle kompleksan civilizacijski mehanizam na kojem se temelje društvene znanosti. Distorzivna ponašanja pojedinaca i grupa koja ne ulaze u sustav društvenih vrijednosti i normi može se nazvati elementima socijalne patologije.

Pojam socijalne patologije (lat. „*socius*“ – društven, „*pato*“ – bolest, „*logos*“ – znanost) prvi je put upotrijebljen sredinom 19. stoljeća, a podrazumijeva skup društvenih pojava kojima je zajedničko odstupanje od društvenih normi i vrijednosti.

Pojam socijalne patologije koristi se kao naziv za sve društveno neprihvatljive, nepoželjne i negativne pojave u nekom prostoru i vremenu.

Koncept socijalne patologije prvi je put spomenut u radu antropologinje Douglas (1966: 69). Ona istražuje fenomen „prljavog“ u razvoju ljudskog roda i analizira uzročno-posljedične veze koje su se dogodile kada bi neki socijalni element u ljudskoj evoluciji izmaknuo kontroli i ušao u domenu „društvene neočekivanosti“, koju Douglas tada prvi put i naziva socijalnom patologijom. Douglas tako samo produbljuje Jamesov nauk (1907.), koji je dao temeljne naznake postojanja društveno neodgovorna ponašanja te je, uz Douglas, postao inspiracijom za Durkheima, Puntama, Russela i mnoge druge renomirane sociologe koji su poslije razvijali teoriju društvene patologije.

Nadalje, socijalna patologija, kao deterministički koncept, razvija se u suvremenoj društvenoj znanosti i odnosi se na aspekte društvenih struktura i ponašanja, kao i vrijednosti koje se pripisuju pojedinim socijalnim kategorijama. Ovakve antropološko-sociokulturne konstrukcije pojavljuju se prvi put u doba prosvjetiteljstva u Europi.

U to vrijeme, socijalne prijestupe pripisivalo se nadnaravnim silama i čarobnjaštvu, koje je obuzelo počinitelja i nagnalo ga da počini zlodjelo. S obzirom na to da je prosvjetiteljstvo usmjereno na ljudski razum i znanstveno razumijevanje prirodnog svijeta, rani sociolozi počeli su objektivizirati vrijednosti i norme društva te nepoželjna ljudska ponašanja odmicati od metafizike i objašnjavati kao zločine protiv zakona prirode i države.

Istovremeno, moderno društvo koje se razvija tijekom industrijskog kapitalizma i kolonijalizma, kreiralo je povećane migracije stanovništva i sve značajniji jaz između, s jedne strane, kolonijalnih naroda i koloniziranih teritorija te bogatih kasta, s druge strane.

Po O'Connor (2001: 122), takve društvene promjene sukcesivno su dovele do socijalnih nejednakosti, koje su eskalirale društvenom opasnošću od strane potlačenih i ugnjetavanih slojeva, što je deriviralo momentumom socijalne patologije. S vremenom socijalno nezadovoljstvo, koje je u početku bilo na marginama dosega društvenih vrijednosti i normi, poprima svoje sociopatološko obličje.

Ono se očituje povećanim kriminalom, ubojstvima i sve češćim odmakom od sociokulturnih normi kakve je propisivala društvena zajednica.

Tako je Durkheim (2011: 15-24) stvorio temelje za moderne sociološke studije društva s naglaskom na društvenim činjenicama struktura i sustava, a ne pojedinaca. Po Durkheimu, zadatak očuvanja sustava leži na optimizaciji sustava, a ne na kažnjavanju prijestupnika. Socijalnu patologiju definira kao „primjenjenu sociologiju“, a po njemu obuhvaća tri temeljne oblasti socijalnih istraživanja:

1. Devijantno ponašanje, koje obuhvaća ponašanja koja odstupaju od društvenih normi
2. Društvenu dezorganizaciju, koja obuhvaća raspad obrazaca društvenih odnosa na kojima se zasniva organizacija institucija ili grupa
3. Društvenu reakciju, koja obuhvaća društvene mjere i kazne s ciljem prevencije i eliminiranja devijantnih ponašanja u društvu.

U najsveobuhvatnijem kontekstu, socijalno devijantno ponašanje podrazumijeva aberaciju od društvenih standarda i normi. U okviru socijalne patologije izdvaja se onaj obrazac pojedinačnog i/ili grupnog ponašanja koji rezultira socijalno distorzivnim, tj. devijantnim ponašanjem.

Kada takav obrazac ponašanja počne remetiti usklađenost sustava, njegovih vrijednosti i normi, tada dolazi do opasnosti za ustroj društvene zajednice, pa se tada javlja društvena reakcija prema takvoj vrsti ugroze. Durkheim je definirao kriterije distorzivno devijantnih ponašanja, koja odudaraju od društveno prihvatljivih biheviornalnih postamenata, pa uvodi tzv. „statistički model ponašanja“, pri čemu kaže da su ponašanja devijantna onda ako odudaraju od statističkog prosjeka (Durkheim, 2011.).

Pri „statističkom modelu“ on ne ulazi u analizu počinitelja djela, njegove motivacije, socioekonomskog ili zdravstvenog stanja počinitelja, već se samo poziva na statistički kontekst, pri definiciji socijalne patologije. Svoju teoriju potom proširuje „normativističkim shvaćanjem“, pri čemu sugerira da je svako devijantno društveno ponašanje ono koje odstupa od propisanih vrijednosti i normi koje su karakteristične za svaku pojedinačnu zajednicu.

U „teorijama konflikata“, prepoznaje vladajuću kastu kao normativnu snagu koja propisuje što je dobro i „normalno“, tj. društveno prihvatljivo, a što nije i što zavređuje kaznu. Dakle, ovdje uvodi instituciju društva kao apsoluta vrijednosnog sustava.

U „teoriji vrijednosti“, uspostavlja termin univerzalne društvene vrijednosti, te propisuje norme i sredstva s ciljem očuvanja i zaštite tih vrijednosti.

Nadalje, u djelu *Pravila sociološke metode*, utemeljuje i sociološke teorije devijantnog ponašanja, koje uz osobnost počinitelja kontekstualiziraju i društvene paradigme s mogućim negativističkim utjecajem na formativni razvoj pojedinca.

Durkheim tako definira nekoliko teorija: „Teoriju socijalnih procesa“, „Teoriju socijalnih veza / društvene kontrole“, „Teoriju socijalnog učenja“ i „Kulturološke teorije“.

Prva, „Teorija socijalnih procesa“, promišlja usmjerenja istraživanja socijalnih devijacija koja tumače razloge nastanka tih pojavnosti u kontekstu socijalnih procesa i problema neke društvene zajednice. Zanimljivo je da je Durkheim nastanke socijalnih devijacija korelirao sa slabljenjem utjecaja društvenih normi, odnosno nedovoljno snažnom društvenom porukom o posljedicama počinjena zločina na počinitelja.

U „Teoriji socijalnih veza“, koja se nerijetko u literaturi naziva i „teorijom društvene kontrole“, analitički pristupa socijalnoj patologiji i istražuje zašto se većina ljudi ponaša prodruštveno, a ne devijantno. Zaključuje da je prihvaćanje zajedničkog sustava vrijednosti od većine ljudi uvjetovano općim društvenim socioekonomskim i sociokulturnim interesima (Durkheim, 2011: 113).

U „Teoriji socijalnog učenja“ Durkheim prvi put u povijesti prepoznaje obrazac oponašanja sredine, uzora i idola, dočim objašnjava devijantna ponašanja u društvu. Završne, „Kulturološke teorije“ objašnjavaju pojave socijalno devijantnog ponašanja s aspekta problema konflikta kulture i kulturnih obrazaca (Durkheim, 2011: 45-61).

Tijekom ranoga dvadesetog stoljeća, rađa se ideja o „društvenoj ravnoteži“, odnosno ideja „strukturnog funkcionalizma“ (Parsons, 1996: 13-23). Parsons zagovara usporedbu počinjena grijeha s društvenim normativima (vrijednostima i normama) te odgovarajuću kaznu za počinitelja.

Razvidno je da su spomenuti teorijski modeli O'Connor i Durkheima komplementarni s Parsonsovim modelima te se u konačnici usuglašavaju u domeni očuvanja društvenih vrijednosti kao nužnog normativa života. Naime, vrijednosti i norme dio su svakodnevnog života još od početaka društvenosti i potvrda čovjekova iskoraka iz biološkog u socijalno. Maldini (2011: 156), izdvaja dva shvaćanja vrijednosti u filozofiji; „... prvo, apriorističko shvaćanje (vrijednosti kao danosti u ljudskoj prirodi) i drugo, empirističko shvaćanje (vrijednosti se empirijski izvode iz ljudskih potreba i interesa)“.

Po Maldiniju, potonje shvaćanje „... ishodište je kasnijeg relativističkog shvaćanja pojma vrijednosti koji nastaje uspostavom modernog građanskog društva i stavljanjem čovjeka u središte univerzuma“.

U istom djelu, uz filozofski pristup, autor spominje i kulturnoantropološki segment shvaćanja vrijednosti te objašnjava njegov nastanak temeljem komparativnih istraživanja većeg broja različitih društava, s različitim društvenim strukturama. Spominje i treći, psihologijski pristup gdje uvodi „pojmove“ i „sadržaje“ pri čemu spominje: elemente ličnosti, mentalne konstrukte, oblike ponašanja, aspiracije, motivacije, potrebe i stavove.

Maldinijevo promišljanje, pristup i njegova definicija filozofskog, kulturnoantropološkog i psihologijskog elementa, kao temeljnog pristupa u dijalektici društvenih vrijednosti stoga se potpuno uklapa u teorijsku podlogu ove disertacije.

Na tom tragu, istraživanje u ovoj disertaciji definirat će zbiljsko ponašanje prijestupnika, i to analizom njihovih biosocijalnih, antropoloških, komunikoloških i sociopatoloških obrazaca ponašanja. Rezultatima istraživanja moći će se proniknuti u razliku recepcije i percepcije postojećih stereotipova te sugerirati društveno korektivne radnje, s ciljem anticipiranja potencijala zločina, odnosno ublažavanja njegovih posljedica.

Nadalje, Čulig i dr. (1982: 23), pišu da: „... vrijednosti kao relativno stabilne i trajne osnove pojedinačnog i kolektivnog djelovanja, individualne društvene svijesti, iskustveno, kulturno i povijesno uvjetovane, pojavljuju se kao implicitni ili eksplicitni obrasci poželjnoga, organizirajući se u sustave vrijednosti. Ljudi ne prihvaćaju samo jednu vrijednost, nego mnoštvo vrijednosti koje se nalaze u međusobnom odnosu. Zbog toga se može govoriti o strukturi vrijednosnog sustava, odnosno određenom principu organiziranosti i njegovom hijerarhijskom rasporedu.“

Tragom ovog citata može se zaključiti kako je struktura vrijednosno normativnog društvenog sustava vrlo kompleksan mehanizam koji kreće od vrijednosnih orijentacija koje putem sustava vrijednosti i preferencija vrijednosti, a preko mišljenja i uvjerenja, emocija i motiva kreira ponašanje pojedinca.

Dakle, dedukcija kauzaliteta pojavnosti koji konkluzivno vodi prema obrascima devijantnog ponašanja člana neke zajednice izgleda ovako:

1. Vrijednosne orijentacije koje nameće društvena zajednica
2. Sustav vrijednosti te zajednice
3. Preferencije vrijednosti zajednice
4. Osobno mišljenje, u kontekstu postavljene vrijednosne paradigme
5. Sociokulturni milje odrastanja

6. Emocije
7. Stavovi
8. Shvaćanje
9. Mišljenje
10. Uvjerenje
11. Motivacija
12. Odluka prema djelovanju
13. Počinjenje zločina.

Vrlo važni segmenti koji vode prema ponašanju pojedinca kriju se u stavovima, mišljenju i uvjerenju, koji potom kreiraju motivaciju na počinjenje (ne)djela. S obzirom na to da su stavovi latentni i promjenjivi idiomi ponašanja definirani nizom osobnih i socijalnih pretpostavki, teoretičari se slažu oko toga da je stav stečena tendencija osobne reakcije, upogonjen emotivnim stanjem stavonoše.

Upravo se u tom segmentu stav razlikuje od shvaćanja, pri kojemu je prisutna kognitivna strukturiranost doživljaja koji prethodi (ne)djelu. Shvaćanje vodi prema kreiranju mišljenja o subjektivitetu situacijskog elementa, a potom slijedi uvjerenje koje je točka s koje nema povratka u kontekstu počinjenja zločina.

Durkheim (1984: 31-67) je zbog toga zastupao teoriju „mehanizma socijalne kontrole“, kao preventive (i kurative) učestalih društvenih devijacija. Kao način borbe protiv neželjenih, patoloških, pojavnosti u društvu Durkheim zaziva krivične kazne. Njima se društvo brani od kriminalaca, dočim se čuva kolektivni moral, svijest i stabilnost društva. Istovremeno uvodi i element rehabilitacije prijestupnika, kao društvenu reakciju nakon odslužene kazne za počinjeni zločin.

Lambert Quételet, primjerice, odbacuje teorije biologizma u tumačenju sociopatoloških pojava te svaku kriminalnu radnju smatra isključivo problemom koji je kreiralo samo društvo (Quételet, 2016: 47). Njegov temeljni cilj bio je istražiti međusobnu vezu društvenih i prirodnih okolnosti nastanka devijantnog ponašanja. Ključne varijable koje je istraživao bile su siromaštvo, natalitet, mortalitet i kriminalne radnje, te atmosferilije.

Quételet je bio sklon razmišljanju kako postoji nepobitna veza između utjecaja prirodnih faktora (atmosferilija) na najširi spektar društvenih devijacija. Tako primjerice utvrđuje da se na jugu Europe ubojstva događaju ovisno o klimatskim promjenama, dok je istovremeno prvi zamijetio višu učestalost samoubojstava u sjevernim zemljama Europe.

Također, istražujući devijantna ponašanja i posljedice takvih ponašanja, dolazi do fenomena „termičkih zakona“, pri čemu zagovara tezu da je stopa kriminalnih djela u korelaciji s godišnjim dobima.

Tu teoriju Quételet potkrepljuje istraživanjima koja potvrđuju da se ljeti u statistički značajnim otklonima češće događaju zločini protiv osoba, dok se zimi češće događaju zločini „protiv“ imovine, a tvrdi da „sušne godine“ također rezultiraju imovinskim kriminalitetom.

Ta teorija postaje temelj kasnijeg „termičkog zakona devijantnosti“ koji kaže da zemljopisno-klimatski čimbenici oblikuju strukturu prirode i frekvenciju opsega zločina. Quételet je tako korelirao zanimanje i ekonomski status počinitelja i njegove biosocijalne karakteristike s godišnjim dobima, odnosno s vremenskim prilikama prigodom počinjenja zločina.

Utvrdio je da postoji pozitivna korelacija između zanimanja i potencijala zločina te da visoko educirane osobe, koje se bave privatnim biznisom, imaju urođenu sklonost kriminogenom ponašanju usmjerenom prema drugim osobama, dok su devijantna ponašanja niskokvalificiranih radnika češće usmjerena prema imovini i strojevima.

Osim toga, Quételet je ustanovio „prostornu distribuciju društvenih devijacija“, dočim izrađuje mape i karte gradova i naselja, te istražuje učestalost društvenih devijacija na potezu grad – selo, odnosno centar grada – periferija. Idejom da grafički apostrofira lokalitete na kojima je počinjen zločin, u korelaciji s vremenom i načinom počinjenja, postaje pionikom standardnih policijskih metoda današnjice.

Sutherland upućuje na to da je svaki identitet pojedinca zapravo proizvod njegove interakcije s okruženjem, dok se interakcija čovjeka s vlastitim socijalnim okruženjem odvija na temeljima izmjene društvenih vrijednosti (Roots of Sutherland Criminology, 2016: 36).

Temeljna hipoteza u Sutherlandovim istraživanjima bila je da je interpersonalni kontakt jedini način učenja prihvaćanja društvenih vrijednosti i normi.

Uveo je nove metode u istraživanju sociopatologije, tj. devijantnih ponašanja, inzistirajući na autobiografskim elementima pri razgovoru s ispitanicima. Cilj je bilo prepoznavanje i izoliranje specifičnih sadržaja u interpersonalnoj komunikaciji s drugim osobama, koje su svojim utjecajem mogle biti okidač za kriminogeni potencijal te osobe.

Ishodišni čimbenici devijantnog ponašanja po Sutherlandu se nalaze u interakcijskom odnosu između nezadovoljnog pojedinca i društvene situacije u kojoj se nalazi.

On je definirao i ključna načela teorije diferencije: osoba uči kriminalno ponašanje putem asocijacija, po istom obrascu kao i društveno prihvatljivo ponašanje. Po Sutherlandovoj teoriji, moguće je da potomak kriminalca bude častan čovjek, dok istovremeno potomak nekriminogene obitelji može postati kriminalac.

Pantić (1977: 277) upozorava na emotivnu motivacijsku komponentu, koja može i nelinearno kreirati uvjerenja te reakciju. Za razliku od stavova, koji su prosvjed spram općih uvjerenja, stereotipovi i antropološki atavizmi mogli bi biti važni segmenti pri počinjenju zločina koji će se analizirati.

Naime, valja pretpostaviti da će upravo stereotipovi, npr. vječne ljubavi, preljuba, pravde, nepravde, zasluga, nezasluga i sl., u kontekstu znanstvenog istraživanja i motiva počinjenih zločina koji su prethodili smrtnoj kazni, imati ključnu ulogu.

2.3. Biološke i biosocijalne i antropometrijske teorije

Određeni aspekti bioloških teorija također će biti zastupljeni u ovom istraživanju. Biološki pristup u analitici pojavnosti socijalnih devijacija naglašava određenost humanog ponašanja prema biološkim i fiziološkim čimbenicima, dočim kao posljedicu sugerira promjenu bihevioralnih i fizičkih određenja osobnosti.

U biološkim teorijama socijalno devijantnih stanja nalazimo na brojne istraživačke pristupe o kojima će biti riječi u idućim poglavljima. Jedan dio bioloških, biosocijalnih i bioantropoloških istraživanja bavio se tumačenjem i teorijskom zasnovanosti kriminogenog ponašanja.

Cilj takvih istraživanja bio je da se proučavanjem bioloških naznaka anticipiraju moguće kriminogene pojavnosti te da se tako pronađe objašnjenje devijantnoga društvenog ponašanja.

U najpoznatije biološke (biosocijalne i bioantropološke) teorije ubrajaju se:

2.4. Frenološka teorija

Frenologija (grč. „frenos“ – srce, duša, duh, razum, „logos“ – znanost), znanstvena je disciplina koja temeljem oblika lubanje određuje mentalne sposobnosti, karakterne osobine i sklonosti prema devijantnim socijalnim ponašanjima.

Bečki liječnik Gall autor je frenološkog pristupa prema kojemu ljudska mentalna obilježja počivaju u posebnom organu na površini mozga. Njihova veličina odražava stupanj manifestnosti i izraženosti te karakteristike u ponašanju osobe s tom karakteristikom (Frenologija, 2015.).

Mozak je podijeljen na zone, nazvane po obilježjima koja se, navodno, u njima nalaze (npr. borbenost, sposobnost zapažanja, kriminogeni poticaji i sl.). Simpson (2005.), pozivajući se na Gallova istraživanja, ukazuje da je kod potencijalnih kriminalaca glava kruškastog oblika jer dominira „niži segment“, dok je kod nedelinkvenata razvijeniji gornji dio glave.

Pristalice ove teorije smatrale su da se na osnovi segmenata glave sa sigurnošću može predvidjeti buduće ponašanje osobe i otkriti agresivna, kriminogena priroda čovjeka. Frenologija je bila iznimno popularna tijekom 19. stoljeća, međutim poslije je novim znanstvenim dosezima potpuno odbačena. Ipak, neke njezine postavke, koje se odnose na lokalizaciju emocija, mišljenja i opažanja u mozgu, pridonijele su daljnjem razvoju neuroznanosti i psihologije.

2.5. Lombrosova biokonstitucionalna teorija

Prve studije o korelaciji nečije tjelesne konstitucije i kriminogenih postupaka javljaju se početkom 20. stoljeća, a istraživao ih je Lombroso (Crime Study, 2015.). Njegovi aksiomi o „genetskom“, tj. „rođenom zločincu“ temeljili su se na istraživanjima koje je proveo na 3000 antropometrijskih mjerenja, pri čemu je „... istražio algoritam fizičkih pojavnosti i bioloških tragova, kojima se može anticipirati osoba sklona kriminalu“ (Crime Study, 2015.).

Zaključio je da su ovo biološki parametri koji ukazuju na potencijalno suspektno i kriminogeno ponašanje:

- neuobičajena veličina i/ili oblik glave
- „čudne“ oči i spojene obrve
- facijalna asimetrija
- izbočene jagodice
- prevelike ili premalene uši
- usne izokrenute prema vani
- neuredni zubi
- naborana koža
- savijen nos (lopovi imaju ravan nos, a ubojice kljunasti)
- predugački ili prekratki obrazi
- tamnija put
- predugačke ruke.

Po Lombrosu (1911: 22), osobe koje imaju pet ili više navedenih bioloških karakteristika jesu „rođeni kriminalci“.

Osim tjelesnih odrednica „rođenih kriminalaca“, Lombroso uvodi i druge tragove temeljem kojih se može prepoznati potencijalno kriminogenu osobu. Tako navodi pet točaka koji ulaze u domenu biosocijalnih karakteristika:

- 1) nizak prag podnošenja boli
- 2) uporaba posebnoga, kriminalnog slenga u govoru
- 3) groteskna artikulacija misli
- 4) tetovaže

5) nezaposlenost.

Pozivajući se na svoja istraživanja, Lombroso (1911: 32) klasificira kriminalce u tri kategorije:

1. Rođeni kriminalci (30 % svih kriminalaca)
2. Iracionalni (nenormalni) kriminalci (idioti, imbecili, paranoiidi, epileptičari, dementne osobe, histeričari i alkoholičari)
3. Povremeni kriminalci, koje dijeli na:
  - a) kriminaloidi
  - b) pseudokriminalci ili „slučajni“ zločinci
  - c) kriminalci iz navike.

Kriminaloidi su kriminogene osobe koje su imale poteškoća tijekom djetinjstva i povremeno zadiru u delinkvenciju. Pseudokriminalci nisu proaktivno zločinački orijentirani. Oni su reaktivne, iracionalne osobe, koje će počiniti zločin samo u samoobrani. Kriminalci iz navike regrutiraju se iz najniže educiranih slojeva građanstva, koji nužno zbog svoje ekonomske bijede imaju doticaje s kriminalom.

Po Jonesu (2001: 45), relevantne studije na temu biokonstitucionalne teorije razvijali su Goring i Hooton. Goring je bio kritičan prema Lombrosovim istraživanjima jer ponavljaajući isti eksperiment na sličnom uzorku nije došao do istih rezultata kao Lombroso. Goring, naime, nije ustanovio da odudaranje od antropometrijskih standarda nipošto ne može biti prediktor za anticipaciju potencijala devijantnog ponašanja.

Štoviše, po Jonesu, optužio je Lombrosa za njegovu teoriju „rođenog zločinca“ naglašavajući da, osim što je teza netočna, može biti i iznimno socijalno delikatna, te da: „... nitko ne može biti proglašen zločincem, a da ne počini zločin.“

Koncem 1939. godine, Hooton (1955: 1-10) radi istraživanje na 14 000 kriminalaca i 3000 ne-kriminalaca u deset saveznih država SAD-a, te potvrđuje i reafirmira Lombrosova istraživanja. Temelj Hootonovih teorija krije se u njegovoj tezi da su biološke inferiornosti temeljni motivator i primaran okidač za zločin.

Premda je suvremena znanost mahom odbacila ove teorije, Lombrosove i Hootonove teorije i njihovi pogledi na potencijalne zločince prisutni su i danas, u obliku stereotipova o nekim manjinskim skupinama. Primjerice, istraživanja provedena na policijskoj percepciji društveno prihvatljiva ponašanja pokazuju da policijski službenici imaju slične stereotipove o pojedinim rasnim skupinama u kontekstu kriminogenog potencijala, što se temelji na njihovoj profesionalnoj empiriji.

Ova će biokonstitucionalna teorija i u ovom radu biti provjerena, u kontekstu istraživanja o biosocijalnim karakteristikama osuđenika na smrt, kao prediktora određenih, zadanih, kriminogenih varijabla. Analizirat će se njihova visina, težina, boja kose, boja očiju itd., a rezultati analize korelirat će se s nezavisnim varijablama te tako doći do znanstvene potvrde efekta biosocijalnih karakteristika kao prediktora za zločin.

2.6. Teorija biokonstitucionalnih sklonosti

Teorija biokonstitucionalnih sklonosti svoj je vrhunac doživjela u razdoblju od 1920. do 1940. godine. Ova je teorija nastala stapanjem dvaju teorija; Lombrosove biokonstitucionalne teorije i teorije nasljeđa. Osnova teorije jest biološka nasljednost kao temeljni uzročni faktor za počinjenje zločina, odnosno opća sklonost prema delinkvenciji koja se stječe genetski i nasljeđem „posebnoga konstitucionalnog tipa“. Pritom se tvrdi da se nasljeđem ne mogu prenositi afiniteti za identična počinjena kriminalna djela predaka, već samo sklonosti koje su do njih dovele.

Tim tragom, ovaj pravac istraživao je učinke nasljednih sklonosti koji mogu dovesti do devijantnog ponašanja. Bachhiesel (2008.) proučava razvoj teorije biokonstitucionalnih sklonosti, kao jednog od pravaca kriminologije i ističe najistaknutijeg predstavnika, Lenza (1920.).

Lenz negira teoriju „urođenog zločinca“, ali zato smatra da kod određenih osobnosti postoje urođene sklonosti prema devijantnom ponašanju. Takvo devijantno ponašanje određuje, uz nasljedne osobine, fizički izgled i psihičku osobnost.

2.7. Teorija nasljeđa

Teorija nasljeđa jednim svojim dijelom također zadire u širi kontekst Lombrosovih teorija, a njezin je najznačajniji predstavnik Ferri. Kao Lombrosovi student, pod utjecajem svog mentora napisao je 1884. godine svoje kapitalno djelo *Criminal Sociology* u kojem istražuje prediktore zločinačkog ponašanja kod ljudi. (Ferri, 1917: 24).

Biološki čimbenici za Ferrija su izvor delinkvencije pa u objavi rezultata svojih istraživanja kaže: „... u ponašanju neke osobe postoje nasljedne sklonosti, to se najbolje vidi na primjeru dviju osoba; u graničnom slučaju, ispričamo li im neslanu šalu na njihov račun, prvi će se nasmijati, a drugi će vas ubiti. Taj drugi, osim idiotije ima naslijeđenu sklonost za zločinom, dok tu sklonost prva osoba nema.“ Ferri, (1917: 118, 436).

Ključan trenutak, onaj koji diktira nasljedni element, za Ferrija jest trenutak oplodjenja i intrauterini procesi u majci, u prenatalnom dijelu života svake osobe.

Pod izravnim utjecajem teorije nasljeđa, razvija se disciplina pod nazivom „eugenika“. Pojam „eugenike“ prvi put uvodi Galton, a ona zagovara sterilizaciju osoba koje imaju genetske predispozicije za delinkvenciju, kako bi se spriječila njihova reprodukcija. (Galton, 1886: 246-263).

Neke varijacije eugenike⁵ u svojim djelima spominje i Nietzsche koji u svojim brojnim književnim raspravama teoretizira i potiče nastanak eugenički programiranog nadčovjeka. Nietzscheove teorije zagovarale su nastanak projekta „Fontana života“ (njem. „Lebensborn“) te u ratnim godinama posredno i neposredno bile primjenjivane u nacističkim⁶ idejama o pročišćenju, „arijevskoj rasi“.

Postoji nekoliko znanstvenih diskursa pogleda na teoriju nasljeđa:

1. Genetička razumijevanja

Ova podgrana biološke teorije nasljeđa zagovara pristup da je kriminogeno ponašanje podložno dualističkom procesu interakcije urođenih i nasljednih pojava. Temelji ove podgrane teorije nasljeđa najčešće su dokazivani istraživanjem obitelji kriminalnog miljea i na jednojajčanim blizancima.

Rezultati istraživanja pokazali su da postoji statistički značajan učinak društvene zajednice na psihološki profil osobe, ali također, da je znakovita i genetska sklonost prema zločinu, ako postoji nasljedni element kao varijabla istraživanja.

---

⁵ O problemu eugenike piše F. William Engdahl u svom djelu *Sjeme uništenja* (engl. „Seeds of destruction the hidden agenda genetic manipulation“), Engdahl piše: "Između 1920. i 1935. godine fondacija Rockefeller, iza koje je stajala grupa vrlo moćnih i bogatih američkih i engleskih obitelji, otpočela je projekt rasne eugenike, koji se temeljio na navodnoj genetskoj superiornosti bijele ljudske rase. Oni su tvrdili da je određena ljudska rasa / etnicitet superiorni jer imaju bolju genetsku osnovu. Upravo je fondacija Rockefeller s financijskom potporom iz New Yorka bila ta koja je u Njemačkoj utemeljila Kaiser Wilhelm Institut rasne biologije – temelj kasnijih nacističkih i Hitlerovih rasnih progona." Knjiga je dostupna u PDF obliku na poveznici: <http://booksreadingathome.com/downloads/seeds-of-destruction-the-hidden-agenda-genetic-manipulation-f-william-engdahl.pdf>.

⁶ U prijeratnoj Njemačkoj eugenika je bila pod patronatom američkih fundacija, a u prosincu 1930. godine Nacionalsocijalistička stranka donosi zakon koji omogućuje prisilno steriliziranje shizofreničara, epileptičara, mentalnih bolesnika, slijepih i gluhih ljudi te alkoholičara. Više o tome na poveznici: <http://www.nature.com/scitable/forums/genetics-generation/america-s-hidden-history-the-eugenics-movement-123919444>. Neposredno prije Drugoga svjetskog rata (ali i za vrijeme njega), nacisti su provodili projekt pod nazivom „Fontana života“ (njem. „Lebensborn“), pri čemu je država pružala potpunu skrb djeci nastaloj „sparivanjem“ nacistički (arijevski) antropometrijski poželjnih parova. Više o tome na poveznici: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/Lebensborn.html>

2. Kromosomske aberacije deriviraju delinkventski čin

Ovaj pristup proučavanju zločina upućuje na kromosomsku aberaciju, kao temeljni uzrok devijantnog ponašanja.

3. Teorija socijalnog nasljeđa

U teoriji socijalnog nasljeđa, starije generacije prenose svoje frustracije i probleme mlađim generacijama.

Dakle, ovdje se radi o jednom od podoblika „teorije miljea“, pri čemu se naglašava negativistički obrazac odgoja koji poslije rezultira asocijalnim ponašanjem, mržnjom prema sustavu i svima koji su dio sustava, te posredno i neposredno – delinkventnim ponašanjem.

Sagledavajući teoriju nasljeđa u kontekstu istraživanja, može se reći da podatci kojima raspolažemo mogu posredno provjeriti navedene teorije.

Primjerice, gledano sa sociokulturološkog aspekta, razvidno je da teorija miljea može biti indikator potencijala teških kriminogenih radnji, dočim razina naobrazbe može biti jedan od izvjesnih prediktora takvih sociopatoloških devijacija.

2.8. Kromosomska teorija

Rodonačelnik kromosomske teorije jest Pinatel, a temeljna teza na kojoj se zasniva teorija tvrdi da su poremećaji u kromosomima u jezgri stanice koja sadrži gene odgovorni za delinkvenciju. (Pinatel, 1955: 24).

Pinatel je radio istraživanja na zatvorenicima, pri čemu je razvio poseban biološki pravac razumijevanja odnosa gena i socijalno neprihvatljiva ponašanja, pri čemu je zaključio da je „prevladavajući višak“ Y kromosoma odgovoran za kreiranje kriminogenih karakternih crta.

Osim toga, Pinatel zaključuje da se kombinacije kromosoma XYY kod muškaraca i XXY kod žena smatraju kriminogenim. Višak Y kromosoma označava kao razlog vrlo konkretnih kriminalnih djela kod muškaraca, kao što su: seksualni delikti, ubojstva i sl., a kod žena: prostitucija i čedomorstvo. (Pinatel, 1955: 33).

Osnovne su postavke njegove teorije:

- a) Jedan od 1000 muškaraca ima kromosomsku aberaciju XYY.
- b) Muškarac XYY višestruko je podložniji kriminogenom ponašanju od XY muškarca.
- c) Muškarac XYY ima niži stupanj inteligencije od XY muškarca.
- d) Budući da je više XYY muškaraca u zatvorima od XY muškaraca, takav hormonalni poremećaj temeljni je marker i prediktor neprihvatljivom društvenom ponašanju.

Dostupni podatci iz uzorka nam, nažalost, ne daju mogućnost provjere kromosomske teorije, ali bi Pinatelove zaključke trebalo uzeti u obzir u proširenju istraživanja, ako analiza ostalih bioloških prediktora bude dala rezultate koji bi ukazivali na sinergiju s Pinatelovim teorijama.

2.9. Rasna teorija

Rasna teorija posredno baštini dio rezultata Lombrosovih i Garofalovih istraživanja, korelirajući društveno neprihvatljivo ponašanje i kriminogeni potencijal s rasnom pripadnošću. Ova teorija smatra se najradikalnijom biološkom teorijom, a zasniva se na istraživačkim aksiomima da kod određenih rasa i/ili etniciteta postoji izrazitija učestalost delinkvencije nego kod drugih, temeljem urođenih i naslijeđenih čimbenika.

Premda je Garofalo (1914: 240-244) kriminalitet prvenstveno smatrao posljedicom moralnih anomalija, neki su autori preuzeli njegovo učenje i nadogradili ga novim elementima. Tako se primjerice kod Hawkinsova istraživanja počinjenje kriminalne radnje promišlja u korelaciji s rasom i/ili etnicitetom počinitelja i prirodom počinjena zločina. Istraživanja pokazuju da su migracijske rase, odnosno rase koje nisu autohtone u lokalnoj društvenoj zajednici sklonije delinkvenciji od domicilne rase. (Hawkins, 1995: 11). Uvažavajući Garofalovu teoriju moralnih anomalija, kao prediktora kriminaliteta i Hawkinsove teorije rasne delinkvencije, taj se fenomen može objasniti zbrojem genetičko uvjetovanih i naslijeđenih instinkata koji se razvijaju u novonastaloj situaciji, kod osoba različite rase od domicilne, s izraženim niskim ekonomskim standardom.

S obzirom na to da postoje podatci o rasi, etničkoj pripadnosti i ostalim biološkim posebnostima osuđenika na smrt te da su svi osuđenici krimene zbog kojih su osuđeni počinili u SAD-u, korelacija njihovih biosocijalnih karakteristika s prirodom počinjena krimena može sugerirati mjeru prihvaćanja, odnosno odbacivanja znanstvenih hipoteza koje se temelje na „rasnoj teoriji“.

2.10. Endokrinološka teorija

Endokrinološka teorija bavi se proučavanjem utjecaja žlijezda s unutarnjim izlučivanjem i njihovom korelacijom s temperamentom, psihosocijalnim karakteristikama i općenitim ponašanjem čovjeka u društvenoj zajednici.

Ova teorija smatra da je „casus belli“ kriminogenih radnji uvjetovan poremećajem u radu endokrinih žlijezda. Pritom se spominje: štitnjaču, hipofizu, nadbubrežnu žlijezdu i spolne žlijezde. Naime, ako postoji prirodni disbalans u radu tih žlijezda, dolazi do poremećaja koje je opisao glavni zastupnik ove teorije A. K. Pandey.

Poremećaji su istraženi i opisani kao: poremećaj ličnosti, sklonost prema riskantnim ponašanjima i jačanje nagona. Pandey je doradio Lombrosovu teoriju i nadovezao se na nju temeljem rezultata znanstvenih studija. Pandey ukazuje na to da „... žlijezde s unutarnjim izlučivanjem značajno utječu na psihofizički razvoj osobnosti čovjeka, dočim se poremećajima u radu tih žlijezda mogu objasniti svi oblici devijantnog ponašanja“. Kritičari Pandeyevih istraživanja podržavaju relevantnost njegovih istraživanja, ali se suprotstavljaju načinu tumačenju dobivenih rezultata. (Pandey, 2015: 13).

Poremećaji endokrinih žlijezda, po njima, utječu na emocionalno stanje neke osobe, dok je izravna veza s kriminogenim ponašanjem, koju zagovara Pandey, više posredna i nije relevantna.

U suvremenoj kriminalistici, endokrinološkom teorijom najčešće se služe službe u slučajevima seksualnih delikata i nerazjašnjenih zločina, zbog toga što rezultanta disbalansa rada endokrinih žlijezda dovodi do asocijalnosti, afekata i pojačavanja nagona, što su prediktori za spomenute zločine.

Tijekom dvadesetog stoljeća antropolozi u suradnji s kriminolozima, svojim istraživačkim djelovanjima pokušavaju dokazati kako je disfunkcionalnost endokrinološkog sustava značajan marker u kriminogenoj etiologiji.

Vodeći se presumpcijom da je u značajnom dijelu razlog kriminalitetu razvidan iz biokonstitucije počinitelja zločina, a manjim segmentom teorijom miljea, pristalice teorije kriminogene biokonstitucije zagovarale su sterilizaciju registriranih kriminalaca, kako bi se preveniralo potomstvo sa sličnim, „kriminogenim“, genetskim materijalom.

Budući da je sastavni dio istraživanja ove disertacije i analiza bioloških i biosocijalnih prediktora kod osuđenika na smrt, podatci do kojih će se doći analizom rezultata moći će u određenoj mjeri potvrditi ili odbaciti prethodne biološke teorije, kao preduvjete kriminogenog ponašanja. Tako će primjerice podatci o visini, težini, boji očiju ili rasi osuđenika biti mogući prediktori u anticipiranju devijantnog ponašanja, na tragu prethodnih, spomenutih, bioloških teorija.

Ovo će istraživanje, osim toga, istražiti koje vrijednosti iskazuju osuđenici i u kojoj mjeri je naš kognitivni diskurs podložan antropološkim, socijalnim i komunikacijskim stereotipovima. To će se postići na način da se u okviru posljednje rečenice prije egzekucije osuđenika na smrt napravi analiza ključnih (stereotipnih) temeljnih pojmova (na kojima se temelji smisleni konstrukt ideje završne rečenice), za koje pretpostavljamo da bi se našle u završnoj rečenici osuđenika.

Valja pretpostaviti da će se zacijelo raditi o vrijednostima, odnosno elementima istraživačkih varijabla kroz spominjanje: Boga, vjere, ljubavi, obitelji, djece, prijatelja ili nekih osobnih specifičnosti. Istraživanje će potvrditi u kojoj će se mjeri pojaviti značajne statističke vrijednosti za takve pojmove, temeljem čega ćemo moći kroz potvrđivanje i/ili odbacivanje znanstvenih hipoteza pružiti i znanstveni dokaz o tome. Drugim riječima, u širem kontekstu, analiza rezultata pokazat će mogu li se postavljene varijable istraživanja definirati prediktorima devijantnog ponašanja ili ne mogu.

Dakle, razvidno je da je upravo ovakva struktura poslužila u programiranju ovog istraživanja. Naime, u sekundarnom izvoru podataka koji će biti korišten u istraživanju, postoje potpuni podatci o osuđenima na smrt koji govore o brojnim sociodemografskim, religijskim, obrazovnim, biosocijalnim, komunikološkim, antropometrijskim i sociološkim aspektima počinitelja zločina.

Ispitivani uzorak istražit će se na temelju prethodno navedenih teorijskih modela, dočim će se provjerom znanstvenih hipoteza ujedno moći provjeriti i ispravnost postavki teorijskog modela. Time će se vidjeti kako opisani sustav društvenih vrijednosti determinira predmet istraživanja, dok će posljedica toga biti dio istraživanja koji definira artikulaciju komunikološke paradigme predmeta istraživanja.

Sukladno tome, kroz rezultate istraživanja u korelaciji s priznavanjem/nepriznavanjem krivnje i kajanjem, dobit će se odgovor dijele li ljudi na društvenim marginama (kriminalci osuđeni na smrt) iste sustave vrijednosti i norme s ostatkom populacije.

Nadalje, uzorak istraživanja čine upravo ljudi koji su u domeni socijalne patologije, odnosno čiji unutarnji vrijednosno-normativni sustavi odudaraju od društveno prihvatljiva ponašanja, opisanog u prethodnim modelima i teorijama.

Teorijski temelji ovog rada nalaze se u antropološkim, komunikološkim, biološkim i sociokulturološkim studijama koje su nastojale dati odgovor na pitanje mogu li (i ako mogu, u kojoj mjeri) određene biosocijalne karakteristike pojedinca postati relevantnim prediktorima za formiranje širega komunikološkog habitusa te eventualnu prekogniciju socijalnih reakcija.

Tako će primjerice Bergerova i Calabreseova komunikološka teorija aksioma, kao i Fisherova komunikološka teorija „naracijske paradigme“ biti osnovicom komunikoloških aspekata istraživanja ovog rada. Naime, analizom posljednjih izjava koje su dali osuđenici na smrt mogla bi se uočiti opetovanost određenih termina i/ili frazeologije, pri davanju iskaza.

Ako to stavimo u kontekst ostalih varijabla i prediktora, kao primjerice vremena provedenog u zatvoru do objave presude ili vrste prethodno počinjenih zločina, mogla bi se ustanoviti povezanost obuhvata posljednje izjave, u kontekstu navedenih elemenata. Na taj bi se način mogla ustanoviti i povezanost s Hartleyjevom naracijskom komunikacijskom teorijom.

Također, sociokulturne antropološke teorije, kao npr. već spomenute Durkheimove teorije socijalnih procesa, teorije socijalnih veza / društvene kontrole, teorija socijalnog učenja i kulturološke teorije, svakako nalaze svoje mjesto u sociokulturološkom teorijskom obuhvatu ovog rada. Primjerice, prema sociokulturološkoj teoriji miljea, razvoj i komunikološki individualitet određene osobe apriorno su determinirani odgojem i društvenom okolinom, dok biološko nasljeđe pritom ima sporednu ulogu, što postaje temeljem bihevizma.

S druge strane, nativisti su isticali biološku determinantu i genetiku kao presudni element koji predefinira razvoj i ponašanje pojedinca. Novovjeka antropološka, psihološka i sociološka istraživanja zagovaraju „bihevioralno nativni ekvilibritet“, odnosno pristup koji podjednaku važnost daje utjecaju nasljeđa i utjecaju okoline.

Osim komunikoloških i antropološko sociokulturnih teorija, svakako treba spomenuti i biološke, tj. biosocijalne i antropometrijske teorije kao što su: frenološka teorija, Lombrosova biokonstitucionalna teorija, teorija biokonstitucionalnih sklonosti, teorija nasljeđa, kromosomska teorija, rasna teorija ili endokrinološka teorija.

3. ANTROPOLOŠKI, SEMIOTIČKI, SOCIOKULTURNI, KOMUNIKOLOŠKI I BIHEVIORALNI ASPEKTI SMRTI

U ovom poglavlju analizirat će se antropološki, semiotički, sociokulturni, komunikološki i bihevioralni aspekti predsmrća, smrtnosti i smrti. Također, bit će riječi o semiotičkim i semantičkim aspektima tanatologije, i to kroz ritualnost smrti i pogrebne ritualne u sociokulturnoj antropologiji i smrti kao motivu u umjetnosti, filozofiji i književnosti.

Osim toga, poglavlje će se posebno baviti eshatološkim elementima smrti, analizom djela Edgara Morina, kao i socioetnološkim, pravnim i bihevioralnim teorijama. Nastavno na istraživanje, u zadnjem dijelu ovog poglavlja bit će riječi o dijalektici i fenomenologiji smrtne kazne nekada i danas.

3.1. Komunikološko semiotička i semantička paradigma smrti

Komunikološka semiotika i semantika u kontekstu smrti i smrtnosti, odnosno opće tanatologije kompleksna je tema koja se može promišljati kroz brojne pojavnosti, kako komunikacijske, tako i one u širem antropološkom smislu.

Istraživanjem posljednjih izgovorenih rečenica osuđenika na smrt te detekcijom njihovih semiotičko-semantičkih kodova, provjerit će se istinitost stereotipiziranih, pretpostavljenih, obrazaca ljudskih vrijednosti kao što su: život, obitelj, ljubav i vjera i ostali važni jezični toponimi (osobna imena, imena djece, dragih stvari, životinja ili inih personaliziranih pojavnosti).

Jedna od najkraćih definicija semiotike kaže da je semiotika disciplina koja proučava pojavnost znakovlja i njihov komunikacijski smisao. Ulazeći dublje u analitiku semiotike, nailazimo na preciznije podjele kodiranja komunikološkog subkonteksta, i to u: oznakama, obličjima, analogijama, metaforama, simbolima i supkulturnim značenjima.

Semiotika je, također, usko povezana s područjem lingvistike koja proučava strukturu i značenje jezika, kao komunikacijskog aparata. Semiotička tradicija istražuje proučavanje znakova i simbola kao značajnog i porukom kompleksnijeg dijela komunikacijskog procesa. Jasna je i uska veza semiotike s antropološkom znanošću pa tako primjerice glasoviti književnik i semiotičar, Eco (1986: 11) predlaže da se „... svaki kulturni fenomen može [se] proučavati kao komunikacija semiotičkim i/ili semantičkim šifirnikom“. U ovom citatu Eco pod „šifirnikom“ smatra „dekođer“ komunikacijske poruke, koji semantičkim dodatkom, gojoj sintaksi temeljne poruke daje širi smisao.

Sintaksa kao grana semiotike koja se bavi formalnim svojstvima znakova i simbola definira pravila o tome kako se riječi reguliraju i kombiniraju u oblicima fraza i rečenica, dok je pragmatika leksička disciplina koja izvorno proučava artikulacijske učinke jezika. Termin „pragmatika“ izveden je iz Morissova (1971.) teorijskog modela, koji je uočio važnost razdvajanja sintakse, semantike i pragmatike.

Može se dakle reći da sintaksa proučava logično algoritmiranje i kombiniranje znakova, semantika definira njihova značenja, a pragmatika valorizira njihovu primjenu, kao i međurelaciju između znakova i njihovih korisnika.

Priznanju pragmatike kao leksičke discipline u velikoj mjeri pomogao je američki pragmatizam u filozofiji te simbolički interakcionizam u sociologiji. Oni u epicentar istraživanja ne postavljaju znanstveno-teorijske obrasce, već svakodnevni život, utemeljenost svakodnevnih ljudskih postupaka, kao i kognitivne i emotivne elemente koji utječu na ponašanje ljudi.

Temelj američke pragmatične misli, dakle, nisu neostvarive utopijske ideje, već uvjerenja koja se tretiraju pravilima, koja reguliraju ljudsko ponašanje. Ova se teorija u određenoj mjeri nastavlja na širi filozofski nauk Kierkegaarda, na kojeg upućuje Emmanuel (1991: 119), koji prvi put definira izraz „subjektivna istina“, odnosno „pragmatizam“.

Pragmatika se zasniva na ideji da je utilitarna funkcija jezika njegova praktičnost i svakodnevna uporabivost. Zanimljivo je da pri analizi govornog procesa uzima nekoliko okolnih čimbenika koji utječu na relevantnost poruke, jasnoću poruke i prepoznavanje semantičkog koda, tj. ideje govornika.

Ti su elementi definirani mjestom, vremenom, temom, svrhom, ciljem, komunikatorom i recipijentom te poruke. Iznimno je važan i persuazivni element govornika, odnosno „snaga iskaza poruke“, koja djeluje na sugovornika.

Nadalje, govorni se činovi sastoje od fonetskoga čina iskaza (izričaja) na nekom određenom jeziku, propozicije (onoga o čemu je riječ u komunikaciji), ilokucije (govornikove namjere) i perlokucije (djelovanja na primatelja). „Govorni čin“ nije „čin govorenja“, već komunikacijski proaktivitet koji se iščitava razinom komunikatorove persuazivnosti i asertivnosti u komunikacijskom procesu te učinkom na recipijenta (Filozofski govorni činovi, 2015.).

Dakle, govoreći o govornim činovima, zapravo govorimo o namjeri utjecaja na sugovornika kodiranjem sadržaja komunikacijske poruke.

Upravo će taj dio semantike i pragmatike biti podložan analitičkom dijelu ove disertacije. Naime, analizom sadržaja posljednjih izgovorenih riječi i stavljanjem u kontekst multivarijantne korelacije, moći će se zaključiti u kojoj mjeri postamenti leksika, semantika, semiotika i pragmatika, mogu biti posredni ili neposredni prediktor za počinjenje zločina, pri čemu pragmatična priroda govornog događaja određuje razinu prihvaćenosti i interpretacije komunikacijskog iskaza, kao specifičnoga govornog čina.

Drugim riječima, identična izgovorena rečenica, u kontekstu govornog događaja, može biti protumačena na nekoliko različitih načina. I ovdje se, također, može povući paralela s istraživanjem iz ove disertacije, jer ono se na komunikološko-leksičkoj razini odvija u vrlo specifičnom kontekstu, neposredno pred egzekuciju osuđenog. Upravo stoga može se pretpostaviti da su informacije koje u tom trenutku komunikant izgovara recipijentu istinite i iskrene.

Taj eshatološko-komunikacijsko-leksički element pruža relevantnu podlogu da će rezultati istraživanja i odgovori na znanstvene hipoteze biti referentni i precizni.

Dakle, prva razina govornog čina jest „lokucijski čin“, koji predstavlja sam čin artikulacije nekog sadržaja. Očekuje se kako će artikulacija misaonih logema komunikatora biti jasna recipijentu, zato što se sklopljeni iskazi stvaraju s određenim ciljem i svrhom. Taj pragmatično utilitarni dio „lokucijskog čina“ predstavlja iduću stepenicu u semiotičko-semantičkom razvoju govornog čina, a naziva se „ilokucijska snaga“ (Filozofski govorni činovi, 2015.).

„Ilokucijska snaga“ predstavlja paradigmu tendenciozne snage iskaza, odnosno takvim izrazima komunikator ima podsvjesnu ili svjesnu želju da ostavi određen dojam na recipijenta poruke. Treća razina govornog čina jest razina ostvarene impresije na recipijenta, tj. mjera u kojoj je primatelj poruke prepoznao, shvatio i empatizirao semiotičko-semantičko odaslanu poruku. Ova se razina naziva „perlokucijski efekt“ (Filozofski govorni činovi, 2015.).

Po brojnim istraživačima govornog čina, najvažniji je dio komunikacijskog procesa „ilokucijska snaga“, odnosno druga razina govornog čina. U modeliranju posrednog imperativa i suptilne sugestije, po riječima Francea Vrega (1975: 23), krije se persuazivna snaga komunikacijskog izraza⁷.

Nadalje, govorni čin može biti valoriziran na dvjema razinama, semantičko-holističkoj i semantičko-analitičkoj. Prva razina podrazumijeva smisao konkretnog iskaza, dok druga razina uključuje sinkronicitet komunikacijskog djelovanja „mikro elemenata“ govornog čina, koje spaja zajednička funkcija opće ideje konkretne interpersonalne komunikacije, kao naprimjer čin pokajanja ili npr. čin traženja (Vreg, 1975.).

Tim slijedom, logičan nastavak u promišljanju kodiranja komunikološkog potkonteksta u teoriji govornih činova jest performativ.

Jezični filozof Austin (1962.) kreator je termina „performativ“. Usprotivivši se klasičnoj podjeli komunikacijske paradigme na istinite ili neistinite iskaze, istraživao je utjecaj komunikacijske moći jezika u holističkom smislu. Austin tako iznalazi jezični pragmatizam, koji ne poznaje definirane obrasce dotadašnje semantike, te se zalaže za potpuno novi pristup semantici jezične komunikacije.

---

⁷ Primjer: ako profesor lakonski kaže: „Vrata su otvorena!“, taj se iskaz može protumačiti kao metafora odnosno: „Dao sam vam interes za kolegij, na vama je da ga produbite“, konstatacija: „Vrata su otvorena, propuh je...“, neizrečena naredba: „Hitno ih zatvorite!“ ili neizgovoreno, suptilno upozorenje: „Možete biti izbačeni s predavanja, ako ne zatvorite vrata!“

Tako nastaje termin „performativ“, koji se može definirati kao jezični fundament komunikacijskog pragmatizma. Austin analizira jezične semiotičko-semantičke normative te zaključuje da se dominantna funkcija jezika ne krije u leksičko-gramatičkoj čistoći, već u njegovoj komunikacijsko-persuazivnoj dimenziji.

U citiranu djelu *Kako djelovati riječima* objedinjena su predavanja koje je Austin tijekom pedesetih godina prošlog stoljeća održao na Harvardu. Predavanja se bave prezentacijom, semantikom i semiotikom postavljanja performativne komunikacije, koji su danas sastavni dio moderne persuazivne komunikacije.

Ishodišna točka Austinovih istraživanja jest retoričko pitanje: što činimo kazujući nešto? Pritom diferencira tri spomenute, ključne polazišne točke; lokucijski čin, ilokucijski čin i ilokucijska snagu i perlokucijski efekt, odnosno gramatičku pojavnost jezika, pragmatičnost snage jezičnog izraza i razine postignutoga komunikacijskog efekta.

Osim performativa, on uvodi i pojam „konstativa“, koji imaju semantičko dihotomnu ulogu, odnosno odražavaju komunikacijsko stanje stvari kroz predikaciju istinitosti ili laži. Tako kaže: „Za razliku od 'konstativa', 'performativi' krajnje simplificirane komunikacijske minijature koriste simplificirane glagole u prvom licu jednine, za koje se ne može odrediti jesu li istiniti ili lažni.“

Pri ovoj definiciji, Austin najčešće spominje konkretan oblik performativa na primjeru ceremonije vjenčanja, naime, govornim činovima koji tijekom obreda izgovaraju mladenka i mladoženja ne prenosi se niti se opisuje ono što se događa na vjenčanju, nego se samo obavlja čin vjenčanja.

Upravo se na ovom primjeru zorno vidi da performativi kreiraju komunikacijski realitet i standardiziraju pojavnost uloge jezika u pragmatično asertivnoj interpersonalnoj komunikaciji. Osim toga, navodi još jedan vrlo važan segment pri učinkovitoj uporabi performativa, koji bi se mogli u slobodnom prijevodu nazvati “logikom antropoloških preuvjeta zbiljnosti”.

Naime, da bi performativ bio djelotvornim, mora ispunjavati određene logičke pretpostavke, pa tako Austin (1962: 33) kaže: „... ne može vas vjenčati majmun, već svećenik i matičar, znači mora biti ispunjen preduvjet konvencionalne procedure i definiranih okolnosti, te korektno i potpuno izvršenje čina, bez pogreške i zastoja.“

Iz ovog citata razvidno je da efikasnost performativa ovisi o čimbenicima situacijske definiranosti, logičkog konteksta i zadanih (društveno prihvatljivih) antropoloških okolnosti. Ako nedostaje samo jedna karika u tom nizu, „performativ“ neće ispuniti svoju svrhu, odnosno po Austinu, bit će „neposrećen“.

Dakle, komunikološka paradigma govornog čina skreće dotadašnju percepciju s tradicionalne semantike i proučavanja referencijalnih i istinosnih aspekata rečeničnog značenja na pragmatičnu stranu jezika, odnosno na „jezik u kontekstu“.

Temeljem razine govornikovih komunikacijskih namjera i vještina u artikulaciji govornog čina nastaju persuazivi kroz: isprike, laude, pokude, obećanja, molbe, zahtjeve i sl.

Na taj način govornik, logikom komunikacijske situacije, želi svoj komunikacijski cilj nametnuti sugovorniku i da sugovornik (recipijent) pruži govorniku (komunikatoru) odgovarajuću povratnu informaciju u razini prihvaćenosti komuniciranog sadržaja.

Semiotička obilježja obitelji jedna su od najčešće analiziranih pojavnosti u sociologiji. Obitelj je u najranijim fazama ljudske civilizacije predstavljala temeljnu emotivno-nagonsko-interesnu zajednicu. U vremenu magdaleniena (15 000 g. pr. n. e.) obitelj je bila zajednica utočišta, odnosno jedno od rijetkih mjesta na kojem je tadašnji humanoid mogao biti siguran da mu ne prijete opasnost.

Nagonski element koji je poticao reprodukciju te briga za potomstvo determinirali su takvu zajednicu muškarca i žene i postavili antropološko utilitarne postulate održanja takve zajednice. S obzirom na komparativne prednosti muškog, odnosno ženskog spola, evolucijski se događa podjela na lovce i stražare (muškarci), te na brigu o ognjištu, potomstvu i održavanju ine životne infrastrukture (žene).

Današnji klasični semantičko afirmacijski atributi, koji se vežu za obitelj jesu: emocije, privrženost, odanost, ljubav i sl. Do takve afirmativne atribucije obitelji dolazi u antropološkoj nadgradnji, odnosno tek u kasnijim fazama evolucije, kada je čovjekova inteligencija i umijeće vladanja prirodom i životinjama osigurala izvjesnost golog preživljavanja i opstanka. Međutim, od vremena magdaleniena, do danas, obitelj je termin koji kroz sve vidove sociokulturne, komunikološke i antropološke misli u sebi sadrži konotativnu atribuciju spokoja i sigurnosti.

Temeljem analize obitelji u 250 društava, sociolog Murdock (1965.) navodi četiri osnovne funkcije, i to: reproduktivnu, seksualnu, ekonomsku i odgojnu. S obzirom na to da ističe kako obitelj nije autonomna u odnosu na društveno, političko i gospodarsko okruženje u kojem se nalazi, obitelj se nužno mijenja u kontekstu subjektiviteta vremena. Upravo zbog toga postaje meritum i preslika svih društvenih proturječja vremena u kojem egzistira.

Murdock također analizira temeljne postavke uloge obitelj i zaključuje da „... društveni život nameće potrebu stvaranja novih obiteljskih odnosa među članovima, ali i novih oblika za njihovu realizaciju“.

Dakle, razvidno je da semiotička vrijednost atribucije obitelji predstavlja vrlo snažan kognitivni „okidač“, s eksplicitnim asocijacijama na one norme koje zagovaraju društveno prihvatljive i pozitivne stereotipove kao što su: zaštita, briga, toplina, dobronamjernost, prihvaćanje, utjeha, blagostanje, razumijevanje i slično. Na tom tragu, analiza sadržaja posljednjih iskaza osuđenika na smrt, u korelaciji rezultata s drugim nezavisnim varijablama, provjerit će komunikacijsko-semiotički potencijal i/ili stereotip leksema „obitelj“ te u eshatološkom kontekstu potvrditi ili odbaciti njegovu dosadašnju percepciju.

Istraživanje atributa „ljubav“ u posljednjim rečenicama osuđenika na smrt provjerit će dosadašnji uvriježeni stav i frazem o ljubavi kao pokretaču i motivatoru čovjekova života. Premda je semiotika i semantika i u tom kontekstu vrlo višeznačna, atribucija ljubavi najčešće se odnosi na emotivni odnos prema partneru, djeci i široj obitelji.

Semiotička analiza „ljubavi“ pokriva šire određenje od „obitelji“ jer se uz pojavnosti koje su predisponirane za „obitelj“: zaštita, briga, toplina, dobronamjernost, prihvaćanje, utjeha, blagostanje, razumijevanje i sl., mogu dodati i šire odrednice tog atributa.

Tako, primjerice, konotativno određenje ljubavi semiotički i semantički može značiti također i: iracionalnost, ludost, nelogičnost, strast i slične attribute koji, uza sve semiotičke sličnosti, nisu imanentne atributu „obitelji“.

Analiza sadržaja posljednjih iskaza osuđenika na smrt, u korelaciji rezultata s drugim nezavisnim varijablama, provjerit će komunikacijsko-semiotički potencijal i/ili stereotip leksema „ljubav“ te u eshatološkom kontekstu potvrditi ili odbaciti njegovu dosadašnju percepciju.

Pojam Boga ili vjere oduvijek je, na svim razinama komunikacijskog djelovanja, bilo u jeziku ili pisanoj formi, heraldici, semantici ili semiotici, zazivao strahopoštovanje i uzvišenost. Od prapočetaka civilizacije, dok ljudi još nisu poznavali prirodne procese, postojala je potreba da se ono što se ne može razumjeti proglasi djelom više sile ili Boga.

S vremenom i čovjekovim napretkom, počele su se preventivno pridavati žrtve bogovima, da bi se umilostivilo vrijeme za žetvu ili da bi more za ribolova bilo mirno. Napretkom civilizacije i čovjekovim razumijevanjem kemijskih i fizikalnih procesa, kao i shvaćanjem prirodnih sila, nestala je primordijalna potreba za deističkom idolatrijom.

Međutim, religija je na razini suptilne društvene persuazije ostala vrlo važan segment suvremenog društva. Kroz opći mitologem Boga i vjere i danas se semiotički i semantički atribuiraju: istinoljubivost, pravednost, zakonitost, mjera odlučnosti, bezrezervnost, ultimativno predanje, patnja s ciljem postizanja boljeg života nakon smrti i vječnost.

Komunikacijska predikatnost religije i Boga, kao semiotičkih obrazaca u široj je društvenoj percepciji vrlo snažna i izričita, bez obzira na vjersku pripadnost i prakticiranje euharistije. U tom kontekstu, pretpostavlja se da će osuđenici na smrt u trenutku izgovaranja svoje posljednje rečenice, kontekst religijskih atributa (Bog, sveci, anđeli, vjera...) staviti u prioritet svojih iskaza.

Kvantitativnom analizom tematskog određenja „Bog“, kao i analizom sadržaja posljednjih iskaza osuđenika na smrt, u korelaciji rezultata s drugim nezavisnim varijablama, provjerit ćemo komunikacijsko-semiotički potencijal i/ili stereotip leksema „Bog“, te u eshatološkom kontekstu, potvrditi ili odbaciti njegovu dosadašnju percepciju.

Istraživanje će kvantificirati frekvencijski opseg ponavljanja tematskog određenja, postaviti konotativno semiotičko-semantički okvir, te ako se pokaže statistički značajan rezultat, korelirati s čitavim nizom nezavisnih varijabla.

U konačnici, korelacijskom analizom varijable: „Potencirano spominjanje religijskih motiva i Boga u posljednjim rečenicama“, dobit će se potvrda ili odbacivanje znanstvene hipoteze H3: „Priznanje počinjena kriminalnog djela osuđenika na smrt bitno je povezana s postojanjem vjerskih uvjerenja i prizivanjem religijskih pojavnosti u posljednjim rečenicama osuđenika na smrt.“

Na taj način, korištenjem komunikacijsko-semiotičko-semantičke paradigme, odgovorit ćemo na zadanu istraživačku hipotezu. Uvažavajući postojeće stereotipove i utjecaj religijske doktrine u razvoju čovjeka, očekivana je potvrda ove znanstvene hipoteze.

3.2. Semiotika i ritualnost smrti u sociokulturnoj antropologiji

Sa sociokulturnog antropološkog aspekta semiotika smrti vrlo je izražena u različitim obličjima pojavnosti. Kod pogrebnih rituala, primjerice, događa se čitav niz semiotičkih obličja, koja su se s vremenom stavila u kontekst društveno prihvaćenoga simboličkoga ponašanja, u okviru prihvaćenih društvenih normativa. Svaki takav element predstavlja sociokulturni sublimat koji je društvo kreiralo, s ciljem da odgovori na pitanje višeg smisla egzistencije. Naime, bez odgovora na to pitanje, pa makar i u folklornom, tj. sociokulturološko semiotičkom kontekstu, društvene vrijednosti i norme s vremenom bi postajale bespredmetne.

Evolucija sustavnosti sociološke misli i deklariranih vrijednosti društva ima potrebu definirati i izolirati određene društvene „ante mortem“ i „post mortem“ normative. Svaki društveno kulturni entitet, naime, karakterizira posebnost u ritualima i ispraćajima pokojnika. Ti se rituali temelje ponajprije na vjerskim obilježjima, nacionalnoj folkloristici i kulturološkim određenjima.

Specifičnosti pogrebnih ciklusa, običaja i obreda odražavaju ne samo oblike vjerovanja na kojima ritual počiva, nego i neke od osnovnih osobina, motiva i društvenih vrijednosti sustava u cjelini.

Sociokulturna antropologinja Prošić Dvornić (2015: 32) navodi da: „... u različitim kulturama postoje različita pravila o tome je li se o smrti govori i još za života, izvode različite pripreme za trenutak kada ona nastupi ili je ipak tabu tema? Hoće li tijelo biti spaljeno ili sahranjeno? Na koji način? Je li s prilozima u grobovima ili bez njih? Koliki će biti period žalosti? Kako će se žalost ispoljavati? Je li propisano glasno naricanje, plakanje, čupanje i odsijecanje kose, grebanje tijela? Je li propisana svečana tišina i uzdržanost? Hoće li pogrebni ritual biti razrađen i kompleksan ili kratak i brz? Na koji način će grupa ožalošćenih biti obilježena simbolima i ponašanjem? Koliko će trajati period žalosti?“

Postavlja se pitanje smisla važnosti navedenih folklornih pojavnosti. Naime, kakav semiotički putokaz sugeriraju uvriježena pravila posmrtnih uzusa? Kome su namijenjena i zašto? Što se može iz njih iščitati?

Prije svega važno je napomenuti dualnost ponašanja i odnosa prema tijelu nakon smrti od strane najbliže zajednice. Premda je pokojnik bio drag član obitelji, istovremeno je prisutno zaziranje od njegova beživotnog tijela, kao i želja da ga se zagri i fizički posveti. To sugerira kako pogreb u sebi ima vrlo izraženu semiotičku razinu „komunikacijskog putokaza“ za žive.

Naime, samim činom obreda, pravilima ponašanja i odijevanja, protokolima dinamike odvijanja ukopa i svih ostalih administrativno-normativnih elemenata ispraćaja umrlog, umrtvljuju se eskapistički potencijal i neželjene reakcije sudionika pogrebnog čina. Osjećaj beznađa determiniranosti, letargije, prepuštanja i sl., odmiče se od nazočnih kroz semiotiku lokacije (groblje ili krematorij), te semantiku pozdravnih riječi.

Dakle, kroz unaprijed programiran hodogram, procese i procedure čina, događa se fenomen mentalnog sedativa za nazočne, posebno članove uže obitelji. Semiotičkim i semantičkim kreiranjem „programiranog reda“, čovjek je u određenom smislu tog značenja „pripitomio“ instituciju smrti, postavivši je u kontekst kontroliranog reda i procedure. Time je stvorio nužne uvjete uspostave djelovanja društvenih vrijednosti i normi, koje se manifestiraju i pogrebnim ritualima.

Deflem (1991: 79-88) se poziva na sociokulturnog antropologa Turnera pa sugerira da: „... posmrtni rituali kao dio sociokulturne antropologije pripadaju strukturirajućoj strani kulturno-povijesnih procesa, koji se mogu smatrati iznimno dramatičnim pokušajima da se određeni aspekti života čvrsto i definitivno stave pod kontrolu i uvedu u utvrđeni red koji počiva na društvenim vrijednostima i normama.“

Van Gennep (1979.) je pak ustanovio specifičnu grupaciju obreda koji manifestiraju, monitoriraju i usmjeravaju mijene društvenih stanja te ih je nazvao „obredi prijelaza“.

U obrede prijelaze podrazumijevaju se ceremonijalne svetkovine koje su mahom vezane za izlazak ili ulazak u neku vremenski definiranu dob, koja podrazumijeva širi kvantum značenja odrastanja i sazrijevanja osobe. Takvi su rituali u pravilu određeni trima elementima, odvajanje od ranijega statusa, tranzicija ili prijelaz, te inkorporacija ili uvođenje, primanje, tj. iniciranje u novi status.

Gennep je u svojim istraživanjima tražio poveznice fenomena ritualnosti kao forme, u korelaciji sa sadržajem i prigodom ritualnih aktivnosti (rođenje, smrt, obredi prijelaza...). Prema Gennepu, obredi prijelaza skup su dinamičnih procesa, koji simbolički, kroz personifikaciju neofita, odobravaju društvene vrijednosti i zacrtani put koji je društvo nametnulo, a neofit mora proći.

Zapravo, analizom njegovih istraživanja može se zaključiti da su rituali zapravo način samoohrabrenja društva u provođenju društvenih vrijednosti i društvenih normi. Pritom je vrlo izražen pragmatičan stav onih koji kreiraju te vrijednosti, a on je pak najčešće determiniran kulturom, nacijom i vjerom.

Kritičari Gennepovih istraživanja najčešće spominju problem da nije dovoljno istražio i teorijski razradio specifičnosti odnosa između strukture rituala i važnosti društvenog prijelaza.

Na ta pitanja dijelom je odgovorio Turner, koji je smatrao da su rituali metafizička preslika semiotike života. Turner (1980: 64) u svojim istraživanjima kreira matematičko-geometrijski matrični model rituala i fenomena prijelaza iz života u smrt te tvrdi da: „Svaki nekontrolirani i nenamjerni kontakt između dvije razine je vrlo opasan, može izazvati totalnu negaciju kategorija nižeg nivoa i utvrđenih relacija između njih, pa tako umjesto željenog reda, može proizvesti kaos.“

Turner također kaže da za društvenu strukturu ne predstavlja opasnost samo nered koji bi nastao u horizontalnom smjeru, na tzv. nižoj razini, već taj nered dovodi u pitanje i hijerarhijski odnos između razina (dakle, između života i smrti, op. a.), u vertikalnom smjeru.

Upravo zbog toga održavanje reda na nižoj razini predstavlja neizravan način održavanja hijerarhijskog ekvilibriteta koji čuva društvene vrijednosti i norme. Nadalje, Turner daje ključni smisao semiotici smrti u sociokulturnoj antropologiji, tvrdeći da je svaki izravan kontakt između razina opasan pa je stoga važno konceptualno izdvojiti i naglasiti trenutak prijelaza. Taj prijelaz Turner definira kao transfer stanja definiranosti u stanje dvoznačnosti, u kome sve dobiva novo definirano značenje, te se tako i konceptualno izdvaja iz normativne društvene strukture.

U tom segmentu, po Turnerovim shvaćanjima, fenomen rituala kao semiotičkog okidača reguliranja sustava, osigurava interakciju dviju razina.

Prošić (1982: 24) se poziva na spomenuta istraživanja Turnera i Gennepa te sugerira da se bit posmrtnih rituala i njihova učinkovitost zasnivaju na sposobnosti konceptualnog modeliranja hijerarhijskog odnosa između generativnih načela više razine (smrt) i razina zadane strukture (život).

Prošić nadalje tvrdi, da bi ritual mogao postići svoj cilj, mora biti prepoznatljivo utemeljen na istim strukturalnim i dinamičkim svojstvima društva i društvenih vrijednosti i društvenih procesa.

Dakle, ključ za razumijevanje rituala, kao oblika društvene akcije i kao simboličke strukture, jest razumijevanje društvenih potreba, koje su sociološki postament, kontekst i razlog ritualne akcije.

3.3. Tanatološka vjerovanja i pogrebni rituali

Postoji čitav niz uvriježenih vjerovanja u sociokulturnoj antropologiji, koja imaju tanatološki predznak. Određen dio njih ulazi u domenu narodnih vjerovanja, koja empirijom narodne mudrosti, praćena životnim pojavnostima, stvara specifične semiotičke oblike vezane za smrt i smrtnost.

Predaja primjerice kaže da je kruženje i nadlijetanje te graktanje vrana iznad nekoga nastanjenog prostora siguran znak da nekog od ukućana vreba smrt, dok borba gavrana označava smrt dviju osoba pod istim krovom. Gavran je vrlo često spominjana ptica u kontekstu smrti i začudnosti. Tako su antički Grci vjerovali da je gavran bio sveta ptica, miljenica boga Apolona, a u Wallesu se vjeruje da duh kralja Arthura u obliku gavrana posjećuje svijet. Skandinavske poslovice kažu da su gavrani Odinovi špijuni, da bi ovaj znao koga treba kazniti i maknuti sa zemlje. U balkanskoj predaji, ulazak vrapca, kao i paunova pera u kuću, siguran je znak uroka, bolesti i smrti, dok je kod Srba i Crnogoraca huk sove i mukanje krave noću signal smrti.

Zanimljivo je, nadalje, da proliveno vino u kući donosi sreću i blagostanje, dok proliveno ulje upozorava na nesreću ili smrt. U najvećem dijelu jugoistočne Europe, na spomen mrtvih se, štoviše, prije konzumacije alkohola uvijek svjesno prolije par kapi iz čaše na pod, u znak poštovanja i nade da uživaju blagostanje na onom svijetu. U narodnom vjerovanju vrlo se često spominje i motiv „uskrslog sata“. Naime, ako neki sat već duže vremena ne radi i najednom, sam od sebe, ponovo počne raditi, tada se sigurno sprema smrt nekog člana obitelji. Isti izvor poziva se na narodne predaje otvaranja svih prozora i vrata u kući dok je bolesnik na samrti kako bi duša mogla napustiti kuću.

Iz svega navedenog jasna je metaforička ideja u narodnoj predaji, da se kroz semiotiku određenih pojava koje asociraju na smrt i smrtnost, provuku pouke, poruke i upute, komunikacijskim kanalom narodne poslovice. Paunovo pero, primjerice, doziva nesreću jer svojim pitoresknim bojama asocira na demona i priziva uroke.

Također, spomenute vrane i gavrani crne su boje, s jasnom koloritnom asocijacijom, čime bi bilo kakva radnja crne životinje bila tanatološki semiotizirana. Nerijetko se u narodnim predajama provlači i semiotički reciprocitet, kao npr. da se ne smije sjediti na uglu stola, ako se želi naći partnera. Zapravo, osoba koja sjedi na uglu stola, po objašnjenju sociokulturnih antropologa, najvjerojatnije u trenutku sjedenja već jest „stara cura“ ili „neženja“ jer su svi drugi za tim istim stolom u „paru“, čime je logično da „neuparena“ osoba mora zauzeti mjesto na uglu stola. U kontekstu smrti, semiotički reciprocitet ili semiotička inverzija nalazi se u predaji o utrnulu satu, koji sam od sebe proradi i tako nagovijesti skorbu smrt ukućana. Po nekim objašnjenjima, takve i slične semiotičke inverzije narod je uveo da bi dodatno mistificirao element odlaska s ovog svijeta.

Prošić (1982: 22-37) istražuje pogrebne običaje tijekom prve polovice 20. stoljeća na Balkanu i ističe važnost ritualnosti u trenutku umiranja člana obitelji: „... dok je bolesnik na samrtnoj postelji, u posetu mu dolaze rođaci, susedi i prijatelji, donose mu voće i razne kolače i opraštaju se od njega. Takođe, pozivaju sveštenika da ispovedi bolesnika i da poslednji prekrst i pomast. U trenutku nastupanja smrti sve je u kući otvoreno, ali čim samrtnik umre zatvaraju se svi prozori, čak se i puškarnice zatvaraju krpama, jedino ulazna vrata ostaju otvorena da niko ne bi udarao po njima.“

Ovaj citat potpuno potvrđuje prethodno opisana narodna vjerovanja o omogućavanju duši da nakon smrti iziđe iz kuće. U nastavku, Prošićeva u istom djelu, vjernim opisom ritualnosti, preuzetih iz zapisane narodne predaje, potvrđuje i čitav niz drugih narodnih vjerovanja, pa tako, čim nastupi, smrt se oglašava tako da netko od obitelji ode u crkvu i zvoni crkvenim zvonima.

Po ritualu, pokojnika nakon smrti oprema osoba istog spola, obično starija, ali nikada iz njegove kuće. Skine mu se odijelo, opere mlakom vodom pripremljenom za tu prigodu i sapunom, a muškarce i obriju i obuku novo odijelo ili najbolje koje ima, dok se žene sahranjuju u vjenčanici.

Prošić (1982: 41-43) opisuje posmrtnu običaju u Srbiji:

„... ni muškarcima ni ženama ne oblače opanke. Vilica se učvršćuje belim rupcem od botona, a oko ruku se stavljaju brojanice. Pokojniku se takođe pripremi 'kusin', navlaka od belog nepranog platna napunjena lišćem od bršljana, a zatim se u posebnoj sobi stavi na banak. Iznad glave mu gori voštana ili uljana sveća. Voda kojom je pokojnik opran, sapun, češalj i druge stvari koje su se upotrebljavale za opremanje mrtvacu bacaju se. Kada saznaju za smrt, rođaci i poznanici dolaze u kuću i ostaju do sahrane. Čak i oni koji su bili u svađi s pokojnikom ili nekim od ukućana dođu u kuću i tada se obavezno pomire.“

Dio rituala s pomirbom posvađanih rođaka i izmirenje računa s pokojnikom su vrlo značajni elementi pogrebnog rituala. Element pomirbe, naime, ima vrlo jako religijsko i tanatološko značenje. Gledajući s aspekta religije, može se reći da je taj element preuzet iz elementarnog dijela doktrine, pri čemu u kršćanstvu Isus Krist oprašta svojim mučiteljima i na taj način doživljava osobnu deističku katarzu, u trenutku odlaska s ovog svijeta. Osim u kršćanstvu, element pomirenja vrlo je važan i u islamu.

Naime, za vrijeme dženaze, imam mora ritualno upitati nazočne žele li bez zadržke oprostiti, tj. „halaliti“ eventualne nepodmirene materijalne dugove preminule osobe. Nakon toga postavi isto pitanje, da se oprostite, tj. „halale“ i svi ostali dugovi koji nisu nužno materijalne prirode. Kad se svi ritualno slože, što se u pravilu događa, dženaza se nastavlja. Ovaj ritualni dio oprosta, tj. „halala“ važan je za muslimane jer je u duhu islama nezamislivo da pokojnik dođe pred Allaha neizmirenih „hakkova“ (dugova). Zato je od izvanredne važnosti da bar nazočni „halale“ eventualne dugove, kako bi umrla osoba pronašla svoj put do raja (dženeta).

Prošić (1982: 49) opisuje običaje istočne Hercegovine:

„Na sahranu dođe bar po jedna osoba iz svake kuće, ako ne i više njih, jer 'to se poštiva'. Sve dok je pokojnik u kući, ne sme da gori vatra, ne čisti se i ne kuva se. Rođaci koji su došli iz drugih mesta obeduju u kući, ali se već pripremljena hrana donosi iz susedstva. Žene i muškarci obično sede odvojeno, a pored mrtvacu u toku noći sedi neko od rođaka, suseda ili prijatelja. Pokojnik se sahranjuje u kovčegu. Iz mrtvačnice, koja se kao i groblje nalazi kod crkve, donosi se velika 'kapsa' (odar) u kuću i na njoj se pokojnik nosi u crkvu, pa do groba. Kapsu nosi na ramenima najbliža rodbina po muškoj liniji, a ako ih nema, onda to čine zetovi. Važno je da to budu muškarci iz pokojnikove kuće. Ženu nikada ne nosi muž ili otac. Ako nema sinova, kapsu nose muškarci iz muževljeve porodice.“

U ruralnim sredinama pogrebne povorke imaju točan redoslijed, dočim prate stroga pravila pogrebnih rituala. Čeonik povorke je najstariji muškarac, koji po sili vremena treba biti idući koji će umrijeti i on nosi križ. Njega slijede mlađe osobe s vijencima, potom svećenik, pa odar uz kojeg su sinovi, zetovi i najbliža muška rodbina. Slijede stariji i ugledniji seoski muškarci, zatim mladi, za njima žene i tek na kraju djeca.

Polu sata prije početka sahrane na crkvi se oglašavaju zvona i zvone, s povremenim prekidima, sve dok povorka ne stigne do groblja. Ako je osoba koja je umrla bila u braku, zvono se poteže „klencanjem“ (nepravilnom zvonjavom), a ako nije bila u braku, tada se poteže jednolično, s kratkom izmjenom intervala zvonjave. Ako je preminulo dijete, tada se zvoni jednolično, s dužim intervalima između zvona.

Nadalje, Prošić (1982: 42-43) u svom istraživanju običaja Stona i južne Dalmacije kaže da se:

„... kovčeg prvo unosi u crkvu, gde sveštenik očita misu za pokojnika, a zatim se na rukama nosi do grobnice u koju ga spuštaju dva muškarca, 'krvna svojta'. Učesnici pogreba vraćaju se istim putem kućama, sem najbližih rođaka, koji se vraćaju pokojnikovoj kući i gde ih poslužuju hranom i pićem. Hrana se inače ne nosi na groblje ni za sahranu ni kasnije, jer 'to je žalost, nije veselje'. Kad pokojnika iznesu iz kuće, ona se očisti i prozrači. Najuža porodica nosi korotu za pokojnikom godinu dana, a udovica doživotno.“

U svoj dostupnoj literaturi koja govori o pogrebnim običajima naglašava se da se muškarci ne smiju brijati na dan sahrane te da kao znak žaljenja, ako je jesen ili zima, nose crno dugme na lijevoj strani prsa, a ako je proljeće ili ljeto, na desnoj strani prsa. Prva misa za umrlog služi se dan nakon pogreba, potom iduća tjedan dana od smrti, najmanje još tri puta tijekom godine i obvezno na godišnjicu smrti.

Evidentno je da semiotika i ritualnost smrti u sociokulturnoj antropologiji imaju vrlo duboke korijene. Novije antropološke teorije sklone su vjerovanju da je u svojoj biti ritualnost smrti društvena potreba da se prisilom normativnog ponašanja u delikatnim trenucima društvene svijesti, kao što je npr. pogreb, odmakne razvoj revolucionarne kognitivne svijesti i da se ponašanje grupe preda subjektivitetu normiranog trenutka.

To se radi kako bi se posredno očuvale društvene vrijednosti i norme, odnosno da specifični trenutci kao što je ispraćaj preminulog, ne postanu plodno tlo za moguće iracionalno, anarhističko ponašanje, koje odudara od zadanih društvenih standarda, koje bi tako ugrozili.

Ovi tanatološki aspekti važni su za ovaj rad zato što će u istraživanju biti zastupljene varijable i prediktori koji sugeriraju semiotičke i semantičke narative u posljednjim rečenicama prije egzekucije osuđenika. Kvantitativnom analizom i deskripcijom izrečenih leksema moći će se uočiti povezanost postojećih tanatoloških vjerovanja i aspekata jezične sintakse sociokulturne antropologije sa stvarnim trenutkom, reakcijama i narativima osuđenika, neposredno prije odlaska u smrt.

3.3.1. Mirila i stećci

Mirila su hrvatski svojevrsni sociokulturni antropološki „endem“, nastao u 17. stoljeću. Mirila su kenotafi⁸ koji predstavljaju zoran primjer tanatološke semiotike, a zemljopisno su vezani za unutrašnjost velebitskog masiva.

---

⁸ Kenotaf je simboličan grob ili spomenik podignut na uspomenu pokojnika čije se tijelo nalazi drugdje. Riječ "kenotaf" grčkog je podrijetla („*kenos*“ – prazan i „*tafos*“ – grob).

U tamošnjim selima održavao se specifični ritual nakon nečije smrti, koji se održao sve do 20. stoljeća. Naime, nakon smrti, pokojnika se na rukama, bez stanke i odmora, nosilo do groblja koje je nerijetko bilo značajno udaljeno od kuće pokojnika. Točno na polovici puta od pokojnikove kuće do groblja nosači su se smjeli zaustaviti i predahnuti. Na mjestu njihova zaustavljanja, dakle na pola puta od kuće pokojnika do groblja, nastajala su mirila. Ona bi nastala tako da nosači pokojnika polože na pod i s dva oveća kamena označe dužinu njegova zemaljskog tijela. To se radilo na način da se jedan kamen postavljao tik iznad glave, a drugi ispod tabana umrlog.

„Mirila“ su i dobila ime po „mjeri“ („miri“) pokojnika. Na ta dva kamena koja su obvezno morala imati orijentaciju istok – zapad (glava na istoku, noge prema zapadu) nosači su tada urezivali simbole, imena, događaje iz pokojnikove prošlosti, koji su bile znamen njegova zemaljskog života. Nakon odmora nastavljalno se dalje prema groblju gdje je izvršen ukop pokojnika.

Prema pučkim vjerovanjima, mirila su tako postajala „utočišta duše“, dok u grob položeno tijelo pokojnika nije imalo toliku važnost za najbližu rodbinu umrloga koliko je to bilo „mirilo“. Upravo zbog toga su oduvijek mirila bila posjećivana i uređivana, osvježavani su napisi po kamenju, ostavljano je cvijeće na njima, molitve za vječni život pokojnika upućivane su s mirila. Istovremeno, grob s tjelesnim ostatcima umrlog vrlo bi brzo bio ispražnjen, kako bi se napravilo mjesto za novog pokojnika iz obitelji.

U ovom fenomenu nazire se nekoliko vrlo važnih sociokulturnih elemenata, s tanatološkim predznakom. Prvi se put u ovim krajevima događa fizička distrakcija elemenata duše i tijela. Tijelo postaje nebitno, pokapa se u raku i biva zanemareno, ali metafora duše i vječnog života leži u „mirilima“ pored kojih se obavljaju obredi naricanja i oplakivanja umrlog, kao i preporuke Bogu za njegov vječni život.

Sa semiotičkog stajališta, u „mirila“ kenotafe su osim križeva bili urezivani i ornamenti koji nisu bili standardizirani, odnosno, bili su trenutak mašte i stupnja kreativnosti nosača pokojnika koji ih je tada ugravirao. Rješenjem Ministarstva kulture RH od 27. prosinca 2007. posmrtni običaji vezani uz mirila imaju svojstvo nematerijalnog kulturnog dobra u smislu „Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara“.

Ako se govori o semiotici tanatološkog dijela sociokulturne antropologije, moraju se spomenuti i stećci (UNESCO Bosna i Hercegovina – nadgrobni spomenici, 2015.).

„Stećci su položeni ili uspravni kameni monoliti koji po zastupljenosti najbrojniju grupu čine sanduci, zatim ploče, a najmanji broj je sljemenjaka. Položeni spomenici predstavljaju primarnu formu stećaka i zastupljeni su na čitavom području njihova rasprostiranja. Među uspravnim kamenim monolitima raspoznaju se sljedeći tipovi: stela, stup (obelisk), krstača i nišan.“

Temeljne skupine stećaka jesu polegnuti i uzdužno uspravni kameni monoliti. Ako su uzdužno uspravni, pojavljuju se u sljedećim oblicima: stela, stup (obelisk), krstača i nišan. Ovakva vrsta stećaka dominantno se nalazi u sjeveroistočnoj Bosni (okolina Srebrenice i Zvornika), dok se u drugim predjelima Bosne i Hercegovine pojavljuju pojedinačno. Ipak, najveći broj stećaka jesu položeni monoliti, koje nalazimo u trima varijacijama: kamena ploča, sanduk i sarkofag („sljemenjak“).

Prvi zapisi o stećcima pojavljuju se u putopisu autora Benedikta Kuripešića iz 1530. godine, zapisničara kulturnih dobrota, u službi austrijskog cara Ferdinanda I. Nakon Berlinskog kongresa 1878. godine i aneksije Bosne i Hercegovine, austrougarska kulturna administracija počinje sustavno istraživati fenomen stećaka.

Očuvani su zapisi temeljite analize i obrade kamenih monolita, s posebnim fokusom na analizu urezanih natpisa na kamenim pločama. Prva objašnjenja su razloge pojave stećaka vezala za Crkvu bosansku i bosanskohercegovačku „krtjane“. Tu je tezu zagovarao Evans (2006.) te ju je produbio tvrdnjama da su stećci izraz neomahinejskog stila, odnosno iz dualizma zoroastrizma (isto što i „zaratustrizam“, op. a.).

S obzirom na to da je apsolut Mani strogo zabranio idolatriju i pravljenje umjetničkih prikaza koji bi utjelovljavali Boga ili Sotonu, njegovi su sljedbenici oslikavajući freske dočaravali svoju viziju religijskog doživljaja. Zbog toga nikada nisu izrađivali skulpture, a potrebu za personifikacijom Svevišnjeg, dočarali su usmjeravanjem svjetlosti na freske.

Mahinejstvo se proširilo od današnjeg područja Irana do Europe, pri čemu se stopilo s Crkvom bosanskom i bogumilima. Na temeljima neomahinejizma nastali su, po Evasnu, stećci koji pronose slavu Boga⁹, bez isticanja pojavnosti njegova božanskog bića, štoviše, naglasak je na običnom čovjeku i njegovoj svakodnevici.

U sociokulturnom kontekstu može se reći da je zaokret od idolatrije Boga i svetaca znakovit zaokret, kako u nekim religijskim smjerovima, tako i u umjetničkom djelovanju pronositelja te vjere. Klešuci stećke i oslikavajući motive svakodnevnog života na njih, čovjek je naglašavao trenutak društvenih vrijednosti i normi koje mu, ako ih poštuje, osiguravaju miran život, čime je posredno pokazivao zahvalnost Bogu.

Iz svega navedenog razvidno je da su tijekom razvoja civilizacije ljudi imali potrebu za ostavljanjem znakova u vremenu, koji su najčešće bili povezani s elementima izmirenja života i smrti, te s religijom kao „katalizatorom“ tog procesa. Na taj način, svjestan svoje smrtnosti, čovjek kroz simboliku mirila i sličnih duhovnih putokaza ostavlja poruku koja je značajno šira od lokalnih i nacionalnih vjerskih uvjerenja.

Takva poruka utjelovljuje trenutak dosega spoznajnog procesa, koji je izravno povezan s eshatološkim aspektima, pa je samim time posredno i relevantna i logična podloga vjerodostojnosti dobivenih rezultata istraživanja koji su ispitivali semantičke i semiotičke elemente u narativima posljednjih izgovorenih rečenica osuđenika prije egzekucije.

---

⁹ Zanimljiva je usporedba s temeljima luteranizma u Europi (op. a.).

3.3.2. Ples smrti

Ples smrti (fr. „Danse Macabre“, njem. „Totentanz“, šp. „Danza de la Muerte“, engl. “Dance of Death“) predstavlja umjetničko-literarnu ritualnu ekspresiju neminovnosti umiranja na alegorijski način, dok pokazuje moć i neizbježnost smrti. Ta smrt dolazi kao pomiratelj svih nepravdi jer jednako sudi bogatima i siromašnima, što je temeljno poslanje „Danse Macabre“ fenomena. Ono se početno razvija u kasnome srednjem vijeku, kao smjer likovne umjetnosti za vrijeme gotičkoga humanizma, dok se poslije širi i povezuje na dramu, glazbu, poeziju i arhitekturu.

Posebno je zanimljiv prikaz fenomena „plesa smrti“ u arhitekturi, najčešće prikazan omanjim kipovima na pročeljima gotičkih sakralnih objekata. Pritom brojnost kipova i poze u kojima su ovjekovječeni sugeriraju potrebu da se prikaže svijest o širini znanja ljudi i vjerovanja toga doba.

Također, značajka je humanizma gotike i u tome što se tematika likova i prizora u umjetničkim djelima tog vremena odnosila na čovjeka, a ne kao dotad na religijske motive i svece. Takva „humana uprizorenja“ u pravilu imaju triptihni obrazac:

1. Svakidašnji život čovjeka koji se prikazivao u prizorima četiriju godišnjih doba
2. Apostrofiranje moralnog života, metaforički uobličeni lijepim ženama u borbi protiv ružne nakaze
3. Misaoni život i svijest o smrti kroz tzv. „sedam slobodnih umjetnosti“ (gramatike, retorike, dijalektike, geometrije, aritmetike, astronomije i glazbe).

Uključenje „plesa smrti“ u arhitekturu tog doba značilo je dodavanje prikaza zaigranih kostura u plesu i/ili nazdravljanju sa živima. Živi su bili uvijek hijerarhijski poredani redoslijedom: papa, car, dijete, seljak, službenik i fratar, koje smrt na kraju ispraća do groba. Na taj se način alegorijski prikazuje uzaludnost ovozemaljskog života jer na kraju svi postaju kosturima. Uz slikovna uprizorenja „plesa smrti“ u pravilu je bio dodan i tekstualni zapis, koji je slici dao dodatno pojašnjenje (The High German 4-line Dance of Death, 2015.):

Kostur se obraća caru:

„Care, tvoj mač neće ti pomoći
Žezlo i kruna je ovdje bezvrijedno
Ja sam te uzeo za ruku
Moraš doći na moj ples.“

Seljak se obraća kosturu:

„Morao sam raditi jako puno i vrlo teško
Znoj je pokrenut niz moje kože
Htio bih izbjeći smrt, ipak...
No, ovdje neću imati sreće.“

Ples potom završava isto kao i što počinje, sa sažetkom alegorije glavne točke i izricanjem temeljne ideje:

"Tko je bio budala, tko mudar čovjek?
Tko prosjak ili car?
Bilo bogati ili siromašni, svi ste jednaki u smrti ."

„Ples smrti“, dakle, temelji se na ideji neminovnosti i nepristranosti smrti, kojima su obilovale poeme s početka 14. stoljeća. Budući da je pomirba sa smrću i smrtnosti bila jedna od dominantnih ljudskih opsesija, tijekom ranoga srednjeg vijeka sva umjetnička uprizorenja imala su primjetnu potrebu naglasiti tanatološki element u svom uprizorenju, bilo da se radi o literaturi, likovnoj umjetnosti, plesu ili arhitekturi. Kroz „ples smrti“ jasno se nazire potreba da se apostrofiranjem nečega što je dotad bilo tabu dogodi pozitivni kognitivni transfer. Odnosno, da se prvi put u svojoj povijesti, potpuno svjesno, suoče sa smrću, kako bi je utoliko lakše podnijeli kada dođe. Naime, kroz cjelokupnu ljudsku povijest element smrti i smrtnosti bio je prisutan i važan, ali tek tijekom 15. stoljeća dolazi do kognitivnog prihvaćanja smrti te „upoznavanja“ s njom radi lakšeg prihvaćanja.

Po nekim autorima, korijen „plesa smrti“ i pojave „kognitivnog transfera“ usko je povezan s pošasti kuge iz tog vremena. Kuga je do te mjere devastirala stanovništvo Europe da se instinktivno javila društvena potreba da se „komunicira“ s njom, putem literature, umjetnosti, arhitekture i plesa. Prapočetci kulta „plesa smrti“ javljaju se u nizovima fresaka koje datiraju s početka 15. stoljeća u Parizu, na tzv. „Groblju siročadi“ (fr. „Cimetière des Innocents“).

Na tamošnjim triptisima jasno se vidi kako kosturi prate crkvene i državne velikodostojnike do grobova, dočim i oni postaju kosturi. Alegorija je jasna, sugestija prema neminovnosti smrti i zaziv dobrote i nevinosti u fizičkom životu (simbol djeteta).

Vrlo je zanimljivo da se elementi „ples smrti“ u pravilu pojavljuju kao triptisi nad oltarima crkava kasnoga srednjeg vijeka, na grobljima i na crkvenim brodovima. Najjužnije poznato uprizorenja kulta „ples smrti“ jest ono u istarskom Kastvu, koje je 1474. godine oslikao Vincent iz Kastva (lat. Vincencius de Kastuas), koji je tim motivima oslikao crkvu sv. Marije na Škrilinah kraj Berma. Vicent se služio tehnikom drvoreza, što je bilo uobičajeno za to doba. Međutim, za razliku od svojih suvremenika, motive nije doslovno preslikavao, već ih je spajao i mijenjao po vlastitoj inspiraciji, dočim je njegov „Ples mrtvih“ posebno djelo tog doba. Motiv „ples smrti“ izvodio se u predstavama i poemama od kojih je najznačajnija *La danza general de la muerte*, koja je nadahnuta stihovima sa spomenutoga pariškog Groblja siročadi. Razvojem renesanse, dolazi do afirmacije nekih drugih, novih spoznajnih motiva u buđenju čovjekove potrage za estetikom, a u suglasju sa subjektivitetom vremena u kojem živi.

Reafirmacija nauka antike postala je temeljnim obrascem na koji se oslanjala nova, „preporodna“, umjetnost. Nastavno na „ples smrti“ i srednjovjekovni interes za pomirenjem s izvjesnim odlaskom s ovog svijeta, temeljem kojeg su se i profilirale stvaralačke snage tog doba, sada se događa potpuni kontrapunkt. U središtu je pozornosti čovjek, a neizbježnost smrti gotovo se potpuno izostavlja kao motiv u literaturi, arhitekturi i likovnoj umjetnosti renesanse.

3.4. Semantika smrti u filozofiji i književnosti

Promišljajući fenomenologiju tanatologije koja se provlači kroz čitav niz antropoloških zadanosti, zanimljivo je sagledati sociokulturno antropološki aspekt paradigme smrti i smrtnosti. Brojne su, primjerice, sažete narodne i biblijske mudrosti, kao i proredei znamenitih ljudi, koji su izrekli svoje mišljenje o fenomenu smrti. Njihova kratka misao ili doskočica, nerijetko predstavlja semantičko-komunikacijski „pars pro toto¹⁰“ sveukupne filozofije smrtnosti.

---

¹⁰ Lat. „pars pro toto“ označava dio neke cjeline koji ima sve karakteristike te cjeline.

Grčki filozof Epikur (341. – 270. pr. Kr.) posebno je bio fasciniran pojavnošću smrti pa je tako izrekao vjerojatno najpopularniju izreku kojom tvrdi da smrt nije loša jer dok smo živi smrti nema, a kad umremo nas nema, prema tome smrt uopće ne može utjecati na nas.

Ova parafrazirana, naizgled jezična akrobacija, u svojoj biti poslužila je kao temelj i uporište brojnim filozofskim školama koje su fenomen smrti stavljale u nihilistički kontekst. S druge strane, neki književni klasici kao npr. Ivan Sergejevič Turgenjev tu su doktrinu utjelovili u karakter svojih literarnih junaka kao što je npr. lik Bazarova u romanu *Očevi i djeca*.

Seneka je u svom djelu *Epistulae Morales ad Lucilum* (Pisma o moralu) rekao: „Bojati se smrti je gore nego umrijeti“, što je s vremenom postalo frazom koju su vojni zapovjednici posebno isticali u svojim motivacijskim govorima prije bitaka. Štoviše, u Liceju (grč. Λύκειον, Likejon) je dio kurikuluma iz predmeta doktrine ratovanja imao „retoriku“ i podučavanje aspekata „vojnog govorništva“, s posebnim naglaskom na motivacijski govor prije bitke. Taj se govor temeljio na semiotici idealističke smrti, pravednog cilja, boljitka za obitelj i djecu, rata kao pročišćenja i Božje volje i sl.

Smrt je vrlo često u filozofiji i književnosti vezana za elemente prolaznih, profanih blagodati kao što su novac, posao, socijalni status i sl. Pritom, gotovo u pravilu, semiotička uloga smrti dolazi kao katarzički element, ruka Božje pravde i čin pomirenja. Analizirajući razine pojavnosti i frekvenciju spominjanja, smrt kao semiotički lajtmotiv vrlo je čest motiv i u minijaturama sačuvane kolektivne svijesti, odnosno narodnim poslovicama. Po Šauliću (1964.), najčešći tematski okviri narodnih poslovice kreću se u kontekstu života, smrti, bogatstva i ljubavi. Nerijetko one koreliraju te elemente te daju konačni sud i pravorijek, kao naprimjer "Bogatstvo ne odgoni smrt".

Za razliku od socioloških teorija, vrijednosti i normi, motiv smrti u filozofiji i književnosti, kako nekada – tako i danas, predstavlja flambojantno umjetničko nadahnuće, koje je bilo motivom brojnim filozofima i književnicima, ali i običnom puku kroz brojne narodne poslovice.

U narodnim poslovicama, priprosti je puk tako svojim jezikom i u domeni svojih skromnih izričajnih mogućnosti, sublimirao filozofiju smrti. Stavlja je u kontekst svakodnevnog života i tako daje važnu sociokulturno antropološku odrednicu.

Skarpa (1909.), autor *Hrvatskih narodnih poslovice*, izdvaja poslovice koja se vrlo često spominje u svakodnevnom životu (u trima varijacijama iste): "Bolje je poštena smrt, nego sramotan život", „Časna smrt proslavi ti život“ i "Ne miri se smrt sa starosti". Razvidna je, dakle, bitna povezanost života, smrti i starosti, pri čemu se, lakonskom jednostavnošću, daje sublimat i naputak ponašanja, kako bi se olakšao težak život.

U djelu *Julije Cezar* Shakespeare (1599.) izgovara poznatu rečenicu: "Kukavice i prije smrti mnogo puta umiru, a junak samo jednom kuša smrt", koja se, primjerice, temelji na velškoj narodnoj poslovice. Nadalje, zanimljivo je što od antičke Grčke, pa sve do šekspirijanskog, pa i današnjeg vremena, poslovice koje kao ključni motiv imaju smrt, gotovo u pravilu negiraju njezino negativističko i nihilističko obilježje.

Štoviše, postavljaju je kao neizbježni junački događaj pri kojem se naglašava čuvstvo, predanje, snaga, moć i život. Jedno od objašnjenja tog paradoksa jest da su takve izreke i poslovice krik protiv odlaska s ovog svijeta, odnosno veličanjem učinaka junačke smrti, negira se smisao ništavila i beznađa koji slijede iza nje.

Tako i Fromm (1976: 43) kaže da: "Gubitak straha od smrti neće početi kao priprema za smrt već kao neprestan napor smanjivanja modusa imanjanja i povećanje modusa bivanjanja. Što se više oslobađamo svih oblika žudnje za posjedovanjem, posebno vezanosti za ego, to je slabiji naš strah od smrti jer se time ništa ne gubi."

Fromm dakle naglašava oslobađanje od straha koji donosi misao o smrti i proglašava ga modusom povećanja „bivanjanja“ na račun modusa „imanjanja“, što i jest temelj naslova djela *Imati ili biti*. Zanimljivi su također izvadci mudrih izreka koji govore o pomirenosti s odlaskom na drugi svijet, pa tako Lav Tolstoj kaže: "Kad si došao na svijet, ti si plakao, a svi oko tebe su se radovali; učini tako da, kad budeš napuštao svijet, svi plaču, a ti se jedini smješkaš."

Kroz ovu izreku, naizgled doskočicu, krije se duboka misao koju Tolstoj posredno promovira i u svojim djelima, posebice u *Ani Karenjinoj*, kojom zagovara potpunost i posvećenje životu u njegovu izvornom obličju, da na kraju čovjek nema potrebu žaliti ni za čime...

Može se reći da svaka izreka ili mudrost čiji je subjekt misli smrt ima dubok smisao i (što je paradoksalno), na posredan i/ili neposredan način, zapravo, veliča vrijednost života. Slijedi nekoliko primjera izreka, uzrečica i doskočica, izvedenih iz dostupne literature koji kao glavnu temu imaju smrt.

Victor Hugo u *Jadnicima* (1862.) progovara s diskursa epikurejskog hedonizma, ne proklinje smrt, već je doživljava kao neminovnost, ali suočen s njenom izvjesnošću kaže: "Ništa nije umrijeti, strašno je ne živjeti."

Zanimljiv je i narodni fatalizam koji progovara kroz čitav niz uzrečica koje je prikupio V. J. Skarpa, a čiji zapis datira s početka 20. stoljeća: "Od smrti nema lieka, ona je liek", "Rok smrti ne zna se, zato živi i radi dok ide" ili "Smrt će doći i sama, ne treba ju zvati".

Remarque u svom djelu *Na zapadu ništa novo* (1929: 55) daje metaforičnu deskripciju osjećaja smrti kroz optiku devetnaestogodišnjeg vojnika: "Sjedimo tako jedan nasuprot drugog, Kac i ja, dva vojnika u otrcanim kaputima i usred noći pečemo gusku. Mnogo ne govorimo, ali smo puni pažnje, nježnije no što je mogu zamisliti među ljubavnicima. Mi smo dva čovjeka, dvije sićušne iskre života. Napolju je noć i krug smrti."

Poznati, omiljeni, citat Josifa Visarionoviča Staljina zapravo je Remarqueova (1956.) parafraza iz djela *Crni obelisk*, a također govori o fenomenu smrti u nihilističkom potkontekstu: "Smrt jednog čovjeka je tragedija, smrt milijuna je statistika,"

S druge strane, smrt je bila vrlo česta tema i ushit brojnih pjesnika, koji su na taj način doticali božansko u sebi, pa tako A. B. Šimić u pjesmi *Smrt i ja* kaže:

„Smrt nije izvan mene. Ona je u meni

od najprvog početka: sa mnom raste
u svakom času
Jednog dana
ja zastanem
a ona raste dalje

u meni dok me cijelog ne proraste
i stigne na rub mene. Moj svršetak
njen pravi je početak:
kad kraljuje dalje sama“.

Godine 1998. objavljena je multidisciplinarna studija pod nazivom „Smrt od tuberkuloze, doživljena srcem i perom hrvatskih književnika“ (Sviličić, B., Sviličić, A., 1998.). Radi se o istraživačkom radu o hrvatskim pjesnicima umrlim od tuberkuloze, kroz metodologiju analize sadržaja njihovih djela, nastalih neposredno prije smrti. S obzirom na to da su hrvatski književnici svoja kapitalna djela stvorili u bolesničkim posteljama, u istraživanju se jasno i nedvosmisleno nazire eshatološki moment pjesničkog nadahnuća.

Rezultati istraživanja ukazali su na pojavnost specifičnosti sadržaja i metrike pjesničkog izraza zbog nagovještaja blize smrti. Autorica tako kuje neologizam „lizo poezija“, pri čemu na sinestetički način utjelovljuje njihovu eshatološku poetiku.

Razvidno je da se smrt i smrtnost semantički promišljala kao pokretač književne poetike i estetike, što je naizgled dovodi do apsurdna. Ako, naime, prihvatimo aksiom kako je jedino izvjesno ono što proživljavamo i što smo proživjeli, postavlja se retoričko pitanje kako izvjesnost neizvjesnog (smrt) može biti pokretač inspiracije poetike i estetike u umjetnosti, napose književnosti.

Budući da još od vremena antike znamo da sve potječe od ideje, vrlo je antropotanatološki i komunikološki zanimljivo prihvatiti konstataciju da je književni junak gotovo u pravilu sazdan na ideji smrti i smrtnosti. Upravo „kredit“ smrti glavnog junaka njegovu ideju čini nepobjedivom, a samim time daje i metafizički obol u filozofiji književnog djela.

Od antike i *Antigone*, do romantizma i *Patnji mladog Werthera*, pa i djela iz moderne, a posebno naturalizma, element ovozemaljske prolaznosti samo je servis uslužnosti prema višem, metafizičkom cilju onostranog postojanja i sjedinjenja s Bogom. Zanimljivo je i to što autori kapitalnih književnih djela (Shakespeare, Goethe, Zola...) instinktivno pribjegavaju katarzičkom rješenju nagomilanih problema glavnih likova i pročišćavaju ih upravo kroz veličanstvo nestanka, odnosno gotovo da se natječu u odabiru načina smrti svojih junaka.

Tu svakako možemo ubrojiti i roman Ranka Marinkovića *Kiklop* u kojem pisac vješto komunicira začudnost i strah ratne aveti koja se nadvila nad protagoniste, koji su dotad vodili raskalašen i dekadentan život. U tom se kontekstu može spomenuti i smrt Maestra, koji se pomokrio na žicu dalekovoda pokraj svoje kuće i tako zatvorio „Voltin krug“ te izdahnuo.

Drugim riječima, da bi se komunikacijski i dramaturški izdigla i naglasila svetost temeljne ideje priče, smrt glavnog aktera tome daje svoj doprinos. Kao zgodan primjer može se navesti primjer Cervantesova *Don Quijotea*. Don Quijote i njegova blaga smrt zapravo personificiraju ideju globalne vizije prema boljem i pravednijem društvu, istovremeno njegujući božansku viziju društvene utopije.

Nadalje, Stendhalov Julien Sorel u svojoj životnoj misiji nosi neutaživu žeđ za promjenom društva iza kojeg više neće stajati Bog, nego samo dogovor među društvenim klasama. Za takvu vehementu Stendhalovu ideju njegov književni junak nipošto ne smije ostati živ u kontekstu fabule. Julien Sorel svoj će život skončati pod giljotinom, pri čemu ima potrebu, „urbi et orbi“, onima koji iza njega ostaju ostaviti svoju viziju života, svijeta, ljubavi i pravde.

Dakle, sve je komunikološki pretpostavljeno velikom finalu, u kojem glavnu ulogu ima smrt. Nadalje, Balzacov Lucien de Rubempre izvršava samoubojstvo vješanjem, dok se samoubojstvo Madame Bovary u književnosti naziva „festivalom književnog umiranja“. Ona je u kontekstu književne priče potpuno izgubila socijalno-moralne skrupule te se ponaša isključivo u skladu s vlastitim, trenutnim, individualnim zanosima i interesima, koji se manifestiraju u likovima romantičnih junaka i u načinu života provincijske aristokracije.

Kada analiziramo komunikološke aspekte povezane sa smrću i smrtnosti i semantiku u književnosti dolazimo do Emilea Zole. Zanimljivo je da temeljne pokretačke ideje i početni „modus vivendi“ smisla života njegovih junaka, sukcesivno, sa završetkom njegovih djela doživljavaju potpunu dekadenciju.

Oni naposljetku ostaju desocijalizirani i amoralizirani od strane ostalih likova u djelu, koji se sve vrijeme čine efemernima za filozofiju piščeve poetike, ali na kraju Zola poentira upravo jasnom idejom da kotač društvenih promjena ne pokreću napredni pojedinci nego prosjek inteligencije, vrijeme i okolnosti.

Iz svega navedenog razvidno je da je dijalektički element života i smrti sveprisutan u ljudskom životu, a posebice u prividu života koji stvaraju književnost i umjetnost. Na taj način čovjek se, opetujući samosvijest o smrti kao nečemu neizbježnom, pokušava izmiriti s tom neminovnošću te je racionalizira kroz vlastiti usud razmišljanja o njoj.

Rezultati istraživanja ove disertacije, posebice u dijelu koji propituje sociokulturne elemente osuđenika na smrt, moći će se staviti u ovaj kontekst. Također, s obzirom na, u prethodnim poglavljima, opisanu sveprisutnost predsmrća i smrti u literaturi i umjetnosti, razvidno je do koje je mjere čovjek pod utjecajem te misli u najrazličitijim aspektima života.

Logično je, stoga, da u trenutcima prije egzekucije (kada je suočen s neminovnošću smrti), čovjekove posljednje riječi imaju dubok smisao, odnosno da su artikulirane spoznajom i sviješću o onome što slijedi, dočim imaju i potrebnu analitičku „težinu“.

3.5. Levitski zakonik i religijska određenja smrti

Najstariji zapisi u kojima se definira i normira dijalektika i odnos života i smrti jest „Levitski zakonik“. To je knjiga koja se odnosi na Arona i njegove sinove svećenike, pripadnike plemena Levi. Svoju misiju normiranja prava, dužnosti, propisa ponašanja i regula promovirali su u putujućem pustinjском svetištu i jeruzalemskom hramu.

Po Owenu (2012.), Levitski zakonik je siksokrano djelo, pri čemu prvi dio (Lev 1-7) opisuje žrtveni obrednik, drugi definira obred svećeničke posvete (Lev 8-10), treći sudi o „čistom i nečistom“ (Lev 11-15), četvrti dio opisuje Veliki dan pomirenja, tj. Jom Kippur (Lev 16). „Zakon svetosti“ (Lev 17-26) peti je dio dok zadnji dio utvrđuje normative uvjeta otkupa osoba, životinja i dobara posvećenih Bogu (Lev 27).

Starozavjetni zakon nalaže smrtnu kaznu za brojna djela koja su nedolična idealiziranom liku Boga i temeljnih postulata vjere, drugim riječima, vjera sama definira težinu grijeha koje zaslužuju smrtnu kaznu. Tim tragom, smrtna je kazna propisana za različita djela: ubojstvo (Izlazak 21,12), otmica (Izlazak 21,16), bestijalnost (Izlazak 22,19); preljub (Levitski zakonik 20,10); homoseksualnost (Levitski zakonik 20,13), za lažnog proroka (Ponovljeni zakon 13,5), prostituciju i silovanje (Ponovljeni zakon 22,4) i za još neke zločine.

U teorijskim raspravama oko Biblije vrlo se često spominje fenomen milosrđa prije egzekucije smrtnom kaznom. Pritom se uzima primjer Davida koji je počinio preljub i ubojstvo, ali Bog ga je abolicirao za te grijeha (2. Samuelova 11,1-5. 14-17; 2. Samuelova 12,13), te dodatno relativizirao čin pogubljenja u poslanici Rimljanima: „Na kraju krajeva, svaki grijeh koji počinimo zavrjeđuje smrtnu presudu, hvala Bogu da nam iskazuje svoju ljubav tako što nas ne osuđuje“ (poslanica Rimljanima 6,23; 5,8).

Zanimljiv je i slučaj kada farizeji dovode preljubnicu pred Isusa te mu priopćavaju da će je kamenovati. Na to Isus odgovara: „Tko je od vas bez grijeha, neka prvi baci kamen na nju!“ (Ivan 8,7). Isus u toj rečenici, artikulira moralnu antitezu i tako retorički razoružava farizeje. Isus nastavlja i kaže da je smrtnu kaznu uveo i smije provoditi samo Bog: „Tko prolije krv čovjekovu, njegovu će krv čovjek proliti, jer na sliku Božju stvoren je čovjek!“ (Postanak 9,6).

Levitski zakonik (20,4 i 21,9) predstavlja skup moralnih pravila kojima se treba rukovoditi židovski narod, a zanimljivo je da se u teškim zločinima propisuje smrtna kazna za počinitelja, pri čemu je preporučeni način egzekucije bio spaljivanje na lomači. Dugo se vjerovalo da je spaljivanje na lomači najnehumaniji način egzekucije osuđenika, međutim nova su istraživanja to demantirala jer se osuđenik i prije spaljivanja vrlo brzo onesvijesti i uguši zbog nedostatka kisika zbog plamena koji zahvaća lomaču.

Po Levitskom zakoniku najteži grijesi, za koje je propisana smrtna kazna, obuhvaćali su: ubojstvo, otmicu, bestijalnost, preljub, homoseksualnost, izdavanje za lažnog proroka, prostituciju i silovanje.

Posebno se okrutno po Levitskom zakoniku za grijehе kažnjavalo svećenstvo i njihove obitelji jer se smatralo kako ono mora biti primjer drugima. Također, najteže sankcionirani bili su prijestupi spolnog nemoralna jer je temeljna ideja zakonika bila da je Bog izabrao sliku čistog i svetog braka kao simbola neraskidivosti veze sa svojim narodom u klasičnoj metafori Njega (Krista) kao muža i Crkve (Njegov narod) kao žene. U tom je kontekstu svaki odmak od ćudorednoga spolnog ponašanja donosio drakonsku (smrtnu) kaznu (Levitski zakonik 15,32-36.).

“Prah si, u prah ćeš se i vratiti.” (1. Mojsijeva 3:19, “Jeruzalemska Biblija”)

“Kad ćovjek umre, može li se u život vratiti? Sve dane vremena koje mi je određeno ćekat ću, dok ne dođe oslobođenje moje.” (Job 14:14)

“Ne ćudite se tome, jer dolazi ćas u koji će svi koji su u grobovima ćuti glas njegov i izaći ... a o djelima koja budu ćinili nakon što uskrsnu ovisit će hoće li dobiti vjećni ćivot.” (Ivan 5:26,28,29)

Biblijsko poimanje fenomena smrti izravno je povezano s duhom, odnosno Biblija ga tumaći kao potencijal ćovjekove autorefleksije, sa svrhom „mentalnog purgativa“, s vjerom u sveto Trojstvo.

Temelj biblijskog učenja proizlazi iz težnje da smrtni čovjek snagom duha i proklamiranih vrijednosti crkvenog učenja nadiđe vlastitu psihosomatsku strukturu, odnosno i sam postane dio vječnosti u zagrljaju trojedinog Boga.

Religijski gledano, vrhunaravni cilj čovjekove egzistencije jest realizacija duhovnog elementa pa tako Biblija kaže da se duh očituje u vjetru, disanju, životu i snazi. Nadalje, samo hebrejska riječ „ruah“ – duh, kolokvijalno istovremeno podrazumijeva vjetar i disanje. Tumači se kao „kreativno-stvaralački nemir“ u manifestaciji permanentnog gibanja. Dualnost duha i tijela, koja se neprekidno isprepliće, zapravo jest nakana Boga da tijelu da smisao, udahnjujući mu specifikum duše, kao temeljnog pokretača stalnih promjena.

Tako čovjek postaje živa duša, kako kaže Biblija: „... stvoren na Božju sliku, sposoban da bude gospodar svega stvorenoga i da iznad sebe ima samo Stvoritelja.“ Duh je subordiniran pojam duše i manifestira se kroz životnu, profanu snagu koja služi božanskim ciljevima. Preciznije, označava životnu snagu i biološko funkcioniranje disanja, dok je duša isto što i život, ona je temeljno životno načelo, ali je izvornost postojanja (profanog života) zapravo božanski duh u nama (hebr. „nefeš“). Biblija definira i somatsku pojavnost profanog života terminom „bassar“, koji označava meso ili tijelo, propadljivost. Basarima se tako u Bibliji nazivaju sva živa bića na razini profanog, somatskog, postojanja.

Nadalje, Biblija inzistira na neodvojivosti tijela od duše, odnosno duha, jer se cijelo načelo euharistijskog sjedinjenja temelji na tropartitnosti vjerskog nauka, pa tako oni po Bibliji zajedno čine temeljno životno načelo.

Postoji također značajna povezanost biblijskog poimanja života s filozofskim poimanjem bitka. Tako Biblija u nekoj vrsti „*analogiae vitae*“ stavlja pod isti nazivnik sve božansko i ljudsko. Smrt je za biblijskog pisca kraj zemaljskog života, ali i uranjanje u nešto nepojmljivo. Taj život ovisi o Božjem dahu: čim Bog uskrati dah, sve u prirodi umire; sve naprotiv oživljava ako Bog nadahne. (Ps 30,8 i 104, 29-30)

Tumačeći Bibliju na taj način, može se reći da smrt nije kraj, nego očekivanje sveobuhvatnoga Božjeg daha, koji će iz grobova oživjeti život. Biblija nadalje afirmira pojam savjesti kao vrhunaravnog sudca, pa tako po biblijskim referencama i najgori kriminalac i ubojica dolazi pred lice Gospodnje onda kada pronade savjest u svom životu. Tim tragom pravo i pravda, kakve mi poznajemo, postaju potpuno nedefinirano područje ako su temeljna životna načela usmjerena na savjest kao vrhovnog sudca.

U nadgradnji kršćanske doktrine duh nadahnjuje čovjekovo kulturno djelovanje. Tim tragom, umjetnost i kultura simboliziraju čovjekovo uzdizanje u humanosti koje je sinkrono rastu duhovnosti. Nadalje, budući da se duh očituje i preko karaktera, čovjek i u profanom svijetu biva prepoznat kao human, čestit, pošten i slobodan, ako je bogat duhom.

Dakle, razvidno je da pod egidom definiranja profanih pojavnosti od kojih i jest satkana, Biblija, zapravo stremi prema ideji vječnog života, kojem vodi preko smrti. Biblija, zapravo, potencira percepciju smrti kao neizbježnog približavanja svojevrsnom utočištu duha i duše, dakle tretira je kao prijelaznu fazu prema apsolutu postojanja. Ipak, da bi se približila čovjeku i njegovim profanim nakanama, a istovremeno ispunila svoju nakanu, nerijetko pribjegava popularizaciji u deskripciji smrti i smrtnosti, kao prolaznoj stanici, sigurnijoj od somatskog života.

Posebno je to razvidno u zadnjim pasusima Poslanice Rimljanima, 1:28-32:

"I kako nisu marili da spoznaju Boga, zato ih Bog
predade pokvarenom mišljenju, da čine, što ne valja,
Da budu napunjeni svake nepravde, zloće, bludnosti,
lakomstva, pakosti, puni zavisti, ubojstva, svađe, lukavstva,
podmuklosti, doušnici,
Klevetnici, bogomrsci, uvredljivci, oholice, naduti,
izmišljači zala, nepokorni roditeljima,
Nerazumni, nevjere, bez srca, nepomirljivi, nemilostivi.
Oni, istina, znadu odredbu Božju, da oni, koji to čine,
zaslužuju smrt; ipak oni to čine, dapače i odobravaju onima

koji to čine."

U ovoj poslanici Rimljanima jasno se poziva na kaznu smrti, ako se ne poštuje nametnuti zakon Boga. Dakle, bez spomena institucije pokajanja i oprost, što je nekarakteristično za kršćansku vjersku doktrinu.

U istom kontekstu, zanimljiv je i završni pasus Evanđelja po Mateju, 6,19-21:

"Ne sabirajte sebi blago na zemlji gdje ga izgriza moljac i rđa; gdje lopovi prokopavaju zidove i krađu ga! Nego sabirajte sebi blago na nebu, gdje ga ni moljac ni rđa ne izgriza, gdje lopovi ne prokopavaju zidove i ne krađu! Jer gdje ti je blago, tu će ti biti i srce."

U ovom evanđelju po Mateju metonimijom se zagovaraju prednosti života nakon smrti u Kraljevstvu Gospodnjem. Zanimljivo je, međutim, da ovo evanđelje ne dvoji oko stjecanja ovozemaljskih dobara, već na pomalo kontradiktoran način od klasičnoga kršćanskog nauka („jer gdje ti je blago, tu će ti biti i srce“) govori o sprezi duhovnog i materijalnog, u kontekstu smrtnosti i nastavka života u Kristu.

Kroz ovo evanđelje, ali i druga evanđelja lako se može naći poveznica esencije religijskog učenja sa svezremenskim društvenim vrijednostima i normama. Naime, evidentno jest da zagovaranje pokornosti prema postojećim zakonima i normama, standardizacija procjene dobra i zla, te ostali normativni elementi, postaju univerzalnim ključevima očuvanja stanja društva.

U profanom životu, zakone propisuje država i svjetovni zakonodavci, temeljem kulturoloških i povijesno-politoloških aspekata i elemenata nekog društva. U vjerskoj doktrini zakonodavac je Bog, a zakoni su propisi kojima se doseže „život vječni“, kao nagrada za pokornost, predanost i poslušnost. Ta nagrada prisutna je u velikoj većini religija, premda se u svakoj od njih drukčije manifestira. Indoktrinacija filozofijom patnje i potom zaslužene nagrade, ponekad prelazi granice društvenih normi i vjerskih uvjerenja te ulazi u domenu religijsko-socijalne patologije.

Pritom se mogu navesti primjeri islamskih bombaša samoubojica. Naime, znanstvena istraživanja evolucijskih psihologa Millera i Kanagawe (2007.) potvrdila su pozitivnu korelaciju između suicidalnog terorizma, biosocijalne patologije i religijskih uvjerenja.

Zaključak njihovih istraživanja potvrđuje hipoteze da su čimbenici koji navode muslimane na suicidalni terorizam potpuno utemeljeni na biosocijalnim proskribacijama elemenata društvenih normi pod kojima žive potencijalne samoubojice. Islam, naime, ne odobrava izvanbračne seksualne odnose, ali se ne protivi ozakonjenoj poligamiji. Međutim, poligamija osigurava više ozakonjenih partnerica onim muškarcima koji se mogu, a što je zakonom definirano, brinuti za njih. Na taj način dolazi do diferencijacije između bogatih koji imaju više žena (jer ih mogu uzdržavati) i siromašnih koji nemaju tu mogućnost.

Dugoročno se stvara „nestašica“ žena među ekonomski slabijim muškarcima, što dovodi do frustracija i potencijala anarhičnoga društvenog ponašanja. Religijsko-patološki mitem o 40 djevice koje čekaju mučenika, tako postaje jasan motiv za samoubilačka djelovanja mladih islamista.

Miller i Kanagawa ustvrdili su također da su muškarci skloniji društveno devijantnom ponašanju u državama čije norme dopuštaju poligamiju, što objašnjava rezultate spomenutog istraživanja. Ipak, poligamija ne može dati jasne razloge i motive za samoubilački terorizam. Naime, poligamna društva u brojnim državama u Africi i na Karipskom otočju sklona su društvenim devijacijama, ali kod njih je brojnost bombaša samoubojica zanemariva.

Iz toga se može zaključiti da postoji jasna sprega između društvenih vrijednosti i normi s jedne i persuazivno pragmatične religijske doktrine s druge strane, kojom se vješto upravlja ponašanjem ljudi koji proizlaze iz takva miljea.

Ova će disertacija na specifičan način provjeriti tu, temeljnu paradigmu, korelacije između društvenih vrijednosti i normi te prihvatljiva socijalnog ponašanja.

Pritom će se, uz ostale biosocijalne prediktore, analizirati i razina obrazovanja osuđenika na smrt, koje će se potom staviti u kontekst ostalih zavisnih i nezavisnih varijabli.

Analizom rezultata potvrdit će se ili odbaciti hipoteza H1: Sociokulturno (socijalizacijom i sociokulturnim miljeom) determinirane društvene vrijednosti ključan su prediktor priznanja krivnje kod osuđenika na smrt.

3.6. Eshatološki elementi smrti

Eshatologija (grčki ἔσχατος/ἔσχατη/ἔσχατον, eschatos/eschatē/eschaton; znači "zadnje" i logos/logios znači "proučavanje") jest sublimiranje biti prirode čovjekova postojanja i poslanja na zemlji te krajnjeg smisla njegova života. Eshatologija je smisao, motiv, temeljni element i pretpostavka gotovo svih civilizacijskih, filozofskih i religijskih usmjerenja tijekom čovjekove evolucije.

Različite vjere različito tumače potragu za utilitarizmom i smislom života pa tako primjerice u hinduizmu vrhunac eshatološkog procesa jest stapanje i sjedinjenje s vlastitim bićem u smrti. Islamska je pak eshatologija zabilježena u zapisima, tzv. „hadisima¹¹“, Alahova poslanika Muhameda, u vezi znakova nadolaska Sudnjeg dana. Hadisi se temelje na petom postulatu islamskog vjerovanja u smrt (mewt), život poslije smrti (berzah), proživljenje¹² (b'as), odgovornost za postupke na ovome svijetu (dževab), nagrada za dobro učinjena djela ljubavi radi Allaha ('idžaz), te kazna za zlodjela ('ikab).

---

¹¹ „Hadis“ (ar. حديث) u arapskom jeziku znači vijest i govor uopće. Termin hadis jest imenica u značenju (الأخبار) izvedena iz infinitiva druge vrste glagola (حدث). Tim se terminom označava svaki govor, priopćenje, novost, obavještanje, pričanje, prenošenje, izvještavanje itd. U hadiskoj nauci riječ hadis kao stručni izraz ima posebno značenje. Ondje hadis znači "ono što je Muhammed rekao, uradio ili vidio da neko nešto čini, pa svojom šutnjom to odobrio i dotičnog ne opomenuo". U hadis spadaju i one vijesti koje govore o Poslanikovim svojstvima, tj. o tome kakav je Poslanik bio po svojim vanjskim i duhovnim osobinama.

¹² „Proživljenje“ je isto što i „uskrснуće“ u kršćanstvu. (op. a.)

Nagrađeni će biti darivani boravkom u raj (džennet), a kažnjeni boravkom u paklu (džehennem). S druge strane, u kršćanstvu je eshatologija povezana s čistoćom procesa odumiranja i smrti, uskrsnuća, raja i pakla.

Eshatologija se osim toga bavi i svim onim temama koje su relevantne u duhu kršćanske vjere od trenutka naše tjelesne smrti do susreta sa Stvoriteljem.

Ako se gleda širi, teološki nazivnik eshatologije, može se reći da je to nauk o „vazmenim pojavnostima“, odnosno zadnjim stvarima prije odlaska s ovog svijeta. U tzv. „proročkim religijama“ jasno se apostrofira „epistologia historica“, odnosno vjerovanje da će u konačnici svijeta doći do konačnog suda, a potom obnove svijeta. Na toj se postavci gradi važnost eshatološke discipline i njezina uloga u čovjekovu profanom životu.

Eshatološka paradigma najčešće je zastupljena u Starom zavjetu, a temelji se na čekanju dolaska Mesije i suda Božjeg nad neprijateljima Izraela. U začetcima kršćanstva percipirala se kroz spise tog vremena kao vjera u Kristov dolazak na zemlju, koji označava početak kraja ili kraj početka.

Novovjeko kršćanstvo eshatološka shvaćanja definira na postamentima 2. Vatikanskog koncila, po kojima crkva, odnosno „narod Božji“, već za ovoga života ide prema svojem emancipiranom eshatološkom cilju, tj. „posvećenju svijeta“ (lat. consecratio mundi) i pripremi za susret s Iskupiteljem.

Čovjek je od svog postanka bio, na posredan ili neposredan način, zainteresiran za pojavnost odlaska s ovog svijeta. Koliko god da je odbijao ideju vlastite smrtnosti, za nju se pripremao. Na drugome Vatikanskom koncilu izrečena je poslanica (Vatikanski koncil, 1962.): „Zagonetka ljudskog položaja dostiže vrhunac pred smrću.“ U nastavku poslanice, poziva se na apostola Pavla iz Prve poslanice Solunjanima (3,13): „Nećemo, braćo i sestre, da ostanete u neznanju o umrlima, da se ne žalostite poput ostalih koji nemaju nade.“

Kršćanska filozofija zagovara smrt kao tjelesni završetak života i zadnji Sud koji određuje u kojoj smo mjeri zaslužili nagradu ili kaznu u onome što slijedi. Sukladno tomu, takav Sud u prvi plan stavlja dimenziju Božjeg providjenja kroz paradigmu ljubavi, pravde i istine. Zanimljivo je da i sveti Pavao u Poslanici Hebrejima (9,27) piše: „Ljudima je određeno jednom umrijeti – potom dolazi smrt“, pri čemu segmentira umiranje od smrti.

Po svetom Pavlu na konačni Sud treba gledati kao na pomirbeni razgovor dvojice starih prijatelja koji su dugo bili posvađani, a sada se imaju želju izmiriti. Pritom, zapravo, daje metaforu eshatološkog trenutka, prigodom kojeg susrećemo Boga koji personificira apsolutnu ljubav.

Istraživanja Pinka (2006.), objavljena u knjizi *Sedam izjava spasitelja s križa*, posebno se bave eshatološkim mislima Isusa Krista, dok je bio razapet na križu. Analizom sadržaja njegovih posljednjih rečenica daje tematsko određenje njegovih misli, u trenucima pred smrt. Pink tako dijeli Isusovu posljednju artikulaciju na: riječi oprostjenja, riječi spasenja, riječi naklonosti, riječi boli, riječi trpljenja, riječi pobjede i riječi zadovoljstva.

Riječi „oprostjenja“, tj. oprosta, najčešće su u Isusovim posljednjim obraćanjima pa tako zagovarajući oprost Isus moli: „Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine!“ (Luka, 23-34).

Nakon riječi oprosta, Isus najčešće spominje i zagovara riječi spasenja pa se obraća razbojniku i hulji, razapetom pored njega, koji se, za razliku od drugog razbojnika razapeta pored Isusa, iskreno pokajao i povjerovao u Isusa i život vječni. Isus kaže : „Zaista ti kažem, danas ćeš biti u sa mnom u raj.“ (Luka, 22, 42-43).

Posebno su zanimljive riječi koje Isus izgovara prije smaknuća, a imaju obilježja „naklonosti“. „Kod Isusova križa stajala je njegova majka. Kada Isus opazi majku i pored nje učenika kojeg je osobito ljubio, reče majci svojoj: 'Ženo, evo ti sina', a potom kaže učeniku: 'Evo ti majke!'“ (Ivan, 19, 25-26). Semiotika riječi „boli“ koje Isus izgovara su, po nekim autorima, najčešće citirane tematske odrednice njegove eshatološke paradigme: „Oko devetog sata povika Isus jakim glasom: 'Eli, Eli! Lema sabakthani?'“ („Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?“), (Matej, 27,46).

Riječi „trpljenja“ zastupljene su po svetom Ivanu u dijelu kada Isus postaje svjestan da je kraj pa izgovori rečenicu da bi se ispunilo Pismo: „Žedan sam!“ (Ivan, 19,28).

Po Pinku, „riječi pobjede“ Isus izgovara kao semitoički lakonizam: „Kada Isus uzme ocat reče: 'Svršeno je!'“ (Ivan, 19,30). Pritom dakle, njegov križ istodobno prikazuje dubinu njegova poniženja, ali i označava cilj utjelovljenja, govori o dovršetku njegove misije te temelju vjere i spasenja. Po lakonskom načelu vrhunca govorništa, koje se može podvesti pod izreku da se „rijeka stvari mora izreći u kapljici stvari“, djeluje i semiotička simplificiranost Isusove „riječi pobjede“. U originalnom tekstu, to je samo jedna riječ, a u toj riječi je čitavo Evanđelje, sigurnost vjere i božanski duh.

Posljednje Isusove riječi bile su tematskog određenja „zadovoljstva“, zbog okončanja zemaljske kalvarije, te početka života u Bogu: „Isus viknu tada jakim glasom, 'Oče, u tvoje ruke predajem duh svoj'“, to reče i izdahne...“ (Luka 23,46).

Iz Isusovih posljednjih riječi, uza sve prethodno navedeno, može se zaključiti da je jedna od temeljnih pretpostavki za život vječni okajanje grijeha, izmirenje sa svijetom i spokoj umiranja. Tako parafrazirana esencija kršćanskog eshatološkog nauka svoje snažno uporište ima u molitvenoj praksi.

Sa semantičkog aspekta, ispovijedanje molitve „Vjerovanje“ u novovjekov katoličkoj liturgiji daje utemeljenje standardima religijsko prihvatljiva ponašanja, s konačnim ciljem spasenja, tj. susreta s Bogom. Ta je molitva, zapravo, eshatološka mantra i manifest religijskih vrijednosti i normi, s naznačenom nagradom za vjernika, ako ih se pridržava.

Temeljna pretpostavka dolaska do Njegove ljubavi i svega što to podrazumijeva u vječnom životu jest da smo prije susreta s Njime izmirili profane „dugove“, odnosno da se u trenutku posljednje ispovijedi pokajemo za sve zlo koje smo učinili i dobro koje smo propustili u životu i tako uđemo u život vječni. Ovaj dio molitve ispovijedi znakovit je jer afirmira eshatološku ideju eskapizma posljednjeg trenutka prije suočavanja sa zadnjim Sudom i pojavljivanja pred licem Boga.

Po spisima Općeg sabora iz Lyona koji datiraju iz 1274. godine, Katolička Crkva ima stav da na Nebo odlaze oni koji nakon krštenja nisu bili grešni, odnosno oni koji su se iskreno pokajali i ispovjedili za svoje grijehе prije odlaska s ovog svijeta. Temelj ovom nauku učiteljstvo Crkve vidi u rečenici svetog Ivana koji kaže da ništa nečisto ne može ući u Kraljevstvo Božje (Otkrivenje, 21,27). Duše onih koji su umrli bez smrtnog grijehа, а lake grijehе nisu u cijelosti okajali, odlaze na određeno vrijeme u Čistilište.

Dakle, Čistilište je vjerska dogma koja se u Svetome pismu spominje samo implicitno, ali s vrlo jasnim određenim značenjem. Sveto pismo tako kaže da je Juda Makabejac za otišle s ovog svijeta prinio žrtvu okajnicu, kako bi oni koji nisu izmireni sa sobom i Bogom mogli doći do Nebа (Otkrivenje, 12,46).

Biblija također naglašava da oni koji idu ususret Nebu, zagrljaju i prijateljstvu s Isusom, а nisu se do kraja pokajali i nisu izmireni sa samim sobom, moraju ići u Čistilište, kako bi pristupili okajanju preostalih nečistoća, koje su prikupili profanim životom i postigli potrebnu razinu svetosti za susret s Bogom.

Eshatološka paradigma nas kroz promišljanje religijske literature, ali i svjetovnih sociokulturnih pojavnosti upućuje na važnost i snagu zadnjih stvari, izričaja i događaja. Sublimacija životnih iskustava, prije neminovnog odlaska u nepoznato (smrt), pretpostavlja da u posljednjim trenucima života osoba doživljava prosvjetljenje i želju pomirbe sa svijetom i sa samim sobom.

Religijski protokoli to su instrumentalizirali kroz molitve, ispovijed i samrtničko pokajanje/pomazanje, kroz čiju se semantiku naslućuje važnost posljednjih izgovorenih riječi i svečanost pripreme odlaska na drugi svijet. Eshatologija se tako može razmatrati s dualnog stajališta, dogmatsko crkvenog i egzistencijalno filozofskog.

U prvom kontekstu radi se o spomenutom, bezrezervnom, pomirenju kroz semantiku i semiotiku religijskih pojavnosti i interakciju s posvećenikom na samrti. U drugom, egzistencijalno filozofskom smislu, eshatologija se pretvara u rasudno racionalnu svijest osobe na samrti, koja tada, bez vjerskih elemenata, propituje modus odlaska sa zemlje i nužno ga stavlja u kontekst svjetovnih društvenih vrijednosti i normi.

Drugim riječima, pretpostavka je da umiruća osoba u posljednjim trenucima svog ovozemaljskog života ima potrebu pomirbe u najširem, semantičkom kontekstu.

Manifestacije te potrebe vide se u posljednjim riječima samrtnika i odabiru tematskih određenja posljednjih ovozemaljskih rečenica, za koje pretpostavljamo da, sukladno eshatološkom trenutku, imaju pomirljiv kontekst.

U tim trenucima događa se spoj filozofije vjerske doktrine s paradigmom profanosti, pri čemu dolazi do sjedinjenja semantičkih toponima.

Govoreći o zajedničkom „semantičko eshatološkom nazivniku“, možemo pretpostaviti da će: ljubav, Bog, vjera, djeca, obitelj i sl. biti dominantne tematske odrednice posljednjih riječi samrtnika, s obzirom na najširu domenu društvenih vrijednosti i normi pod kojima su (najvjerojatnije) odrastali i osuđenici na smrt.

Ipak, postavlja se pitanje jesu li takva tematska određenja jednaka kod ljudi koji umiru prirodnom smrću i ljudi koji su osuđeni za zločine te pogubljeni smrtnom kaznom?

Nadalje, daje li dužina boravka u zatvoru kod osuđenika na smrt kontekst odabiru tematskih određenja eshatološke semantike?

Hoće li u svojim posljednjim rečenicama ustrajati u svojoj nevinosti i nepravednosti smrtno presude koja ih iščekuje ili će priznati svoj grijeh, pa u duhu vjerske doktrine ići „izmireni“ i „pročišćeni“ prema Nebu?

Nadalje, imaju li biosocijalni prediktori osuđenika korelacijsku vezu s odabirom tema posljednjih rečenica osuđenika na smrt?

U kojoj mjeri priroda počinjena zločina definira vjerojatnost da će osuđeni zločinac prije egzekucije zločin priznati i okajati?

Sve su to pitanja koja se nameću kao predmet, odnosno problem istraživanja u ovoj disertaciji. S obzirom na potpunost sekundarnog izvora podataka, kao i zastupljenost biosocijalnih i demografskih podataka o osuđenicima na smrt, moći će se dati vrlo precizni odgovori na postavljena pitanja.

Analizom rezultata istraživanja moći će se, također, procijeniti razina utjecaja različitih varijabla na odabir ključnih vrijednosti za osuđene. Osim toga, rezultati istraživanja pokazat će u kojoj mjeri društvene vrijednosti i norme participiraju u svijesti ljudi s društvenih margina.

3.7. Komunikološka dijalektika smrti Edgara Morina

Jedan od najvećih autoriteta iz domene antropologije jest Morin. Njegova je knjiga *Čovjek i smrt* (orig. „L'Homme et la Mort“) temeljem holističkog promišljanja smrti i smrtnosti. Djelo je prvi put objavljeno 1951. godine i donijelo je revolucionarna razmišljanja o toj temi, koja su i danas potpuno aktualna i prihvatljiva, kroz pet poglavlja knjige: "Opći uvod", "Prva shvaćanja smrti", "Kristalizacija shvaćanja smrti kroz povijest", "Suvremena kriza i kriza u shvaćanju smrti" te posljednje poglavlje pod nazivom "Tanatologija i djelovanje protiv smrti".

Morin (2005.), objedinjuje komunikološke, psihoanalitičke, etnološke, sociološke, antropološke i biološke spoznaje o tanatologiji. Posebno je zanimljiva njegova optika gledanja na čovjekov dualizam u percepciji odnosno recepciji smrti. Morin dakle kaže da najdublje određenje čovjeka leži u njegovu mazohističkom i neshvatljivom nagonu da se nerijetko izloži smrtnoj opasnosti, dok se istodobno užasava smrti.

Također, zadirući još dublje u antropologiju, Morin nadalje vjeruje kako je čovjek nadvladao smrt, zavaravši je kreiranjem magije i mita. On zastupa tezu da je čovjek induktivnom snagom semantičkih opetovanja, od najranijih zajednica do danas, kroz pjesme, plesove, rituale i priče, stvorio paralelizam one „strašne“ smrti, od koje svi imaju urođeni strah, te ju je kroz sociokulturnu antropologiju i semantiku pretvorio u „folklornu“ smrt. Ta „folklorna“ smrt događa se junacima u pjesmama, hrabrim ljudima u pričama, pa čak i bogovima u plesnim koreografijama.

Na taj način događa se transfer primordijalnog čovjekova straha koji se formira u oplemenjeni duh. Upravo taj artificijelno katarzički „oplemenjeni duh“ biva podlogom humanizmu kakva danas poznajemo, kao i civilizacije uopće. U kontekstu ove disertacije vrlo je zanimljivo analizirati Morinova razmišljanja o neprekinutosti čovjekova života preko konstante koju Morin naziva „dvojnikom“, koji nastavlja živjeti i nakon čovjekove fizičke smrti.

Morin „dvojnika“ naziva alter egom (točnije: egom alter) te usmjerava svoj diskurs razmišljanja o smrti u smjeru spoznaje neraskidivosti sastavnica „dvojnika“ i naglašava osvještavanje pojma duše. U trenutku kada se duša, koja je zajednička alma mater „dvojniku“ spozna, tada će oba lica dvojnika biti stopljeno u jedno na putu prema apsolutu.

Nadalje, po Morinu afirmacija Boga u svim njegovim pojavnostima odmiče i obezvređuje kult duhovnog dijela dvojništva. Temeljem tog Morinova razmišljanja, može se nazrijeti njegov kriptonarhičan stav spram institucionaliziranih dogmi, koje svojom vjerskom doktrinom, zapravo, odmiču i usporavaju isijavanje duše koja stremlji prema vječnosti.

Zanimljivo je i komunikološko razmišljanje Edgara Morina u kontekstu smrti i smrtnosti. U petom poglavlju knjige *Čovjek i smrt* pod nazivom „Tanatologija i djelovanje protiv smrti“ opisuje komunikološki začarani krug, naime, nakon fizičke smrti oni koji su ostali živi nastoje pokojnika zadržati kraj sebe kao zaštitnika, koji je nakon smrti prosvjetljen i u višoj duhovnoj sferi potpomaže žive, raspoložujući svojim novim, metafizičkim, „moćima“. Istovremeno, živi imaju urođen strah od mrtvih i nastoje izbjeći njihovu fizičku nazočnost.

Komunikološko semiotički gledano, svo znakovlje spomena na umrle (križevi, svete mošti i sl.) samo su poveznica kojom naša krhka fizička bića zazivaju pomoć „od gore“. Adorirajući neki predmet ili drugu ostavštinu, pokušavamo zazvati milost otišlog jer ta osoba sada sigurno mnogo više zna i može, nego dok je bila nazočna u tjelesnom svijetu. Na taj način, može se reći, stvara se međuprostor između tjelesnog (somatskog) i duhovnog (metafizičkog).

U tom antropotanatološkom „limbu“ tako nastaje paralelan svemir sociokulturnih i komunikoloških „sinapsi“, koje u konačnici za svoj cilj imaju jače „uzemljenje“ čovjeka u srazu s vlastitim strahovima ovozemaljskog života. U komunikološkoj paradigmi Morinove antropotanatalogije spominje se fenomen grobova u prapovijesnom dobu te se dolazi do vrlo potentnog komunikacijskog aksioma.

Morin je, naime, ustvrdio da su u davnim vremenima bez iznimke grobovi i vječna počivališta umrlih bila ispod pećinskih obitavališta živih ljudi. Kako je civilizacija odmicala, mjesta vječnih počivališta mrtvih sve su se više odmicala od nastamba i blizine živih. Morin (2005: 23) kaže: „... što je civilizacija arhaičnija, mrtvi se nalaze bliže živima“.

Temeljem te konstatacije Morin nastavlja i određuje grob kao „...putovnicu koja legitimira život sahranjenog“. Kroz komunikološku paradigmu, Morin propituje i filozofska shvaćanja smrti. Filozofiju tumači kao vid komunikacije između sastavnica „dvojnika“. Posebno je nadahnut poetikom filozofije i zaključuje da je vjekovna proskribiranost erotike i grijeha seksualnosti od strane religijske doktrine, zapravo transfer prezira prema smrti. Morin (2005: 56) u nastavku svojih promišljanja uvodi i antropotanatološki element u svojoj literarnoj misli kad kaže da je: „... raspadanje čovjekova tijela strašno razdoblje jer su truplo i dušni dvojnici još uvijek sjedinjeni“.

Svojom antropotanatologijskim djelom Morin nadaje kaže kako humanističke znanosti čovjeka prepoznaju samo po oruđu kojim se služi (*homo faber*), po njegovoj racionalnosti (*homo sapiens*) i sposobnosti komunikacije govorom (*homo loqax*). Pritom dolazi do posredne negacije ključnog segmenta ljudskog poslanja u potrazi za dušom, a to je uskrsnuće.

Zanimljiva je Morinova objecka kako je čovjek od najranijih stadija civilizacije do danas održao konstantu pogrebnog obreda, koji je karakterističan isključivo za humanoide. Za Morina je izvjesno da se odnos prema fizičkom dijelu „dvojnika“ nameće kao sveti gral čovjekova bitka i iskona.

Ako ovu Morinovu objecku stavimo u kontekst istraživanja, moguće je da rezultati pokažu da kod osuđenika na smrt, bez obzira na razinu njihove formalne naobrazbe, podrijetlo, dob ili rasu, nastupa element Morinova „dvojnika“.

Drugim riječima, izmireni s neminovnošću smrti, osuđenici bi se mogli radikalno odmaknuti od očekivanih stereotipova iz domene društveno prihvaćene percepcije, nastavno na rezultate istraživanja. Na taj način bi Morinova poetika i teza o dualnosti bića bila dijelom potvrđena, kao i teza da društvene vrijednosti diktiraju kreiranje kognitivnih procesa i usmjeravaju smjer razvoja čovjekove osobnosti.

3.8. Biocentristička teorija smrti

Ako se tanatologiju pokušava promišljati s teološkog aspekta, može se reći da sukladno religijskim spisima, postoji dualnost smrti – smrt tijela i smrt duše. Civilizacijska vjerovanja, kao i temelji najznačajnijih religija današnjice, upravo počivanju na relativizaciji potonjeg i vječnim pitanjem o tome što se događa s dušom nakon tjelesne smrti. Tanatološkim promišljanjem o smrti tijela u jednom dijelu svoga psihoanalitičkog djelovanja bavio se i Bachelard (1978.).

Poznata je njegova metafora o „uzornosti smrti svijeće“, pri čemu uspoređuje gašenje svijeće s čovjekovom smrti i uvodi termin „neistraživosti smrti“. Također, Bachelard kaže da „svijeće više nema, ali ona postoji“, te implicitno sugerira da je ono što preživljava smrt – duša. Na taj način Bachelardova misao: “Svaki objekt svijeta, cijenjen zbog svoje vrijednosti, ima pravo na svoje vlastito ništavilo” postaje filozofsko-tanatološkim manifestom.

Egzistencijalist Heidegger (2006.) upućuje na to da je temelj ljudske kognicije spoznaja vlastite smrtnosti. Prestankom svih fizičkih i bioloških funkcija nekoga živog organizma nastupa medicinska smrt. Ipak, najveći dio religijsko-filozofskih rasprava, na kojima se nerijetko i temelje njihovi krucijalni postulati, naslanjaju se na onaj dio „života“ koji nastupa nakon medicinske smrti. Najčešće je to ideja zagrobnog života, odnosno o „honoriranju“ i/ili kažnjavanju prethodno proživljenoga zemaljskog života svrstavanjem u raj ili pakao.

Reinkarnacijska promišljanja također su vrlo rasprostranjena u religijskim temeljima pa se tako vrlo često spominju „karmički zakoni“ pri kojima se čovjek rađa onoliko puta koliko je potrebno da „otplati“ prethodne grijeha i tako se „pročisti“ na putu prema vječnosti. Lanza (2012.) se poziva na teoriju biocentrizma, pri kojoj je smrt samo iluzija koju stvara naša svijest. Glavni element Lanzine teorije jest spoznaja da ne postoji „konačnost smrti“, koju mi percipiramo kao takvu.

Lanzina biocentristička teorija ide i korak dalje pa tvrdi da je život ishodište stvari i spoznaja te da život stvara svemir, a ne (kao što je uvriježeno mišljenje) da svemir stvara život. Temeljem takva pristupa, po Lanzi čovječja svijest diktira formu i opseg događanja u svemiru, dok istovremeno naše spoznajno i kognitivno određenje zadaje gabarite poimanja vremena i prostora.

Lanza definira svoja razmišljanja i kaže da je temelj besmrtnosti spoznaja da su vrijeme i prostor samo konstrukti našeg mozga i da se sve događa zbog našeg prihvaćanja da stvari oko nas percipiramo na način na koji ih percipiramo.

On također promišlja korelaciju između temelja biološkog života i prirode svemira i njegova podrijetla, pri čemu donosi i temeljni konstrukt biocentrizma, a to je da smo mi kreatori vremena, prostora i zbivanja.

Ono što je najvažnije u kontekstu biocentrizma, a korelira s ovim radom, jest pitanje smrti u kontekstu biocentrističkog učenja. Lanza tako kaže: “Učili su nas da smo tek skup stanica i da umiremo kad se naše tijelo potroši. No dugačka lista znanstvenih eksperimenata sugerira kako se naše uvjerenje o smrti temelji na pogrešnim premisama” te nalazi pet razloga za čovjekovu besmrtnost.

Temeljna tvrdnja u tom kontekstu jest da čovjek nije objekt, nego vrhunaravno biće, pa se autori nadovezuju na čuveni citat fizičara i američko-mađarskog nobelovca Wignera (1927.), koji tvrdi da: “Kako god se koncepti u budućnosti budu razvijali, proučavanje izvanjskog svijeta i dalje će voditi zaključku kako je sadržaj naše svijesti ultimativna realnost.”

Pritom se Wigner poziva na fenomen promatranja subatomske čestice koja ima svoje pojavne zakonitosti, ali ako se ne opservira, začudo, ponaša se kao stojni val. Iz toga je Wigner zaključio da naša opservacija životnih i subživotnih pojava kreira kognitivne mape naše percepcije i recepcije svijeta oko nas, pa tako i smrti. Tako je i Albert Einstein jednom zgodom u govoru na pogrebu svoga bliskog prijatelja rekao da je razlika između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti samo tvrdoglavo uporna iluzija.

Drugim riječima, naša percepcija pojava svijeta oko nas diktira naše kognitivne mehanizme pa, tim tragom, mi diktiramo recepciju internih i eksternih pojava života, kao i smrti.

Lanza i Berman (2009.) daju još jedan dokaz relativiteta poimanja smrti kao ovozemaljskog nestanka. Naime, pozivaju se da temeljni aksiom fizike, tj. zakon o očuvanju energije. Budući da prvi zakon termodinamike kaže da energija ne može biti stvorena niti uništena, već da se samo može pretvoriti iz jednog oblika u drugi, autori sugeriraju da je naša kognitivna samospoznaja, mentalni sklop, kao i sposobnost razmišljanja zapravo samo vrlo određen električni naboj u našim sinapsama koji neprestano metamorfozira iz jednog oblika u drugi, te tako kreira razne mentalne fascinacije, koje mi percipiramo kao vještinu kognitivnih procesa.

Posebno je zanimljiva njihova teorija o paralelnim svemirima, koja se naslanja na ideju o multiuniverzima pa tako kažu: "Postoji beskonačan broj svemira koji zajedno tvore fizičku realnost. Sve što se može dogoditi, uistinu se i događa u nekom od svemira. U tom scenariju, smrt ne postoji u stvarnom smislu riječi."

Završna teorija biocentrizma koju zagovaraju Lanza i Berman sugerira da se život nakon što nominalno istekne, nastavlja kroz našu djecu, rodbinu, prijatelje, situacije..., kroz sve ono čime smo ostavili trag u vremenu. Naime, kroz odnose čovjek kreira paralelne stvarnosti i tako kroz prostorno-vremenska određenja definira vlastitu svijest. Nakon što fizički više nismo prisutni (nakon smrti), i dalje živimo kao pokretači određenih situacija koje i dalje žive kao naši postemorti.

3.8.1. Iskustvo blisko smrti¹³

Ovaj fenomen ubraja se u razmjerno često istraživane, rubne dijelove tanatologije. Događa se kada je došlo do proglašenja kliničke smrti, a označava potpunu smirenost i blaženstvo uz jako bijelo svjetlo koje privlači preminulog. Znanstvena istraživanja podijeljena su oko podrijetla ovog fenomena koji je detaljno opisan u knjizi *U zagrljaju svjetlosti* („Embraced by the Light“), ali zanimljivo je da ih nitko ne poriče. (Eadie, 1992.).

Oponenti ideje metafizičke pojavnosti tog fenomena, u sveučilišnom udžbeniku pod naslovom *Smisao iskustava blizu smrti* („Making Sense of Near Death Experiences – A Handbook for Clinicians“ (Perera i dr., 2011.), upućuju na fizikalne zakone koji dovode do opisanih senzacija i uvode pojam „električne oluje“. Tim terminom opisuju disembliranje sinapsi i narušavanje elektriciteta mozga zbog gubitka životnih funkcija, koja se stvara u trenutku odumiranja CNS-a (mozga), a pojednostavljeno je nazivaju „halucinacijom“.

Za razliku od njih, ogroman dio autora znanstveno popularnih knjiga u tom je fenomenu našao neiscrpno vrelo najrazličitijih metafizičko-antropoloških teorija, što nerijetko prelazi u „prostituiranje“ te pojavnosti. Zanimljivo je da su opisi svih osoba koje su bile u „predvorju smrti“ gotovo potpuno identični, pri čemu se osim spomenutoga bijelog svjetla opisuje i mračni tunel, te susreti s prethodno preminulim članovima bliže i dalje obitelji koji uvjeravaju osobu da je sve u najboljem redu.

Nakon toga slijedi niz prizora iz prethodno proživljenoga vlastitog života te osjećaj nelagode i potreba za što bržim povratkom u vlastito tijelo. Znanstvenik Raymond Jr. Moody popularizirao je izraz "bliski susreti sa smrću" (engl. „Near Death Experiences“) u svojoj knjizi *Život nakon života* objavljenoj 1975. godine.

On je pokušao znanstveno istražiti taj fenomen, zapisujući iskaze osoba koje su prošle kroz takvo iskustvo, pri čemu je prikupio relevantan uzorak svjedočenja, dostatan za znanstvenu analizu dobivenih podataka.

---

¹³ U literaturi poznatije kao „NDE“, engl. „Near Death Experience“

Ipak, većina članova znanstvene zajednice nije dala suglasnost za provedbu daljnjih eksperimenata i u izvještaju za financiranje projekta dala je negativnu ocjenu. Razlog je bio taj što je fenomen zbog uključenja metafizičkih, nadnaravnih i religijskih aspekata u to doba smatran neznanstvenim i irelevantnim, zbog čega se takvim i sličnim projektima odbijalo istraživačko sufinanciranje, čime je projekt osuđen na propast.

Strassman (2001: 113) eksperimentira s DMT-om (dimetiltriptanimom), poznatim halucinogenom, i objavljuje kapitalno djelo o fenomenu blizu smrti pod nazivom: „DMT: duhovna molekula: revolucionarno medicinsko istraživanje prema biologiji fenomena 'blizu smrti' i mističnih iskustava“. („DMT: The Spirit Molecule: A Doctor's Revolutionary Research into the Biology of Near Death and Mystical Experiences“). U knjizi objavljuje istraživanja nad korisnicima lijeka DMT-a, koji uzrokuje halucinogena stanja i dovodi konzumente u stanje duhovnih senzacija uzrokovanih konzumacijom DMT-a.

Strassmanovo istraživanje dokazalo je da je 2 % njegovih pacijenata imalo halucinacije i vizije koje su bile identične onima koji su zaista bili pri "iskustvu bliske smrti". Korisnici „DMT molekularnog protokola“, dakle, uopće nisu bili u opasnosti od smrti, a doživjeli su identične senzacije onima koji su bili nadomak smrti.

Temeljem tog istraživanja, Strassman zaključuje da mozak kreira fenomen „bliske smrti“ stvarajući društveno prihvatljive halucinacije, kako bi utješnijom vizijom prikrio iskustvo straha od umiranja, koje je antropološki zastrašujuće i usađeno rođenjem svim ljudima.

Važnost „NDA“ fenomena za ovu disertaciju jest to što predstavlja još jedan u nizu aksioma koji kognitivne procese osuđenika na smrt, te njihovu sliku sebe i društva, postavlja na drukčiju spoznajnu razinu od one koja im/nam je nametnuta društvenim ugovorom.

Naime, Strassmanova istraživanja upućuju na to da postoji način kreiranja mentalnih senzacija, dokazanih objektivnim metodama. Jednak efekt moguće je postići dovodeći osobu u hipnotičko stanje, pri čemu se takvim utjecajem na svijest ispitanika gube društveno nametnuti obrasci ponašanja (Perera i dr., 2011.), te se tako potpuno mijenjaju postulati dosad poznatih bihevioralnih teorija.

Na tom tragu vjerojatno je da će i osuđenici na smrt, neposredno prije egzekucije, doživjeti određene psihičke i bihevioralne promjene, inicirane sviješću neizbježnosti odlaska u smrt. Te promjene mogle bi utjecati na rezultate istraživanja, i to na način da se ne potvrde očekivani rezultati, pod utjecajem specifičnog trenutka u kojemu se ispitanici (osuđenici) nalaze.

3.9. Bihevioralne teorije i smrt

Biheviorizam (engl. „behaviour“, ponašanje) se zasniva na psihološkim istraživanjima koja zagovaraju teoriju opservacije ljudskog ponašanja, kao temelja prihvaćenosti društvenih vrijednosti i normi. Biheviorizam proučava i kontekstualizira ponašanje ljudi u zadanim društvenim situacijama, pri čemu se precizno definiraju postupci i analitička metodologija opažanja i mjerenja ljudskog ponašanja, kao prediktora društvenih vrijednosti.

Temelji biheviorizma zasnivaju se na hipotezama da su ljudi zbog egzistencijalnih razloga natjerani da uče normative ponašanja u zajednici te da je proces usvajanja matrice ponašanja reverzibilan, tj. promjenjiv, u izravnoj korelaciji s društvenim vrijednostima i normama.

Glavni pokretač bihevioralnih procesa i promjena jest podražaj iz okoline ili persuazivno preneseno iskustvo drugih ljudi. Dakle, implicitno se nameće da je element „slobodne volje“ u biheviorizmu sekundarni čimbenik, a dominantnu ulogu u prirodi obrazaca ponašanja preuzima utjecaj okoline i društvenih mijena na čovjeka.

Ideja bihevizorizma javlja je istodobno s prvim značajnim istraživanjima Ivana Pavlova (2006.), jednog od utemeljitelja psihoanalitičkog pokreta u psihologiji. Watson odbacuje tzv. „introspektivne metode“ i zagovara povratak psihologije u laboratorij, odnosno jasno razgraničava disciplinu psihologije, koju svodi na eksperimentalnu razinu, za razliku od proučavanja modela društvenog ponašanja koje je definirano „stvarnim životom osobe u zajednici“ (Watsonov bihevizorizam, 2014.).

Watsonov nauk širi i razvija Skinner koji, osim što izdvaja bihevizorizam iz domene dotadašnjeg shvaćanja psihologije, postavlja pitanje etičkih načela u bihevizoralnim istraživanjima (Contingencies over B. F. Skinner's Discovery of Contingencies, 2015.). Temeljem toga, Watson i Skinner inzistiraju na pojmu „metodološki bihevizorizam“, koji postaje dominantnom teorijom o društvenoj utilitarnosti psiholoških metoda. S vremenom su se razvile teorije o „analitičkom bihevizorizmu“, odnosno „logičkom bihevizorizmu“.

Ove teorije apostrofiraju semantiku društveno prihvaćenih pojmova i koncepata te istražuju diferencijalnu tendenciju ponašanja, proučavajući iste attribute ispitivanja u drukčijim okolnostima bihevizoralnih eksperimenata.

Bihevizorizam, kakav danas poznajemo u svim društvenim znanostima, s naglaskom na sociologiju, zasniva se na Skinnerovim istraživanjima. On je uspio holistički pristupiti fenomenologiji bihevizorizma pa je tako istraživao tragove teorije ponašanja u znanstvenim traktatima, utopijskim romanima, polemičkim i političkim raspravama te u društvenoj paradigmi fenomena ponašanja. Skinner naglašava važnost „društvenih činjenica“, kao polazišne točke za prihvaćanje bihevizoralnih teorija, pri čemu često ističe „strukturalni funkcionalizam“ i „teoriju konflikata“.

Na tom je tragu i Skinnerova „kritika kulturnog koncepta“, koju često definiraju pristalice paradigme socijalnih činjenica, kao "tradicionalnih (odnosno, povijesno utemeljenih i selektiranih) ideja i s njima povezanih vrijednosti". Skinner smatra da je takva definicija stvorila nepotrebne mistične elemente kakvi su, primjerice, "ideje" i "vrijednosti". Kada znanstvenici proučavaju društvo, po Skinneru, oni ne vide ideje i vrijednosti. Umjesto toga, oni vide kako ljudi žive, kako odgajaju djecu, kako skupljaju i prerađuju hranu, kako i gdje stanuju, kako se oblače, kakve igre igraju, kako se međusobno odnose, kako upravljaju sobom itd.

Novije biheviorističke teorije često zagovaraju teoriju „situacijskog pristupa“. Ova bihevioristička teorija zasniva se na pretpostavci da se reakcija čovjeka, stavljenog u konkretnu životnu situaciju, mora analizirati s aspekta zadanog trenutka i subjektiviteta situacijskog modela. Drugim riječima, snaga trenutne bihevioralne reakcije kod čovjeka je pretpostavljena naučenom društvenom obrascu te na taj način preuzima prirodu njegove reakcije.

Dakle, konkretna reakcija uvijek ovisi o specifičnostima svake pojedine situacije i prethodne empirije subjekta radnje. Teorija pristupa jedna je od bihevioralnih teorija koja će biti zastupljena u istraživanju ove disertacije.

Naime, imajući uvid u potpunu bazu podataka osuđenika na smrt, dostupni su podatci o prethodnim kažnjavanjima osuđenika na smrt, odnosno prirodi prethodnih zločina. Ta je varijabla iznimno istraživački potentna jer će u korelaciji s ostalim biosocijalnim i komunikološkim aspektima moći odgovoriti na bihevioralnu teoriju „situacijskog pristupa“, a ujedno i na znanstvene hipoteze istraživanja.

Današnjom terminologijom, biheviorizam je najbliži opisu koji ga definira kao teoriju o vrijednosti kognitivnih konstrukata, pri domenama utjecaja društvenih vrijednosti u subjektivitetu vremena zbivanja. Istodobno, socijalno kognitivna teorija uvažava specifičnosti kreativnog mišljenja i semiotičke komunikacije, kao dijela uklapanja u društvene vrijednosti i norme.

Bihevizizam 21. stoljeća zagovara dualistički pristup koji afirmira tradicionalne teorije miljea, u skladu s društveno pragmatičnim obrascima vremena, koji dopuštaju odstupanja od logičkog pozitivizma i empirizma. Socijalna patopsihologija, kao subdisciplina bihevizizma, istražuje i opisuje reakciju neprilagođenih pojedinaca na grupno uređenu društvenu strukturu. U strukturi tog procesa nazire se promjena dosadašnjeg pristupa bihevizizmu. Naime, nametanjem društvenih normi koje su neprihvatljive za dio zajednice, provocira se njihova reakcija na događaje.

Danas bihevizizam temeljen na Pavlovljevim istraživačkim matricama predstavlja jedan od aspekata širih psiholoških studija, odnosno sublimaciju načela i koncepata najšire domene antropološke discipline. Ipak, novija bihevizionalna istraživanja (Robinson, 1996.) odmiču se od Skinnerova i Watsonova učenja. Oni su afirmirali bihevizizam kao metodološko normativnu, odnosno utilitarno istraživačko subpsihološku disciplinu te ga pozicioniraju kao holističku disciplinu, ovisnu o značajno višem broju biosocijalnih varijabla.

Na taj način manifestna osnova bihevizizma poprima proaktivno i asertivno reakcijsko žarište. Tako se pobuđuju one crte ličnosti koje se u normalnim „socijalno evolutivnim“ okolnostima možda nikada ne bi pokazale na način na koji se manifestiraju zbog „socijalno revoltivnih“ reakcija na nametnute društvene pojavnosti. Štoviše, raste broj istraživanja koja negiraju biološke osnove i mehanizme bihevizizma te bihevizionalne teorije potpuno stavljaju u zagrljaj subjektiviteta vremena i društvenih vrijednosti te nametnutih normi ispunjavanja istih.

Po Garbarinu (1983.), termin „milje“ (fr. „milieu“) u sociokulturnoj antropologiji označava holizam prirodnih, društvenih, kulturnih i ekonomskih okolnosti koje imaju utjecaj na razvoj i ponašanje pojedinca. Prema teoriji miljea razvoj i jedinstvenost neke osobe (karakter, način mišljenja, ponašanje) određeni su ponajprije društvenom okolinom, dok biološko nasljeđe ima sporednu ulogu.

Jedna od najčešće spominjanih teorija miljea jest „teorija sredine“, književnika naturalizma Hippolytea Taina. Kao književni kritičar i povjesničar, začetnik naturalizma, Taine u druženju s tadašnjim autoritetima iz domene sociokulturne antropologije počinje „upoznavati ljudske duše“ i uočava sociološke fenomene svog vremena.

Po Guthmülleru (2006: 66), Taine želi naučiti modele ljudskog ponašanja u zajednici, kako bi ih što bolje mogao opisati u svojim, a prepoznati u tuđim djelima. Jedna od najčešće citiranih Taineovih teorija jest „trokraki pristup proučavanju umjetničkog djela, temeljeno na aspektima rase, miljea i društvenog trenutka“.

Taine tvrdi da naslijeđene sklonosti, a posebice nacionalna hereditarnost, definitivno utječu na svjetonazor, izraz i tematski okvir umjetničkog djela. Pritom Taine ne diferencira pejorativno nacionalističke aspekte „rase“, već uzima samo sociokulturološki stvaralački segment koji utječe na prirodu umjetničkog ili književnog djela.

Poseban naglasak stavlja na aspekt socijalno usađenih moralnih vrednota i element društvenih okolnosti sazrijevanja. Tako tvrdi da je svaka osoba rezultat zbroja prirodnih i društvenih okolnosti odrastanja i formativnih godina, definiranih moralnim strukturama odgojnih normi i elementom „slučajnog faktora“.

Za Tainea, po riječima Weinstaina (1972.), element „slučajnog faktora“ podrazumijeva okolnost ili nizove okolnosti na koje se ne može utjecati, a koji pridonose izmjeni osobnosti i stupnja prihvaćanja društvenih vrijednosti kod pojedinca. Vrlo važan je treći element „trokrakog pristupa“ koji naglašava važnost društvenog trenutka.

Naime, Taine u teoriji društvenog trenutka tvrdi da su fizičke i društvene okolnosti vrlo čest okidač za promjenu strukture ponašanja, a pritom naglašava da je svaki pojedinac dodatno označen i „nagonskim faktorom“, koji je usađen u čovjeka.

Okidač za promjenu ponašanja pojedinca Taine vidi u kauzalnom procesu pri kojem čovjekov genetski urođen nagon može eskalirati i pod određenim okolnostima društvenog trenutka potpuno promijeniti dotadašnje ponašanje pojedinca.

S vremenom Taine postaje jednim od glavnih zagovornika bihevioralne misli i kroz svoja književna djela daje vrlo značajan obol proučavanju biheviorizma sa stajališta „sociološkog pozitivizma“.

Taine tako preuzima teorije Comtea, koji nadopunjuje učenja Saint-Simonea i njegovu definiciju o triptihu spoznajnog procesa (Comte kao kurs pozitivne filozofije, 2015.). Po Saint-Simoneu i Comteu, naime, u svojim prvim konstitucionalnim potrebama, društvo je prvo prošlo kroz tzv. „deističku fazu“. U ovoj fazi društvene vrijednosti i norme, po Comteu, zbog nedostatka intelekta i civilizacijske empirije, potpuno su podređene prirodnim zakonima i vjerom u viša bića (bogove). Pritom Comte definira „predmet traženja“, koji predstavlja želje i težnje ljudi tog vremena za uređenim sustavom vrijednosti, koji im osigurava egzistenciju, ako se pridržavaju pravila takvog sustava.

Svaki neposluh i odmak od društveno dogovorenih normi u takvim primitivnim sustavima, biva drakonski kažnjen, uz snažno pozivanje na Boga kao formalnog egzekutora. Po Comteu druga faza predstavlja „metafizičko traženje“. Temeljno ishodište ove faze krije se u činjenici da je ljudska zajednica ekonomsko i spoznajno uznapredovala pa se javlja potreba da se u jednom dijelu uloga „Božjeg suda“ zamijeni „apstraktima“, odnosno „idejama“ (Comte kao kurs pozitivne filozofije, 2015.).

Drugim riječima, u ovoj fazi civilizacijski društveni dosezi postavljaju se u uređeni kontekst kojim upravlja „vis maior“ ideje prosvjetljenja, uz dozvolu Svevišnjega. Ovo razdoblje predstavlja međufazu i prijelaz iz deocentrističkoga socijalnog statusa prema sociološkom pozitivizmu.

Treća etapa predstavlja definirani sociološki pozitivizam. U ovoj fazi humani duh može kognitivno shvatiti uzročno-posljedične mijene društvenih sustava te se prilagoditi njegovim zakonitostima. Comte zastupa mišljenje da se do ljudi najlakše dopire i tako utječe na njih preko emocija i duhovnosti, pa tako tvrdi da se ključ primjene sociološkog pozitivizma krije u religiji, glazbi i književnosti. Upravo na ovim teorijama počiva njegova zamisao da se znanost o društvu može izučavati kvantifikacijom i mjerenjem, kao kod prirodnih znanosti.

Temeljna pretpostavka pozitivističkog pristupa pritom jest kvantificirano opažanje, tj. mogućnost objektivnog mjerenja obrazaca ljudskog ponašanja, temeljem čega se mogu izvoditi kauzalni zaključci nužni za razvoj discipline.

Comtovo djelovanje potaklo je nastanak ovih pozitivističkih hipoteza:

1. Pozitivizam predstavlja novi, radikalno drukčiji pristup tumačenju svijeta oko nas.
2. Ništa ne može zamijeniti racionalnu misao i životnu empiriju.
3. Učinkovitost pozitivističkog stava manifestira se u potencijalu djelotvornosti i empirijski dokazanoj provedivosti pozitivističkih metoda.
4. Pozitivizam je katalizator za rješavanje tehničkih i administrativnih društvenih problema.
5. Jasnom naznakom o znanstvenoj „neutralnosti“, pozitivizam razgraničava znanstveno od ideološkog.
6. Proučavanje čovjeka i njegova međuodnosa s društvom provodi se po uzusima prirodnih znanosti te se pritom treba koristiti kvantitativnim znanstvenim metodama i empirijom.
7. Vrijednosni sud i normativni iskaz društveno su relevantne kategorije jedino i samo onda ako se mogu iskustveno provjeriti i praktično primijeniti.

Na Saint-Simoneove i Comteove ideje i promišljanja sociološke misli i biheviorizma nadovezuje se Spencer.

Temeljna odrednica Spencerovih djelovanja također je pozitivizam, pri čemu za razliku od Comtea, jasno izdvaja element čovjekove psihe. Ona je, po njemu zadnji problem biologije i prvi čimbenik sociologije, dočim psihologiju postavlja na pijedestal neovisne znanosti, a biologiju i sociologiju tumači njezinim biokognitivnim satelitima, razmjerno manje važnim, ali nužnim za dinamiku kontinuiranoga društvenog razvoja čovjeka (Spencer, 1931: 21-24).

Spencer u svojim istraživanjima naglašava ulogu socioevolucijskih elemenata, odnosno društva kao živog organizma koji se neprestano mijenja, istovremeno tjerajući sve elemente tog društva da se mijenjaju zajedno s njim.

Temelji Spencerovih teorija objavljeni su u djelu *Prvi principi ili načela* u kojem autor elaborira tri temeljne istine, kao postamente razvoja društva, društvenih vrijednosti i normi (Spencer, 1931: 54).

Po Spenceru, tri su osnovne istine:

1. Zakon o inerciji sile (postojanje uzroka nije moguće spoznati)
2. Spoznaja o neuništivosti materije
3. Spoznaja o kontinuitetu kretanja.

Sekundarna načela, na kojima Spencer (1931: 45) utemeljuje svoju teoriju o evoluciji jesu:

1. Spoznaja o trajnosti odnosa među silama ili uniformiranost kretanja
2. Spoznaja o samoočuvanju materije koja se ne može izgubiti
3. Spoznaja kako se kretanje vrši linijom najmanjeg otpora (ili najveće privlačnosti)
4. Spoznaja o ritmičnosti ili promjenljivosti kretanja.

Autor kroz „tri osnovne istine“, tj. preko fizikalnih elemenata pokušava objasniti i predvidjeti stanja društva. Drugim riječima, pristupa objašnjavanju socioloških promjena kroz optiku fizikalnih zakonitosti te pritom tvrdi da je proces evolucije uvijek jedinstven i vodi od homogenih struktura prema kompleksnim heterogenim strukturama.

Po Spenceru (1975.), subjektivitet vremena u kojem se ustrojava neki društveni poredak i vrijednosti, istovremeno diktira dinamikom izgradnje i destrukcije istoga tog sustava. Pritom, pozivajući se na Darwinove teorije, tvrdi da element prenošenja (nasljeđivanja) pozitivnih svojstava onih koji će opstati nakon društvene kataklizme, utječe na napredak u budućem razvoju novog društva. Nadalje, Spencer nadopunjuje Darwinovu teoriju o evolucijskom razvoju, koju stavlja u kontekst svoga sociološkog pristupa, pa tako tvrdi da se iz anorganskog svijeta razvio organski svijet, a iz organskog društvo i čovjek.

U kasnijoj fazi svojih istraživanja, pronalazi sljedeće sličnosti između organizma i društva (Spencer, 2000.):

- Kako društvo, tako i organizam (za razliku od anorganske materije) rastu i uvećavaju svoj opseg.
- Uvećanjem veličine, raste i složenost njihovih struktura.
- Progresivnu diferencijaciju strukture i u društvu i u organizmu prati slična diferencijacija funkcija.
- Evolucija uspostavlja u društvu i živom organizmu ne samo razlike, već i konačno povezane razlike koje su takve prirode da omogućavaju i jedno i drugo.
- Svaki je organizam društvo i svako je društvo organizam.
- U društvu i u organizmu život cjeline može biti uništen, ali jedinke će nastaviti živjeti još određeno vrijeme te stvoriti novo društvo na temelju pozitivnih iskustava prethodnog društva.

Spencer također nalazi i različitosti između društva i organizma:

1. Društva, za razliku od organizama, nemaju neku određenu tjelesnu (fizičku) formu, a pojedinci su slobodni i prostorno diferencirani.
2. Dijelovi društva nemaju fiksni odnos prema cjelini, kao što imaju organizmi (npr. ne postoji „društveni mozak“).
3. U organizmu sastavni dijelovi postoje radi funkcioniranja (dobrobiti) cjeline, dok u društvu cjelina postoji radi dobrobiti članova društva.

U svome holističkom pristupu istraživanja bihevizma, Spencer interpolira prirodnu i biomedicinsku empiriju, koju potom stavlja u kontekst proučavanja obrazaca društvenog ponašanja. On tako često uspoređuje problem ravnoteže između prirodnih subjekata, koji rezultira borbom za opstanak, a potom stvara izdržljiviju i jaču iduću generaciju onih koji su opstali.

Vrlo sličan algoritam promjena Spencer primjenjuje i na društvenu zajednicu, pri čemu je konfliktnost između društvenih grupa i klasa pozitivni permanentni (re)volucijski predznak. U takvom društvenom previranju osvještava se strah od drugih bića, koji Spencer naziva „korijenskim modusom politike“, dok strah od smrti naziva „religijskom moći“.

Prema lat. „mechanicus“, grč. „μηχανικός“: umjetni, strojni, neki mislioci 17. stoljeća predstavljaju „mehanicizam“ kao novi, dijalektički, pogled na filozofsko-religijske determinante postojanja i ponašanja u najširem životnom smislu.

Mehanicistička teorija zauzima stav da se cijeli svemir i bitak mogu shvatiti kao stroj unutar kojeg isključivo vrijede mehanički kauzalni odnosi. Zbog takva se određenja mehanicistička teorija ubraja u determinističke i fatalističke doktrine.

Po Kalanju (1995.), temeljno pitanje mehanicističke teorije jest izvor praenergije, koja je dala onaj prvi impuls mehanicizmu događanja, pri čemu filozofi Descartes i de La Mettrie, kao apologeti mehanicistike, tvrde da je to Bog.

Također, kako ukazuje Kalanj, treba izdvojiti i alternativni pristup izvorišnoj tezi mehanicistike kojeg zastupa de Laplace, a to je onaj dio teorije koji negira „netvarne principe“, odnosno element Boga. Ovaj pristup po njemu detronizira Descartesova i de La Mettrijeva deistička shvaćanja pokretanja zamašnjaka bioloških i društvenih promjena te zaziva „strojnu teoriju života“.

Kalanj se bavi i Laplaceovim tumačenjem izvora mehanicistike koji zagovara tezu da Boga nema, a društvene promjene samo su mehanička posljedica međusobnog djelovanja raznih silnica koje se stapaju u kauzalni niz, tendirajući (re)volucijskim promjenama.

Spencer (1975.) prihvaća Descartesove filozofske spise koji objašnjavaju karakteristike i mijene društva uspoređujući ih s tehničkim, mehaničko-kauzalnim načelima te ih koristi kao temelj za razvoj svoje, mehanicističko bihevioralne teorije.

Proučavajući s holističkog aspekta tadašnje aktualne modele društvenog ponašanja, Spencer interpolira biološke, filozofske i religijske aksiome filozofskih autoriteta 17. i 18. stoljeća te postaje pioninom nove mehanicistike, odnosno „mehanolamarkizma“. Svoju mehanolamarkističku teoriju izvodi holističkim pristupom, koristeći se detaljem iz evolucije organizama, odnosno njihovom metamorfozom jednoličnog iz indiferentnog stanja u raznoliko i diferencirano stanje.

Osnovna izvedenica mehanolamarkističke teze jest da postoji jasna analogija između bioloških obrazaca ponašanja organizama u prirodi i uređenih društvenih sustava.

Sredinom 19. stoljeća, osim Spencerova mehanolamarkizma, kao alternativa darvinizmu javlja se alternativna teorija koju je utemeljio Cope (2006.).

Po Copeu (2006: 113), temeljni pokretač svih promjena u prirodi i društvu jest „psihička energija“: „... koja se kod nižih životinja očituje u 'nastojanju pod utjecajem nužde', kod viših životinja u 'izboru', a kod razumnih životinja u 'svjesnom izboru'“.

Dakle, Cope promišlja termin „psihička energija“, koja u ovisnosti o civilizacijskom stupnju bića diktira njegovim ponašanjem i društvenim vrijednostima, što Cope naziva „psiholamarkizam“.

Tako Spencerov „mehanolamarkizam“ i Copeov „psiholamarkizam“, ako ih gledamo holistički, interpoliraju biološko uvjetovane, egzistencijalno usmjerene i kognitivno oplemenjene elemente ponašanja, koje čine potpunu antropološku bazu novovjekog shvaćanja biheviorizma.

Pri proučavanju razloga društvenih promjena Spencer postavlja svoju ishodišnu tezu i tvrdi da je očuvanje društvenih vrijednosti i normi temelj civilizacijskog napretka. Istodobno zagovara ustroj države i državnih aparata koji trebaju biti osiguračem procesa. Također, poziva se na opstanak i održanje najprimitivnijih povijesnih zajednica, koje su imale uređena državna obilježja, trodiobu vlasti i kazne za prekršitelje.

Antropolog Strauss (1977.) u svom je djelu *Strukturalna antropologija* posredno potvrdio Spencerovu teoriju. Polazeći od pretpostavke o „bazičnim strukturama svijesti“ koje su imanentne ljudskoj vrsti, Levi Strauss zauzima stav da se bihevioralni i kulturni obrasci razlikuju samo po kulturološko komunikacijskom momentumu i lokalnim etnomitemima, dok je njihova esencija zajednička svim ljudima.

Proučavanjem primitivnih plemena u Brazilu došao je do zaključka kako je temeljni ustroj i društvena paradigma njihova ponašanja i ustroja zajednice u svome temeljnom određenju vrlo slična onoj iz najuređenijih, civiliziranih društava. Temeljem istraživanja, Strauss utemeljuje sintagmu „otkriće strukture“, koja čini radikalan odmak od dotadašnjih etnološko bihevioralnih teorija 20. stoljeća, naslonjenih na animizam i deizam kao izvorišta plemenskih/društvenih regula, te se regresivno nadovezuje na Spencerove bihevioralno holističke teorije.

Proučava mitove i miteme, kao temeljne postavke vjerovanja, koji oslikavaju i tako deriviraju lokalnu definiciju društvenih vrijednosti i normi, a onda samim time i posredno, obrasce društvenog ponašanja.

Zamjetno je da ishodišta Straussovih istraživanja leže na kvantitativnim metodama, odnosno on zagovara opservaciju empirijskog modela u antropologiji. Tako tvrdi da: „... antropologija nije ništa drugo nego sustav znakova i gestike iz kojeg se izvode obredi, bračna pravila, rodbinski sustavi, običaji i određene forme ekonomske razmjene“.

Strauss je tako ponudio novi pristup bihevioralnim teorijama, koje u istraživačkom dijelu istražuje kvantitativnim metodama, najčešće analizirajući sadržaje mitova, jezika, semiotičkih elemenata plemenskih totema i sl.

Može se dakle reći da su spomenute Spencerove, Comtove i Straussove bihevirolne teorije važan temelj ove disertacije.

Naime, ponašanje osuđenika na smrt, kojima se bavi ovaj rad, u dobroj mjeri je podložno sociopatološkim eskapadama, kao i značajnim odmakom od društveno prihvaćenih vrijednosti i normi koje se temelje dobrim dijelom i na njihovim antropološkim, tj. sociokulturnim teorijama.

Na tom tragu, jedan od ciljeva istraživanja ove disertacije jest: pokazati kako i u kojoj mjeri, sociokulturno okruženje i društvene vrijednosti u kontekstu bihevirolnog miljea definiraju otklon od normiranoga socijalnog ponašanja i uvjetuju distorzivna društvena ponašanja, te percepciju priznanja počinjenog krimena, pri punoj svijesti o izvjesnosti izvršenja smrtne kazne (dakle, kada osuđenici više nisu opterećeni potrebom za društveno prihvatljivim ponašanjem/stavovima).

Uz biološke, komunikološke i antropološko-bihevirolne aspekte, istraživanje će posredno dotaknuti i duhovno-eschatološku dimenziju čovjeka, suočenog s izvjesnom smrću. U širem kontekstu, problemi istraživanja mogu se sagledavati kroz optiku pitanja: utječu li bihevirolni elementi na percepciju i recepciju načina i sadržaja komunikacije osuđenika na smrt?

Rezultati istraživanja ispitat će modele i postulate koji mogu biti potvrda Spencerove teorije postojećih bihevirolnih teorija, posebice one pri kojoj subjektivitet vremena u kojem se ustrojava neki društveni poredak i vrijednosti tog poretka istovremeno diktira dinamikom izgradnje i destrukcije istoga tog sustava, a sve poradi vlastita očuvanja.

Također, rezultati istraživanja posredno mogu biti pretpostavka objašnjenja Straussove teorije po kojoj se bihevirolni i kulturni obrasci razlikuju samo po kulturološko komunikacijskom momentumu i lokalnim etnomitemima, dok je njihova esencija zajednička svim ljudima.

Nastavno na spomenute teorije, istraživanje će osim toga provjeriti mogu li (i ako da, u kojoj mjeri) sociokulturno determinirane društvene vrijednosti biti ključan prediktor priznanja krivnje kod osuđenika na smrt, te ispitati korespondiraju li antropološko-bihevioralna i biosocijalna obilježja osuđenika na smrt prirodi počinjenoga krimena, percepciji njihova krimena i priznanju njihove krivnje.

3.10. Socioetnološki i pravni elementi smrti

Kao što je rečeno u prethodnim poglavljima, fascinacija predsmrcem i smrću jedno je od temeljnih društvenih korektiva u najvećem dijelu populacije koja je podložna očuvanju društvenih vrijednosti i društvenih normi.

S druge strane, manjinska devijantna društvena ponašanja i nositelji takva ponašanja odbacuju takve norme i odudaraju od postavljenih normativa društva.

Socioetnološki i pravni elementi smrti ukazuju na percepciju i recepciju smrti u kontekstu društva, etnološkog individualiteta i pratećih pravnih normi.

Postoje značajne perceptivne razlike u teorijskim i praktičnim aspektima počinjena zločina i dobivene kazne između sustava (društva) i počinitelja.

U ovisnosti o socioetnološkim elementima i povijesno-religijskim sociološkim atavizmima, kazne za teške prekršaje drukčije se tretiraju u raznim dijelovima svijeta.

Ovaj je aspekt važan za istraživanje zato jer će rezultati istraživanja ispitati postoji li, u specifičnom trenutku prije egzekucije, univerzalni sustav vrijednosti iskazan u semiotičko/semantičkim narativima, zajednički za sve osuđenike, neovisno od njihovim biosocijalnim, sociokulturnim i komunikološkim različitostima?

Također, koreliranjem semiotičko/semantičkih narativa sa zavisnim i nezavisnim varijablama (prediktorima) moći će se ispitati postoji li statistički značajna frekvencija specifičnih kriminogenih pojava koje su uvjetovane socioetnološkim specifičnostima. U ovom poglavlju također će se obraditi i fenomenologija smrtne kazne u povijesnom, socioetnološkom i pravnom kontekstu te njezine moguće implikacije na rezultate istraživanja.

3.10.1. Socioetnološki aspekti i povijest smrtne kazne

Civil (2011.) se bavio najstarijim pravnim izvorom u povijesti, Kodeksom Ur-Nammu, nastalom 2113. god. pr. Kr. U tom zakoniku po prvi put u povijesti je normirana smrtna kazna, predviđena za grijeh ubojstva i preljuba. Također, istraživanja o fenomenu smrti, smrtne kazne i krvne osvete vode do „Talionskog načela“ iz Hamurabijeva zakonika.

Upravo u njemu se u 13. odlomku, prvi put u povijesti, spominje frazem: „Oko za oko, zub za zub“, koji je postao izrazom za krvnu osvetu do dana današnjega. Civilova istraživanja pokazala su, međutim, da je spomenuto načelo selektiralo osvetu isključivo prema počinitelju kaznenog djela, tj. ubojstva. U kasnijim stoljećima, zbog nemogućnosti da se pronađe počinitelj krimena, osveta je izvršavana nad pripadnicima njegove najuže obitelji ili plemena.

Zanimljivo je da su, po Boehmu (1999.), ljudi postali svjesni autodestruktivnog elementa načela „Oko za oko, zub za zub“ pa ističe preventivne zapovijedi u Tori, s ciljem izbjegavanja uništenja cijelih plemena i naroda. Tora, naime, naglašava kako naknada štete treba uvijek biti razmjerna počinjenoj šteti. Na taj način, prvi put u povijesti, zahtijeva se isključivo naknada štete od počinitelja, ne ulazeći u osvetničke akcije prema obitelji žrtve. Zanimljivo je da istraživanja o smrti, smrtnoj kazni i krvnoj osveti često vode na izvore iz tzv. „Tore iz usmene predaje“ (Tora Šebe'al Peh תורה שבעלפה), dok se manji dio nalazi u „zapisanoj Tori“ (Tora Šebihtav תורה שבכתב).

Najveći dio „usmene Tore“ sastoji se, naime, od logičko-intuitivnih tradicionalnih tumačenja društvenih zakona, koji se prenose s koljena na koljeno u obliku Talmuda i Midraša. U tom dijelu Tore navode se prvenstveno seksualni (preljub) i religijski (blasfemija) prekršaji, za koje se trenutno propisuje smrtna kazna.

Međutim, vrlo je zanimljiv nastavak popisa smrtnih grijeha koje Tora kažnjava činom pogubljenja počinitelja, a to su: fizičko zlostavljanje roditelja, predugo vraćanje duga, štovanje i pridavanje žrtve drugim bogovima, istospolna ljubav, incest i spolni odnos tijekom mjesečnice.

Premda se Tora iz ove perspektive čini kao vrlo radikalni dogmatski pamflet, treba naglasiti da se u njoj nalaze i temelji demokratičnosti pravne znanosti kakvu danas poznajemo. Tora tako, primjerice, prvi put naglašava razliku između ubojstva s namjerom i ubojstva u obrani, te uvodi načelo svjedoka. Osim toga, Tora uvodi instituciju „nepriistranog svjedoka“ koji ne smije biti u emotivnom, prijateljskom ni rodbinskom odnosu prema okrivljeniku, a također uvodi ulogu sudca koji verificira i provjerava iskaze okrivljenoga i svjedoka te donosi pravorijek.

Da bi netko, naime, bio pravomoćno osuđen na smrt bilo je nužno da se najmanje dva nepristrana svjedoka u izdvojenim ispitivanjima od strance sudca, uz temeljito provjeravanje njihovih iskaza, na istovjetan način izraze o prirodi kriminogenog događaja.

Tijekom povijesti smrtna kazna imala je polivalentnu društvenu ulogu, prvenstveno da sankcionira počinjeni zločin i tako prevenira kaos i anarhiju, a istodobno da eksplicitnim načinom izvršenja smrtne kazne zabavi gledatelje, kojima se tako nameće osjećaj nametnute satisfakcije za njihovo vođenje „ispravnog života“.

Kada je za vrijeme Rimskog Carstva, 381. godine poveljom Konstantina I., kršćanstvo postalo službenom državnom religijom, odnos prema smrtnoj kazni uzeo je maha jer su kršćani, temeljem svoje vjerske doktrine, koristili uporabu državnog, „ozakonjenog nasilja“, tj. smrtne kazne za slučajeve protiv pogana. Za razliku od Rimokatoličke Crkve, Istočno Rimsko Carstvo išlo je korak dalje, pa je smrtnu kaznu zamijenilo raznim oblicima javnog sakaćenja. Tako su, primjerice, prijestupnicima bivali odsječeni prsti, uši, nosovi, kako bi svojom nakaznom pojavnošću ukazivali na neisplativost života izvan regula nametnutih zakona.

Izvjescnost snage položaja vlastodržaca oduvijek je bila temeljni parametar u kreiranju stava prema smrtnoj kazni. Naime, što je vlastodržac bio sigurniji na vlasti, tada su i zakoni bili blaži prema prijestupnicima, međutim ako bi vlastodrščeva opozicija bila opasna za njegovo „žezlo“, tada bi se radikalizirale kazne za svaki počinjeni krimen. Vrhunac okrutnosti poznat je iz srednjeg vijeka kada se provodio „lov na vještice“ te inkvizicija.

Djelo *Malleus maleficarum* Institoris i Sprengera (2006.) na najobuhvatniji je način dalo prikaz prvog mizoginocida u povijesti. U tom djelu, preciznije kompilaciji spisa tog vremena, prepoznaje se rukopis crkvenih dogmi u fantomskoj borbi protiv vještičarenja kao najvećeg neprijatelja kršćanske misli.

Prvi put u povijesti dolazi do slučaja preventivnog kažnjavanja prokazane osobe, bez ikakva dokaza da je ista uopće počinila neki zločin. Pronađeni rukopisi koje spominju Institoris i Sprenger (2006: 11-13) navode da je: „... za okrutnu smrt bilo sasvim dovoljno da netko iole ozbiljan na ulici upre prstom na vas i iz sveg glasa izgovori da vas je vidio da noću preskakujete krovove, te Vas proglasi vješticom...“.

Prvo sustavno djelo koje se, može se reći, bavilo fenomenom smrtne kazne jest knjiga znamenitoga kriminalista i pravnika svog vremena, prosvjetitelja Beacria, pod naslovom *O zločinima i kaznama*. Posvetivši svoj život odnosu prava i pravde, a s idejom da se izdigne iz dotadašnjeg, dogmatskog, definiranja zakona, Becaria iznosi svoju temeljnu tezu da se: „... zločine treba prvenstveno prevenirati putem učinkovitoga pravnog sustava i afirmativnih zakona“. (Beccaria, 2005: 13-14).

Ta je ideja do detalja razrađena u njegovu kapitalnom djelu koje se smatra jednim od prvih promišljanja modernih zapadnoeuropskih zakonskih sustava.

Razvojem prosvjetiteljske misli i istodobnim civilizacijskim napretkom, tijekom kasnog 17. stoljeća, a posebno u 18. i 19. stoljeću, čitav niz renomiranih filozofskih škola i pojedinaca (Kierkegaard, Fichte, Hegel, Kant...) pridonose razvoju slobodne misli, afirmativnih zakona te ljudskih prava koji se danas smatraju temeljnom postavkom razvoja suvremene civilizacije.

Promišljajući, nadalje, fenomenologiju izvršenja smrtnih kazni od pradavnih vremena do danas, dolazimo do leksičkog pleonazma „humano usmrćenje“. Način egzekucije, naime, sugerirao je vrlo jasnu poruku onima koji su gledali pogubljenje ili o njemu bili obaviješteni, što čeka svakog idućeg prijestupnika.

Danas je, primjerice, u Saudijskoj Arabiji i Iraku isključivi način pogubljenja odrubljivanje glave, dok je u SAD-u „najpopularniji“ način egzekucije „smrtonosni koktel (injekcija)“ i „električna stolica“. Pakistan, Singapur, Japan, Iran i Egipat egzekucije provode isključivo putem javnog vješanja (osim u Japanu, gdje je ono tajno, pri čemu ni najuža obitelj osuđenika ne zna za egzekuciju), dok je u velikom broju zemalja koje dopuštaju smrtnu kaznu način usmrćivanja osuđenika strijeljanje pred streljačkim vodom, npr. u Bjelorusiji, Kini, Somaliji, Tajvanu, Uzbekistanu, Vijetnamu.

Zanimljivo je da pri usmrćivanju strijeljanjem streljački vod uvijek broji neparan broj izvršitelja, pri čemu jedan od izvršitelja ima lažno streljivo („ćorke“), da bi se abolirala krivnja egzekutora i tako izbjegao mogući PTSP sindrom kod izvršitelja pogubljenja. Vrlo je važno osigurati uspješnu egzekuciju jer postoji nepisano pravilo da se smrtna kazna više ne izvršava ako egzekucija ne bude učinkovita tri puta zaredom, iz bilo kojeg razloga.

Upravo zbog toga događaju se apsurdne situacije da u nekim savezним državama SAD-a npr. sudac nerijetko u okviru iste presude izriče tri ili više uzastopnih smrtnih kazni, kako bi osigurao izvršenje kazne i eliminirao teoriju „više sile“, koja bi mogla eventualno triput odgoditi egzekuciju i tako je napraviti ništavnom.

Prvu presuđenu smrtnu kaznu može ukinuti Vrhovni sud, na uvaženu žalbu osuđenika, drugu može ukinuti predsjednik SAD-a (pomilovanjem), dok za treću nema pravne mogućnosti ukidanja i ona se mora se izvršiti. U sudskoj praksi nekih saveznih američkih država nailazi se na zanimljive primjere (New York Times: Three Consecutive Death Sentences, 2015.), vezane za trostruku smrtnu kaznu, čime se na izvjestan način demonstrira sjena antropološkog atavizma, naizgled nespojiva s vremenom u kojem živimo. Nastavno na bizarnosti procesa egzekucije, poznato je da u nekim državama strijeljanje izvršava samo jedan ili tri egzekutora (NR Kina). Egzekucija se provodi metkom u potiljak, a račun za metak moraju platiti roditelji osuđenika, ako su živi. Ako nisu živi, tada metak plaća obitelj osuđenika.

Tim dvojbenim moralnim apsurdom stavlja se dodatni uteg odgovornosti na obiteljsku odgojnu komponentu i stvara dodatna težina samoj egzekuciji. Ideja tog čina osvještavanje je društvenih vrijednosti i normi kroz obiteljski odgoj te pozicioniranje uloge obitelji u prevenciji devijantnih ponašanja.

Najpopularniji način egzekucije na Bliskom istoku, koji je proučavao Heinlein (1961.) i opisao u knjizi *Stranger in a Strange Land*, jest kamenovanje (u literaturi poznatije kao „lapidation“ ili „stoning“, na arapskom „rajm“ (رجم)).

Pogubljenje kamenovanjem za zajednice koje ga provode najsrमतniji je način pogubljenja i označava iznimnu prezrenost zajednice prema žrtvi kamenovanja.

U starom vijeku ovakav način usmrćivanja bio je vrlo čest, a po danas dostupnim podacima, poznavali su ga i koristili: Egipćani, Perzijci, Židovi, Grci, Rimljani i Gali.

Razlozi ovakvog načina egzekucije bili su čvrsto definirani: preljub, ubojstvo roditelja (tzv. „senicid“, vrlo čest motiv u starom vijeku) i veleizdaja domovine ili domovinskih interesa. Zanimljivo je, piše Heinlein, da po Tori i Midrašu, postoje vrlo definirani razlozi odluke prema takvom načinu egzekucije.

Naime, smrtnom kaznom kamenovanja kažnjava/ju se:

- onaj koji je imao seksualni odnos s vlastitom majkom הבאעלהאם
- onaj koji je imao seksualni odnos s novom očevom ženom ועלאשתהאב

- onaj koji je imao seksualni odnos sa svojom pokćerkom ועלהכלה
- onaj koji je imao homoseksualni odnos ועלהזכור
- onaj koji je imao odnos s teladi ועלהבהמה
- onaj koji prakticira blasfemiju והמגדף
- onaj koji ima više bogova והעובדעבודתכוכבים
- oni koji žrtvuju vlastitu djecu Moloku¹⁴ והנותןמזרעולמולך
- onaj koji prakticira čarobnjaštvo וידעוני
- onaj koji ne poštuje šabat¹⁵ והמחללאהשבת
- onaj koji psuje i proklinje roditelje והמקללאביוואמו
- onaj koji napadne zaručenu djevojku והבאעלנערההמאורסה
- onaj koji zavede drugog čovjeka prema poštovanju idola והמסית
- onaj koji zavede grad ili selo prema poštovanju idola והמדיח
- onaj koji je vještac ili vještica והמכשף
- žena koja je gola izišla pred govedo ili telad והאשההמביאהאתהבהמה
- tvrdoglava djeca pobunjena protiv svojih roditelja ובסוררומורה

---

¹⁴ Molok – izraelski „lažni prorok“; Mòlok (Mòlek, Mòloh) m.

1. *bibl.* kanaansko božanstvo kojem su roditelji žrtvovali svoju djecu predajući ih vatri; kasnije žrtveni obred s nadomjesnom žrtvom

2. (moloh) pren. a) neman koja sve proždire b) ono što zahtijeva strašnu žrtvu

¹⁵ šabàt (sàbat) m.

jud. sedmi dan u tjednu (sedmi dan od stvaranja svijeta), dan odmora i mirovanja kada je Židovima zabranjen svaki rad, traje od petka navečer do subote navečer; subota, šabes

Proces smaknuća kamenovanjem po Heinleinu (1961: 13) je uvijek bio izmaknut od seoskog ili gradskog središta, dočim se i na simboličan način sugeriralo da: „... ljudima koji su u stanju takvo što napraviti, nije mjesto da umru u selu ili gradu, već na prokletinji tvrdog kamena i zemlje...“.

U kamenovanju su sudjelovali svi pripadnici zajednice, pri čemu zapisi sugeriraju da su upravo oni s margina tadašnjeg društva (prosjaci, invalidi, siromasi, bolesni...) bili najagilniji pri provođenju kazne kamenovanjem. Pritom su, vjerojatno, podsvjesno izražavali transfer frustracije vlastitim životom.

Egzekucija kamenovanjem u pravilu je bila izmještena iz naselja, čime bi se i na simboličan način sugerirala ekskomunikacija počinitelja i prirode počinjena grijeha izvan mjesta življenja. Javno kamenovanje, kao penativni uzus šerijatskog zakona, i danas se aktivno provodi u Saudijskoj Arabiji, Jemenu, Pakistanu, Sudanu i Somaliji.

Rimljani su kao egzekutivnu metodu koristili pribijanje na križ, a ta je kazna u pravilu bila normirana u slučajevima odbjeglih robova i kriminalaca koji nisu imali rimsko državljanstvo te Rimljana pobunjenika protiv vlasti. Katoličanstvo je svojim utjecajem u srednjem vijeku zabranilo pribijanje na križ, ali su metode egzekucije bile jednako nehumane.

Glavna smrtna kazna tog vremena bilo je vješanje i spaljivanje na lomači. Zanimljivo je da bi okrivljenik u slučaju spaljivanja na lomači već nakon nekoliko minuta bio usmrćen, ali ne od vatre i ognja, već od dima koji bi ga ugušio. Spaljivanje na lomači bilo je posebno popularno za vrijeme španjolske inkvizicije te pretkraj 15. stoljeća za vrijeme opisanog lova na vještice.

Po Crockeru (1857.), privilegirani način egzekucije u srednjem vijeku, namijenjen plemstvu, gospodi i velikodostojnicima, bilo je odrubljivanje glave. Takvo je usmrćenje, naime, trajalo vrlo kratko i okrivljenik najčešće nije bio ni svjestan boli i traume tog čina, dočim se upravo taj način smatrao najhumanijim i namijenjenim onima koji ga zaslužuju.

Pri odrubljivanju glave posebno je obilježena osoba krvnika, koja je zbog posla koji je morao odraditi bila omražena među narodom do te mjere da nitko s njim ne bi htio komunicirati ni razgovarati te je bila odbačena od zajednice. Upravo zbog toga se, u kasnome srednjem vijeku, za egzekutore uvodi crna maska preko lica s otvorima za oči, kako krvnik ne bi bio prepoznat od društvene zajednice u svome svakodnevnom, profanom životu.

Usmrćenje odrubljivanjem glave mačem ili poslije sabljom bila je često povlastica privilegiranih pojedinaca i plemstva. Takvu smrtnu kaznu provodila je tijekom povijesti obično jedna, samo za taj posao, određena osoba, tzv. krvnik. On i njegova obitelj su zbog toga u mnogim kulturama bili prezreni i omraženi, izbjegavao se svaki najmanji društveni kontakt s njima i postavljalo ih se izrazito nisko na društvenoj ljestvici, usprkos kontroverznoj činjenici da je izvršavanje smrtne kazne u većini kultura bilo slavljeno kao javni prizor trijumfa prava i pravde. Iz tog su razloga egzekutori u pravilu imali crne maske preko lica, bili su iznimno dobro plaćeni za posao koji su obavljali, a njihov je identitet bio poznat samo malom broju ljudi.

Tijekom Francuske revolucije, kao način egzekucije pojavljuje se giljotina, mehanička sprava koja djeluje po fizikalnim zakonima, te na kraju slobodnim padom veliko sječivo dekapitira osuđenika.

Pravi tvorac mehaničkog načela usmrćivanja giljotinom bio je Sanson i njegov asistent, njemački izrađivač glazbala Schmidt (*History Today: The History of Guillotine*, 2015.). Oni su 1792. godine prvi izradili prototip giljotine. Zanimljivo je da je naprava (giljotina) ipak u konačnici dobila ime po liječniku, zastupniku u francuskoj narodnoj skupštini, Josephu Ignacu Gulliotinu, koji nije bio njezin tvorac, već samo zagovornik njena korištenja. Poznavajući biomedicinske zakonitosti, Gulliotin je tvrdio da se radi o najhumanijem načinu usmrćenja, dočim je upravo njegovim istupima giljotina usvojena kao službena metoda egzekucije.

Njegov drugi prijedlog, o humanizaciji smrtne kazne, kojom je sugerirao da se egzekucija odradi bez publike i u dostojanstvu nije bio usvojen u narodnoj skupštini koja se morala usaglasiti s tim prijedlogom, da bi isti postao pravovaljana zakonska odredba.

Zanimljivo je da se Hitlerovom odredbom iz 1930. godine giljotina koristi kao službena metoda pogubljenja u Njemačkoj, a nacistički dokumenti govore o 16 593 osuđenih i pogubljenih osoba u razdoblju do 1933. do 1945. (Bracher, 1991.).

U kontekstu nacizma i egzekucije giljotinom povjesničari najčešće spominju heroinu Sophie Scholl. Kao vrlo mlada aktivistica uhićena je s bratom Hansom Schollom u dijeljenju antiratnih letaka na Sveučilištu Ludvig Maksimilijan u Münchenu. Letci koje je dijelila kritički su govorili o nacizmu i zagovarali povratak njemačkih trupa iz Rusije, kao i osudu opsade Staljingrada.

Sophie Scholl dekapitirana je giljotinom u veljači 1943. godine. Njezina posljednja rečenica prerasla je u simboliku protesta protiv zla: "Kako možemo očekivati da pravednost prevagne, kada jedva da ima koga tko bi ponudio sebe osobno za pravednu stvar? Kakav lijep, sunčan dan, a ja moram otići." (Scholl, 1983.).

Tijekom dvadesetog stoljeća razvile su se i druge metode pogubljenja kao što su plinske komore, električna stolica te smrtonosni kokteli, tj. injekcije. S obzirom na različitosti vjerskih doktrina, socijalne percepcije društva i subjektiviteta vremena u kojem se izvršavaju, metode smrtne kazne razlikuju se od države do države i ne postoje zajednički penativni standardi egzekucije.

3.10.2. Novovjeke teorije i dijalektički aspekti smrtne kazne

Fenomen smrtne kazne danas izaziva brojne prijepore. Zagovornici smrtne kazne pozivaju se na etičke, pravne i društvene argumente. Pritom su najčešće spominjani argumenti neposredne zaštite društva, tj. zajednice i preventivno zastrašivanje buduće delinkvencije. Jednostavnije rečeno, svrha smrtne kazne jest očuvanje ustrojstva društvenog sustava. (Slika 1: Rasprostranjenost smrtne kazne u svijetu, Prilog 1: Sve zemlje svijeta koje provode / ne provode smrtnu kaznu).

Rasprostranjenost smrtna kazne u svijetu

Slika 1: Rasprostranjenost smrtna kazne u svijetu (Death Penalty in the World, 2015.)¹⁶

Analizom slike 1 razvidno je da se ne može iznaći logična ekonomsko–demografska ni šira antropološka poveznica između onih država koje provode i onih koje ne provode smrtnu kaznu.

Zanimljivo je također da ne postoje dokazi da se u zemljama u kojima je na snazi smrtna kazna uistinu i smanjila stopa kriminaliteta.

¹⁶ Na slici su crvenom bojom označene države koje aktivno provode smrtnu kaznu, u državama označenima plavom bojom ona je ukinuta i zamijenjena doživotnim zatvorom, dok države pod narančastom bojom imaju moratorij na provođenje smrtna kazne. Zelenom bojom označene su države koje imaju zakonsku opciju smrtna kazne ako je osuđenik zločin počinio pod naročito teškim povredama Zakona.

Filozofija zagovarača smrtne kazne ide u smjeru da je za počinitelja nedjela opasnost od gubitka vlastita života vrlo učinkovita preventiva počinjenju nedjela. Takvo preventivno djelovanje, naravno ima smisla i efekta jedino ako se prethodno uhvaćene počinitelje usmrti i to javno objavi.

Dosad nisu poznata znanstvena istraživanja koja dokazuju kako smrtna kazna ima djelotvornu ulogu u učinkovitu suzbijanju zločina, u usporedbi s drugim kaznama za prijestupe.

Protivnici smrtne kazne pozivaju se na rezultate istraživanja koji pokazuju da iznimno mali broj teških zločinaca racionalno, minuciozno i detaljno planira svoja nedjela pa sukladno tomu – nisu svjesni ni mogućih, za njih letalnih, posljedica ako budu uhvaćeni u počinjenju ili nakon kriminalnog čina.

To potkrepljuju i najnovijim istraživanjima koja dokazuju da se najveći broj ubojstava događa u afektu, a počinitelji ubojstava u afektu ne promišljaju o posljedicama svoga postupanja (Death Penalty in the World, 2015.).

Zagovornici smrtne kazne nerijetko ističu i ekonomski aspekt takva kažnjavanja, višestruko jeftinijeg od sljedeće najteže moguće kazne, doživotnog zatvora bez mogućnosti pomilovanja.

Takva kazna u pravilu znači da društvo snosi sve troškove zatvaranja počinitelja i njegova održavanja na životu u zakonom propisanim, standardiziranim uvjetima.

Upravo zbog toga zagovornici smrtne kazne drže da je ona ekonomski prihvatljivija i utoliko logičniji izbor od doživotne zatvorske kazne.

3.10.3. Specifičnosti smrtne kazne u zemljama istočne hemisfere

Odnos prema fenomenu smrtne kazne u velikoj mjeri ovisi o političkom sustavu i religijskom temelju države. U Kini, primjerice, smrtna se kazna dosuđuje za čak 66 različitih kaznenih djela (Death Penalty in the World, 2015.). Po rezultatima dostupnih istraživanja, u 2014. godini u Kini pogubljeno je 3512 osoba. Amnesty International

navodi da se egzekucija u Kini provodi javno, najčešće na stadionima, te da su česti slučajevi javnoga televizijskog prijenosa.

Kako navodi isti izvor, kod osuđenika na smrt u Kini postoji razlika u metodama egzekucije. Razlika se temelji na socijalnoj komponenti, naime, bogatiji osuđenici usmrćuju se injekcijom, a siromašni strijeljanjem. Izvešća raznih organizacija koja se bave ljudskim pravima sugeriraju isto, a to je da se organi usmrćenih koriste za transplantaciju te preprodavaju na crnom tržištu, iako je trgovina organima zakonom najstrože zabranjena, a da apsurd bude veći – kazna za dokazanu preprodaju ljudskih organa u Kini je smrt.

Zemlja s najvećom stopom izvršenja smrtne kazne, s obzirom na broj stanovništva, jest Singapur. Prema podacima Amnesty Internationala, od 1990. do 2014. godine smaknuto je 429 osoba. Smrtna kazna zakonski je vrlo precizno definirana, za određenih pet vrsta delikata, i to ovim redoslijedom: posjedovanje i preprodaja droge, dokazano ubojstvo, uporaba vatrenog oružja (!), otmica i veleizdaja domovine.

Dakle, posjedovanje i preprodaja droge najteži je krimen, za koji ogromna većina građana Singapura potpuno podržava smrtnu kaznu (Death Penalty in the World, 2015.). Postoje vrlo određeni normativi koji vode prema smrtnoj kazni bez mogućnosti pomilovanja, a to su: sve više od 15 g heroina, 30 g morfija, 30 g kokaina, 500 g marihuane ili 1,25 kg opijuma. Prema podacima Amnesty Internationala gotovo 95 % egzekucija u Singapuru povezano je s drogom.

Singapurske vlasti imaju samo jednu metodu egzekucije, vješanje „dugim padom“, pri čemu zbog fizikalnih zakona osuđenik nema izgleda da preživi egzekuciju. Specifičnost smrtne kazne u Singapuru svakako korelira s etničkim sastavom i religijskim uvjerenjima te države, pri čemu fenomenologija te drakonske kazne poprima širi antropološki kontekst. Naime, tri glavne etničke skupine u Singapuru su Kinezi (77 %), Malajci (14 %), Indijci (7 %), a slijedom toga religijski su najzastupljeniji budizam (30 %), kršćanstvo (19 %), islam (15 %), te taoizam (14 %), dok se oko 15 % stanovnika izjasnilo ateistima i/ili agnosticima.

Stranka Narodne akcije, koja u svome stranačkom korpusu ima alikvotan etnički sastav, a na vlasti je neprekidno od 1959. godine, konsenzualno je nominirala Darshana Singha i proglasila ga službenim državnim egzekutorom. Naime, samo ta osoba ima pravo izvršavati smrtne kazne u Singapuru pa je tako od Singhove ruke usmrćeno 813 osoba od 1967. do 2015. godine.

Za razliku od Singapura, u Japanu se smrtna kazna provodi vješanjem „kratkim padom“, nakon što je presuda donesena i nakon što ju je odobrio i potpisao ministar pravosuđa. Japan se razlikuje od svih drugih zemalja u kojima je čin javnog smaknuća u velikoj mjeri i poruka za sve one koji se misle ogriješiti o Zakon. Naime, u Japanu nakon presude osuđenici čekaju više desetaka godina na egzekuciju. Nitko od članova najuže obitelji ni njihovi pravni zastupnici ne znaju vrijeme kada će smrtna kazna biti provedena. Ni nakon što se kazna provede, obitelj se ne informira o egzekuciji niti se posmrtni ostatci predaju obiteljima.

U Saudijskoj Arabiji smrtna kazna može biti presuđena isključivo muškarcima koji su počinili prijestupe u domeni vjerskih, društvenih i seksualnih zadanosti. Prema navodima Amnesty Internationala, Saudijska Arabija jedna je od rijetkih preostalih zemalja na svijetu u kojoj se trenutno presuđuje smrtna kazna za maloljetnike te dopuštaju sudski postupci bez pravnih zastupnika i prevoditelja za strane državljane.

Postoji također i zanimljiv abolicijski instrument, naime, osuđenici mogu biti pomilovani nakon smrtne presude samo onda ako im kralj oprostí njihov krímen ili ako svi članovi uže obitelji oštećenoga oprostí počinjeni grijeh. Na taj način neríjetko dolazi do zakonskih apsúrda, pri čemu velik dio osuđenika doživí prirodnu smrt u zatvoru dok čeka da članovi uže obitelji koji odlučuju o pomilovanju/oprostu uđu u punoljetnost.

Najčešća metoda egzekucije u Saudijskoj Arabiji jest dekapitacija mačem koja se provodi isključivo u prijepodnevnim satima na javnim mjestima, bez prethodnih najava o egzekuciji. Na taj način, po riječima imama Topoljaka (2001.), pojačava se tzv. “dojam sveprisutnosti Allahove pravde“ (na arapskom: *بانتشار العدل الله*), odnosno zakonodavac mnogo učinkovitije provodi preventivni element suzbijanja kriminala.

Topoljak u svom proučavanju arapskih zakonskih spisa traži korelaciju s učenjem islama, pa u jednom dijelu autor analizira Alahov dar ljudima i svjesnost određenja i njegova održanja: „Allahova pravda i volja htjela je da ovu našu planetu uredi potpuno savršenim, stalnim i preciznim zakonima koji, ako se ne budu remetili, garantuju red, mir i stabilnost svim stvorenjima. U tome se ogleda apsolutna Allahova, pravda. On je stvorenjima kojima je određeno da žive na Zemlji učinio Zemlju pogodnom za normalan život, dao im sve potrebne mogućnosti i pomagala, olakšavajući im da se snađu i opstanu u toj novoj sredini.“

U nastavku autor, citirajući Kur'an, uvodi klasični religijski mit borbe dobra i zla, odnosno čovjekove slabosti i nametnutih mu izazova.

Zanimljivo je da je taj motiv gotovo religijski univerzalan, dočim se veliča rasudna snaga, pravičnost i konačnost Boga:

„Svoje najodabranije biće odlikovao je posebnim odlikama koje proističu iz višeg svijeta i omogućio mu da sva ostala stvorenja pokori i stavi sebi u službu. Znajući da su ti božanski darovi izazovni i da će šejtan preko njih lahko nagovoriti lahkomislenog čovjeka da zaboravi svoje mjesto i zadaću koja mu je namijenjena u kosmosu. Allah je, iz svoje prevelike milosti, obećao čovjeku, i obećanje izvršio, da ga neće ostaviti samog, zbunjenog i prepuštenog neprijatelju šejtanu. Obećao je da će mu slati na Zemlju uputu i strogo zacrtao da se te upute mora čvrsto pridržavati, ako želi sebi i onima s kojima živi: mir, normalan život i spas ovoga i budućeg svijeta. 'Izlazite iz njega svi', reče On, 'Jedni drugima ćete neprijatelji biti!'“ Od Mene će vam uputa dolaziti, i onaj ko bude slijedio uputu Moju neće zalutati i neće nesretan biti. A onaj ko okrene glavu od Knjige Moje, taj će teškim životom živjeti i na Sudnjem danu ćemo ga slijepa proživjeti“ Taha, 123-124.

3.10.4. Specifičnosti smrtne kazne u SAD-u

U Sjedinjenim Državama institucija smrtne kazne prisutna je čak u 32 od 50 saveznih država (Death Penalty Info, 2015.), čemu uvijek treba dodati i federalnu vladu

Godine 1972. Vrhovni sud SAD-a zabranio je dosuđivanje smrtne kazne, zamijenivši je, po potrebi, višestrukim doživotnim izdržavanjima zatvorske kazne. Takva se odluka temeljila na dvama amandmanima američkog Ustava; 5. i 8., koji bi egzekucijom okrivljenih bili povrijeđeni u svome temelju. Nešto poslije ratificiran je i 14. amandman, koji također otvara prostor različitu tumačenju tog čina.

Osim toga, način provođenja smrtne kazne, naime, nije bio propisan na saveznoj razini, tako da je svaka savezna država po vlastitu nahođenju provodila usmrćenje, što je Vrhovni sud proglasio neustavnim i neprihvatljivim (Death Penalty Website, 2015.).

Ipak, Vrhovni sud ostavlja otvorenom mogućnost da smrtna kazna bude zadržana u budućnosti, ali uz vrlo stroge prerogative i zadanosti počinjenja kaznenog djela za koje je osuđenik okrivljen i osuđen. Broj takvih kaznenih djela bio je vrlo ograničen, štoviše i ona koja su bila u potencijalu ozakonjenja, bila su pod ograničenim uvjetima počinjenja. Vrhovni sud je o pitanju smrtne kazne ponovno raspravljao 1976. godine, pri čemu je tada saveznim državama odobreno da donesu nove zakone kojima se ponovno dopušta izricanje smrtne kazne.

Većina saveznih država izglasala je preinake postojećih zakona i do neke mjere standardizirala zakonske procedure presude na smrtnu kaznu i počinjenje iste, kako bi dobile od Vrhovnog suda dozvolu da je provode.

Procjenjuje se da je od tada u Sjedinjenim Državama smrtna kazna izvršena nad 895 osuđenika (Death Penalty Website, 2015.). Od toga je u Texasu izvršeno 335 smaknuća, što će posebno biti zanimljivo u istraživačkom dijelu ove disertacije. Također, zanimljivo je da jedna od studija „About Death Penalty: Pro Et Contra“ pokazuje da smrtnu kaznu podržava čak 73 % stanovnika Sjedinjenih Država (Death Penalty Website, 2015.).

Savezne države koje podržavaju i provode smrtnu kaznu jesu:

1. Alabama
2. Arizona
3. Arkansas
4. California
5. Colorado
6. Delaware
7. Florida
8. Georgia
9. Idaho
10. Indiana
11. Kansas
12. Kentucky
13. Louisiana
14. Mississippi
15. Missouri
16. Montana
17. Nebraska
18. Nevada
19. New Hampshire

20. North Carolina
21. Ohio
22. Oklahoma
23. Oregon
24. Pennsylvania
25. South Carolina
26. South Dakota
27. Tennessee
28. Texas
29. Utah
30. Virginia
31. Washington
32. Wyoming
33. Američka vlada
34. Američka vojska

Smrtnu kaznu ne podržavaju niti provode¹⁸ sljedeće savezne države:

1. Aljaska (1957.)
2. Connecticut (2012.)¹⁹

---

¹⁸ U zgradama je godina ukinuća smrtne kazne.

¹⁹ Budući da ukidanje smrtne kazne nije retroaktivno, smaknuće čeka 11 osoba koje su prethodno osuđene na smrtnu kaznu.

3. Havaji (1957.)
4. Illinois (2011.)
5. Iowa (1965.)
6. Maine (1887.)
7. Maryland²⁰ (2013.)
8. Massachusetts (1984.)
9. Michigan (1846.)
10. Minnesota (1911.)
11. New Jersey (2007.)
12. New Mexico²¹ (2009.)
13. New York (2007.)
14. Sjeverna Dakota (1973.)
15. Rhode Island (1984.)
16. Vermont (1964.)
17. Zapadna Virginia (1965.)
18. Wisconsin (1853.)
19. Dist. of Columbia (1981.)

---

²⁰ Budući da ukidanje smrtne kazne nije retroaktivno, u trenutku pisanja ovog teksta smaknuće čeka pet osoba koje su prethodno osuđene na smrtnu kaznu.

²¹ Budući da ukidanje smrtne kazne nije retroaktivno, u trenutku pisanja ovog teksta smaknuće čekaju dvije osobe koje su prethodno osuđene na smrtnu kaznu.

Spomenuti 5. i 8. amandman, na koje se pozivaju protivnici smrtne kazne i danas su simbol prijepora i različitih tumačenja.

Peti amandman, između ostalog, govori o nepovredivosti života, bez obzira na pravne okolnosti koje bi to mogle od države zahtijevati. Preciznije, u jednome svom dijelu jasno kaže:

„... nitko nikada neće biti primoran, bez obzira na prirodu kaznenog predmeta, biti svjedokom protiv samog sebe, niti biti lišen života, slobode ili imovine, bez zakonom propisana postupka, niti se smije privatno vlasništvo uzeti za javnu uporabu bez pravične naknade vlasniku...“.

Zanimljiv je primjerice stav renomiranog sudca Jeda Rakoffa iz New Yorka u njegovu ekspozeu iz 2002. godine, koji je ušao u anale i postao simbolom protivnika smrtne kazne, pozivajući se na vrijednosti koje implicitno proizlaze iz petog amandmana. Rakoff tako u slučaju US protiv Quinonesa kaže:

„Za ovaj Sud, neprihvatljiva je visoka učestalost osuđivanja nevinih ljudi za počinjenje kapitalnih zločina, nerijetko u kombinaciji s produženim proceduralnim zastojem. Vrlo su česte i pravne pogreške koje dovode u pitanje sve te procese. Sve nas to tjera na zaključak da je odluka o smrtnoj kazni u skladu s Federalnim zakonom, rezanje prilike za ponovni proces, dočim se sve svodi na predvidiva, protuustavna, državno sponzorirana ubojstva nevinih ljudskih bića.“ (Death Penalty Website, 2015.).

S druge strane, knjiga *Leviathan's choice; Capital Punishment in the Twenty First Century* poziva se na nejasnu konstrukciju dijela petog amandmana koji kaže: „... bez zakonom propisanog postupka“, dočim nudi posve drukčiji pristup tumačenju petog amandmana od Rakoffa, a samim time i smrtne kazne:

"... peti amandman može se čitati i kao dokaz da njegovi tvorci inherentno podržavaju smrtnu kaznu. Naime, ako osoba nikad ne smije biti lišena života od strane države, čemu onda klauzula koja kaže: 'bez za to zakonom propisanim postupkom'... Uključivanjem te fraze, dopušta se dakle mogućnost da osuđeniku smije biti uskraćena sloboda i imovina. Ona također implicira da pod određenim, propisanim okolnostima država smije propisati i smrtnu kaznu nad okrivljenikom." (Richardson, 2002: 23).

Vrlo slični prijepori vode se i temeljem različita pristupa iščitavanju osmog amandmana koji pitijski kaže kako za okrivljenike kod teških zločina: "... neće biti zahtijevana potrebna pretjerana jamstva, neće biti nametnute pretjerane kazne, a još manje one koje su okrutne i neuobičajene²²."

Godine 2008., visokorangirani šef pravosuđa „chief justice“ Vrhovnog suda SAD-a, John G. Roberts, u slučaju „Baze protiv Rees“, poziva se na osmi amandman i daje mu specifično tumačenje koje ide u prilog izvršenju smrtne kazne (Does the death penalty violate 8th amendment?, 2015.):

„Samo zato što metoda izvršenja kazne može rezultirati s bolju ili smrću, bilo slučajno ili kao neizbježnu posljedicu, objektivno se ne može preuzeti rizik da se ona ne izvrši. Kaznu se katkada može kvalificirati kao 'okrutnu' i 'neuobičajenu', ali tijekom povijesti, kad god se davala primjedba da je način izvršenja 'okrutan' i 'neuobičajen', Sud bi odbio takav prigovor."

Američka Nacionalna koalicija protiv smrtne kazne²³ (NCADP) u članku: „Problemi vezani za egzekuciju smrtonosnom injekcijom“, objavljenim na njihovim službenim mrežnim stranicama daje svoje mišljenje u kontekstu smrtne kazne i pozivanja na osmi amandman (The National Coalition Against the Death Penalty, 2015.):

---

²² Izvorni tekst osmog amandmana Ustava SAD-a, ratificiranog 1791., glasi: „8th Amendment: „*Excessive bail shall not be required, nor excessive fines imposed, nor cruel and unusual punishments inflicted.*“

²³ The National Coalition Against the Death Penalty (NCADP)

„Zabrinuti smo pojavom Pavunola, koji se koristi u smrtonosnim koktelima (injekcijama), zato što takva kemijska supstancija paralizira osuđenika do točke pri kojoj više nije u stanju komunicirati razinu boli iz svake sljedeće doze kalijeva klorida koja slijedi. Na taj način nastupa bolno pogubljenje protivno osmom amandmanu koji zabranjuje okrutno i neuobičajeno kažnjavanje.“

Analiza navedenih slučajeva, vezanih za smrtu kaznu u SAD-u, pokazuje da postoji čitav niz antropološko-legislativnih neujednačenosti, kada je riječ o odnosu prema takvoj kazni za kriminogena ponašanja. Istodobno, razvidno je da su one pod utjecajem pragmatičnoga pravnog tumačenja, što se posebno odnosi na 5. i 8. amandman Ustava SAD-a. Za ovaj rad koristan je podatak da je vrijeme od presude na smrtu kaznu i čina pogubljenja od 1981. godine do 2015. godine produženo za 2,7 puta (The National Coalition Against the Death Penalty, 2015.).

Viktimološke teorije sklone vjerovanju da se to događa zbog vrlo zamršenih i proturječnih zakonskih akata, koji nerijetko zadiru u pitanja neovisnosti i prava saveznih država, u odnosu na savezni Ustav. Upravno na tom tragu, u kontekstu ovog rada, atribut „razdoblje čekanja osuđenika od presude do egzekucije“ važan je dio istraživanja.

Dakle, analiza rezultata obradit će dobiveni podatak o produženju razdoblja od presude do smrtne kazne za 2,7 puta u razdoblju od 1981. do 2015. te će ga korelirati s drugim zavisnim i nezavisnim varijablama.

Na taj način moći će se zaključiti utječe li produženje pravne procedure i čekanja od zločina do egzekucije na stavove osuđenika, što može dati korisne podatke za obranu, odnosno odbacivanje postavljenih znanstvenih hipoteza.

U istraživanju će se provesti analiza sekundarnih izvora o detaljima vezanim za provođenje smrtne kazne, pri čemu će se ustanoviti korelacija između čekanja na egzekucije i zavisnih varijabla ovog istraživanja,

Osim toga, korelirajući zavisne varijable istraživanja, i to: je li posljednja izjava dana ili nije, priznanje krivnje u posljednjoj izjavi, potencirano tematsko određenje posljednje izjave i broj riječi u završnoj pisanoj izjavi s dužinom razdoblja od presude do egzekucije moći će se provjeriti utječe li dužina boravka u zatvoru prije egzekucije na bihevioralnu paradigmu.

Drugim riječima, provjerit će se jesu li zatvorenici pod takvim okolnostima češće ili rjeđe priznavali krivnju u posljednjoj izjavi, jesu li suočeni sa samim sobom i vremenom čekanja smrti više potencirali neka tematska određenja artikuliranih sadržaja u završnim rečenicama.

4. ISTRAŽIVANJE

4.1. Područje, problem i predmet istraživanja

Tematika ovog rada pripada interdisciplinarnom području društvenih znanosti, a područje rada sužava domenu znanstvenog polja na sociologiju, psihologiju, sociokulturalnu antropologiju te informacijske i komunikacijske znanosti.

Problem istraživanja obuhvaća percepciju i recepciju sociokulturno-bihevioralnih stereotipova u kontekstu društvenih vrijednosti i normi. Naime, uvriježeno je mišljenje da postoje prediktori sociopatološkog ponašanja koji svoje korijene imaju u socioedemografskim i socioekonomskim obilježjima (dob, spol, obitelj, razine naobrazbe, socijalno, ekonomsko, kulturno itd. podrijetlo i sl.). Ovaj će rad provjeriti te aksiome i pokušati definirati autopercepciju krivnje osuđenika na smrt, u odnosu prema društvenim vrijednostima i normama, kao njegovim determinantama.

Disertacija se bavi promišljanjem društvenih vrijednosti, kroz paradigmu teorije miljea, uvažavajući u svojem analitičkom dijelu i određene, specifične, nativističke aspekte. Teorija miljea jedan je od temelja strukture *bihevizma*, a temelji se na aksiomu da je element sredine odrastanja i širi socijalni kontekst, vrlo značajan prediktor u kasnijoj analizi obrazaca društvenog ponašanja neke osobe.

Za razliku od bihevorista, *nativisti* su isticali biološko nasljeđe kao odlučujuće za razvoj i ponašanje pojedinca. Suvremena antropološka, psihološka i sociološka istraživanja zagovaraju umjereniji pristup koji se može sažeti u rečenici da se naš obrazac društvenog ponašanja temelji na utjecaju okoline, koji su kolorirani elementima genetskog nasljeđa.

Sukladno tome, disertacija „Komunikološki i antropološko-bihevioralni aspekti društvenih vrijednosti kao prediktora priznanja krivnje na primjeru osuđenika na smrt“ kao predmet istraživanja posredno analizira i znanstveno analitički kvantificira, detektira i kontekstualizira komunikacijske paradigme i modele ljudskog ponašanja, na osnovi percepcije temeljnih društvenih vrijednosti, u trenutku pred izvršenje smrtne kazne.

Pritom se posebno nastoje izdvojiti relevantni komunikološki i antropološko-bihevioralni aspekti koji karakteriziraju taj odnos i koji definiraju naznačene modele ponašanja. Rad istražuje ta promišljanja i nastoji pružiti nove spoznaje na primjeru analize priznanja zločina i kazne.

Slijedom rečenoga, analizom sadržaja posljednjih rečenica osuđenika na smrt, u ovoj će se disertaciji prvi put pokušati znanstvenim metodama definirati i kategorizirati ishodišne točke ljudske percepcije i izdvojiti komunikološki i antropološko-bihevioralni aspekti društvenih vrijednosti kao prediktore priznanja krivnje osuđenika na smrt.

Disertacija „Komunikološki i antropološko-bihevioralni aspekti društvenih vrijednosti kao prediktora priznanja krivnje na primjeru osuđenika na smrt“ analizirat će različite aspekte konteksta krivnje osuđenika na smrt, koji se mogu sagledavati kao sociopsihološki i sociokulturni fenomen, u odnosu prema društvenim vrijednostima, kao njegovim determinantama.

Temeljem dobivenih rezultata istraživanja analizirat će se vrste i oblici devijacija prihvatljivoga socijalnog ponašanja, uvjetovanih distorzivnim društvenim ponašanjima (teški zločini, ubojstva...), kao i percepcija priznanja počinjenog krimena, pri punoj svijesti o izvjesnosti izvršenja smrtne kazne (kada osuđenici više nisu opterećeni potrebom za društveno prihvatljivim ponašanjem/stavovima).

Uže polje bavljenja ove disertacije ide u smjeru relevantnih komunikoloških i antropološko-bihevioralnih aspekata koji karakteriziraju taj odnos i koji definiraju naznačene modele ponašanja.

Drugim riječima, istražuje varijacije ljudskog ponašanja i percepciju temeljnih društvenih vrijednosti u specifičnoj „ante mortem“ situaciji osuđenika na smrtnu kaznu, u holističkom (antropološkom) kontekstu.

U širem kontekstu problemi istraživanja mogu se sagledavati kroz prizmu pitanja utječu li bihevioralni elementi na percepciju i recepciju načina i sadržaja komunikacije osuđenika na smrt? Dakle, predmet istraživanja bavi se valoriziranjem bihevioralno-komunikoloških aspekata pojedinca u njegovu biosocijalnom kontekstu.

U užem smislu to znači da će znanstveno kvantitativno istraživanje u trećem poglavlju ove disertacije ispitati mogu li (i ako da, u kojoj mjeri) sociokulturno determinirane društvene vrijednosti biti ključan prediktor priznanja krivnje kod osuđenika na smrt, te ispitati korespondiraju li antropološko-bihevioralna i biosocijalna obilježja osuđenika na smrt prirodi počinjenoga krimena, percepciji njihova krimena i priznanja njihove krivnje.

4.2. Struktura rada

Disertacija „Komunikološki i antropološko-bihevioralni aspekti društvenih vrijednosti kao prediktora priznanja krivnje na primjeru osuđenika na smrt“ podijeljena je na šest sadržajno i logički podijeljenih cjelina.

U prvom, uvodnom, poglavlju rada govorit će se o području, problemu i predmetu istraživanja, o dosadašnjim istraživanjima, kao i metodologiji izrade istraživačke studije. U drugom poglavlju definirat će se teorijska podloga rada. Izdvojit će se postojeće relevantne komunikološke, sociološke, biološke i ine teorije, na koje će se nadovezati istraživanje. U trećem poglavlju bit će riječi o komunikološkim, semantičkim, semiotskim, bihevioralnim i sociokulturalnim aspektima predsmrća, smrtnosti i smrti. Četvrto je poglavlje znanstveno istraživanje, dok se u petom i šestom poglavlju interpretiraju dobiveni rezultati istraživanja, potvrđuju (ili odbacuju) postavljene znanstvene hipoteze te se raspravlja o njima.

Dakle, može se reći da prvi dio disertacije predstavlja teorijsku podlogu, utemeljenu na postojećim empirijskim istraživanjima na koje će se posredno nadovezati istraživanje.

Drugi dio disertacije istraživački je i u njemu će se multivarijantnom statistikom analizirati posljednje rečenice osuđenika na smrt, kao zavisnu varijablu, s nizom sociodemografskih i antropometrijskih nezavisnih varijabla osuđenika na smrt.

Završni dio disertacije stavit će rezultate analize u kontekst odgovora na postavljene znanstvene hipoteze i tako ustanoviti razinu i kakvoću komunikoloških i antropološko-bihevioralnih aspekata društvenih vrijednosti kao prediktora priznanja krivnje osuđenika na smrt.

4.3. Pregled dosadašnjih istraživanja

Dosad ne postoje znanstvena istraživanja koja se u ovom kontekstu eksplicitno bave komunikološkim i antropološko-bihevioralnim aspektima modela ljudskog ponašanja. Također, nisu javno dostupna niti objavljena kvantitativna istraživanja koja valoriziraju percepciju temeljnih društvenih vrijednosti u specifičnoj „ante mortem“ situaciji osuđenika na smrtnu kaznu, u holističkom (antropološkom) kontekstu.

Međutim, postoje segmentarna kvalitativna istraživanja koja se bave određenim aspektima smrti i smrtnost postavljene u kvalitativno deskriptivni znanstvenoistraživački obrazac. Pritom se posebno ističu brojna holističko-tanatološka istraživanja, u kojima se češće esejistički i romansirano propituje odnos čovjeka spram smrti u širem filozofskom, biomedicinskom, umjetničkom i literarnom kontekstu. Fenomenologija smrtne kazne jest, međutim, tema koja je istraživački često obrađivana.

Analizom smrtne kazne najčešće se bave literatura i mrežni izvori s područja pravnih znanosti, odnosno legislative (Death Penalty Analysis, 2016.). Knjiga koja se jednim svojim dijelom naslanja na znanstvena istraživanja, a govori o pravnim i moralnim aspektima smrtne kazne jest *Law, Psychology, and Death Penalty Litigation*, Jamesa R. Eisenberga u izdanju Professional Resource Press, 2004., te *Death Penalty In a Nutshell*, autora Victora Streiba u izdanju Matthew Bender & Company, Inc. 2004.

Također, delikatnost te kazne potakla je i brojne rasprave i istraživanja koja su se doticala esencije brojnih religijskih uvjerenja, pri čemu su se (posebno u katoličanstvu) nužno nametale izravne poveznice s temeljnim postamentima vjere (Issues and Action: Human Life, Dignity and Death Penalty, 2016.).

Antropološka istraživanja smrtne kazne sugeriraju da se njezini korijeni nalaze u krvnoj osveti, koja je bila modus vivendi plemenskih i rodni zajednica od razdoblja kasnog magdaleniena, dakle oko 15.000 g. pr. n. e., a održala se i do danas u brdovitim predjelima Crne Gore i Albanije.

Krvna osveta nerijetko je imala za konačni rezultat izumiranje čitavih plemenskih zajednica. Na tom tragu Boehm ističe primjer samouništenja crnogorskih i albanskih plemena u kontekstu ispunjavanja zavjeta krvne osvete (Boehm, 1986.).

Istraživanja koja je provodio Boehm te mnogi drugi antropolozi i sociolozi također sugeriraju da se smrtna kazna razvila upravo iz krvne osvete. Krvnu osvetu, sagledavajući holistički i slobodnije u tumačenju, možemo smatrati jednim od prvih elemenata civilizacijskog samouništenja. Ona je isključivo vezana za čovjeka, a nametnuta je instinktivno kao nepisano pravilo u zajednicama i plemenima koje su živjele prije više tisuća godina, a održala se do danas u ruralnim područjima Crne Gore i Albanije. O vezi krvne osvete i smrtne kazne bit će više riječi u nastavku ove disertacije.

Ako govorimo o pravno-političkom okviru za istraživanja i razmatranja smrtne kazne, otegotna okolnost jest što ne postoji unificiran stav o provođenju kazne koji bi bio univerzalno prihvaćen.

To je dijelom i logično zato što postoje značajne razlike u definiranju i provođenju/održavanju elemenata društvenih vrijednosti među pojedinim državama, narodima i kulturama, temeljeno na njihovu društveno-povijesno-religijskom trenutku, što se nužno odražava i u odnosu prema takvom vidu kažnjavanja prijestupnika.

Premda je Vijeće Europe protokolom broj 6. potvrdilo upute Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i ukinulo smrtnu kaznu te je preinačilo u zatvorsku kaznu, smrtna kazna je u relativno velikom broju ostalih zemalja i danas na snazi.

Prema dostupnim podacima Amnesty Internationala u 2014. godini, 3808 osoba osuđeno je na smrt u 75 zemalja, a od te brojke izvršenjem smrtne kazne ubijeno je više od 1526 osoba u 31 zemlji svijeta. U Kini je zabilježeno 1060, u Iranu 113, a u SAD-u 71 egzekucija, što čini 84 % svih smaknuća smrtnom kaznom u 2014. godini (Amnesty International Official Home Page, 2016.).

U Republici Hrvatskoj smrtna kazna ukinuta je Božićnim Ustavom iz 1990. godine.

Osim navedenih, koliko je autoru ove disertacije poznato, ne postoje slična autorska djela temeljena na znanstvenim kvantitativnim istraživanjima koja su se bavila komunikološkim i antropološko-bihevioralnim aspektima društvenih vrijednosti kao prediktora priznanja krivnje osuđenika na smrt.

Iako dakle postoje određena istraživanja u segmentima pravne znanosti, biomedicinske znanosti i religije, važno je reći da ona dosad nisu bila kontekstualizirana, posebno ne na način da ih se pokuša sagledati i analizirati sa šireg, antropološkog stajališta, tj. s holističkog aspekta.

Budući da se nitko dosad nije bavio ovako specifičnim aspektima fenomena smrti i smrtnosti, koji zadiru u multidisciplinarna polja znanosti, upravo bi zbog toga ovo znanstveno istraživanje moglo biti novum i u tom smislu podlogom za daljnja istraživanja u ovom području.

4.4. Ciljevi, hipoteze i nacrt istraživanja

Cilj istraživanja jest pokazati koliko i kako sociokulturno okruženje i društvene vrijednosti u kontekstu bihevioralnog miljea definiraju otklon od normiranoga socijalnog ponašanja i uvjetuju distorzivna društvena ponašanja te percepciju priznanja počinjenoga krimena pri punoj svijesti o izvjesnosti izvršenja smrtne kazne (dakle, kada osuđenici više nisu opterećeni potrebom za društveno prihvatljivim ponašanjem/stavovima).

Uz biološke, komunikološke i antropološko-bihevioralne aspekte ove problematike, rad će posredno uključiti i duhovno-eshatološku dimenziju čovjeka, suočenog s izvjesnom smrću.

U širem kontekstu, problemi istraživanja mogu se sagledavati kroz optiku pitanja: utječu li bihevioralni elementi na percepciju i recepciju načina i sadržaja komunikacije osuđenika na smrt?

U užem smislu to znači da će istraživanje ispitati mogu li (i ako da, u kojoj mjeri) sociokulturno determinirane društvene vrijednosti biti ključan prediktor priznanja krivnje kod osuđenika na smrt te ispitati korespondiraju li antropološko-bihevioralna i biosocijalna obilježja osuđenika na smrt prirodi počinjenoga krimena, percepciji njihova krimena i priznanju njihove krivnje.

Slijedom rečenoga, predlažu se sljedeće hipoteze:

H1: Sociokulturno (socijalizacijom i sociokulturnim miljeom) determinirane društvene vrijednosti ključan su prediktor priznanja krivnje kod osuđenika na smrt.

H2: Karakteristična antropološko-bihevioralna i biosocijalna obilježja osuđenika na smrt u visokom stupnju korespondiraju prirodi zločina, njihovoj percepciji krimena i priznanju krivnje.

H3: Priznanje počinjena kriminalnog djela osuđenika na smrt bitno je povezana s postojanjem vjerskih uvjerenja i prizivanjem religijskih pojavnosti u posljednjim rečenicama osuđenika na smrt.

Istraživanje kojim će se potvrditi ili osporiti navedene hipoteze koncipirano je na temelju sekundarnog izvora podataka kaznionice iz Texasa (SAD), koja ima iznimno preciznu evidenciju o svim izvršenim smrtnim kaznama u SAD-u. Ti podatci obiluju sociodemografskim, biosocijalnim i antropometrijskim informacijama o svakom zatvoreniku nad kojim je izvršena smrtna kazna.

Da bismo potvrdili ili odbacili prvu hipotezu (H1), potrebno je napraviti analizu kojom će se dokazati jesu li sociokulturne društvene determinante krucijalan prediktor priznanja krivnje osuđenika na smrt. Pritom će se posebno voditi računa o korelaciji između više nezavisnih varijabla, u kontekstu zavisne varijable (priznat, odnosno nepriznat zločin).

Na taj će se način moći odrediti stupanj utjecaja socijalizacijskog konteksta i miljea, kao i religijskih elemenata u širi antropološko komunikacijski obrazac ljudskog ponašanja. Također, da bismo potvrdili ili odbacili drugu hipotezu (H2), bit će potrebno analizirati antropološko bihevioralna, odnosno biosocijalna obilježja osuđenika na smrt te zaključiti u kojoj mjeri ona korespondiraju varijanci zločina.

Drugim riječima, analizom će se doći do potvrde ili odbacivanja hipoteze da priroda zločina u visokom stupnju korelira tim određenjima.

Poseban dio istraživanja posvećen je istraživanju treće hipoteze (H3), a to je analiza postojanja i prizivanja religijskih pojavnosti u posljednjim rečenicama osuđenika na smrt. Naime, sekundarni izvori podataka koji će se koristiti u ovom istraživanju pružaju iznimno širok uvid u cjelovitu bazu podataka osuđenika na smrtnu kaznu, a uz brojne sociodemografske i biosocijalne podatke o osuđenicima, sastavni dio baze podataka jest i zapis posljednje izgovorene rečenice prije egzekucije.

Taj podatak ima osobito komunikološko značenje u najširem kontekstu istraživanja. Naime, analizom sadržaja posljednje rečenice, ustanovit će se relevantnost određenih leksema te posebice religijskih pojavnosti (ako budu registrirani u statistički višem frekvencijskom rasponu od drugih leksema).

4.5. Definiranje, postavljanje, operacionalizacija istraživačkih varijabli i metodološki postupci

U postupku razrade spomenutih hipoteza, potrebno je definirati i operacionalizirati istraživačke varijable, koje proistječu iz analiziranih kategorija. U tom smislu, odredit će se kriterijske (zavisne) i prediktorske (nezavisne varijable).

Kriterijske varijable u istraživanju odnosit će se na posljednju izjavu osuđenika na smrt. Provjerit će se je li izjava dana ili nije, je li osuđenik priznao krivnju u posljednjim rečenicama ili nije, koji je najčešći tematski okvir posljednjih rečenica te broj riječi u završnoj pisanoj izjavi.

Prediktorske varijable sastoje se od niza varijabla (setovi varijabla) koje se odnose na biosocijalne karakteristike osuđenika, prethodnu kriminalnu „anamnezu“, kao i varijable koje su vezane za neposredan zločin koji je razlogom za smrtnu kaznu.

Metodološkim postupcima potom će se pokušati pronaći posredne i neposredne veze između kriterijskih i prediktorskih varijabla te tako odgovoriti na postavljene hipoteze²⁴.

Analizirat će se potpuni dosjei 515 osuđenika (N=515), različitih rasnih, etničkih, spolnih, vjerskih i drugih sociodemografskih karakteristika.

---

²⁴ Napomena: precizna definicija, razrada, operacionalizacija istraživačkih varijabla i metodološki postupci bit će opisani u poglavlju „Istraživanje“.

Uzorak će uključivati sljedeće omjere u rasnoj, odnosno etničkoj zastupljenosti: 38 % bijelci tj. Kavkažani, Indoairanci i Europeidi (Amerikanci i Europljani), 25 % crnci tj. negroidi (Afroamerikanci), 21 % bijelci (Hispanoamerikanci), 11 % mongolidi (Azijski Amerikanci, Istočnoazijati) i 5 % ostalih etničkih grupa. Svi analizirani slučajevi jesu osuđeni na smrtnu kaznu različitim načinima egzekucije, koja je potom i provedena, sukladno zakonskim odredbama.

Podatci prikupljeni za N=515 zatvorenika osuđenih na smrt dobiveni su, dakle, iz vrlo preciznih, javno dostupnih dosjea, a iz kojih se mogu dobiti brojni, vrlo potpuni i sistematizirani podatci vezani za: sociodemografske atribucije zatvorenika (dob, spol, rasa, etnicitet, naobrazba, visina, težina, bračno stanje...), kao i *ex-specialis* podatci o kriminalnom profilu zatvorenika, događaju koji je prethodio odluci smrtne kazne, odabir načina egzekucije, kao i suučesnike u kriminalnom djelu.

Rezultati dobiveni istraživanjem statistički su obrađeni uz odabir prikladnih statističkih metoda, u ovisnosti od tipa i raspodjele podataka, kako bi se osigurao optimalan model sagledavanja predikcije, ovisnosti i razlika između analiziranih podataka dobivenih u istraživanju.

Od mjera deskriptivne statistike korištena je aritmetička sredina sa pripadajućom standarnom devijacijom kao mjerom disperzije, kao i minimum i maksimum. Korišteni su i frekvencije i postotci za opisivanje kvalitativnih varijabla. Mod je poslužio za ispitivanje najčešće mjere u uzorku.

Za ispitivanje razlika korišten je T test za velike nezavisne uzorke pri ispitivanju razlika između dvaju modaliteta jedne kvalitativne varijable. Ako je varijabla imala više od dva modaliteta za ispitivanje razlika korištena je jednofaktorska analiza varijance (ANOVA). Kada je statistička značajnost ANOVA testa bila ispod granične vrijednosti ($p \leq 0,05$), za ispitivanje prirode razlika, tj. da bi se definiralo između kojih modaliteta postoji statistički značajna razlika, korišten je Tukey Post Hoc Test.

Uzajamni odnos dviju kvalitativnih varijabla ispitan je s pomoću Hi - kvadrat testa (χ^2).

Za ispitivanje povezanosti dviju kontinuiranih varijabla korišten je Pearsonov koeficijent korelacije.

Prediktivna svojstva pojedinih varijabla ispitana su s pomoću binarne logističke regresijske analize, s obzirom na to da je kriterijska varijabla bila binarna. Odsutnost svojstva i u kriterijskim i u prediktorskim varijablama kodirano je nulom, dok je prisustvo svojstva od interesa kodirano jedinicom (da=1, ne=0).

Statistička značajnost definirana je na razini vjerojatnosti nulte hipoteze od $p \leq 0,05$.

Rezultati provedenog istraživanja obrađivani su statističkim programom SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), „windows“ sučelje, za osobna računala, verzija 23.0.

4.6. Očekivani znanstveni doprinos

Rezultati koji će se dobiti znanstvenim istraživanjem preispitat će antropološke stereotipove vezane za fenomen smrti i utvrditi relevantne komunikološke aspekte u kontekstu prilagodbe društvenim vrijednostima i normama.

Tako će se, ovisno o rezultatima istraživanja, pružiti novi uvidi u okolnosti i činitelje koji utječu na pomirenje čovjeka s izvjesnošću konačnosti te pokušati naći odgovor na pitanje: vraća li se čovjek u tom trenutku temeljnim, primarnom socijalizacijom stečenim društvenim vrijednostima?

Odgovor na to pitanje daje iznimno važan doprinos i usmjerenje teoriji bihevizma, koje se manifestira u spektru antropoloških pojavnosti sociokulturne domene današnjice.

Upravo sve navedeno čini *differentiu specificu* ovog rada u odnosu na ostala, slična istraživanja, koja su se bavila samo segmentarnim dijelovima odnosa prema smrti. U tom kontekstu rezultati istraživanja usmjerit će optiku dosadašnjih proučavanja ove problematike u novom smjeru koji se temelji na propitivanju društvenih stereotipova, uloge semantike i semiotike u pojavnosti smrti te njezinu komunikološkom značenju.

Istraživanje će otvoriti preispitivanje određenih stereotipova koji su dosad bili sveprisutni u društvenoj percepciji, a tiču se percepcije stupnja relevantnosti određenih pojava u ljudskom životu (važnost religije, obitelji, djece, ljubavi i sl.) u usporedbi sa stvarnim utjecajem tih prediktora na ljudski život.

Sukladno tome, izvjestan je drukčiji pogled na čitav niz društvenih fenomena iz najšire antropološke paradigme, koji zadiru od odgoja, pedagogije, komunikologije, politologije, pa sve do vjerskih pitanja i kompleksnosti odnosa čovjeka prema religiji i Bogu.

Ovo će istraživanje, vrlo specifično po svojem predmetu istraživanja i metodologiji, nadopuniti praznine koje postoje u antropološkoj, komunikološkoj i sociokulturnoj literaturi, te kroz artikulaciju misli čovjeka suočena s posljednjim trenutkom vlastita života dati novu i drukčiju perspektivu u daljnjem proučavanju ove materije.

4.7. Istraživačke varijable: definiranje i operacionalizacija

Varijable su u ovom istraživanju podijeljene na nezavisne i zavisne. Zavisne i nezavisne varijable čine setovi varijabla. Zavisne varijable u ovom istraživanju su one koje se odnose na posljednju pisanu izjavu, a indikatori ovih varijabla jesu:

- o Je li dana posljednja izjava ili nije
- o Priznanje krivnje u posljednjoj izjavi
- o Potencirano tematsko određenje posljednje izjave²⁵
- o Broj riječi u završnoj pisanoj izjavi.

---

²⁵ Napomena: U okviru zavisne varijable „Potenciranja tematskog određenja posljednje izjave“, definirano je devet tema: Bog, Religija, Imena, Obitelj, Prijatelji, Nejasne, nepovezane i/ili nerazumljive rečenice, Ljubav i Priznanje i Molba za oprostaj

Nezavisne varijable čini set varijabla koji se odnosi na:

- o Biosocijalne karakteristike osuđenika na smrt
- o Varijable vezane za prethodni kriminalni dosje osuđenika na smrt
- o Varijable vezane za zločin zbog kojega je počinitelj osuđen na smrt.

Biosocijalne karakteristike osuđenika na smrt operacionalizirane su kroz indikatore:

- o Datum rođenja
- o Rasa i/ili etnicitet
- o Spol
- o Visina (u cm)
- o Težina (u kg)
- o Boja očiju
- o Boja kose
- o Najviša postignuta razina naobrazbe
- o Prethodno zanimanje
- o Država podrijetla
- o Dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina
- o Dob u trenutku objave presude
- o Vrijeme od presude do egzekucije (u god.).

Indikatori vezani za prethodni kriminalni dosje osuđenika na smrt:

- o Prethodni kriminalni dosje – ubojstvo
- o Prethodni kriminalni dosje – silovanje
- o Prethodni kriminalni dosje – otmica/kidnapiranje

- o Prethodni kriminalni dosje – pljačka²⁶
- o Broj prethodnih kriminalnih radnji

Indikatori vezani za zločin zbog kojega je počinitelj osuđen na smrt:

- o Datum počinjenja (kriminalnog čina)
- o Datum objave presude
- o Datum egzekucije
- o Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu – ubojstvo
- o Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu – višestruko ubojstvo
- o Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu – silovanje
- o Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu – otmica/kidnapiranje
- o Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu – pljačka
- o Broj zločina zbog kojih su osuđeni na smrt
- o Broj suokrivljenika pri kriminalnom činu
- o Broj žrtava
- o Spol žrtava
- o Rasa i/ili etnicitet žrtava

---

²⁶ Pri odabiru indikatora vezanih za prethodni kriminalni dosje osuđenika na smrt, a s obzirom na uvid u prirodu izvora podataka iz kojeg će se derivirati materijal za analitiku, čini se primjerenijim općenitiji termin „pljačka“ od izraza „razbojstvo“, kojeg koristi pravna praksa. Naime, po Hrvatskom jezičnom portalu (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>), termin „pljačka“ podrazumijeva: „... *otimanje tuđe imovine, grabež, otimačinu i krađu...*“, u najširem kontekstu, za razliku od termina „razbojništvo“ koji je po istom izvoru, pojmovno sužen i definiran je kao: „... *teško kazneno djelo protiv imovine tj. čin oduzimanja pokretne imovine upotrebom sile*“. S obzirom na to da je za potrebe istraživanja analiziran najširi spektar otimanja tuđe pokretne i nepokretne imovine, korištenje termina „pljačka“ u ovom radu čini se primjerenijim i kontekstualno opravdanim.

S obzirom na to da je istraživanje koncipirano holistički (dotiče šire antropološke domene komunikologije, sociologije, lingvistike i dr.), bitno je izolirati i, u mjeri u kojoj je to moguće, odrediti operacionalizaciju varijabla. Tako će komunikološki aspekti rada biti mjereni preko nekoliko zavisnih varijabla: je li prije egzekucije dana posljednja izjava ili nije, priznanje krivnje u posljednjoj izjavi, potencirano tematsko određenje posljednje izjave te broj riječi u posljednjoj rečenici. Nadalje, sociološki (preciznije sociokulturni) aspekti bit će mjereni kroz zavisne varijable: priznanje krivnje u posljednjoj izjavi te potencirano tematsko određenje posljednje izjave, pri čemu će se istraživati biosocijalne karakteristike osuđenika, preko sljedećih indikatora: dob, prethodno zanimanje i postignuta naobrazba. Također, pri mjerenju antropološko sociokulturnih aspekata, uza zavisne varijable: je li dana posljednja izjava ili nije, te priznanje krivnje u posljednjoj rečenici i potencirano tematsko određenje posljednje izjave, važni će biti indikatori koji su vezani za prethodni kriminalni dosje osuđenika na smrt, kao i najviša postignuta razina naobrazbe, spol, rasa i/ili etnicitet, država podrijetla i prethodno zanimanje. Biosocijalni aspekti bit će mjereni kroz zavisne varijable: priznanja krivnje u posljednjoj rečenici i potencirano tematsko određenje posljednje rečenice te indikatore: datum rođenja, rasa, etnicitet, spol, visina, težina, boja očiju i boja kose osuđenika na smrt.

4.8. Struktura uzorka

U ovom dijelu rada utvrdit će se kakve su biosocijalne karakteristike osuđenika na smrtnu kaznu. Radi boljeg razumijevanja, dat ćemo pregled osnovnih karakteristika uzorka (tablice s frekvencijama i postocima za kategoričke varijable i tablice s prosjecima za kontinuirane varijable).

Istraživanje je koncipirano na temelju sekundarnog izvora podataka kaznionice iz Texasa, koja ima iznimno preciznu evidenciju o svim izvršenim smrtnim kaznama u SAD-u (Death Penalty Info, 2016.). Ti podatci obiluju sociodemografskim, biosocijalnim i antropometrijskim informacijama o svakom zatvoreniku nad kojim je izvršena smrtna kazna.

Istraživanjem su obuhvaćeni svi osuđenici na smrtnu kaznu u državi Texas od 1956. do 2014. godine. Analizirat će se potpuni, objavljeni i javno dostupni dosjei 515 osuđenika (N=515), različitih spolnih, vjerskih i drugih sociodemografskih karakteristika.

Uzorak uključuje sljedeće omjere u etničkoj, odnosno rasnoj zastupljenosti: 59 % bijelaca tj. Kavkažana, Indoiranaca i Europeida (Amerikanci, Hispanoamerikanci²⁷ i Europljani), 25 % crnaca tj. negroida (Afroamerikanci), 11 % mongolida (Azijski Amerikanaci, Istočnoazijati), te 5 % ostalih etničkih grupa. Svi analizirani slučajevi jesu osuđeni na smrtnu kaznu različitim načinima egzekucije, koja je potom i provedena, sukladno zakonskim odredbama.

Uzorak istraživanja reprezentativan je za američku zatvoreničku populaciju, ali se, *cum grano salis*, socioaliquotno odnosi i na značajan broj saveznih američkih država²⁸, pa tako *pars pro toto* i na američko društvo. Također, budući da društvene vrijednosti i norme liberalnih demokracija baštine sličnu pravnu, etičku i religijsku stečevinu, može se pretpostaviti da, s obzirom na sve biosocijalne i ine podatke koje obuhvaća, ovaj uzorak na prikladan način zastupa zajednički nazivnik profila “zapadnog svijeta”, odnosno primarno svijeta i društveno-etičkih obzorja liberalnih demokracija (American Society Survey, 2016.).

Podatci prikupljeni za N=515 zatvorenika osuđenih na smrt dobiveni su, dakle, iz preciznih, javno dostupnih dosjea. Iz njih se mogu dobiti brojni, vrlo potpuni i sistematizirani podatci vezani za sociodemografske atribucije zatvorenika (dob, spol, rasa, etnicitet, naobrazba, visina, težina, bračno stanje...), kao i specifični podatci o kriminalnom profilu zatvorenika, događaju koji je prethodio odluci smrtne kazne, odabiru načina egzekucije te za suučesnike u kriminalnom djelu.

---

²⁷ Riječnik Merriam Webster Hispanoamerikance definira kao žitelje SAD koji su etnički potomci španjolskog i portugalskog naroda, te baštine njihov jezik i kulturu u sociokulturnoj „hibridizaciji“ s američkim društvom. Izraz „hispano“ je prvi put upotrijebljen 1584. godine. Više o tome na: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Hispanic>, dostupno 13.11.2015.

²⁸ Komparacijska analiza uzorka stanovništva SAD-a i zatvoreničke populacije po američkim saveznm državama, detaljnije na: <https://www.prisonpolicy.org/profiles/>, dostupno 13.11.2015.

4.9. Biosocijalna i socioekonomska obilježja ispitivanog uzorka

Tablica 1. Struktura uzorka prema godini rođenja

	N	Min	Max	M	SD
Datum rođenja	480	1931.	1984.	1961,93	10,42

N-broj ispitanika, Min-minimum, Max-maksimum, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija

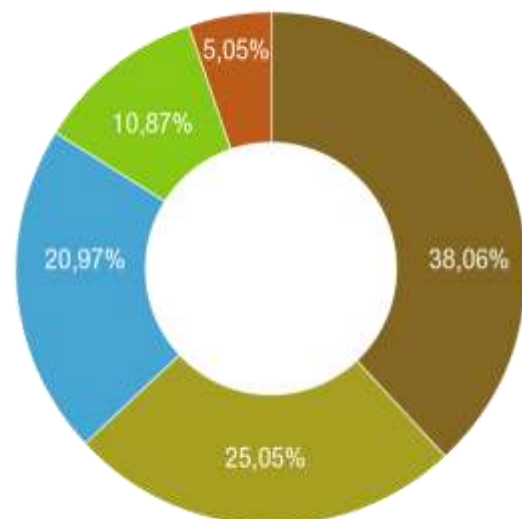
U istraživanje su ušli ispitanici rođeni u razdoblju od 1931. do 1984.

U prosjeku su rođeni $M=1961\pm 10,4$.

Tablica 2. Struktura uzorka prema rasi

	Frekvencija	Postotak	Validni postotak
bijelci	196	38,1	38,1
negroidi	129	25,0	25,0
Hispanoamerikanci	108	21,0	21,0
mongolidi	56	10,9	10,9
ostali	26	5,0	5,0
Total	515	100,0	100,0

Rasa i/ili etnicitet

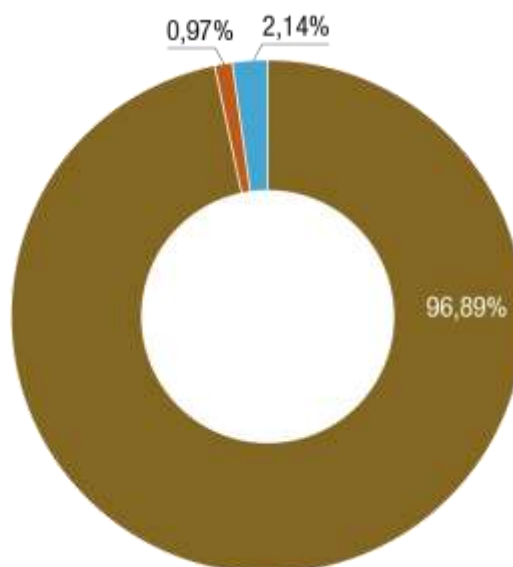

U uzorku²⁹ najviše je ispitanika bijele rasne pripadnosti (59 %), slijede negroidi (25 %), dok je mongolida najmanje (15,6 %).

Tablica 3. Struktura uzorka prema spolu

	Frekvencija	Postotak	Validni postotak
Muški	499	96,9	99,0
Ženski	5	1,0	1,0
Ukupno	504	97,9	100,0
Nedostaju vrijednosti	11	2,1	
Ukupno	515	100,0	

Spol

Gotovo cijeli uzorak od 504 ispitanika za koje imamo podatke o spolu čine muškarci 99 %. Samo 1 % osuđenika na smrt čine žene.

²⁹ Nedostaju podatci za dva ispitanika.

Tablica 4. Struktura uzorka prema visini i težini

	N	Min	Max	M	SD
VISINA (CM)	476	152,4	208,3	174,636	8,7774
TEŽINA (KG)	471	46,80	143,10	78,5379	14,33750

N-broj ispitanika, Min-minimum, Max-maksimum, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija

95% CI

Prosječna visina osuđenika na smrt je $174,6 \pm 8,77$ (cm).

Visina se kreće od 152 cm do 208 cm.

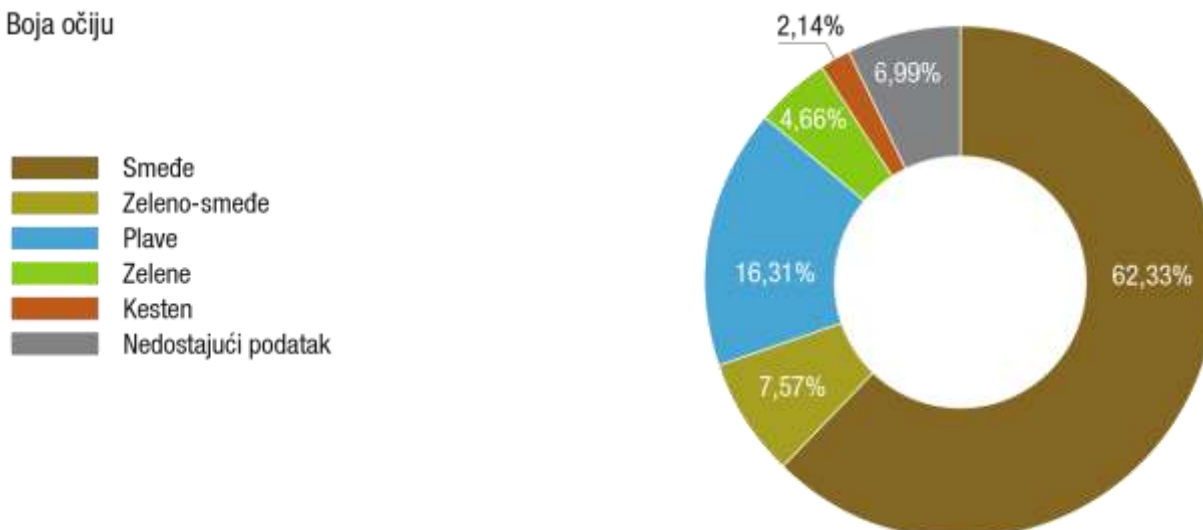
Prosječna težina osuđenika na smrt je $78,5 \pm 14,3$ (kg).

Raspon težine je od 46,8 kg do 143,1 kg.

Tablica 5. Struktura uzorka prema boji očiju

	Frekvencija	Postotak	Validni postotak
Smeđe	321	62,3	67,0
Zeleno-smeđe	39	7,6	8,1
Plave	84	16,3	17,5
Zelene	24	4,7	5,0
Kestenjaste	11	2,1	2,3
Ukupno	479	93,0	100,0
Nedostaju vrijednosti	36	7,0	
Ukupno	515	100,0	

Boja očiju

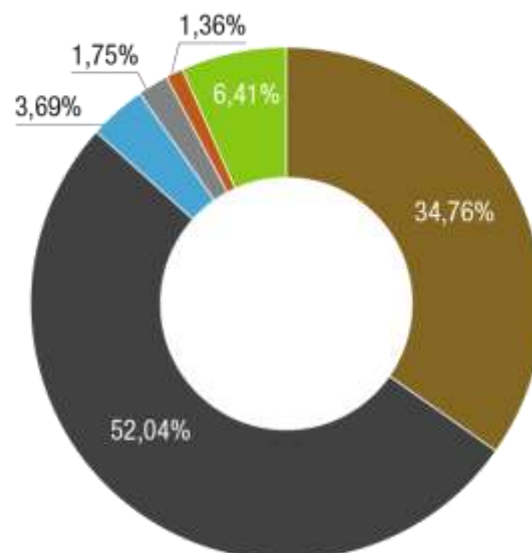

Postoje validni podatci o boji očiju za 479 ispitanika. Od tog broja, najveći broj ispitanika ima smeđe oči (67 %). Plave ima 17,5 %, zeleno-smeđe 8,1 %, zelene 5 % dok najmanji broj ima kestenjaste oči (2,3 %).

Tablica 6 Struktura uzorka prema boji kose

	Frekvencija	Postotak	Validni postotak
Smeđa	179	34,8	37,1
Crna	268	52,0	55,6
Plava	19	3,7	3,9
Siva	9	1,7	1,9
Crvena	7	1,4	1,5
Ukupno	482	93,6	100,0
Nedostaju vrijednosti	33	6,4	
Ukupno	515	100,0	

Boja kose

Više od polovice osuđenika na smrt ima crnu kosu (55,6 %). Smeđu kosu ima 37,1 %, plavu (3,9 %), sivu kosu ima 1,9 %, dok crvenu ima 1,5 %.

Postoje validni podatci za 482 ispitanika.

Tablica 7. Struktura uzorka prema razini naobrazbe

	N	Min	Max	M	SD
NAJVIŠA POSTIGNUTA RAZINA NAOBRAZBE	470	3	16	10,19	2,033

N-broj ispitanika, Min-minimum, Max-maksimum, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija

95% CI najviša postignuta razina naobrazbe

Najviša postignuta razina naobrazbe kreće se od 3 do 16 stupnjeva.

U prosjeku ispitanici imaju deseti stupanj naobrazbe ($M=10,1\pm 2,0$).

Tablica 8. Struktura uzorka prema prethodnoj djelatnosti

	Frekvencija	Postotak	Validni postotak
NKV radnik	166	32,2	37,4
Građevinar	69	13,4	15,5
Mehaničar	32	6,2	7,2
Kuhar	24	4,7	5,4
Prodavač	22	4,3	5,0
Vozač	18	3,5	4,1
Električar	18	3,5	4,1
Stolar	15	2,9	3,4
Umjetnik (slikar, glazbenik)	11	2,1	2,5
Menadžer	11	2,1	2,5
Automehaničar	7	1,4	1,6
Vrtlar	7	1,4	1,6
Frizer	4	,8	,9
Zaštitar/policajac	4	,8	,9
Poljoprivrednik	4	,8	,9
Informacijske tehnologije	4	,8	,9
Operater	4	,8	,9
Održavanje čistoće	3	,6	,7
Vodoinstalater	3	,6	,7
Telemarketar	3	,6	,7
Medicinski tehničar / medicinska sestra	3	,6	,7
Konobar	2	,4	,5
Student	2	,4	,5
Svećenik	2	,4	,5
Inženjer	2	,4	,5
Trener	1	,2	,2
Restaurator	1	,2	,2
Računovođa	1	,2	,2
Broker	1	,2	,2
Ukupno	444	86,2	100,0
Nedostaju vrijednosti	71	13,8	
Ukupno	515	100,0	

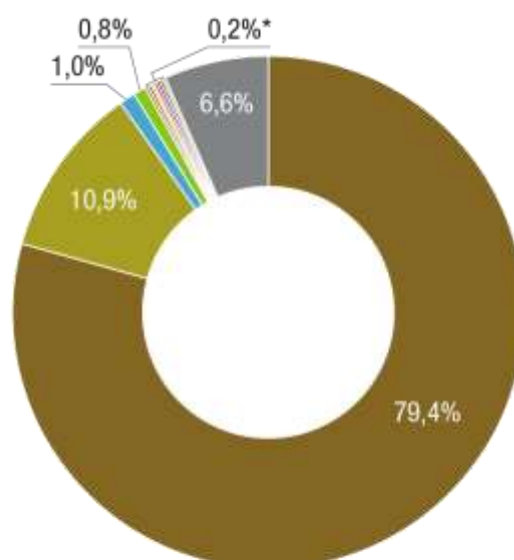
Za 444 (86,2 %) osuđenika na smrt postoje podatci o prethodnoj djelatnosti. Čak 32,4 % od ovog broja čine NKV radnici. Slijede građevinari (15,5 %), mehaničari (7,2 %), kuhari (5,4 %), prodavači (komercijalisti) (5 %).

Ostale djelatnosti zastupljene su u uzorku s po manje od 5 % učestalosti, a njihov popis nalazi se u tablici broj 8.

Tablica 9 Struktura uzorka prema državi podrijetla

	Frekvencija	Postotak	Validni postotak
USA	409	79,4	85,0
Kina	56	10,9	11,6
Meksiko	5	1,0	1,0
Njemačka	4	,8	,8
Kuba	1	,2	,2
Filipini	1	,2	,2
UK	1	,2	,2
Dominikanska Republika	1	,2	,2
Vijetnam	1	,2	,2
Francuska	1	,2	,2
Kanada	1	,2	,2
Total	481	93,4	100,0
Nedostaju podaci	34	6,6	
Total	515	100,0	

Država porijekla

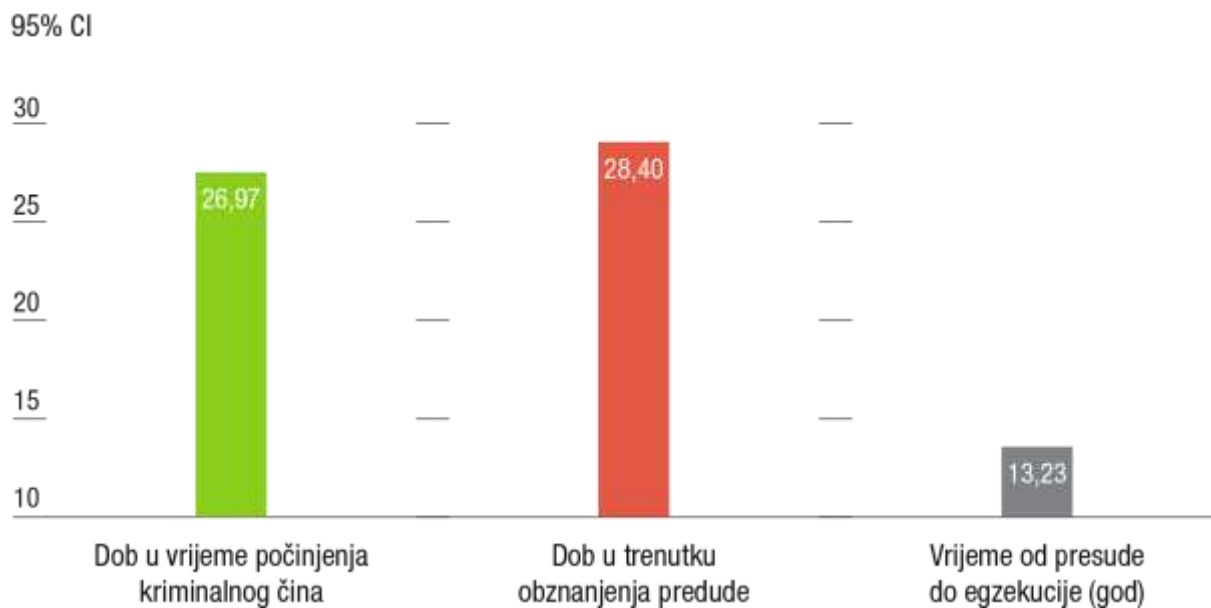

Za 481 (93,4 %) ispitanika postoji podatak o državi podrijetla. Od svih ispitanika 96,3 % je s teritorija SAD-a. Iz Meksika je 1,5 %, dok je pripadnika drugih država manje od 1 % u uzorku.

Tablica 10. Struktura uzorka prema dobi u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, objave presude i vremena od presude do egzekucije

	N	Min	Max	M	SD	Mod
Dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina	498	17	56	26,97	7,777	19
Dob u trenutku objave presude	502	17	57	28,40	7,842	23
Vrijeme od presude do egzekucije (god.)	400	1	36	13,23	6,560	12

N-broj ispitanika, Min-minimum, Max-maksimum, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, Mod-mod

Prosječna starost ispitanika u vrijeme počinjenja kriminalnog čina je $26,9 \pm 7,77$. Najmlađi ispitanik u vrijeme počinjenja krivičnog djela imao je 17 godina, dok je najstariji imao 56 godina.

U vrijeme kada je presuda objavljena najmlađi osuđenik imao je 17 godina, dok je najstariji imao 57 godina. Prosječna starost u vrijeme objave presude je $28,4 \pm 7,8$.

Izračunano je proteklo vrijeme od pravosnažne presude do egzekucije i ono iznosi od 1 do 36 godina, dok je prosječno vrijeme čekanja od presude do egzekucije $13,2 \pm 6,5$ godina.

Tablica 11. Struktura uzorka prema godini počinjenja kriminalnog čina, presude i egzekucije

	N	Min	Max	Mod
Datum počinjenja kriminalnog čina	501	1974	2007	1986
Datum objave presude	500	1974	2009	1986
Datum egzekucije	414	1982	2014	2000

N-broj ispitanika, Min-minimum, Max-maksimum, Mod-mod

Uzorak je sastavljen od onih osuđenika na smrt koji su djelo za koje su osuđeni počinili između 1974. i 2007. godine.

Najčešće su nedjelo činili 1986. godine.

Presude za zločine donesene su u vremenskom rasponu između 1974. i 2009. godine.

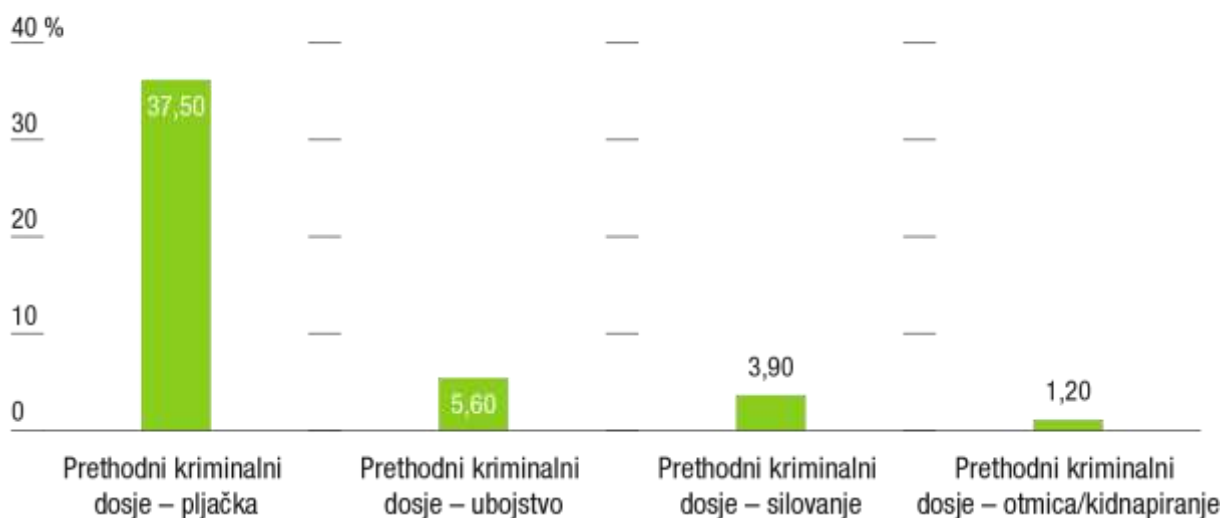
Najveći broj presuda objavljen je 1986. godine.

Egzekucija osuđenika na smrtnu kaznu izvršena je između 1982. i 2014. godine. Najveći broj egzekucija obavljen je 2000. godine.

Tablica 12. Struktura uzorka prema prethodnome kriminalnom dosjeu

		Frekvencija	Postotak
Prethodni kriminalni dosje – ubojstvo	Da	29	5,6
	Ne	486	94,4
Prethodni kriminalni dosje – silovanje	Da	20	3,9
	Ne	495	96,1
Prethodni kriminalni dosje – otmice/ kidnapiranje	Da	6	1,2
	Ne	509	98,8
Prethodni kriminalni dosje – pljačka	Da	193	37,5
	Ne	322	62,5

Rasa i/ili etnicitet žrtava

Bez prethodnih krivičnih djela je 57,3 % osuđenika na smrt. Od ostalog broja osuđenika koji su imali presude za prethodna kaznena djela, najveći broj osuđen je za pljačku (37,5 %), slijede oni koji su osuđeni za ubojstvo (5,6 %), za silovanje (3,9 %) i za otmice/kidnapiranja (1,2 %).

Tablica 13. Struktura uzorka prema broju prethodnih kaznenih djela

	N	Min	Max	M	SD
Broj prethodnih kriminalnih radnji	220	1,00	2,00	1,1273	,33404

N-broj ispitanika, Min-minimum, Max-maksimum, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija

95% CI broj prethodnih kriminalnih radnji

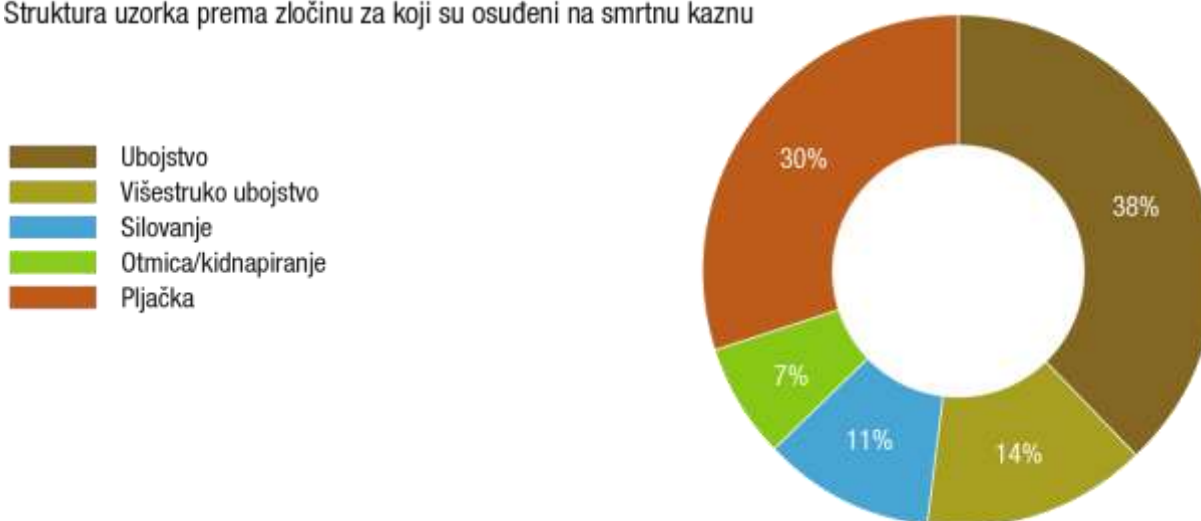
Već smo napomenuli da je oko 50 % osuđenika na smrt nije prethodno pravosudno osuđeno ni za jedno kazneno djelo. Međutim, oni koji su osuđeni za kazneno djelo, osuđeni su ponekad za više djela. Izračunali smo broj kaznenih djela kod onih koji su ih činili. Jedno djelo bio je kriterij da se uđe u ovu skupinu, dok su dva djela bila maksimum koji su osuđenici činili.

Oni su u prosjeku činili jedno djelo za koje su osuđeni.

Tablica 14. Struktura uzorka prema zločinu za koji su osuđeni na smrtnu kaznu

		Frekvencija	Postotak
Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu – ubojstvo	Da	367	71,3
	Ne	148	28,7
Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu – višestruko ubojstvo	Da	132	25,6
	Ne	383	74,4
Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu – silovanje	Da	109	21,2
	Ne	406	78,8
Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu – otmica/kidnapiranje	Da	68	13,2
	Ne	447	86,8
Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu – pljačka	Da	294	57,1
	Ne	221	42,9

Struktura uzorka prema zločinu za koji su osuđeni na smrtnu kaznu

Većina osuđenih na smrtnu kaznu osuđena je za više od jednog djela. Iz tog razloga, djela za koje su osuđeni razdvojena su u nekoliko varijabli.

Najveći broj osuđen je za djela ubojstva (38 %), slijedi pljačka (30 %), višestruko ubojstvo (14 %), silovanje (11 %) i otmica/kidnapiranje (7 %).

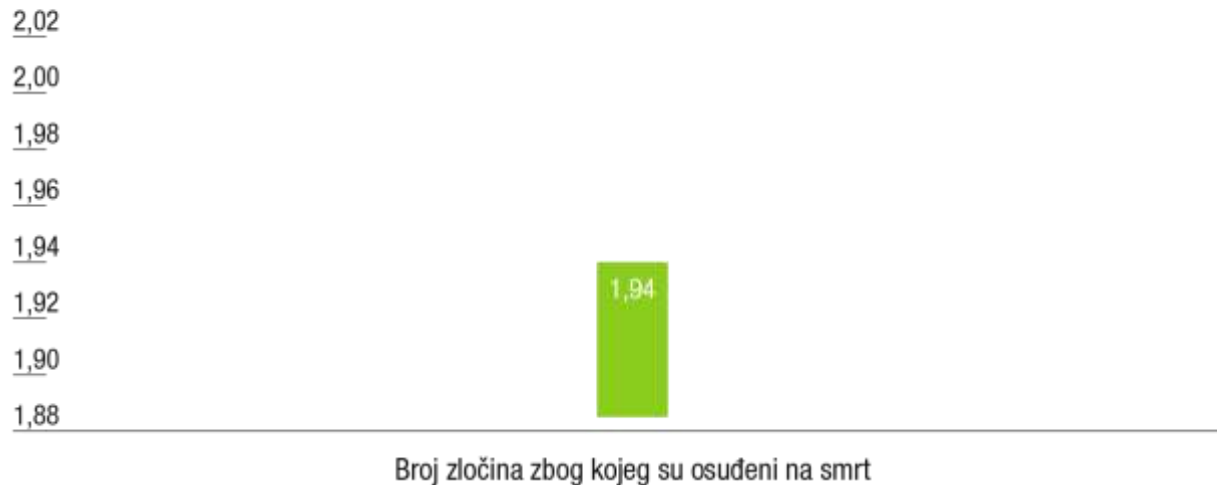

Tablica 15. Struktura uzorka prema broju zločina za koji su osuđeni na smrtnu kaznu

	N	Min	Max	M	SD
Broj zločina zbog kojeg su osuđeni na smrt	499	1	4	1,94	,668

N-broj ispitanika, Min-minimum, Max-maksimum, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija

95% CI broj zločina zbog kojeg su osuđeni na smrt

U prosjeku su osuđeni za po dva djela $M=1,94 \pm 0,66$.

Broj djela za koja su osuđeni kreće se od 1 do 4.

Tablica 16. Struktura uzorka prema broju suokrivljenika pri kriminalnom činu

	N	Min	Max	M	SD	Mod
Broj suokrivljenika pri kriminalnom činu	210	1	13	,74	1,176	0

N-broj ispitanika, Min-minimum, Max-maksimum, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, Mod-mod

95% CI broj suokrivljenika pri kriminalnom činu

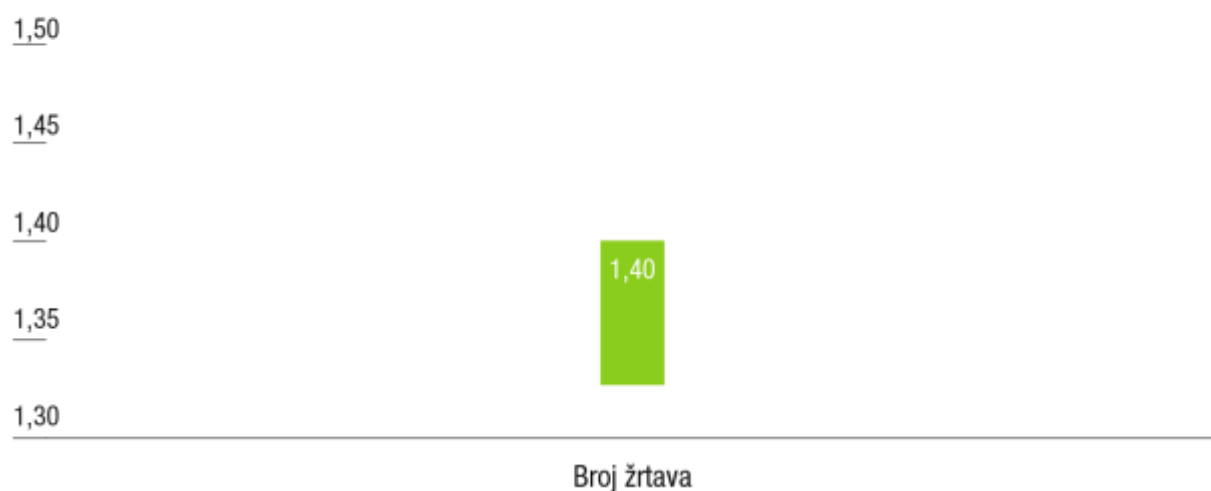
Osuđenici na smrt kaznena djela su počinili nekad sami, a nekad udruženi s drugim počiniteljima. Pojedinačna kaznena djela počinilo je 57 % osuđenika, dok je preostalih 43 % imalo pomagače. Prosječan broj pomagača jest jedna osoba (kod onih koji su ih imali).

Tablica 17. Struktura uzorka prema broju žrtava u djelu za koje postoji presuda smrtne kazne

	N	Min	Max	M	SD	Mod
Broj žrtava	407	1	6	1,40	,775	1

N-broj ispitanika, Min-minimum, Max-maksimum, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, Mod-mod

95% CI broj žrtava

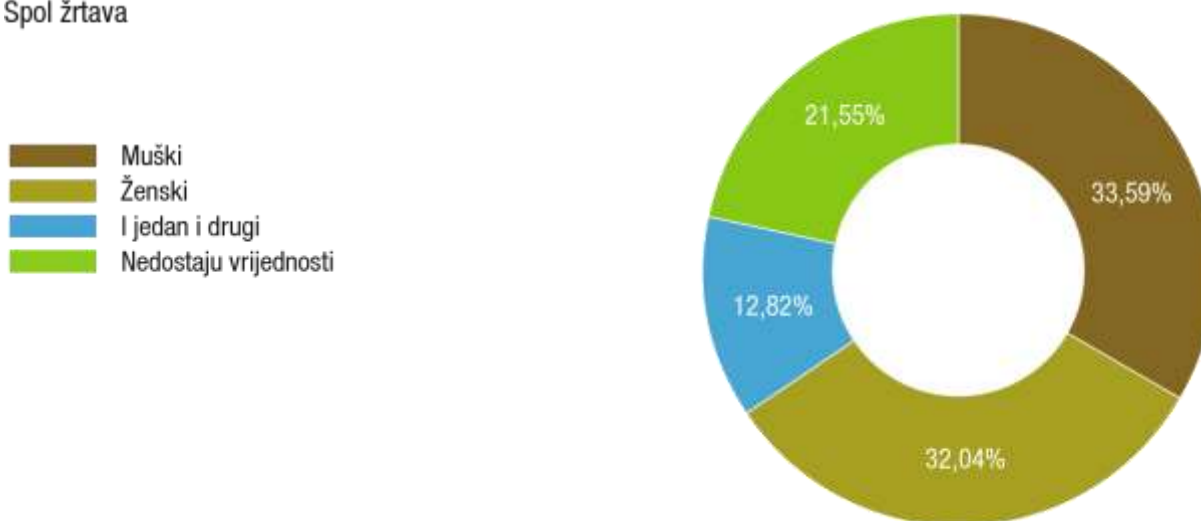
Broj žrtava u djelu za koje postoji presuda smrtne kazne kreće se od jedne do šest. Prosječan broj žrtava je jedna žrtva.

Također, jedna žrtva je i najčešće onaj broj za koji su osuđeni na smrt.

Tablica 18. Struktura uzorka prema spolu žrtava u djelu za koje postoji presuda smrtne kazne

	Frekvencija	Postotak	Validni postotak
Muški	173	33,6	42,8
Ženski	165	32,0	40,8
I jedan i drugi	66	12,8	16,3
Ukupno	404	78,4	100,0
Nedostaju vrijednosti	111	21,6	
Ukupno	515	100,0	

Spol žrtava

Kako su osuđenici kazneno djelo činili nekada nad jednom, a nekada nad više osoba, spol je mogao biti i muški i ženski, ali i oba spola.

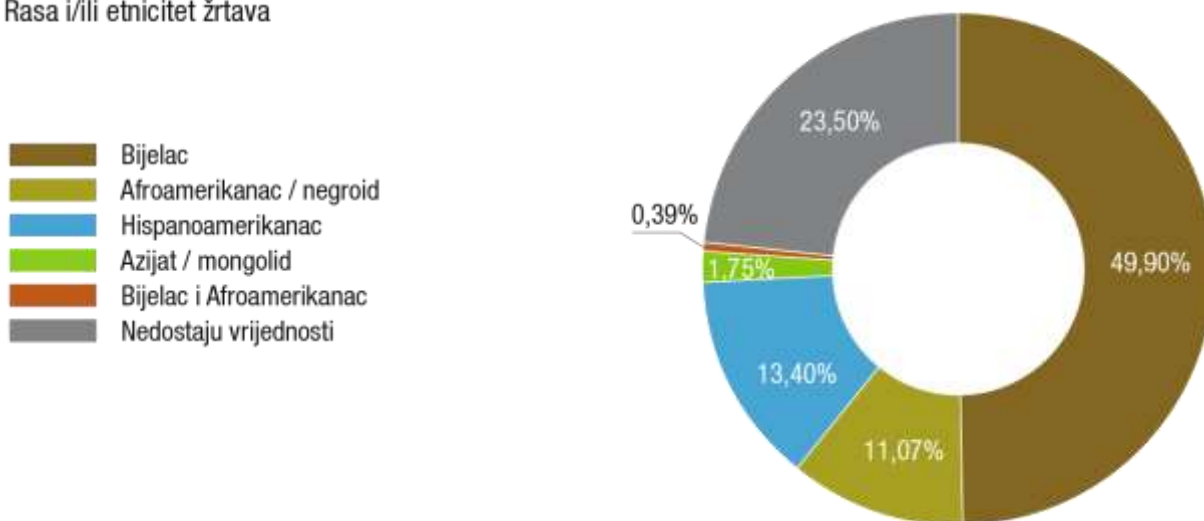
Izjednačen je broj žrtava muškog (42,8 %) i ženskog spola (40,8 %).

U 16,3 % slučajeva žrtve su bile i muškarci i žene. Za 21,6 % ispitanika nedostaju informacije o spolu žrtve.

Tablica 18. Struktura uzorka prema rasi i/ili etničkoj pripadnosti žrtava u djelu za koje postoji presuda smrtne kazne

	Frekvencija	Postotak	Validni postotak
bijelac	257	49,9	65,2
Afroamerikanac / negroid	57	11,1	14,5
Hispanoamerikanac	69	13,4	17,5
Azijat / mongolid	9	1,7	2,3
bijelac i Afroamerikanac	2	,4	,5
Total	394	76,5	100,0
Nedostaju vrijednosti	121	23,5	
Total	515	100,0	

Rasa i/ili etnicitet žrtava

Žrtva je najčešće bijelac (49,9 %). U znatnom manjem postotku žrtva je etnički Hispanoamerikanac (17,5 %), a potom slijedi Afroamerikanac (14,5 %).

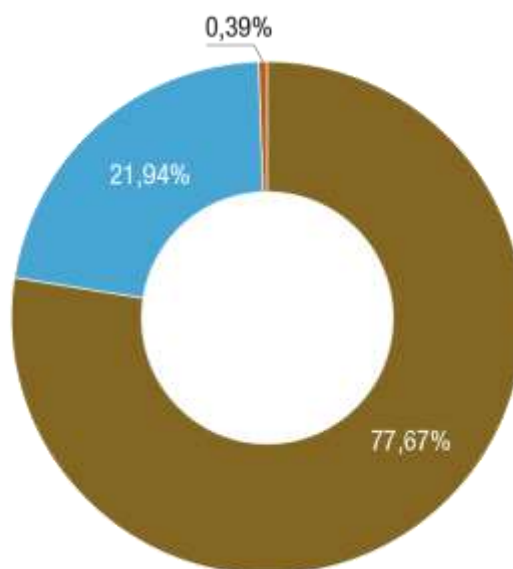
Azijati su bili žrtve u 2,3 % i zajedno bijelci i Afroamerikanci 0,5 %. Za 23,5 % žrtava nemamo podatke o njihovoj rasi niti etnicitetu.

Tablica 19. Struktura uzorka prema danoj posljednjoj izjavi

	Frekvencija	Postotak	Validni postotak
Dao izjavu	400	77,7	78,0
Nije dao izjavu	113	21,9	22,0
Ukupno	513	99,6	100,0
Nedostaju vrijednosti	1	,2	
Ukupno	515	100,0	

Je li dana ili nije posljednja izjava

- Dao izjavu
- Nije dao izjavu
- Nedostaju podaci

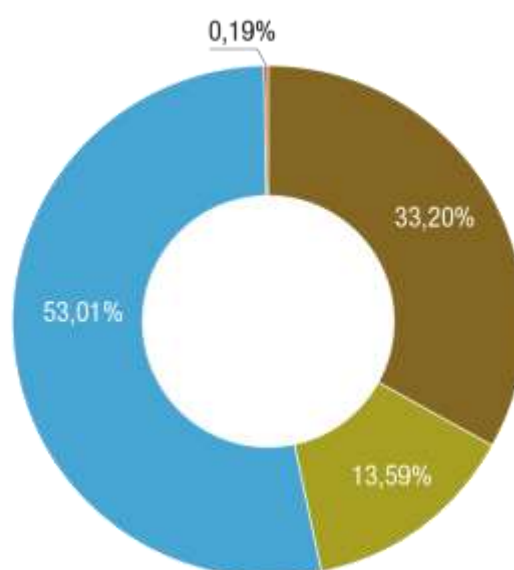
Velika većina osuđenika na smrt dala je posljednju izjavu (78 %). Međutim, nije zanemariv broj onih koji tu izjavu nisu dali (22 %). Nedostaju podatci za 0,2 % ispitanika o posljednjoj izjavi.

Tablica 20. Struktura uzorka prema priznanju krivnje u posljednjoj izjavi

	Frekvencija	Postotak	Validni postotak
Priznaje krivnju	171	33,2	33,3
Ne priznaje krivnju	70	13,6	13,6
Ne spominje krivnju u izjavi	273	53,0	53,1
Ukupno	514	99,8	100,0
Nedostaju vrijednosti	1	,2	
Ukupno	515	100,0	

Priznanje krivnje u posljednjoj izjavi

- Priznaje krivnju
- Ne priznaje krivnju
- Ne spominje krivnju u izjavi
- Nedostaju vrijednosti

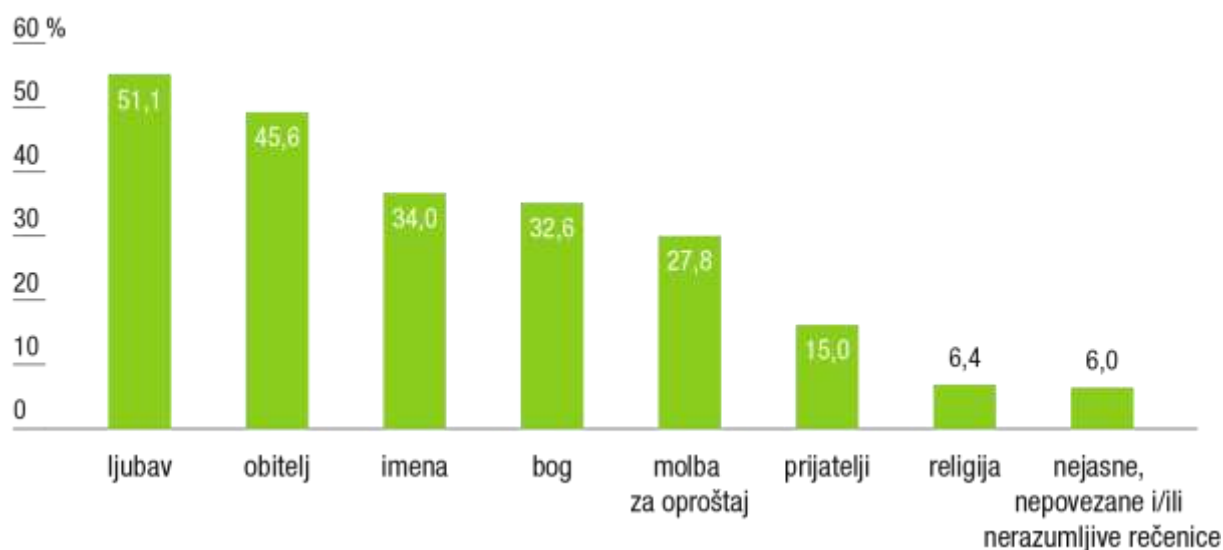
Čitanjem posljednje izjave istraživali smo je li u njoj osuđenik na smrt priznao ili nije priznao krivnju. Bilo je i onih koji krivnju nisu spominjali. Budući da ih nije bilo u zanemarivom broju, i njih smo uvrstili u varijablu priznanje krivnje u posljednjoj izjavi.

Najveći broj osuđenika ne spominje krivnju u posljednjoj izjavi (53 %). Priznaje krivnju 33,3 % ispitanika, dok njih 13,6 % ne priznaje krivnju.

Tablica 21. Struktura uzorka prema potenciranom tematskom određenju posljednje izjave

		Frekvencija	Postotak
Potencirano tematsko određenje posljednje izjave – bog	Da	168	32,6
	Ne	347	67,4
Potencirano tematsko određenje posljednje izjave – religija	Da	33	6,4
	Ne	482	93,6
Potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „imena“	Da	175	34,0
	Ne	340	66,0
Potencirano tematsko određenje posljednje izjave – obitelj	Da	235	45,6
	Ne	280	54,4
Potencirano tematsko određenje posljednje izjave – prijatelji	Da	77	15,0
	Ne	438	85,0
Potencirano tematsko određenje posljednje izjave – nejasne, nepovezane i/ili nerazumljive rečenice	Da	31	6,0
	Ne	484	94,0
Potencirano tematsko određenje posljednje izjave – ljubav	Da	263	51,1
	Ne	252	48,9
Potencirano tematsko određenje posljednje izjave – molba za oprost	Da	143	27,8
	Ne	372	72,2

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrt nu kaznu-višestruko ubojstvo

Iz posljednje izjave izdvojili smo bitne teme koje čine srž posljednje izjave osuđenika na smrt.

Detektirano je osam tematskih cjelina: ljubav, obitelj, imena, Bog, molba za oprost, prijatelji, religija i nejasne/nerazumljive rečenice.

Osuđenici najčešće spominju ljubav (51,1%), slijedi obitelj (45,6 %), spominju razna imena (34 %), spominju Boga (32,6 %). Molbu za oprost spominje 27,8 % osuđenika, prijatelje (15 %), religijski kontekst (6,4 %). Postojale su i one izjave pri kojima su osuđenici govorili neartikulirano ili nerazgovjetno, i to njih 6 %.

Tablica 22. Struktura uzorka prema broju riječi u posljednjoj izjavi

	N	Min	Max	M	SD
Broj riječi u završnoj pisanoj izjavi	396	1,00	1268,00	108,7071	115,66453

N-broj ispitanika, Min-minimum, Max-maksimum, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija

95% CI broj riječi u završnoj pisanoj izjavi

Neke posljednje izjave osuđenika na smrt bile su vrlo kratke, a neke vrlo duge.

S obzirom na to da smo smatrali kako dužina pisane izjave može biti posredni prediktor za provjeru hipoteza ove doktorske disertacije, izbrojali smo riječi svake izjave i na taj način utvrdili dužinu izjave.

Broj riječi kreće se od 1 do 1268. Prosječan broj riječi u posljednjoj izjavi je $108,7 \pm 115,6$.

4.10. Priznavanje krivnje i ostale varijable

Tablica 23. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na godinu rođenja osuđenika (ANOVA)

PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	M	SD
Priznaje krivnju	1963	10,01778
Ne priznaje krivnju	1962	10,31772
Ne spominje krivnju u izjavi	1960	10,57829
Total	1961	10,43136

F=4,45, df=2, p=0,012

Tablica 24. Značajne razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na godinu rođenja osuđenika – višestruko uspoređenje (Post Hoc Test)

(I) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	(J) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	Srednja razlika (I-J)	p
Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	1,04824	,770
	Ne spominje krivnju u izjavi	3,05203*	,010
Ne priznaje krivnju	Priznaje krivnju	-1,04824	,770
	Ne spominje krivnju u izjavi	2,00379	,347
Ne spominje krivnju u izjavi	Priznaje krivnju	-3,05203*	,010
	Ne priznaje krivnju	-2,00379	,347

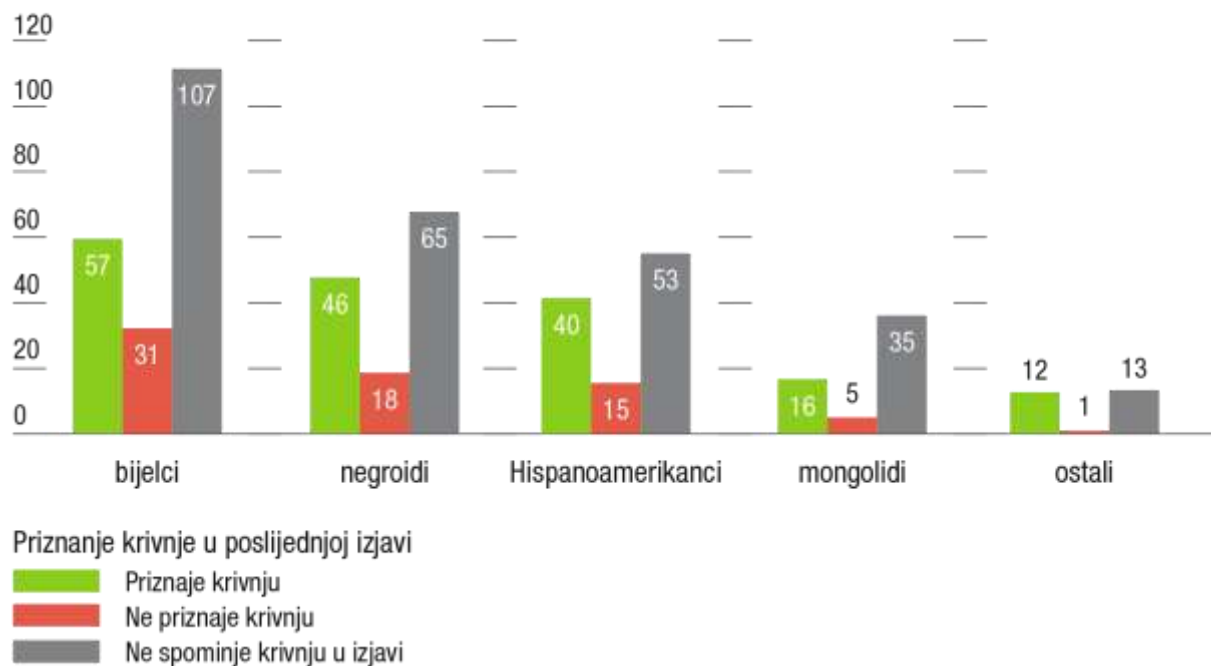
Postoji statistički značajna razlika u priznavanju/nepriznavanju/nespominjanju krivnje, s obzirom na godište rođenja ispitanika (F=4,45, p=0,012). Statistička značajnost je ispod granične vrijednosti od 0,05. Kako bismo vidjeli između kojih grupa postoji razlika, uporabili smo naknadni Tukeyev test. On sugerira da postoje statistički značajne razlike između onih koji priznaju krivnju i onih koji je ne spominju. Naime, oni koji priznaju krivnju imaju kasniji datum rođenja od onih koji je ne spominju.

Tablica 25. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na rasu i/ili etnicitet osuđenika (Chi-square test)

		PRIZNAVANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
RASA I/ILI ETNICITET	bijelci	Ukupno	57	31	107	195
		%	29,2%	15,9%	54,9%	100,0%
	negroidi	Ukupno	46	18	65	129
		%	35,7%	14,0%	50,4%	100,0%
	Hispano-amerikanci	Ukupno	40	15	53	108
		%	37,0%	13,9%	49,1%	100,0%
	mongolidi	Ukupno	16	5	35	56
		%	28,6%	8,9%	62,5%	100,0%
	ostali	Ukupno	12	1	13	26
		%	46,2%	3,8%	50,0%	100,0%
	Ukupno	Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3%	13,6%	53,1%	100,0%

$X^2=8,39$, $df=8$, $p=0,396$

Rasa i/ili etnicitet

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na njegovu rasu tj. etnicitet.

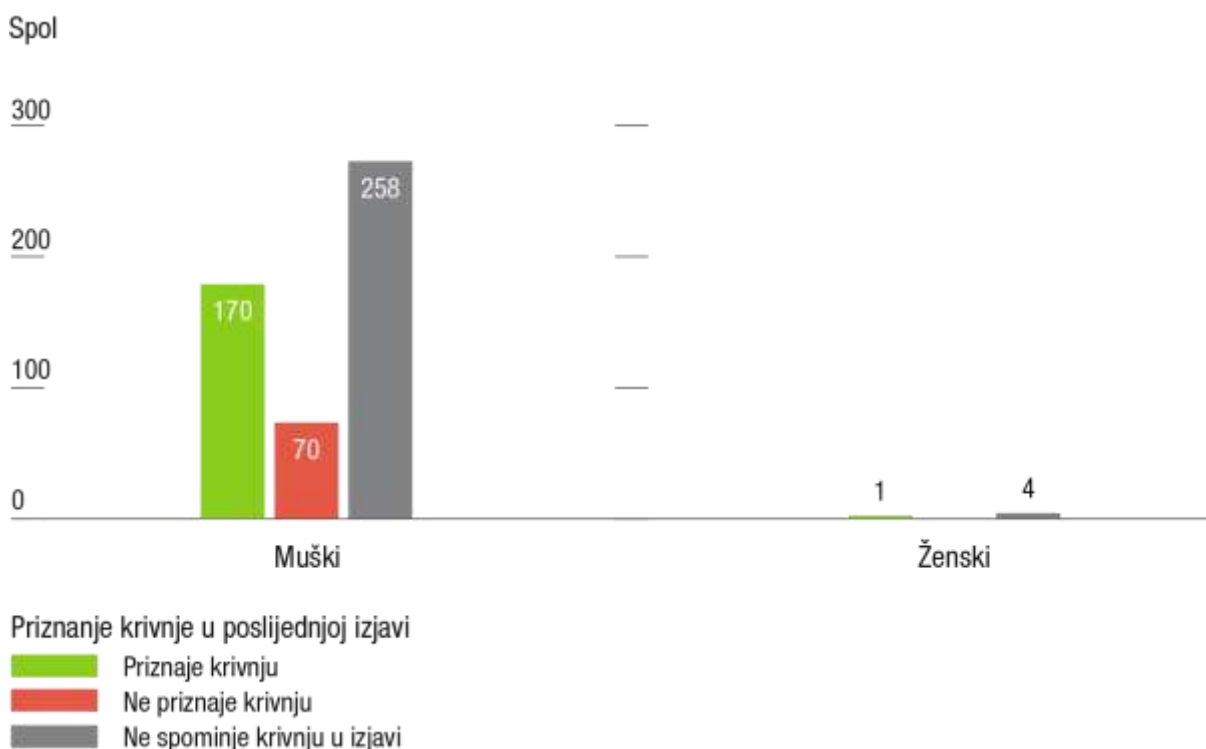
Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=8,39$, $df=8$, $p=0,396$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, nisu u vezi rasa niti etnicitet osuđenika i njihovo priznanje/nepriznanje krivnje u posljednjoj izjavi, drugim riječima, osuđenici različite rase i etniciteta podjednako su priznavali krivnju.

Tablica 26. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na spol osuđenika (Chi-square test)

			PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno
			Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi	
SPOL	Muški	Ukupno	170	70	258	498
		%	34,1%	14,1%	51,8%	100,0%
	Ženski	Ukupno	1	0	4	5
		%	20,0 %	0,0 %	80,0 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	262	503
		%	34,0 %	13,9 %	52,1 %	100,0 %

$\chi^2=1,74$, $df=2$, $p=0,417$

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na njegov spol. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,74$, $df=2$, $p=0,417$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, nisu u vezi spol osuđenika i njihovo priznanje/nepriznanje krivnje u posljednjoj izjavi.

Tablica 27. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na visinu i težinu osuđenika (ANOVA)

PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI		VISINA (CM)	TEŽINA (KG)
Priznaje krivnju	M	173,466	79,1826
	SD	8,3132	15,40875
Ne priznaje krivnju	M	173,603	81,4500
	SD	8,5230	15,34965
Ne spominje krivnju u izjavi	M	175,632	77,4073
	SD	9,0245	13,24582
Ukupno	M	174,608	78,5690
	SD	8,7652	14,33682
		F=3,52, df=2, p=0,030	F=2,32, df=2, p=0,099

df-stupanj slobode, F- F statistic, p-statistička značajnost

Tablica 28. Značajne razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na visinu – višestruko uspoređenje (Post Hoc Test)

Zavisna varijabla	(I) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	(J) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	Srednja razlika (I-J)	p
VISINA (CM)	Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	-,1374	,993
		Ne spominje krivnju u izjavi	-2,1656*	,039
	Ne priznaje krivnju	Priznaje krivnju	,1374	,993
		Ne spominje krivnju u izjavi	-2,0282	,203
	Ne spominje krivnju u izjavi	Priznaje krivnju	2,1656*	,039
		Ne priznaje krivnju	2,0282	,203

Postoji statistički značajna razlika u priznavanju/nepriznavanju/nespominjanju krivnje s obzirom na godište, visinu ($F=3,52$, $p=0,030$) i težinu ($F=2,32$, $p=0,099$).

Ne postoji statistički značajna razlika, s obzirom na težinu ispitanika. Statistička značajnost je ispod granične vrijednosti od 0,05 kod varijable visina.

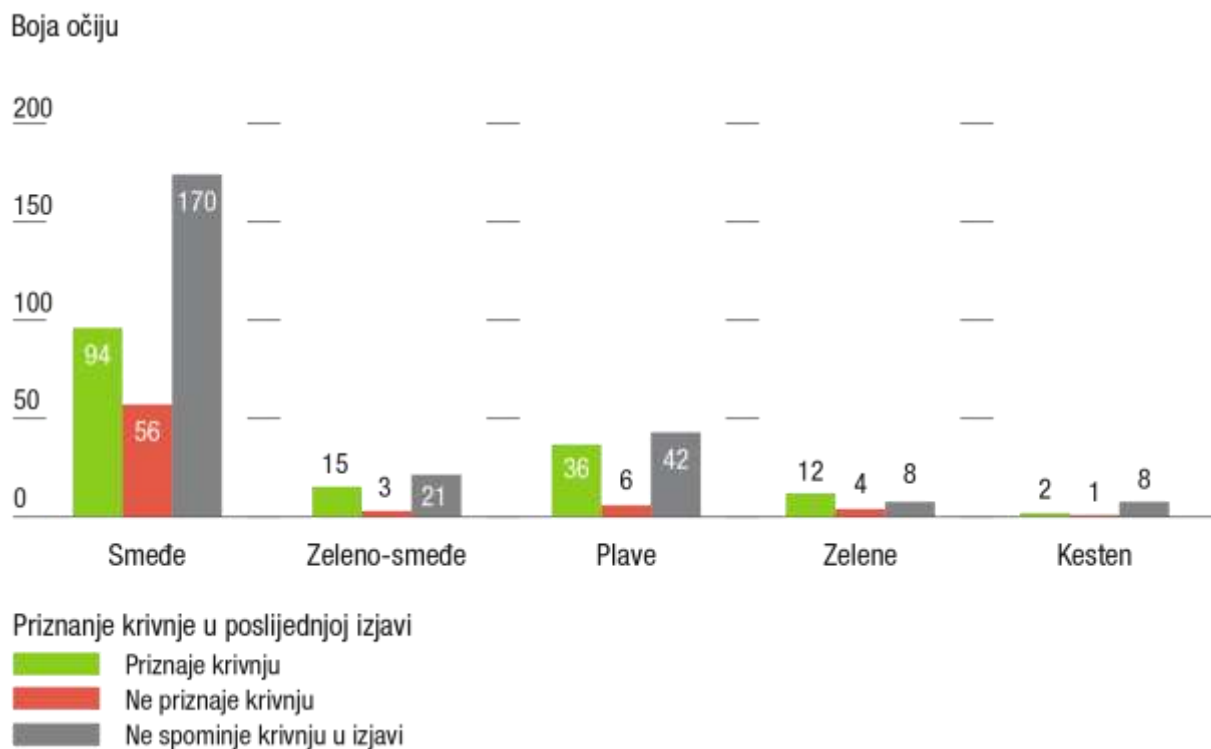
Kako bi smo vidjeli između kojih grupa postoji razlika, uporabili smo naknadni Tukeyev test. On pokazuje da postoje statistički značajne razlike između onih koji priznaju krivnju i onih koji je ne spominju.

Naime, oni koji priznaju krivnju, niži su od onih koji je ne spominju.

Tablica 29. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na boju očiju osuđenika (Chi-square test)

			PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno
			Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi	
BOJA OČIJU	Smeđe	Ukupno	94	56	170	320
		%	29,4 %	17,5 %	53,1 %	100,0 %
	Zeleno-smeđe	Ukupno	15	3	21	39
		%	38,5 %	7,7 %	53,8 %	100,0 %
	Plave	Ukupno	36	6	42	84
		%	42,9 %	7,1 %	50,0 %	100,0 %
	Zelene	Ukupno	12	4	8	24
		%	50,0 %	16,7 %	33,3 %	100,0 %
	Kesten	Ukupno	2	1	8	11
		%	18,2 %	9,1 %	72,7 %	100,0 %
	Ukupno	Ukupno	159	70	249	478
		%	33,3 %	14,6 %	52,1 %	100,0 %

$X^2=16,14$, $df=8$, $p=0,040$

Boja očiju u statistički je značajnoj vezi s priznanjem/nepriznanjem krivnje kod osuđenika na smrt u posljednjoj izjavi ($\chi^2=16,14$, $df=8$, $p=0,040$).

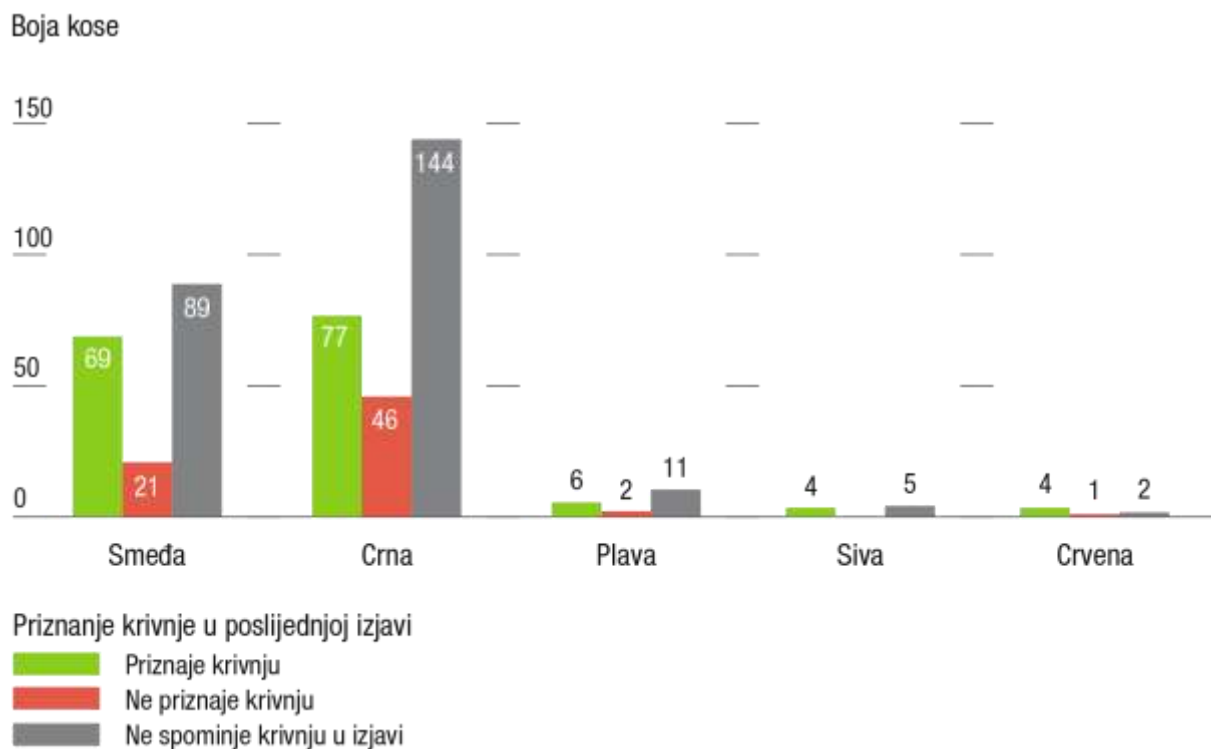
Postotna distribucija priznanja/nepriznanja/nespominjanja krivnje vrlo je slična za osuđenike sa svim bojama očiju, osim onih s kestenjastim očima, u 72,7 % slučajeva osuđenika s kestenjastim očima ne spominje krivnju u posljednjoj izjavi.

Tablica 30. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na boju kose osuđenika (Chi-square test)

		PRIZNAVANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
RASA I/ILI ETNICITET	Smeđa	Ukupno	69	21	89	179
		%	38,5 %	11,7 %	49,7 %	100,0 %
	Crna	Ukupno	77	46	144	267
		%	28,8 %	17,2 %	53,9 %	100,0 %
	Plava	Ukupno	6	2	11	19
		%	31,6 %	10,5 %	57,9 %	100,0 %
	Siva	Ukupno	4	0	5	9
		%	44,4 %	0,0 %	55,6 %	100,0 %
	Crvena	Ukupno	4	1	2	7
		%	57,1 %	14,3 %	28,6 %	100,0 %
	Ukupno	Ukupno	160	70	251	481
		%	33,3 %	14,6 %	52,2 %	100,0 %

$\chi^2=9,69$, $df=8$, $p=0,287$

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na njegovu boju kose.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=9,69$, $df=8$, $p=0,287$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, nisu u vezi boja kose osuđenika i njihovo priznanje/nepriznanje krivnje u posljednjoj izjavi.

Tablica 31. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na razinu naobrazbe (ANOVA)

PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	M	SD
Priznaje krivnju	10,06	2,103
Ne priznaje krivnju	10,29	2,305
Ne spominje krivnju u izjavi	10,24	1,912
Ukupno	10,19	2,035

$F=0,45$, $df=2$, $p=0,637$

Ne postoji statistički značajna razlika u priznanju/nepriznanju krivnje, s obzirom na razinu naobrazbe ($F=0,45$, $p=0,63$).

Tablica 32. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dob u trenutku objave presude i vrijeme od presude do egzekucije (ANOVA)

PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI		DOB U VRIJEME POČINJENJA KRIMINALNOG ČINA	DOB U TRENUTKU OBJAVE PRESUDE	VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD)
Priznaje krivnju	M	27,44	28,82	14,30
	SD	8,167	8,163	6,655
Ne priznaje krivnju	M	26,53	28,06	13,47
	SD	6,702	6,901	6,614
Ne spominje krivnju u izjavi	M	26,82	28,25	12,05
	SD	7,803	7,889	6,277
Ukupno	M	26,99	28,42	13,23
	SD	7,777	7,844	6,560
		$F=0,45$, $df=2$, $p=0,63$	$F=0,35$, $df=2$, $p=0,70$	$F=5,04$, $df=2$, $p=0,007$

Tablica 33. Značajne razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na vrijeme od presude do egzekucije – višestruko uspoređenje (Post Hoc Test)

	(I) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	(J) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	Srednja razlika (I-J)	P
VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD.)	Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	,829	,649
		Ne spominje krivnju u izjavi	2,251*	,005
	Ne priznaje krivnju	Priznaje krivnju	-,829	,649
		Ne spominje krivnju u izjavi	1,422	,283
	Ne spominje krivnju u izjavi	Priznaje krivnju	-2,251*	,005
		Ne priznaje krivnju	-1,422	,283

Ne postoji statistički značajna razlika u priznavanju/nepriznavanju/nespominjanju krivnje, s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina ($F=0,45$, $p=0,633$) i dob u trenutku objave presude ($F=0,352$, $p=0,703$).

Postoji statistički značajna razlika u priznavanju/nepriznavanju/nespominjanju krivnje, s obzirom na vrijeme od presude do egzekucije ($F=5,04$, $p=0,007$).

Kako bismo vidjeli između kojih grupa postoji razlika, uporabili smo naknadni Tukeyev test. On pokazuje da postoje statistički značajne razlike između onih koji priznaju krivnju i onih koji je ne spominju. Naime, oni koji priznaju krivnju duže čekaju na pogubljenje od onih koji ne spominju krivnju.

Tablica 34. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina, datum objave presude i datum egzekucije (ANOVA)

PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI		DATUM POČINJENJA (KRIMINALNOG ČINA)	DATUM OBJAVE PRESUDE	DATUM EGZEKUCIJE
Priznaje krivnju	M	1988,52	1989,78	2002,27
	SD	7,486	7,551	6,566
Ne priznaje krivnju	M	1990,44	1992,00	2003,33
	SD	6,715	6,907	5,705
Ne spominje krivnju u izjavi	M	1989,71	1991,07	2001,80
	SD	7,204	7,412	7,457
Ukupno	M	1989,41	1990,77	2002,25
	SD	7,253	7,416	6,828
		$F=2,21$, $df=2$, $p=0,11$	$F=2,69$, $df=2$, $p=0,06$	$F=1,24$, $df=2$, $p=0,28$

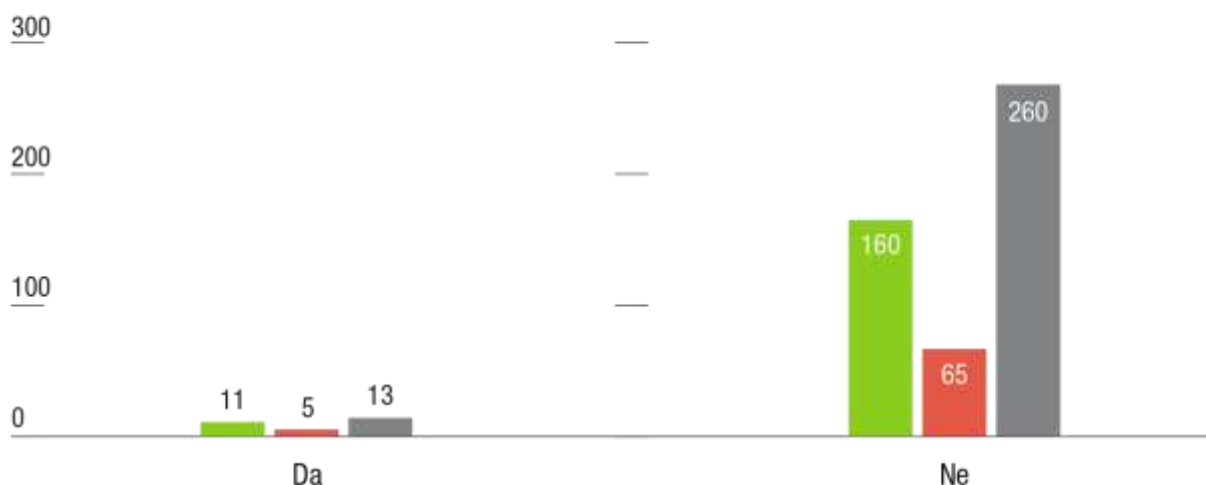
Ne postoji statistički značajna razlika u priznavanju/nepriznavanju krivnje, s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina ($F=2,21$, $p=0,110$), datum objave presude ($F=2,69$, $p=0,069$) i datum egzekucije ($F=1,24$, $p=0,289$).

Tablica 35. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – ubojstvo (Chi-square test)

		PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
PRETHODNI KRIM DOSJE – UBOJSTVO	Da	Ukupno	11	5	13	29
		%	37,9 %	17,2 %	44,8 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	160	65	260	485
		%	33,0 %	13,4 %	53,6 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$\chi^2=0,894$, $df=2$, $p=0,639$

Prethodni kriminalni dosje - ubojstvo

Priznanje krivnje u posljednjoj izjavi

- Priznaje krivnju
- Ne priznaje krivnju
- Ne spominje krivnju u izjavi

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – ubojstvo.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,894$, $df=2$, $p=0,639$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

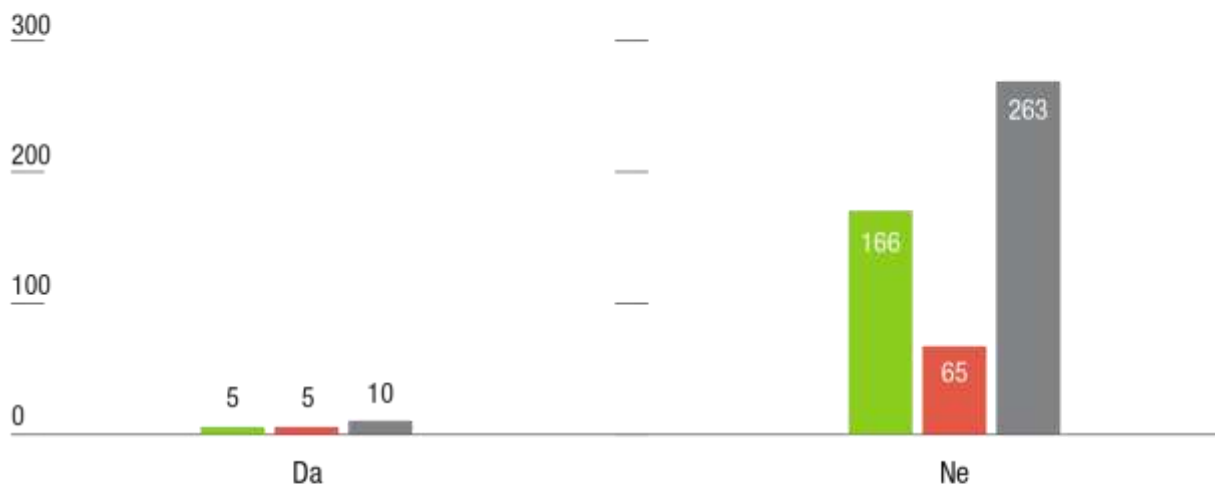
Dakle, nisu u vezi ubojstvo u prethodnome kriminalnom dosjeu osuđenika i njihovo priznanje/nepriznanje krivnje u posljednjoj izjavi.

Tablica 36. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – silovanje (Chi-square test)

		PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
PRETHODNI KRIM DOSJE – SILOVANJE	Da	Ukupno	5	5	10	20
		%	25,0 %	25,0 %	50,0 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	166	65	263	494
		%	33,6 %	13,2 %	53,2 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$X^2=2,44$, $df=2$, $p=0,295$

Prethodni kriminalni dosje - silovanje

Priznanje krivnje u posljednjoj izjavi

- Priznaje krivnju
- Ne priznaje krivnju
- Ne spominje krivnju u izjavi

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – silovanje. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=2,44$, $df=2$, $p=0,295$).

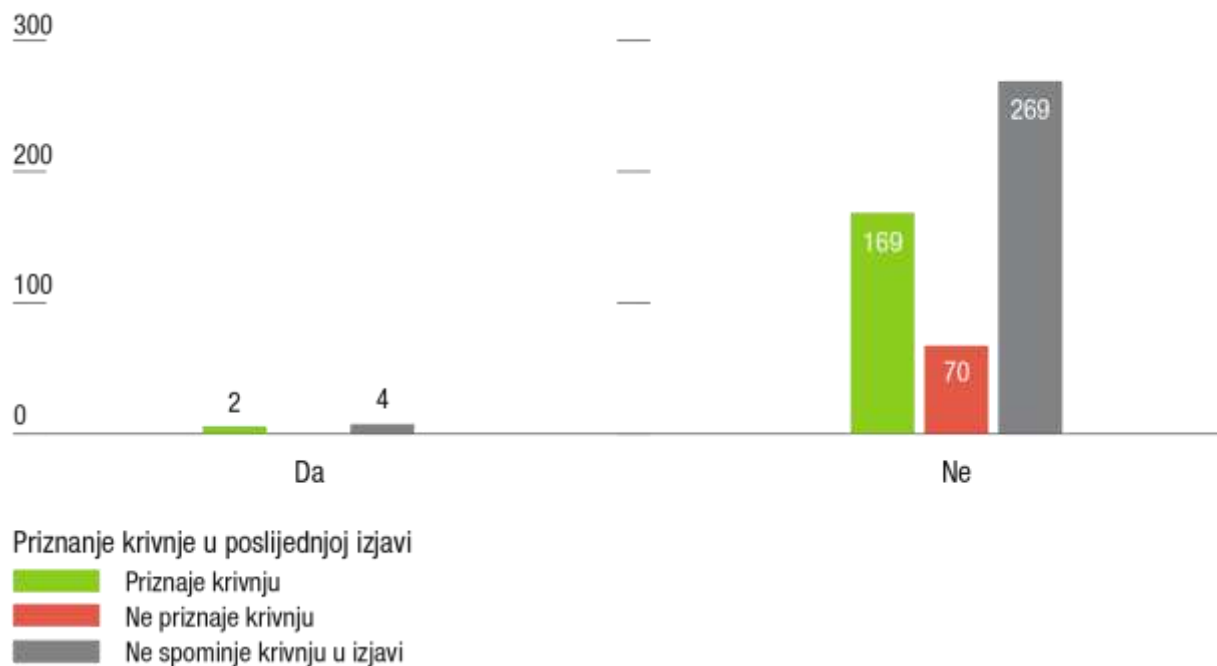
Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, nisu u vezi silovanje u prethodnome kriminalnom dosjeu osuđenika i njihovo priznanje/nepriznanje krivnje u posljednjoj izjavi.

Tablica 37. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – otmica/kidnapiranje (Chi-square test)

		PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
PRETHODNI KRIM DOSJE – OTMICE/ KIDNAPI RANJE	Da	Ukupno	2	0	4	6
		%	33,3 %	0,0 %	66,7 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	169	70	269	508
		%	33,3 %	13,8 %	53,0 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$\chi^2=1,03$, $df=2$, $p=0,595$

Prethodni kriminalni dosje - otmica / kidnapiranje

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – otmica/kidnapiranje.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,03$, $df=2$, $p=0,595$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, nisu u vezi otmica/kidnapiranje u prethodnome kriminalnom dosjeu osuđenika i njihovo priznanje/nepriznanje krivnje u posljednjoj izjavi.

Tablica 38. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – otmica/kidnapiranje (Chi-square test)

		PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
PRETHODNI KRIM DOSJE – PLJAČKA	Da	Ukupno	59	19	115	193
		%	30,6 %	9,8 %	59,6 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	112	51	158	321
		%	34,9 %	15,9 %	49,2 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$\chi^2=6,34$, $df=2$, $p=0,042$

Prethodni kriminalni dosje - pljačka

Priznanje krivnje u posljednjoj izjavi

- Priznaje krivnju
- Ne priznaje krivnju
- Ne spominje krivnju u izjavi

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – pljačka. Dobiveni su statistički značajni rezultati ($\chi^2=6,34$, $df=2$, $p=0,042$).

Statistička značajnost niža je od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Iz tablice krostabulacije vidimo da je izjednačen broj onih koji su imali ili nisu imali pljačku u prethodnom dosjeu, kada je u pitanju priznavanje krivnje. U oba slučaja oko 30 % priznaje krivnju. Ne spominje krivnju 60 % onih koji imaju pljačku u prethodnom dosjeu i oko 50 % onih koji je nemaju. Ne priznaje krivnju 10 % onih koji su imali pljačku u prethodnom dosjeu i 16 % onih koji nisu imali pljačku.

Tablica 39. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji (ANOVA)

	df	F	p
Između grupa	2	1,240	,290
Unutar grupa	511		
Ukupno	513		

df-stupanj slobode, F- F statistic, p-statistička značajnost

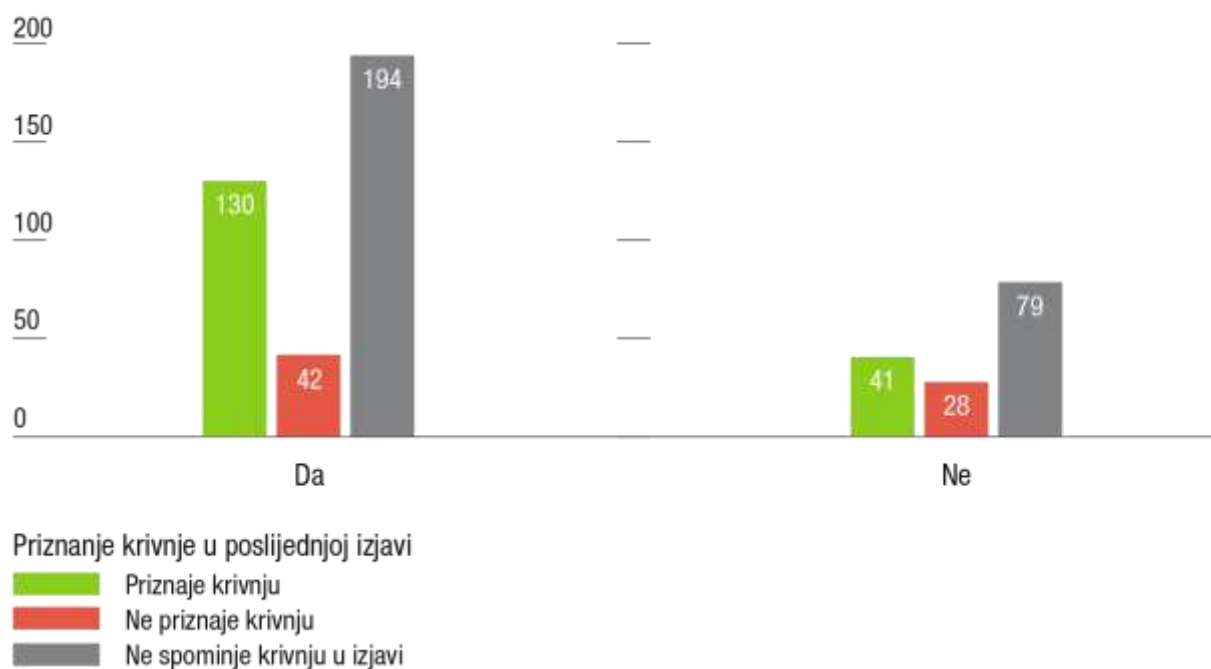
Ne postoji statistički značajna razlika u priznanju/nepriznanju krivnje, s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji (F=1,24, p=0,290).

Tablica 40. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – ubojstvo (Chi-square test)

		PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – UBOJSTVO	Da	Ukupno	130	42	194	366
		%	35,5 %	11,5 %	53,0 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	41	28	79	148
		%	27,7 %	18,9 %	53,4 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

X²=6,22, df=2, p=0,044

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smtnu kaznu - ubojstvo

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Dobiveni su statistički značajni rezultati ($\chi^2=6,22$, $df=2$, $p=0,044$).
Statistička značajnost niža je od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

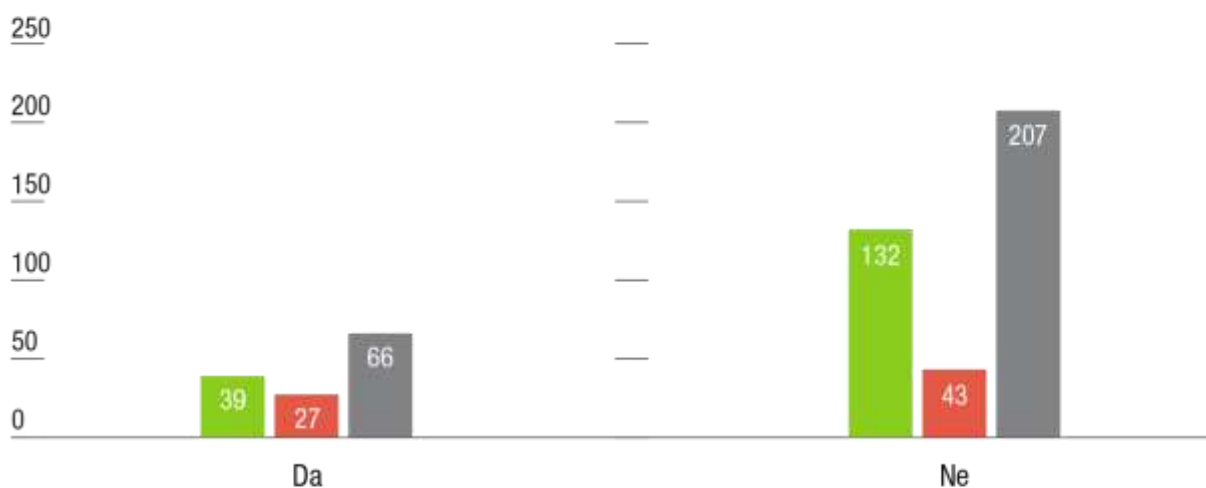
Iz tablice krostabulacije vidimo da je razlika kod onih koji ne priznaju krivnju. Naime, 11,5 % onih koji su počinili ubojstvo ne priznaju krivnju, dok 19 % onih koji nisu učinili ovo djelo ne priznaju krivnju.

Tablica 41. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – ubojstvo (Chi-square test)

			PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno
			Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi	
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – VIŠESTRUKO UBOJSTVO	Da	Ukupno	39	27	66	132
		%	29,5 %	20,5 %	50,0 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	132	43	207	382
		%	34,6 %	11,3 %	54,2 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$X^2=7,15$, $df=2$, $p=0,028$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smtnu kaznu - višestruko ubojstvo

Priznanje krivnje u posljednjoj izjavi

- Priznaje krivnju
- Ne priznaje krivnju
- Ne spominje krivnju u izjavi

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na višestruko ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Dobiveni su statistički značajni rezultati ($\chi^2=7,15$, $df=2$, $p=0,028$).

Statistička značajnost niža je od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

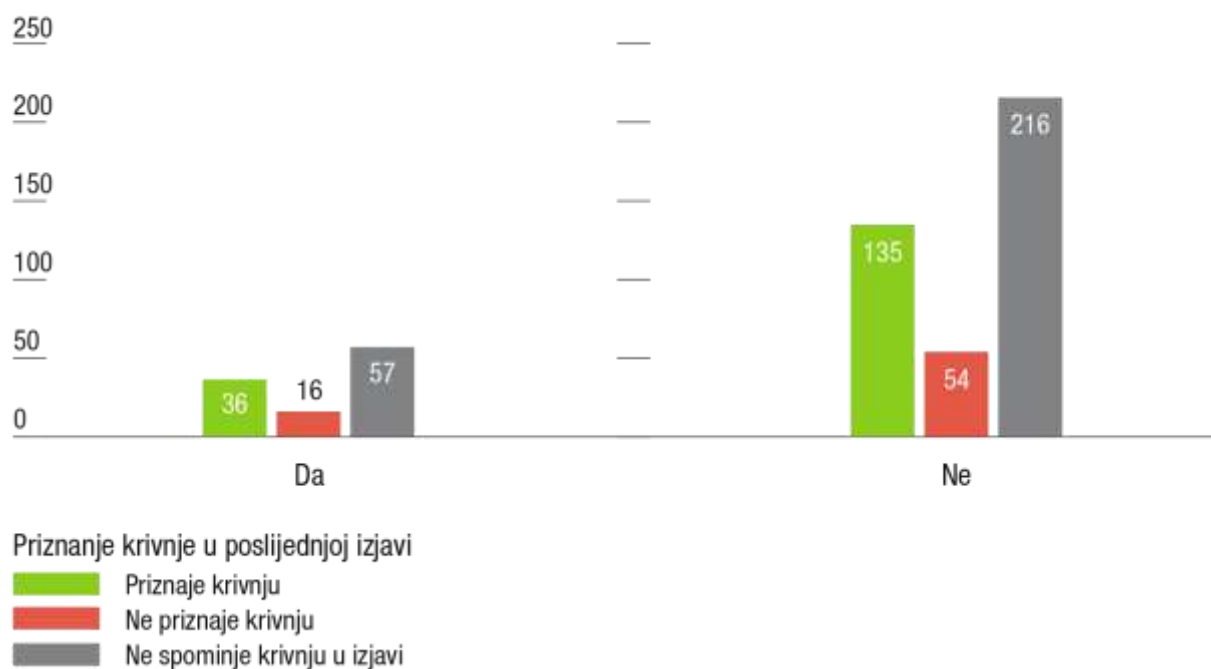
Iz tablice krostabulacije vidimo da je razlika kod onih koji ne priznaju krivnju. Naime, 20,5 % onih koji su počinili višestruko ubojstvo ne priznaju krivnju, dok 11,3 % onih koji nisu učinili ovo djelo ne priznaju krivnju.

Tablica 42. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – silovanje (Chi-square test)

		PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – SILOVANJE	Da	Ukupno	36	16	57	109
		%	33,0 %	14,7 %	52,3 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	135	54	216	405
		%	33,3 %	13,3 %	53,3 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$X^2=0,134$, $df=2$, $p=0,935$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smtnu kaznu - silovanje

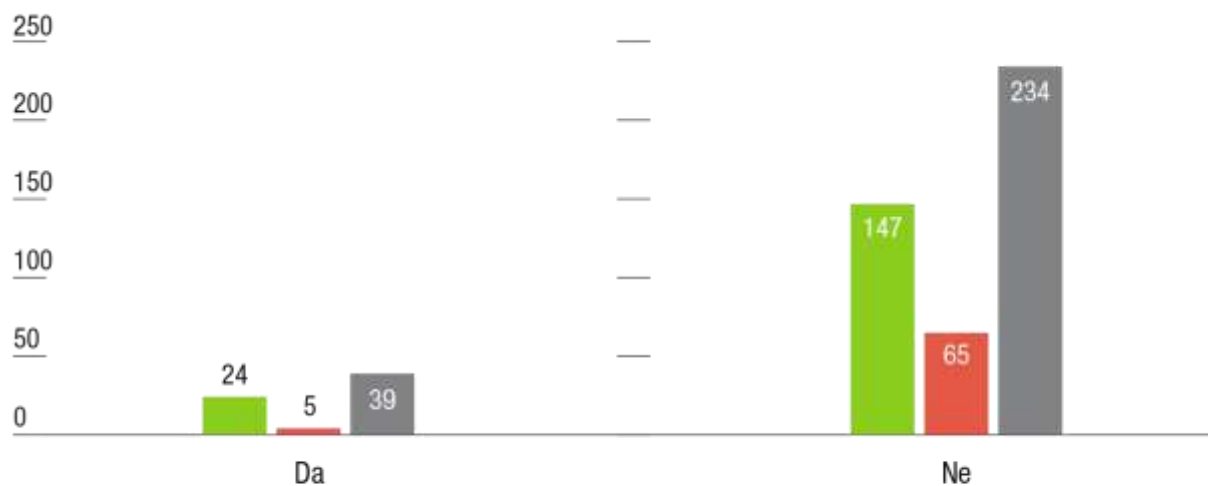
Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na silovanje kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,134$, $df=2$, $p=0,935$). Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin silovanja ili nije.

Tablica 43. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – otmica/kidnapiranje (Chi-square test)

			PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno
			Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi	
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – OTMICA/ KIDNAPIRANJE	Da	Ukupno	24	5	39	68
		%	35,3 %	7,4 %	57,4 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	147	65	234	446
		%	33,0 %	14,6 %	52,5 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$X^2=2,62$, $df=2$, $p=0,270$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - otmica / kidnapiranje

Priznanje krivnje u posljednjoj izjavi

- Priznaje krivnju
- Ne priznaje krivnju
- Ne spominje krivnju u izjavi

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na otmicu/kidnapiranje kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=2,62$, $df=2$, $p=0,270$).

Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin otmice/kidnapiranja ili nije.

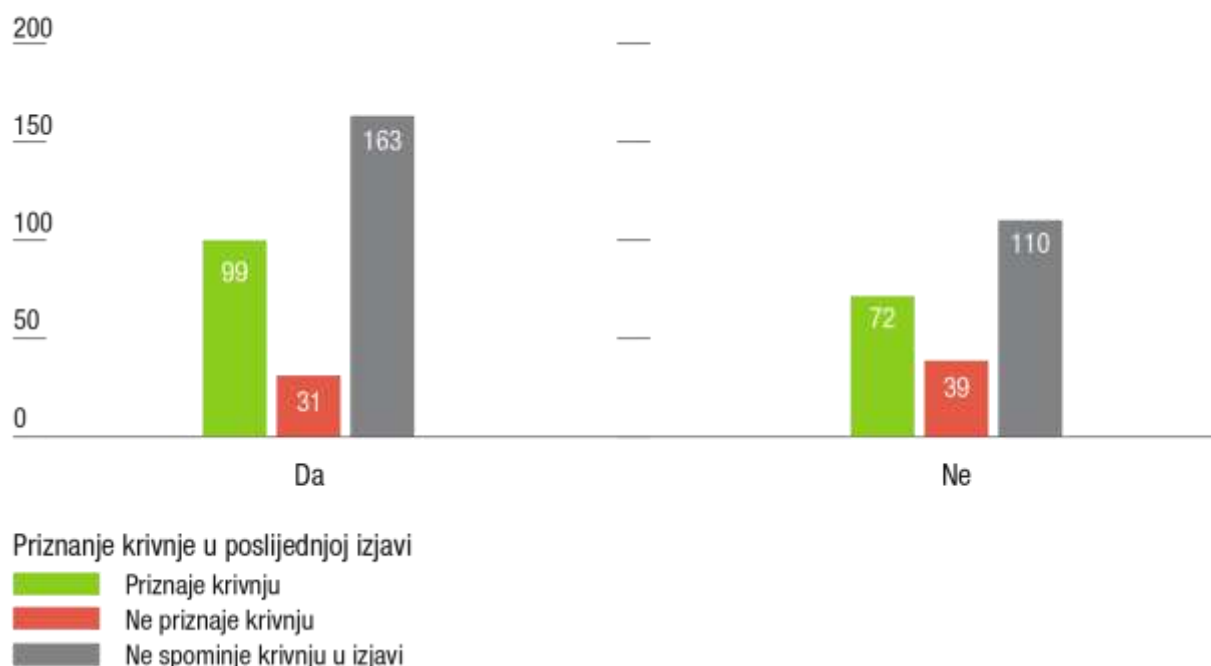
Tablica 44. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – pljačka (Chi-square test)

		PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – PLJAČKA	Da	Ukupno	99	31	163	293
		%	33,8 %	10,6 %	55,6 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	72	39	110	221
		%	32,6 %	17,6 %	49,8 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$X^2=5,48$, $df=2$, $p=0,064$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smtnu kaznu - pljačka

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na pljačku kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=5,48$, $df=2$, $p=0,064$).

Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin pljačke ili nije.

Ovdje vrijedi naglasiti već spomenutu činjenicu da su osuđenici uglavnom počinili više zločina zbog kojih su osuđeni na smrtnu presudu.

Dakle, ne treba shvatiti da su oni osuđeni samo zbog pljačke. Djela su samo razdvojena iz metodoloških razloga.

Tablica 45. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na broj zločina zbog kojih je izrečena smrtna presuda (ANOVA)

PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	M	SD
Priznaje krivnju	,4503	,57562
Ne priznaje krivnju	,4143	,57717
Ne spominje krivnju u izjavi	,5201	,61876
Ukupno	,4825	,59945

F=3,62, df=2, p=0,027

Tablica 46. Značajne razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na broj zločina zbog kojih je izrečena smrtna presuda – višestruko uspoređenje (Post Hoc Test)

(I) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	(J) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	Srednja razlika (I-J)	p
Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	,187	,121
	Ne spominje krivnju u izjavi	-,055	,677
Ne priznaje krivnju	Priznaje krivnju	-,187	,121
	Ne spominje krivnju u izjavi	-,243*	,020
Ne spominje krivnju u izjavi	Priznaje krivnju	,055	,677
	Ne priznaje krivnju	,243*	,020

Postoji statistički značajna razlika u priznavanju/nepriznavanju/nespominjanju krivnje, s obzirom na broj zločina zbog kojih je izrečena smrtna presuda (F=3,62, p=0,027) .

Kako bismo vidjeli između kojih grupa postoji razlika, uporabili smo naknadni Tukeyev test. On pokazuje da postoje statistički značajne razlike između onih koji ne priznaju krivnju i onih koji je ne spominju.

Naime, oni koji ne spominju krivnju imaju više djela za koja su osuđeni na smrtnu presudu od onih koji ne priznaju krivnju.

Tablica 47. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na broj suokrivljenika pri kriminalnom činu (ANOVA)

PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	M	SD
Priznaje krivnju	,73	1,147
Ne priznaje krivnju	,76	1,060
Ne spominje krivnju u izjavi	,74	1,230
Ukupno	,74	1,177

F=0,013, df=2, p=0,987

Ne postoji statistički značajna razlika u priznanju/nepriznanju krivnje, s obzirom na broj suokrivljenika pri kriminalnom činu (F=0,013, p=0,987).

Tablica 48. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na broj žrtava (ANOVA)

PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	M	SD
Priznaje krivnju	1,35	,708
Ne priznaje krivnju	1,67	,933
Ne spominje krivnju u izjavi	1,36	,754
Ukupno	1,40	,776

F=4,34, df=2, p=0,014

Tablica 49. Značajne razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na broj žrtava – višestruko uspoređenje (Post Hoc Test)

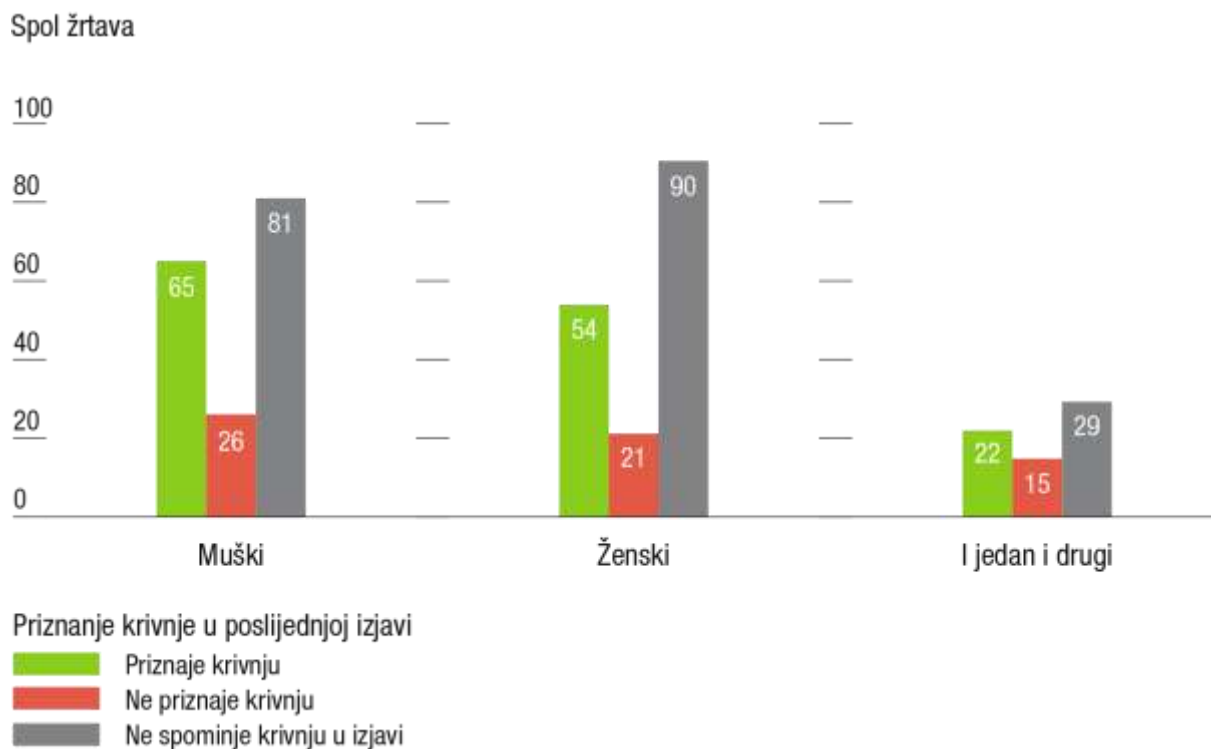
(I) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	(J) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	Srednja razlika (I-J)	p
Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	-,312*	,021
	Ne spominje krivnju u izjavi	-,002	1,000
Ne priznaje krivnju	Priznaje krivnju	,312*	,021
	Ne spominje krivnju u izjavi	,310*	,015
Ne spominje krivnju u izjavi	Priznaje krivnju	,002	1,000
	Ne priznaje krivnju	-,310*	,015

Postoji statistički značajna razlika u priznavanju/nepriznavanju/nespominjanju krivnje, s obzirom na broj žrtava ($F=4,34$, $p=0,014$). Kako bismo vidjeli između kojih grupa postoji razlika, uporabili smo naknadni Tukeyev test. On pokazuje da postoje statistički značajne razlike između onih koji ne priznaju krivnju i onih koji je priznaju ili je ne spominju. Oni koji ne priznaju krivnju imaju veći broj žrtava od onih koji priznaju krivnju i onih koji je ne spominju.

Tablica 50. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na spol žrtve(Chi-square test)

		PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
SPOL ŽRTAVA	Muški	Ukupno	65	26	81	172
		%	37,8 %	15,1 %	47,1 %	100,0 %
	Ženski	Ukupno	54	21	90	165
		%	32,7 %	12,7 %	54,5 %	100,0 %
	I jedan i drugi	Ukupno	22	15	29	66
		%	33,3 %	22,7 %	43,9 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	141	62	200	403	
	%	35,0 %	15,4 %	49,6 %	100,0 %	

$X^2=5,21$, $df=4$, $p=0,266$

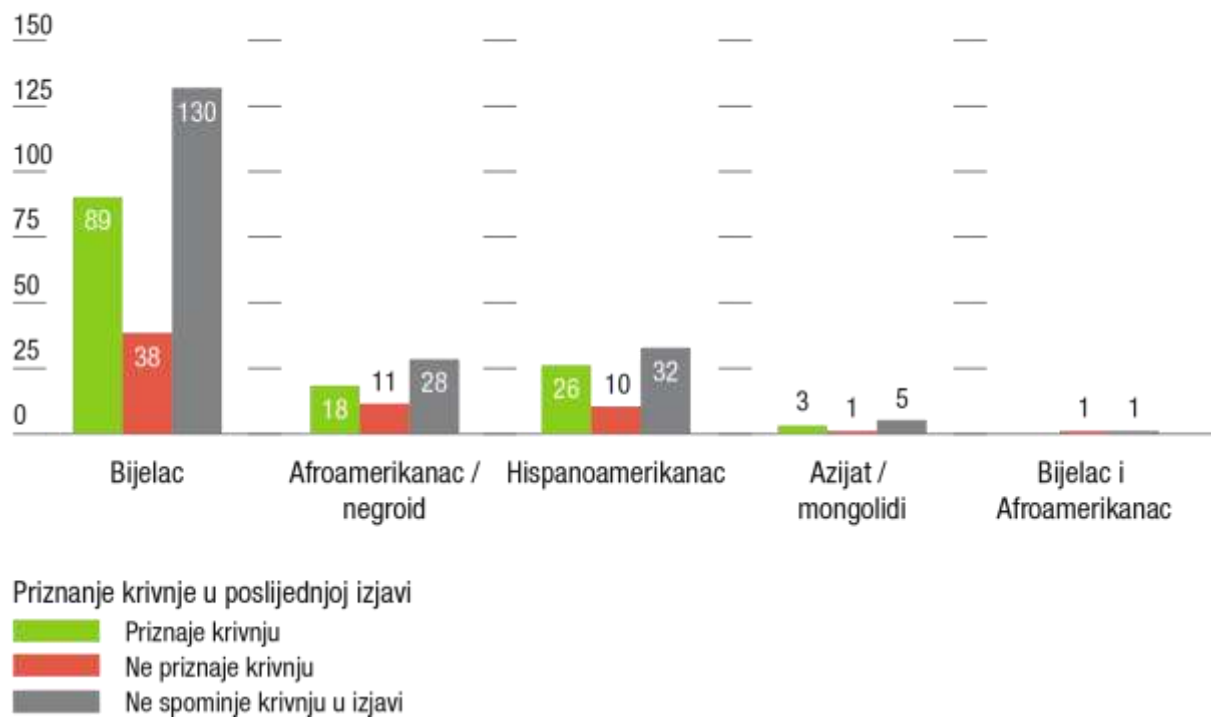
Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na spol žrtve. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=5,21$, $df=4$, $p=0,266$). Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o spolu žrtve.

Tablica 51. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na rasu i/ili etnicitet žrtve (Chi-square test)

		PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
RASA I/ILI ETNICITET	bijelac	Ukupno	89	38	130	257
		%	34,6%	14,8%	50,6%	100,0%
	Afroamerikanac / negroid	Ukupno	18	11	28	57
		%	31,6%	19,3%	49,1%	100,0%
	Hispanoameri- kanac	Ukupno	26	10	32	68
		%	38,2%	14,7%	47,1%	100,0%
	Azijat / mongolid	Ukupno	3	1	5	9
		%	33,3%	11,1%	55,6%	100,0%
	bijelac i Afroamerikanac	Ukupno	0	1	1	2
		%	0,0%	50,0%	50,0%	100,0%
	Ukupno	Ukupno	136	61	196	393
		%	34,6%	15,5%	49,9%	100,0%

$\chi^2=3,59$, $df=8$, $p=0,892$

Rasa i/ili etnicitet žrtava

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na rasu i/ili etnicitet žrtve.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=3,59$, $df=8$, $p=0,892$).

Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o rasi, niti etnicitetu žrtve.

Tablica 52. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „bog“ (Chi-square test)

			PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno
			Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi	
POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – BOG	Da	Ukupno	50	29	89	168
		%	29,8 %	17,3 %	53,0 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	121	41	184	346
		%	35,0 %	11,8 %	53,2 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$X^2=3,35$, $df=2$, $p=0,187$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

Priznanje krivnje u posljednjoj izjavi

- Priznaje krivnju
- Ne priznaje krivnju
- Ne spominje krivnju u izjavi

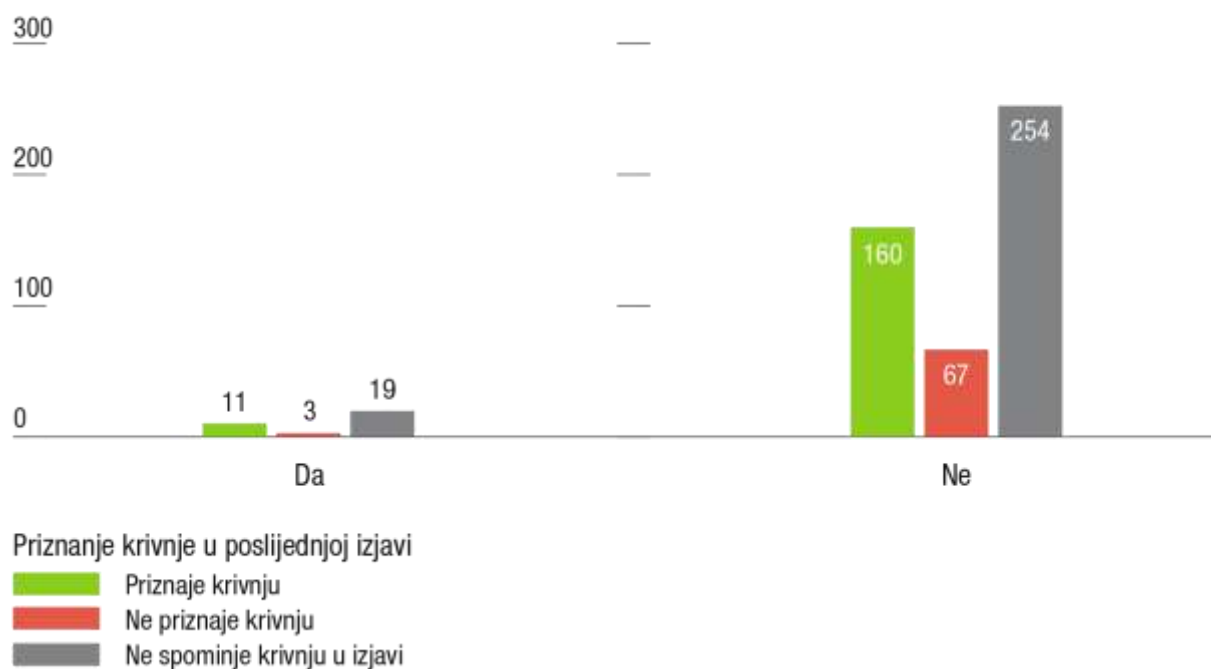
Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na tematsko određenje njegove izjave – Bog. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=3,35$, $df=2$, $p=0,187$). Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o spominjanju Boga u posljednjoj izjavi.

Tablica 53. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na potencirano tematsko određenje posljednje izjave – religija (Chi-square test)

		PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – RELIGIJA	Da	Ukupno	11	3	19	33
		%	33,3 %	9,1 %	57,6 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	160	67	254	481
		%	33,3 %	13,9 %	52,8 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$\chi^2=0,66$, $df=2$, $p=0,718$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - religija

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na tematsko određenje njegove izjave – religija. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,66$, $df=2$, $p=0,718$).

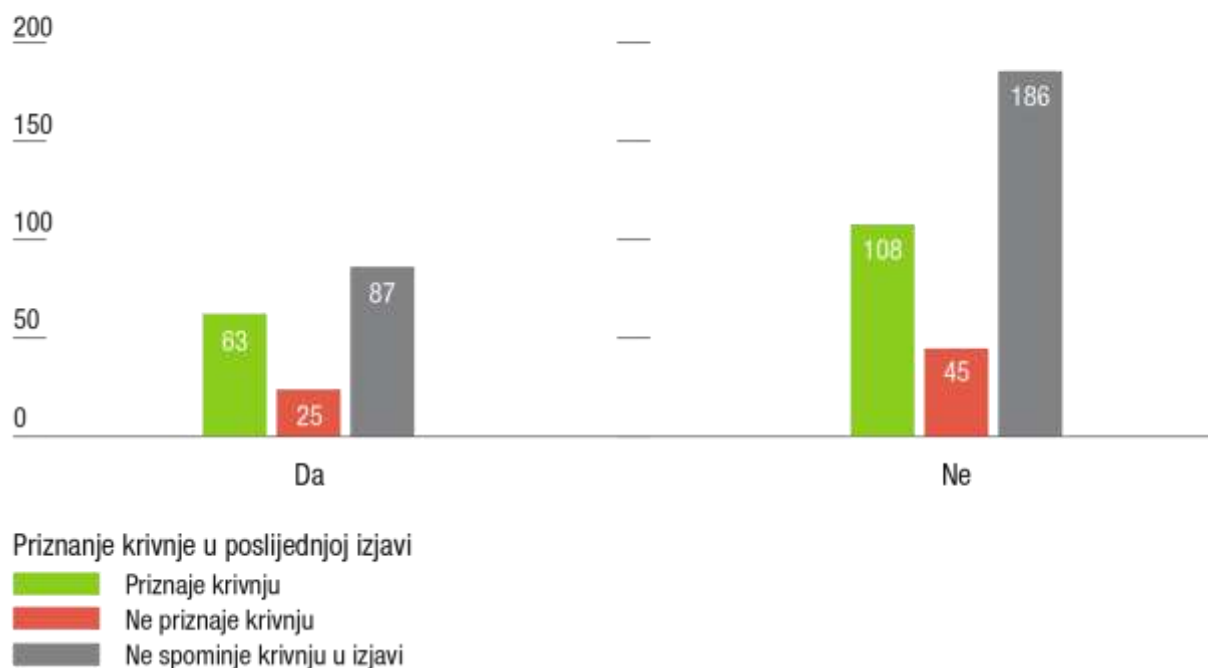
Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o spominjanju religijskih motiva u posljednjoj izjavi.

Tablica 54. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „imena“ (Chi-square test)

			PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno
			Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi	
POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – „IMENA“	Da	Ukupno	63	25	87	175
		%	36,0 %	14,3 %	49,7 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	108	45	186	339
		%	31,9 %	13,3 %	54,9 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$X^2=1,25$, $df=2$, $p=0,533$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - religija

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na tematsko određenje njegove izjave – imena.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,25$, $df=2$, $p=0,533$).

Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

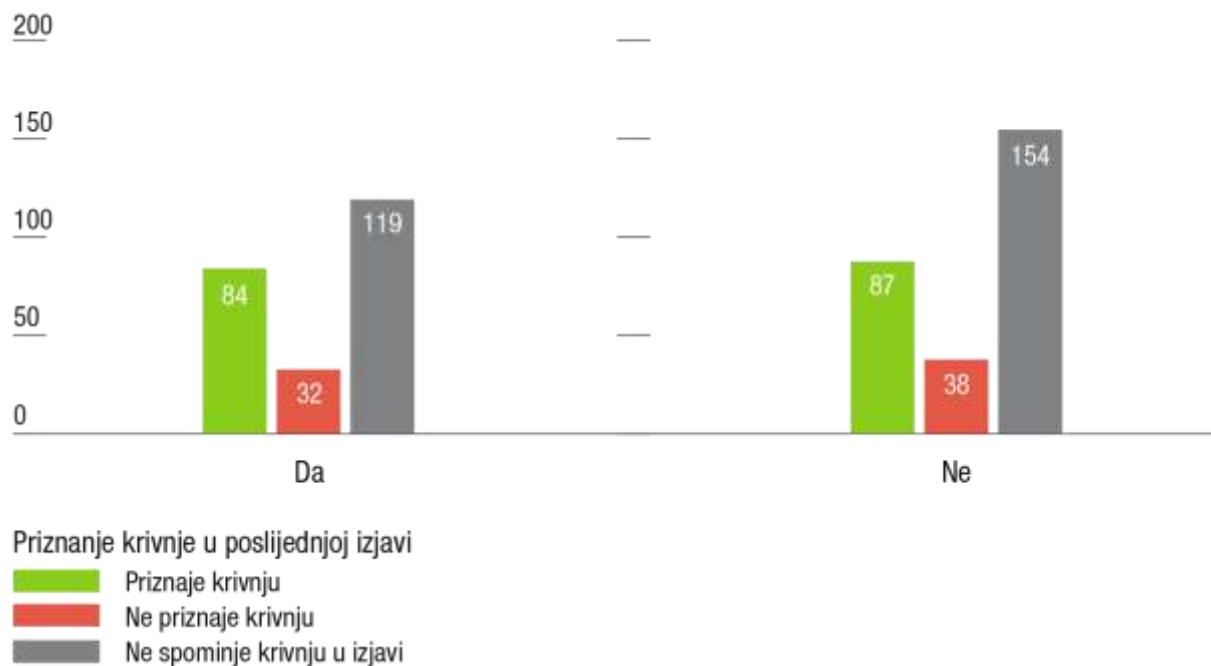
Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o spominjanju imena u posljednjoj izjavi.

Tablica 55. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „obitelj“ (Chi-square test)

			PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno
			Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi	
POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ	Da	Ukupno	84	32	119	235
		%	35,7 %	13,6 %	50,6 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	87	38	154	279
		%	31,2 %	13,6 %	55,2 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$X^2=1,29$, $df=2$, $p=0,523$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - obitelj

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na tematsko određenje njegove izjave – obitelj.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,29$, $df=2$, $p=0,523$).

Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

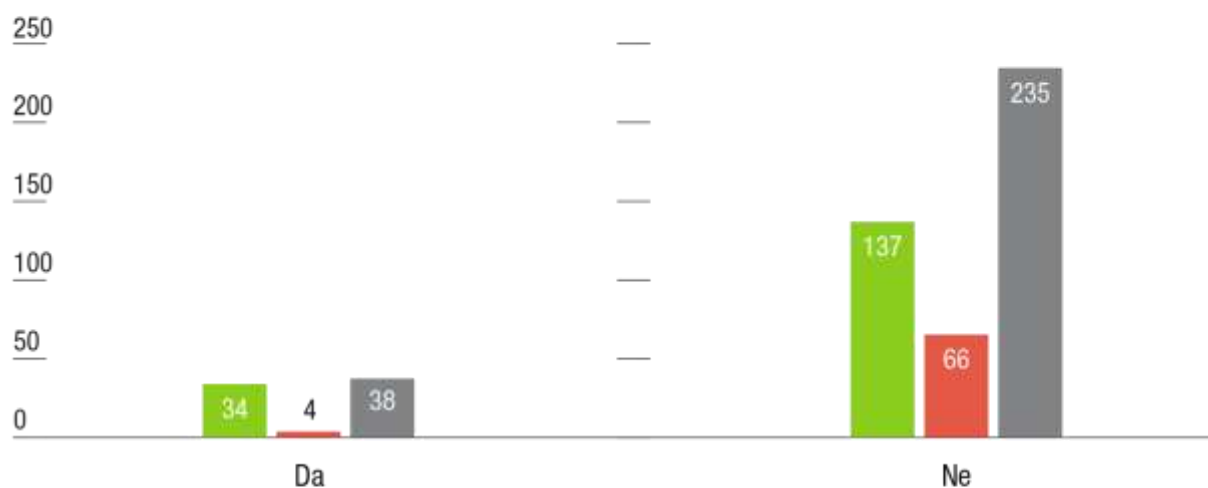
Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o spominjanju obitelji u posljednjoj izjavi.

Tablica 56. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na potencirano tematsko određenje posljednje izjave – prijatelji (Chi-square test)

			PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno
			Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi	
POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE - PRIJATELJI	Da	Ukupno	34	4	38	76
		%	44,7 %	5,3 %	50,0 %	100,0%
	Ne	Ukupno	137	66	235	438
		%	31,3 %	15,1 %	53,7 %	100,0%
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0%

$X^2=7,26$, $df=2$, $p=0,056$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - prijatelji

Priznanje krivnje u posljednjoj izjavi

- Priznaje krivnju
- Ne priznaje krivnju
- Ne spominje krivnju u izjavi

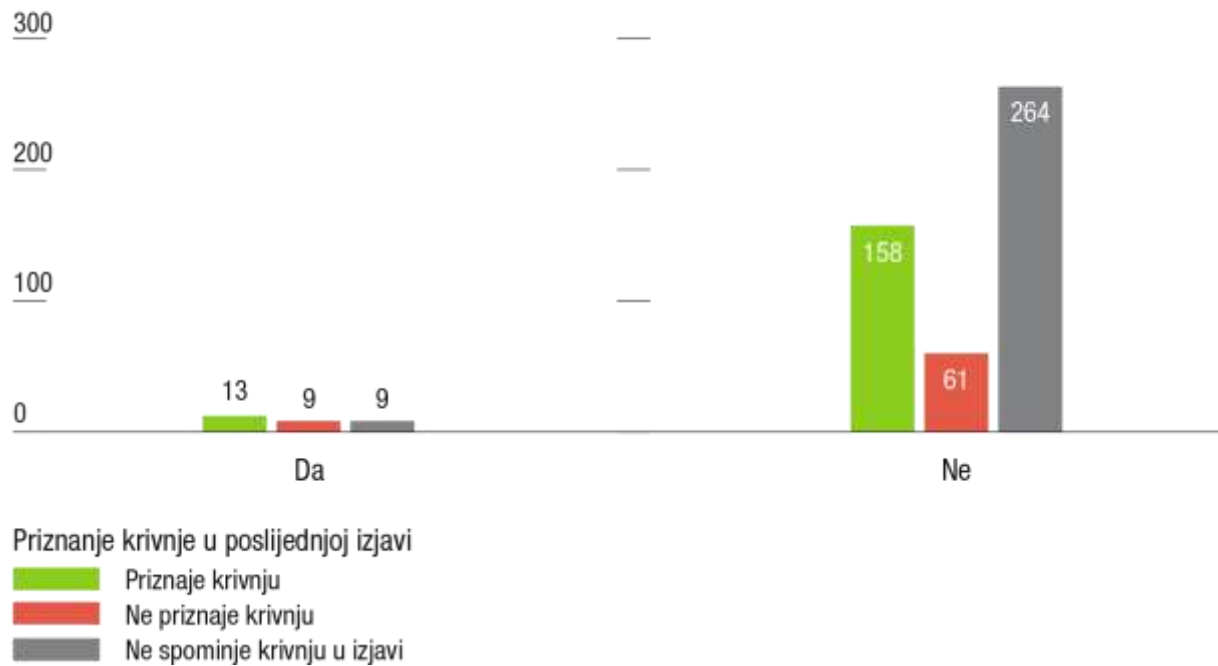
Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na tematsko određenje njegove izjave – prijatelji. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=7,26$, $df=2$, $p=0,056$). Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o spominjanju prijatelja u posljednjoj izjavi.

Tablica 57. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na potencirano tematsko određenje posljednje izjave – nejasne rečenice (Chi-square test)

		PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno	
		Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi		
POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – NEJASNE, NEPOVEZANE I/ILI NERAZUMLJIVE REČENICE	Da	Ukupno	13	9	9	31
		%	41,9 %	29,0 %	29,0 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	158	61	264	483
		%	32,7 %	12,6 %	54,7 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$X^2=10,10$, $df=2$, $p=0,006$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - nejasne, nepovezane i/ili nerazumljive rečenice

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na tematsko određenje njegove izjave – nejasne rečenice.

Dobiveni su statistički značajni rezultati ($\chi^2=10,10$, $df=2$, $p=0,006$).

Statistička značajnost niža je od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Oko 55 % onih koji ne izgovaraju ovakve rečenice i ne spominju krivnju u izjavi.

Tablica 58. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „ljubav“ (Chi-square test)

			PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno
			Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi	
POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – LJUBAV	Da	Ukupno	81	39	142	262
		%	30,9 %	14,9 %	54,2 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	90	31	131	252
		%	35,7 %	12,3 %	52,0 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1%	100,0 %

$X^2=1,63$, $df=2$, $p=0,441$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

Priznanje krivnje u posljednjoj izjavi

- Priznaje krivnju
- Ne priznaje krivnju
- Ne spominje krivnju u izjavi

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na tematsko određenje njegove izjave – ljubav.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,63$, $df=2$, $p=0,441$).

Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

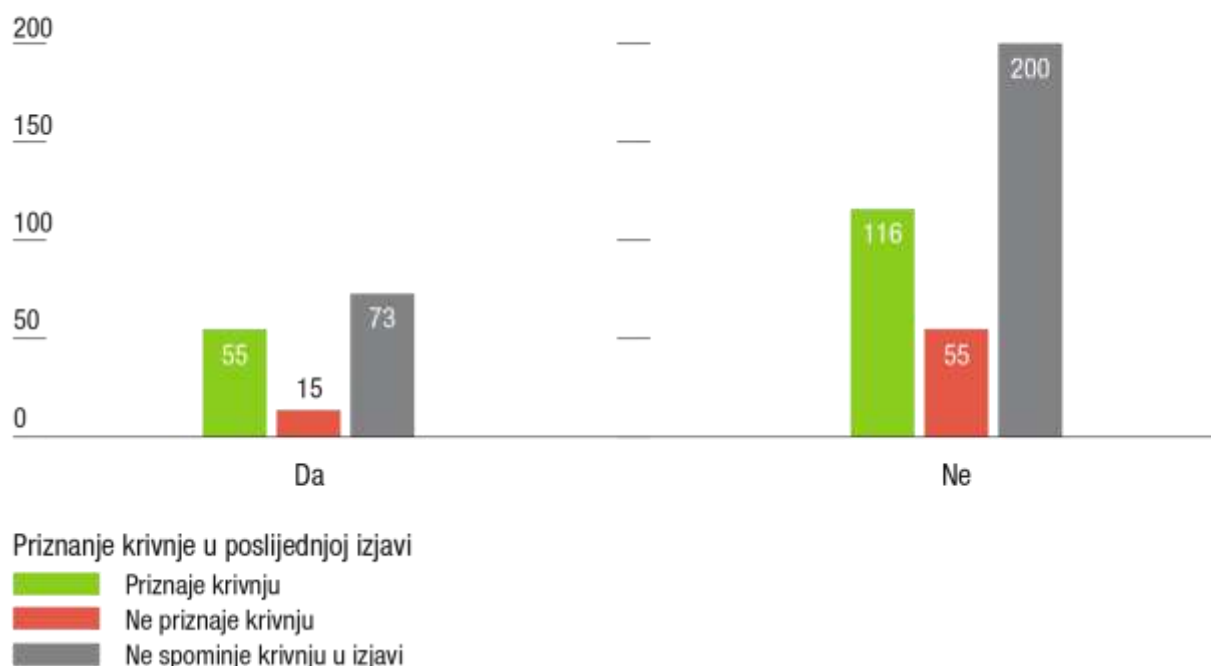
Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o spominjanju ljubavi u posljednjoj izjavi.

Tablica 59. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na potencirano tematsko određenje posljednje izjave – molba za oprostaj (Chi-square test)

			PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI			Ukupno
			Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	Ne spominje krivnju u izjavi	
POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – MOLBA ZA OPROŠTAJ	Da	Ukupno	55	15	73	143
		%	38,5 %	10,5 %	51,0 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	116	55	200	371
		%	31,3 %	14,8 %	53,9 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	171	70	273	514
		%	33,3 %	13,6 %	53,1 %	100,0 %

$\chi^2=3,18$, $df=2$, $p=0,203$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - molba za oprostaj

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na tematsko određenje njegove izjave – molba za oprostaj. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=3,18$, $df=2$, $p=0,203$). Statistička značajnost viša je od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, priznanje krivnje ne ovisi o spominjanju molbe za oprostaj u posljednjoj izjavi.

Tablica 60. Razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na broj riječi u završnoj izjavi (ANOVA)

PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	M	SD
Priznaje krivnju	136,6845	102,80644
Ne priznaje krivnju	153,3571	178,45545
Ne spominje krivnju u izjavi	59,1772	64,99941
Ukupno	108,7071	115,66453

F=27,9, $df=2$, $p=0,000$

Tablica 61. Značajne razlike u priznavanju krivnje, s obzirom na broj riječi u pisanoj izjavi – višestruko uspoređenje (Post Hoc Test)

(I) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	(J) PRIZNANJE KRIVNJE U POSLJEDNJOJ IZJAVI	Srednja razlika (I-J)	p
Priznaje krivnju	Ne priznaje krivnju	-99,67262*	,000
	Ne spominje krivnju u izjavi	77,50731*	,000
Ne priznaje krivnju	Priznaje krivnju	99,67262*	,000
	Ne spominje krivnju u izjavi	18,17993	,567
Ne spominje krivnju u izjavi	Priznaje krivnju	-77,50731*	,000
	Ne priznaje krivnju	-18,17993	,567

Postoji statistički značajna razlika u priznavanju/nepriznavanju/nespominjanju krivnje, s obzirom na broj riječi u posljednjoj izjavi ($F=27,98$, $p=0,000$). Kako bismo vidjeli između kojih grupa postoji razlika, uporabili smo naknadni Tukeyev test. On pokazuje da postoje značajne statističke razlike između onih koji ne spominju krivnju i onih koji je priznaju i ne priznaju. Naime, oni koji priznaju krivnju imaju duže izjave od onih koji je ne spominju i koji je ne priznaju.

4.11. Je li ili nije dana posljednja izjava i ostale varijable

Tablica 62. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na godinu rođenja osuđenika (t - test)

	JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA	N	M	SD	t	p
DATUM ROĐENJA	Dao izjavu	377	1963,04	10,30458	4,562	,000
	Nije dao izjavu	101	1957,81	9,95963		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

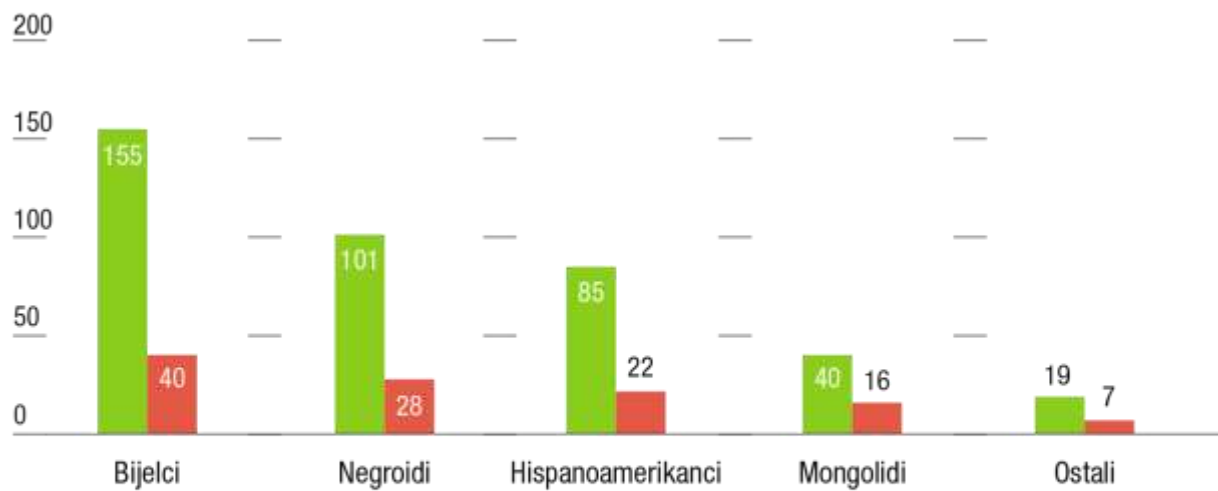
Postoji statistički značajna razlika između onih koji su dali i onih koji nisu dali posljednju izjavu u godini rođenja. Ovi koji su dali posljednju izjavu u prosjeku su kasnije rođeni (M=1963) od onih koji nisu dali posljednju izjavu (M=1957).

Tablica 63. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na rasu i/ili etnicitet osuđenika (Chi-square test)

		JE LI DANA ILI NIJE POSLJEDNJA IZJAVA			Ukupno
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
RASA I/ILI ETNICITET	bijelci	Ukupno	155	40	195
		%	79,5%	20,5%	100,0%
	negroidi	Ukupno	101	28	129
		%	78,3%	21,7%	100,0%
	Hispanoamerikanci	Ukupno	85	22	107
		%	79,4%	20,6%	100,0%
	mongolidi	Ukupno	40	16	56
		%	71,4%	28,6%	100,0%
	ostali	Ukupno	19	7	26
		%	73,1%	26,9%	100,0%
	Ukupno	Ukupno	400	113	513
		%	78,0%	22,0%	100,0%

$\chi^2=2,16$, $df=4$, $p=0,706$

Rasa i/ili etnicitet

Je li dana ili nije posljednja izjava

- Dao izjavu
- Nije dao izjavu

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na njegovu rasnu pripadnost.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=2,16$, $df=4$, $p=0,706$).

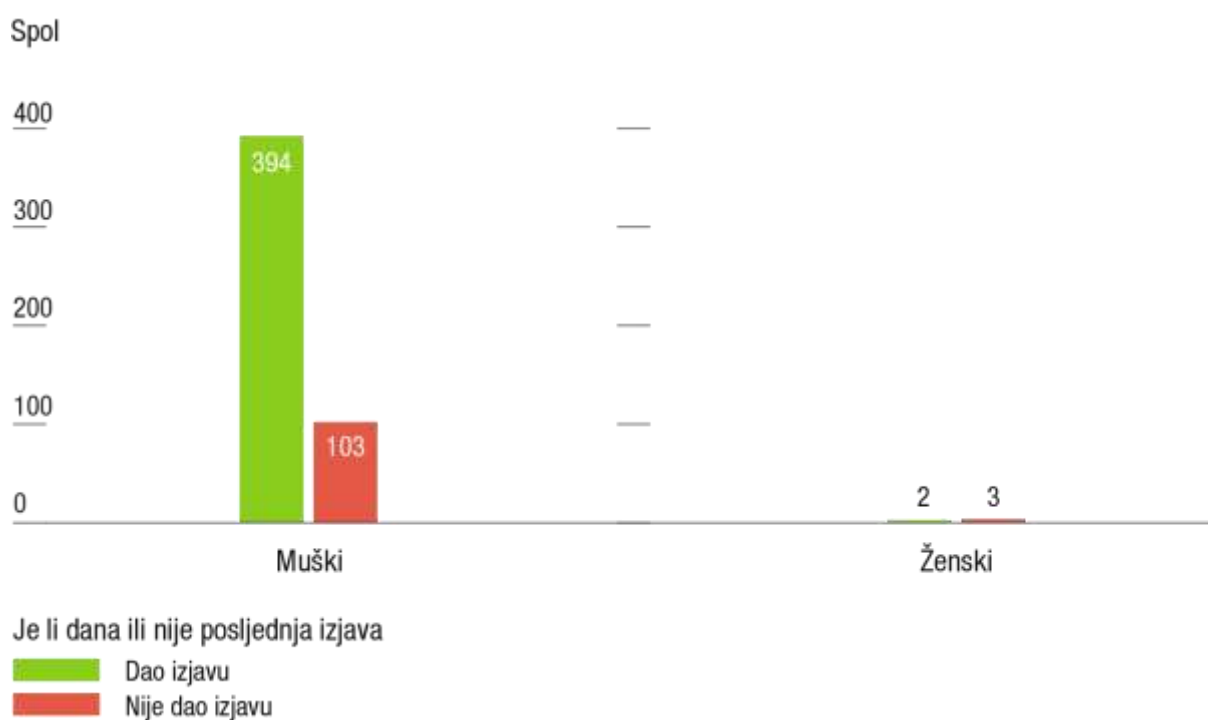
Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Osuđenici različite rase i/ili etniciteta su podjednako često davali / nisu davali posljednju izjavu, dakle ne postoji veza između rase i/ili etniciteta osuđenika i njihova davanja/nedavanja posljednje izjave.

Tablica 64. Razlike davanje/nedavanje posljednje izjave, s obzirom na spol osuđenika (Chi-square test)

		JE LI DANA ILI NIJE POSLJEDNJA IZJAVA		Ukupno	
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
SPOL	Muški	Ukupno	394	103	497
		%	79,3 %	20,7 %	100,0 %
	Ženski	Ukupno	2	3	5
		%	40,0 %	60,0 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	396	106	502
		%	78,9 %	21,1 %	100,0 %

$X^2=4,58$, $df=1$, $p=0,032$

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na njegovu spolnu pripadnost.

Dobiveni su statistički značajni rezultati ($\chi^2=4,58$, $df=1$, $p=0,032$). Muškarci u 79,3 % slučajeva daju posljednju izjavu, dok je kod žena taj postotak samo 40 %.²⁸

Tablica 65. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na visinu i težinu osuđenika (t - test)

	JE LI ILI NIJE DANA POSLEDNJA IZJAVA	N	M	SD	t	p
VISINA (CM)	Dao izjavu	376	173,909	8,4146	-3,177	,002
	Nije dao izjavu	98	176,997	9,1370		
TEŽINA (KG)	Dao izjavu	371	79,2558	14,32922	2,062	,040
	Nije dao izjavu	98	75,9077	14,16564		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Postoji statistički značajna razlika između onih koji su dali i onih koji nisu dali posljednju izjavu, s obzirom na visinu ispitanika ($t=3,177$, $p=0,002$). Oni ispitanici koji nisu dali izjavu u prosjeku su viši ($M=176,9$) u odnosu na one koji su dali izjavu ($M=173,9$).

Postoji statistički značajna razlika između onih koji su dali i onih koji nisu dali posljednju izjavu, s obzirom na težinu ispitanika ($t=2,06$, $p=0,040$).

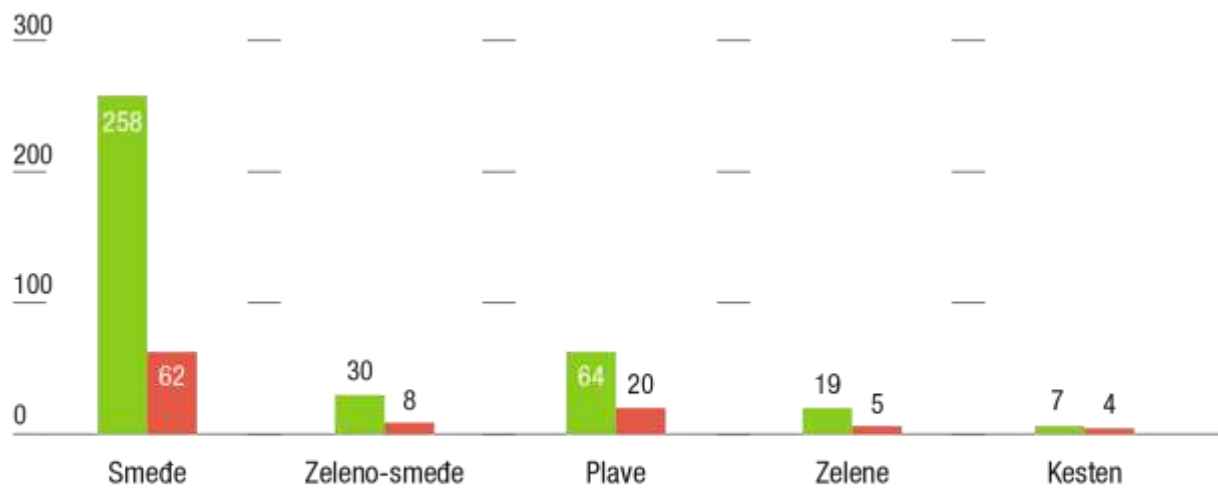
Oni ispitanici koji su dali izjavu u prosjeku su teži ($M=79,2$) u odnosu na one koji nisu dali izjavu ($M=75,9$).

Tablica 66. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na boju očiju osuđenika (Chi-square test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA			Ukupno
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
Ukupno	Smeđe	Ukupno	258	62	320
		%	80,6 %	19,4 %	100,0 %
	Zeleno-smeđe	Ukupno	30	8	38
		%	78,9 %	21,1 %	100,0 %
	Plave	Ukupno	64	20	84
		%	76,2 %	23,8 %	100,0 %
	Zelene	Ukupno	19	5	24
		%	79,2 %	20,8 %	100,0 %
	Kestenjaste	Ukupno	7	4	11
		%	63,6 %	36,4 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	378	99	477
		%	79,2 %	20,8 %	100,0 %

$X^2=2,47$, $df=4$, $p=0,648$

Boja očiju

Je li dana ili nije posljednja izjava

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na njegovu boju očiju. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=2,47$, $df=4$, $p=0,648$).

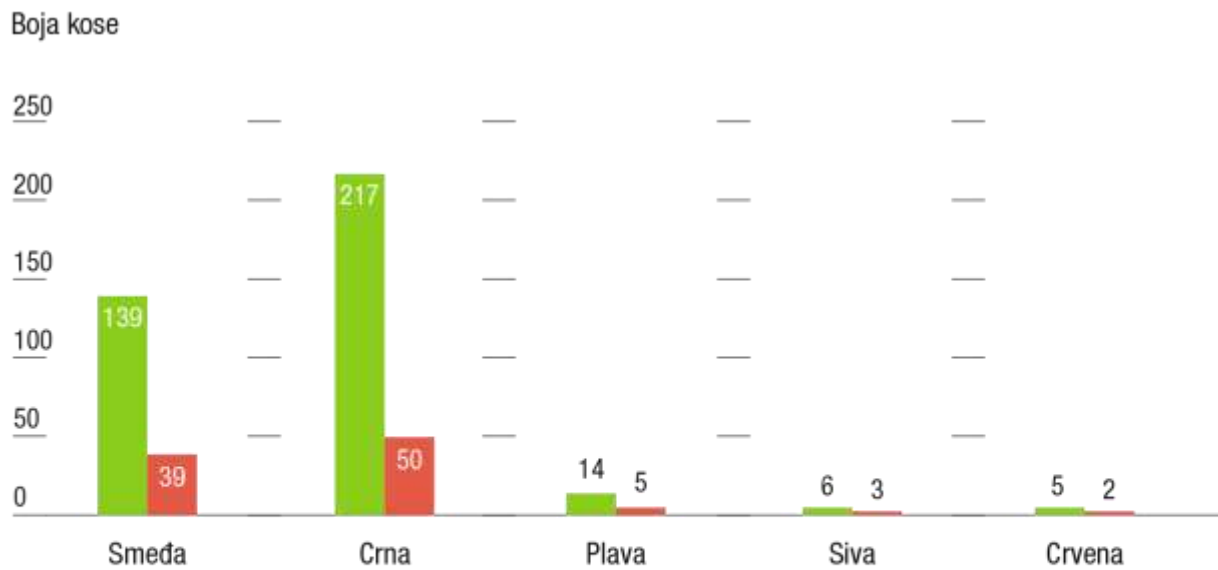
Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, nisu u vezi boja očiju osuđenika i njihovo davanje/nedavanje posljednje izjave.

Tablica 67. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na boju kose osuđenika (Chi-square test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA		Ukupno	
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
BOJA KOSE	Smeđa	Ukupno	139	39	178
		%	78,1 %	21,9 %	100,0 %
	Crna	Ukupno	217	50	267
		%	81,3 %	18,7 %	100,0 %
	Plava	Ukupno	14	5	19
		%	73,7 %	26,3 %	100,0 %
	Siva	Ukupno	6	3	9
		%	66,7 %	33,3 %	100,0 %
	Crvena	Ukupno	5	2	7
		%	71,4 %	28,6 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	381	99	480	
	%	79,4 %	20,6 %	100,0 %	

$X^2=2,47$, $df=4$, $p=0,648$

Je li dana ili nije posljednja izjava

- Dao izjavu
- Nije dao izjavu

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na njegovu boju kose.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=2,30$, $df=4$, $p=0,681$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, nisu u vezi boja kose osuđenika i njihovo davanje/nedavanje posljednje izjave.

Tablica 68. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na visinu i težinu osuđenika (t - test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSljednja IZJAVA	N	M	SD	t	p
NAJVIŠA POSTIGNUTA RAZINA NAOBRAZBE	Dao izjavu		371	10,13	2,021	-1,265	,207
	Nije dao izjavu		97	10,42	2,081		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su dali i onih koji nisu dali posljednju izjavu, s obzirom na razinu naobrazbe ($t=1,26$, $p=0,207$). Obje skupine u prosjeku imaju "10 stupnjeva" naobrazbe.

Tablica 68. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dob u trenutku objave presude i vrijeme od presude do egzekucije (t - test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSljednja IZJAVA	N	M	SD	t	p
DOB U VRIJEME POČINJENJA KRIMINALNOG ČINA	Dao izjavu		371	10,13	2,021	-1,265	,207
	Nije dao izjavu		97	10,42	2,081		
DOB U TRENUTKU OBJAVE PRESUDE	Dao izjavu		394	28,50	8,147	,548	,584
	Nije dao izjavu		106	28,03	6,678		
VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD.)	Dao izjavu		386	13,26	6,605	,141	,888
	Nije dao izjavu		13	13,00	4,916		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su dali i onih koji nisu dali posljednju izjavu, s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina ($t=0,559$, $p=0,557$), dob u trenutku objave presude ($t=0,548$, $p=0,584$) i vrijeme od presude do egzekucije ($t=0,141$, $p=0,888$).

Tablica 69. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina, datum objave presude i datum egzekucije (t - test)

	JE LI ILI NIJE DANA POSljednja IZJAVA	N	M	SD	t	p
DATUM POČINJENJA (KRIMINALNOG ČINA)	Dao izjavu	393	1989,57	7,278	1,079	,281
	Nije dao izjavu	106	1988,72	7,124		
DATUM OBJAVE PRESUDE	Dao izjavu	392	1990,89	7,460	,812	,417
	Nije dao izjavu	106	1990,23	7,243		
DATUM EGZEKUCIJE	Dao izjavu	399	2002,14	6,718	-2,420	,016
		13	2006,77	8,710		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su dali i onih koji nisu dali posljednju izjavu, s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina ($t=1,07$, $p=0,281$), do datuma objave presude ($t=0,812$, $p=0,417$).

Postoji statistički značajna razlika između onih koji su dali i onih koji nisu dali posljednju izjavu, s obzirom na datum egzekucije ($t=2,42$, $p=0,016$).

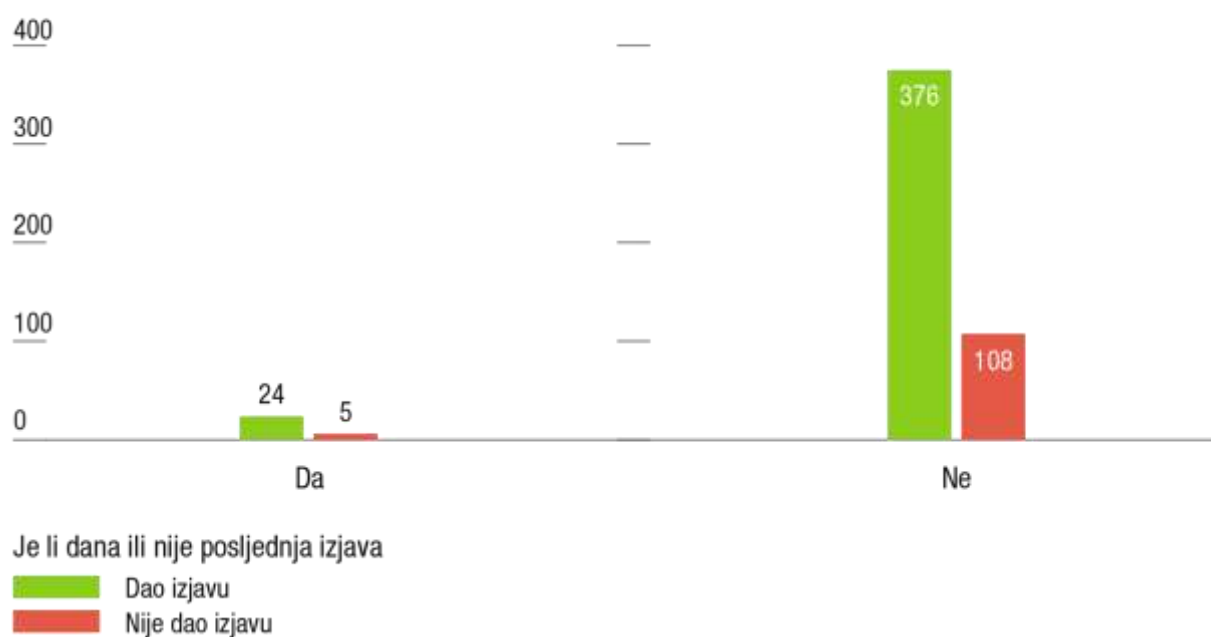
Oni koji su dali posljednju izjavu u prosjeku su pogubljeni oko 2002. godine, dok su oni koji nisu dali posljednju izjavu pogubljeni oko 2006. godine.

Tablica 70. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – ubojstvo (Chi-square test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA		Ukupno	
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
PRETHODNI KRIMINALNI DOSJE – UBOJSTVO	Da	Ukupno	24	5	29
		%	82,8 %	17,2 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	376	108	484
		%	77,7 %	22,3 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	400	113	513
		%	78,0 %	22,0 %	100,0 %

$\chi^2=0,410$, $df=1$, $p=0,522$

Prethodni kriminalni dosje - ubojstvo

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na ubojstvo u prethodnome kriminalnom dosjeu. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,410$, $df=1$, $p=0,522$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

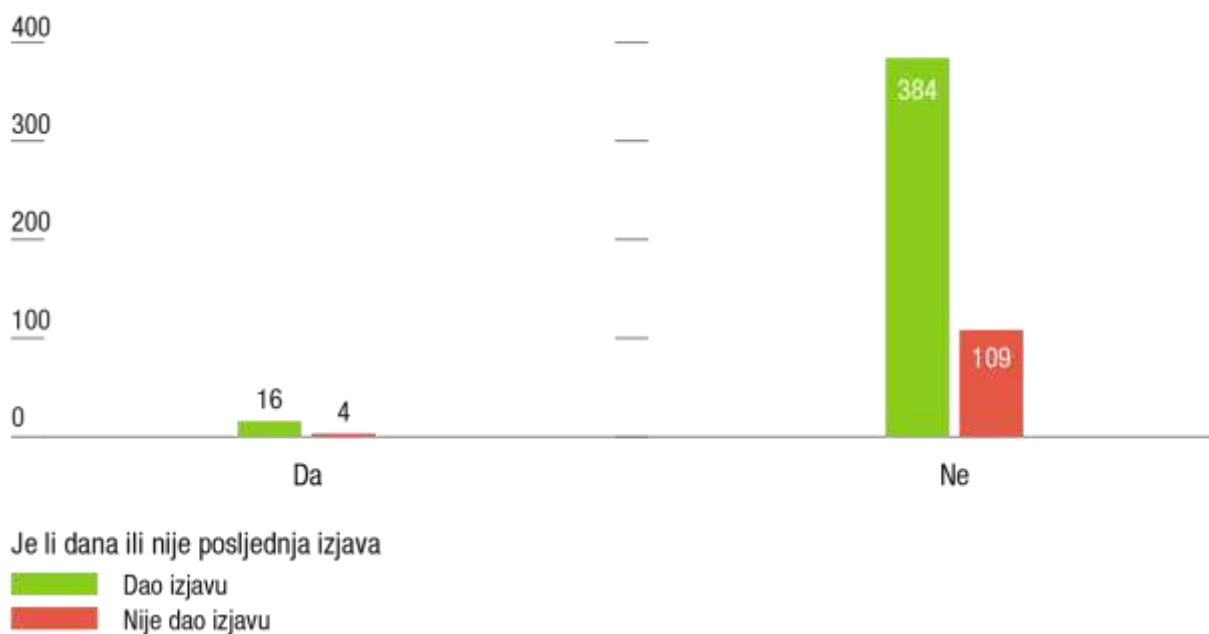
Dakle, nisu u vezi ubojstvo u prethodnom dosjeu osuđenika i njihovo davanje/nedavanje posljednje izjave.

Tablica 71. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – silovanje (Chi-square test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA		Ukupno	
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
PRETHODNI KRIMINALNI DOSJE – SILOVANJE	Da	Ukupno	16	4	20
		%	80,0 %	20,0 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	384	109	493
		%	77,9 %	22,1 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	400	113	513
		%	78,0 %	22,0 %	100,0 %

$X^2=0,50$, $df=1$, $p=0,823$

Prethodni kriminalni dosje - silovanje

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na silovanje u prethodnome kriminalnom dosjeu. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,50$, $df=1$, $p=0,823$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

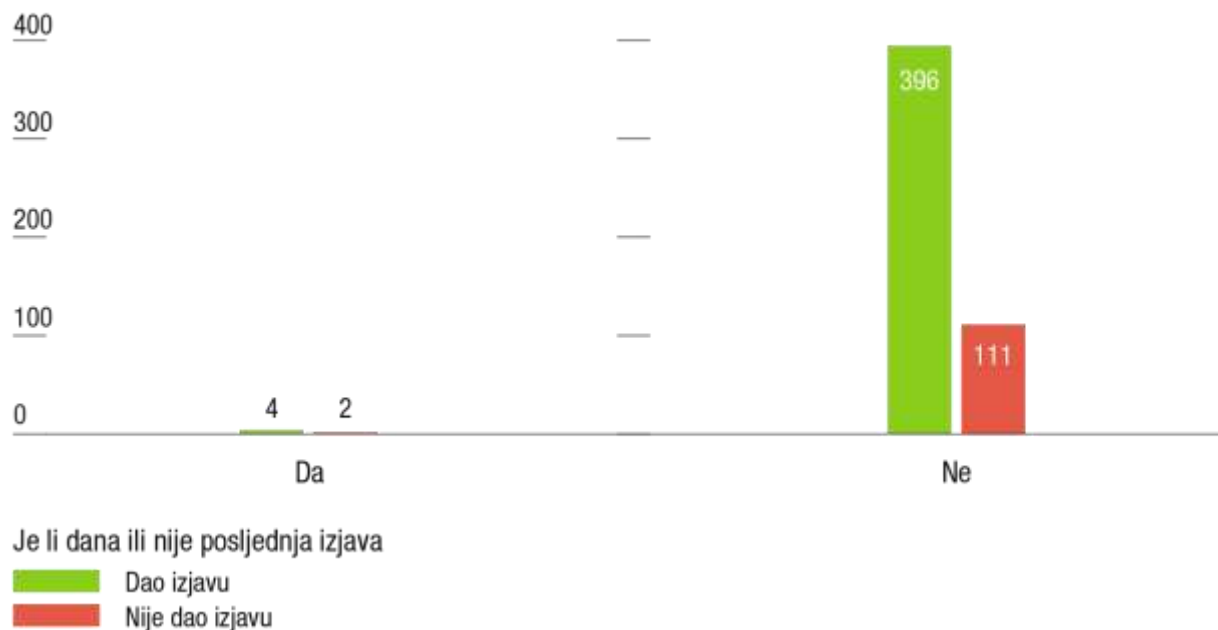
Dakle, nisu u vezi silovanje u prethodnom dosjeu osuđenika i njihovo davanje/nedavanje posljednje izjave.

Tablica 72. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – otmice/ kidnapiranje (Chi-square test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA		Ukupno	
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
PRETHODNI KRIMINALNI DOSJE – OTMICE/ KIDNAPIRANJE	Da	Ukupno	4	2	6
		%	66,7 %	33,3 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	396	111	507
		%	78,1 %	21,9 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	400	113	513
		%	78,0 %	22,0 %	100,0 %

$X^2=0,452$, $df=1$, $p=0,501$

Prethodni kriminalni dosje - otmica / kidnapiranje

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na kidnapiranje u prethodnome kriminalnom dosjeu.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,452$, $df=1$, $p=0,501$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

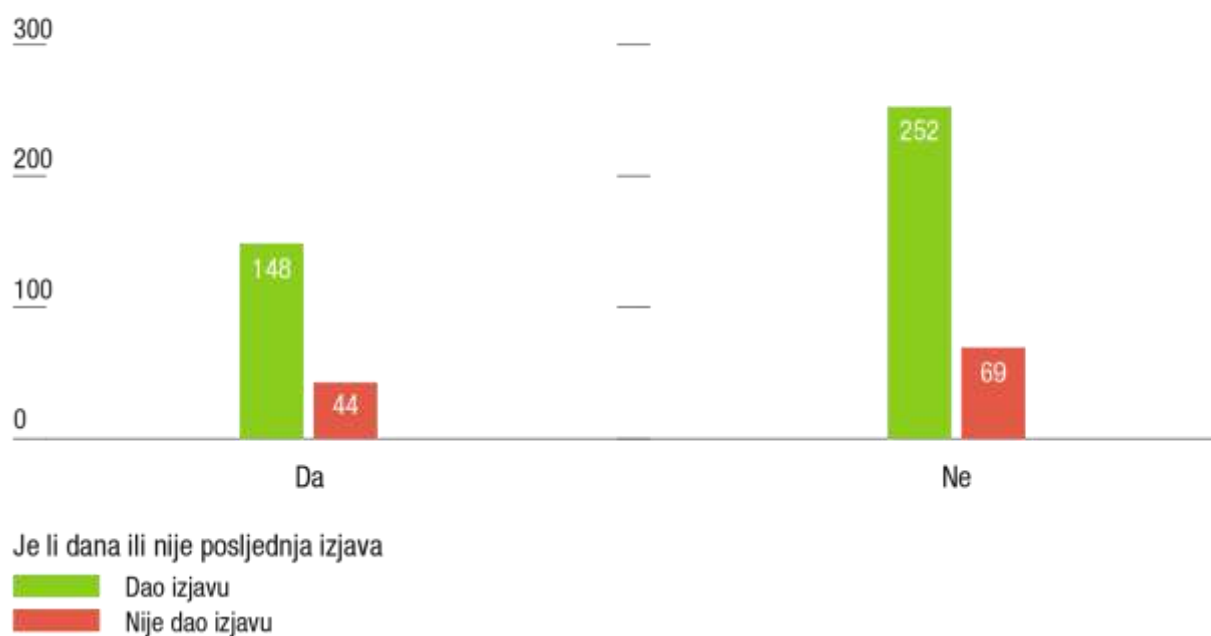
Dakle, nisu u vezi otmica/kidnapiranje u prethodnom dosjeu osuđenika i njihovo davanje/nedavanje posljednje izjave.

Tablica 73. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na prethodni kriminalni dosje – pljačka (Chi-square test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA		Ukupno	
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
PRETHODNI KRIMINALNI DOSJE – PLJAČKA	Da	Ukupno	148	44	192
		%	77,1 %	22,9 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	252	69	321
		%	78,5 %	21,5 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	400	113	513
		%	78,0 %	22,0 %	100,0 %

$X^2=0,141$, $df=1$, $p=0,707$

Prethodni kriminalni dosje - pljačka

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na pljačku u prethodnome kriminalnom dosjeu.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,141$, $df=1$, $p=0,707$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, nisu u vezi pljačka u prethodnom dosjeu osuđenika i njihovo davanje/nedavanje posljednje izjave.

Tablica 74. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji (t - test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA	N	M	SD	t	p
BROJ PRETHODNIH KRIMINALNIH RADNJI	Dao izjavu		400	,4800	,59201	-,105	,916
	Nije dao izjavu		113	,4867	,62842		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

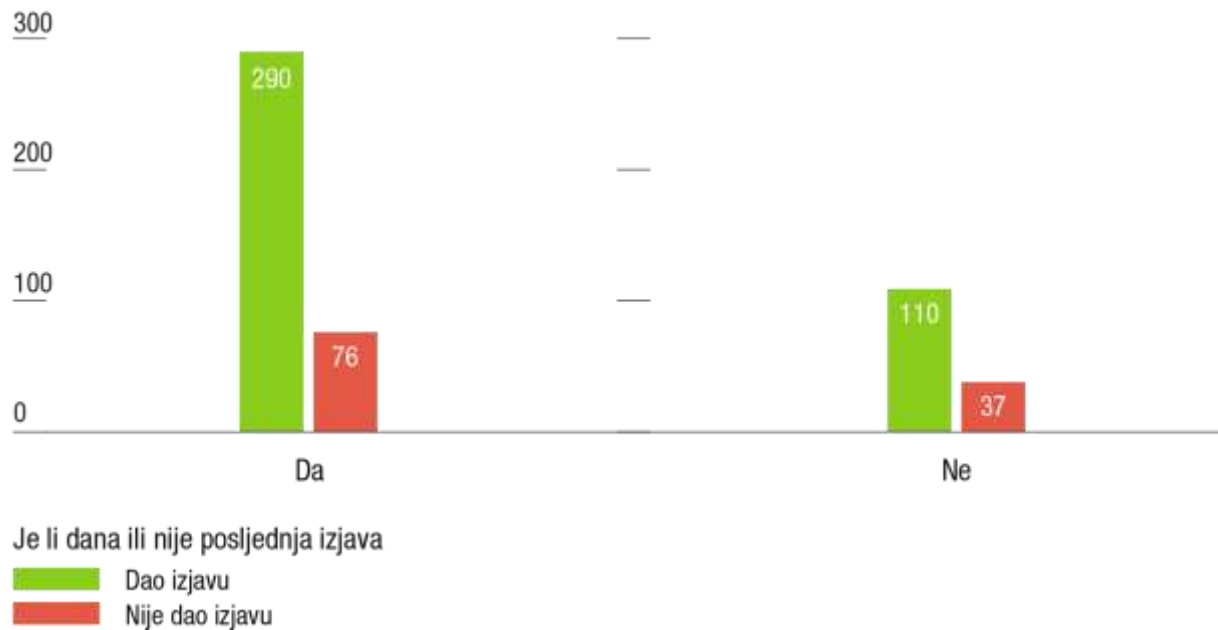
Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su dali i onih koji nisu dali posljednju izjavu, s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji ($t=0,105$, $p=0,916$).

Tablica 75. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – ubojstvo (Chi-square test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA		Ukupno	
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – UBOJSTVO	Da	Ukupno	290	76	366
		%	79,2 %	20,8 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	110	37	147
		%	74,8 %	25,2 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	400	113	513
		%	78,0 %	22,0%	100,0%

$\chi^2=1,18$, $df=1$, $p=0,276$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtu kaznu - ubojstvo

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,18$, $df=1$, $p=0,276$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

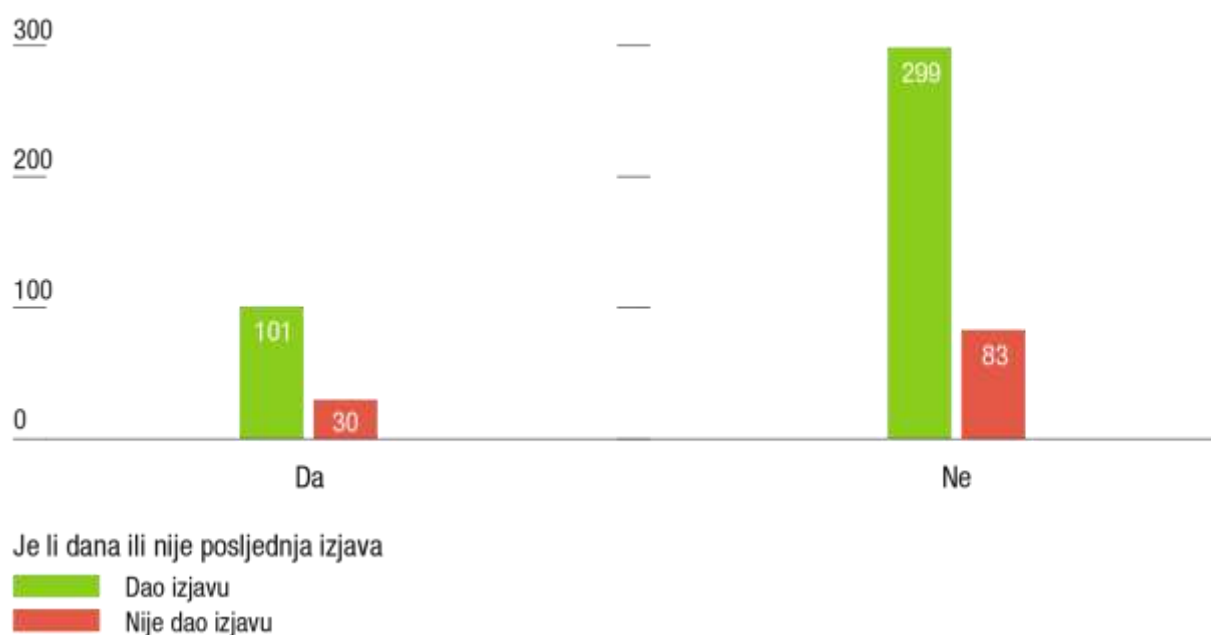
Dakle, davanje/nedavanje posljednje izjave ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin ubojstva ili nije.

Tablica 76. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – višestruko ubojstvo (Chi-square test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA		Ukupno	
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – VIŠESTRUKO UBOJSTVO	Da	Ukupno	101	30	131
		%	77,1 %	22,9 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	299	83	382
		%	78,3 %	21,7 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	400	113	513
		%	78,0 %	22,0 %	100,0 %

$X^2=0,078$, $df=1$, $p=0,780$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - višestruko ubojstvo

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na višestruko ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

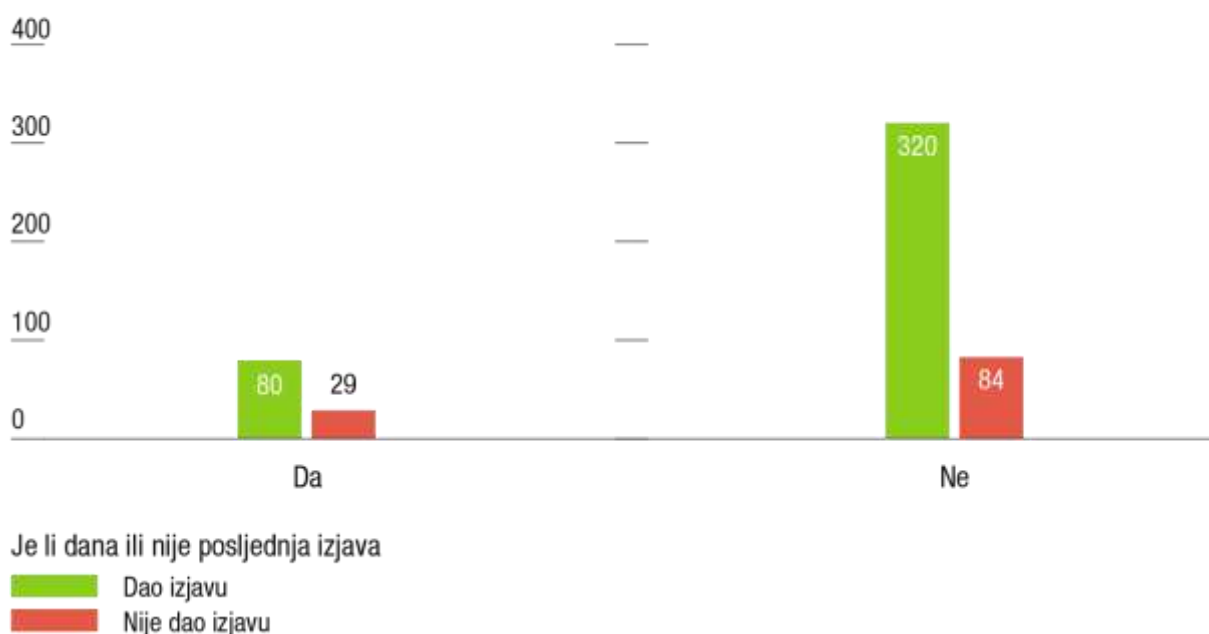
Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,078$, $df=1$, $p=0,780$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, davanje/nedavanje posljednje izjave ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin višestrukog ubojstva ili nije.

Tablica 77. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – silovanje (Chi-square test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA		Ukupno	
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – SILOVANJE	Da	Ukupno	80	29	109
		%	73,4 %	26,6 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	320	84	404
		%	79,2 %	20,8 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	400	113	513
		%	78,0 %	22,0 %	100,0 %

$X^2=1,68$, $df=1$, $p=0,194$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - silovanje

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na silovanje kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,68$, $df=1$, $p=0,194$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

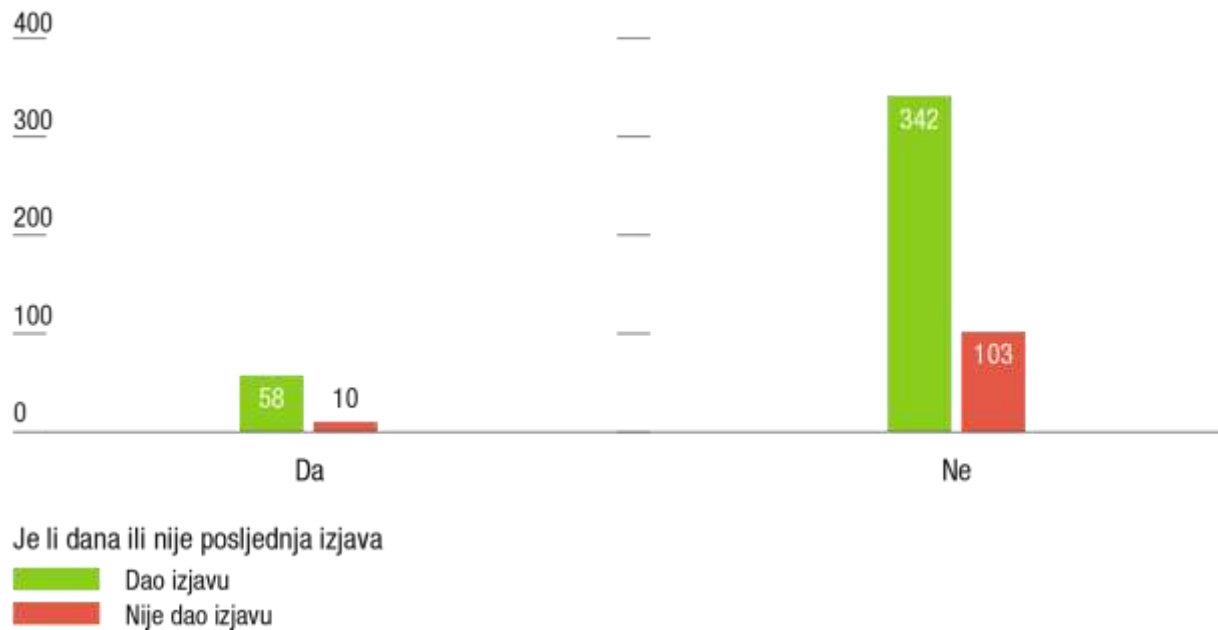
Dakle, davanje/nedavanje posljednje izjave ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin silovanja ili nije.

Tablica 78. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – otmica/kidnapiranje (Chi-square test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA		Ukupno	
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – OTMICA/ KIDNAPIRANJE	Da	Ukupno	58	10	68
		%	85,3 %	14,7 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	342	103	445
		%	76,9 %	23,1 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	400	113	513
		%	78,0 %	22,0 %	100,0 %

$\chi^2=2,44$, $df=1$, $p=0,118$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - otmica / kidnapiranje

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na kidnapiranje kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=2,44$, $df=1$, $p=0,118$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

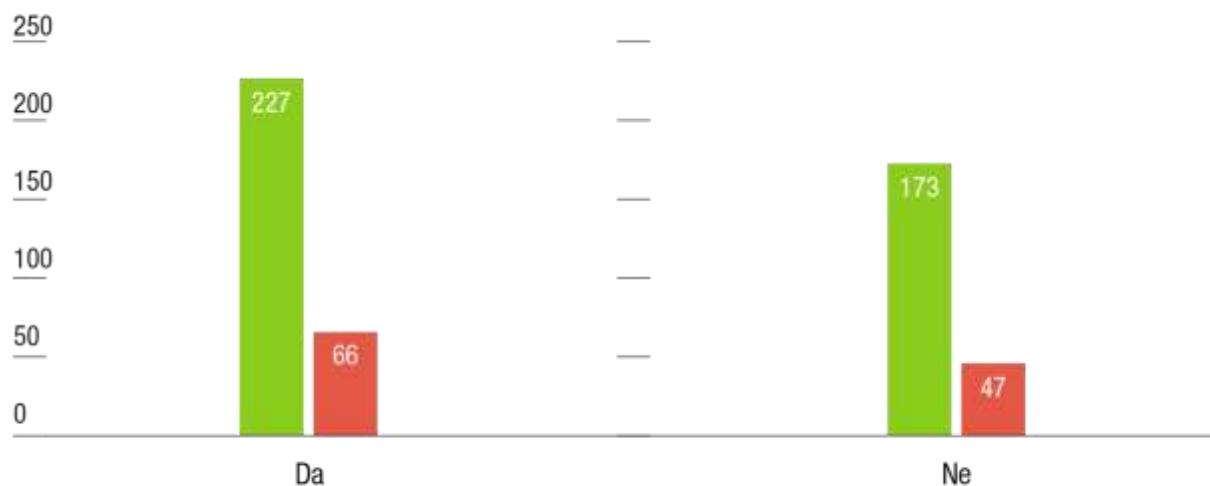
Dakle, davanje/nedavanje posljednje posljednje izjave ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin otmice/kidnapiranja ili nije.

Tablica 79. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – otmica/kidnapiranje (Chi-square test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA		Ukupno	
		Dao izjavu	Nije dao izjavu		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – PLJAČKA	Da	Ukupno	227	66	293
		%	77,5 %	22,5 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	173	47	220
		%	78,6 %	21,4 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	400	113	513
		%	78,0 %	22,0 %	100,0 %

$X^2=0,099$, $df=1$, $p=0,753$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - pljačka

Je li dana ili nije posljednja izjava

- Dao izjavu
- Nije dao izjavu

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik dati posljednju izjavu ili neće, s obzirom na pljačku kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,099$, $df=1$, $p=0,753$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, davanje/nedavanje posljednje izjave ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin pljačke ili nije.

Tablica 80. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na broj zločina zbog kojih je izrečena smrtna presuda (t - test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSljednja IZJAVA	N	M	SD	t	p
BROJ ZLOČINA ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRT	Dao izjavu		391	1,93	,668	-,779	,436
	Nije dao izjavu		106	1,99	,669		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su dali i onih koji nisu dali posljednju izjavu, s obzirom na broj zločina zbog kojih je izrečena smrtna presuda ($t=0,779$, $p=0,436$).

Tablica 81. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na broj suokrivljenika pri kriminalnom činu (t - test)

		JE LI ILI NIJE DANA POSljednja IZJAVA	N	M	SD	t	p
BROJ SUOKRIVLJENIKA PRI KRIMINALNOM ČINU	Dao izjavu		384	,76	1,208	,526	,599
	Nije dao izjavu		102	,69	1,053		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su dali i onih koji nisu dali posljednju izjavu, s obzirom na broj suokrivljenika pri kriminalnom činu ($t=0,526$, $p=0,599$).

Tablica 82. Razlike u davanju/nedavanju posljednje izjave, s obzirom na broj žrtava (t - test)

JE LI ILI NIJE DANA POSLJEDNJA IZJAVA		N	M	SD	t	p
BROJ ŽRTAVA	Dao izjavu	329	1,40	,763	,254	,800
	Nije dao izjavu	77	1,38	,779		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su dali i onih koji nisu dali posljednju izjavu, s obzirom na broj žrtava ($t=0,254$, $p=0,800$).

4.12. Tema „ljubav“ u posljednjoj izjavi i ostale varijable

Pokušali smo doći do odgovora o čemu ovisi koje tematsko područje osuđenik koristi u svojoj posljednjoj izjavi. Dakle, ispitan je utjecaj biosocijalnih varijabla, varijabla vezanih za prethodni kriminalni dosje i varijabla vezanih za zločin. Već je prethodno rečeno da smo detektirali osam tematskih područja u pisanim izjavama. Međutim, ispitat ćemo utjecaj ostalih varijabla na tri najzastupljenija tematska područja: ljubav, obitelj i imena.

Tablica 83. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na datum rođenja (t - test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – LJUBAV	N	M	SD	t	p
DATUM ROĐENJA	Da		244	1962,6148	10,74006	1,445	,149
	Ne		236	1961,2415	10,05797		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

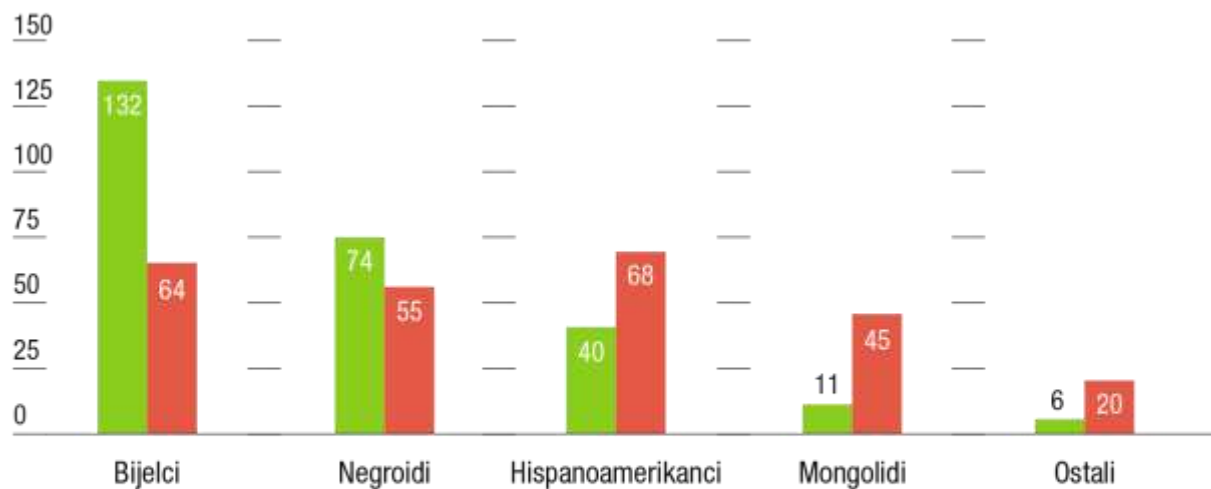
Hoće li tematsko opredjeljenje ispitanika biti ljubav, ne ovisi o datumu rođenja osuđenika na smrt. Ne postoji statistički značajna razlika ($t=1,44$, $p=0,149$).

Tablica 84. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na rasu i/ili etnicitet (Chi-square test)

			POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE - LJUBAV		Ukupno
			Da	Ne	
RASA I/ILI ETNICITET	bijelci	Ukupno	132	64	196
		%	67,3%	32,7%	100,0%
	negroidi	Ukupno	74	55	129
		%	57,4%	42,6%	100,0%
	Hispanoamerikanci	Ukupno	40	68	108
		%	37,0%	63,0%	100,0%
	mongolidi	Ukupno	11	45	56
		%	19,6%	80,4%	100,0%
	ostali	Ukupno	6	20	26
		%	23,1%	76,9%	100,0%
	Ukupno	Ukupno	263	252	515
		%	51,1%	48,9%	100,0%

$X^2=6,22$, $df=2$, $p=0,060$

Rasa i/ili etnicitet

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu ljubavi ili neće, s obzirom na rasu i/ili etnicitet.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=6,22$, $df=2$, $p=0,060$).

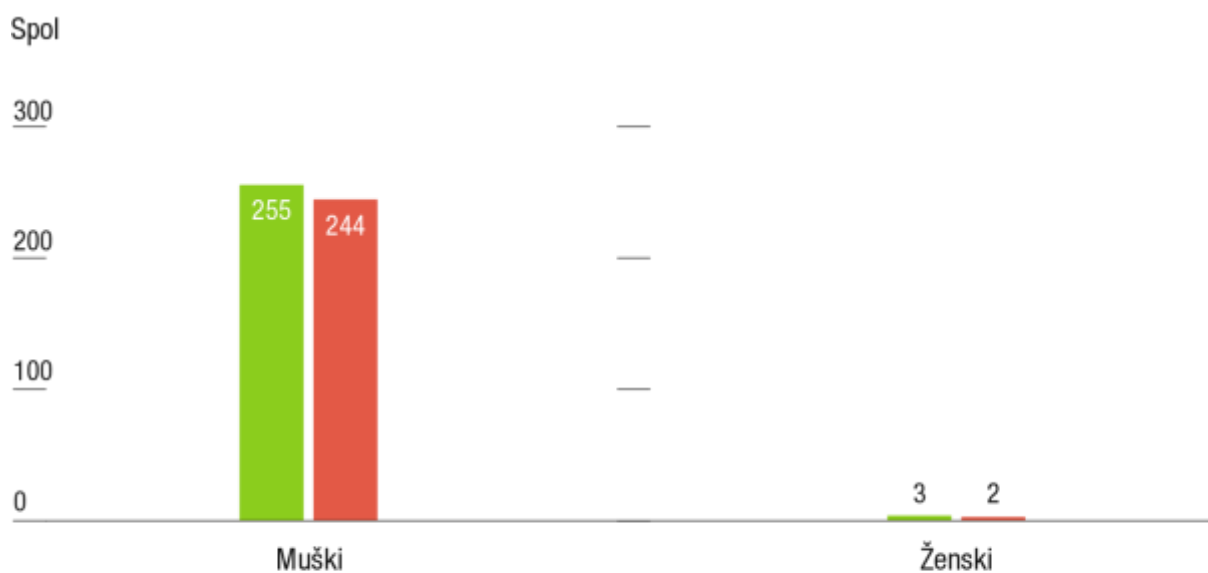
Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme ljubavi nije vezano za rasu i/ili etnicitet osuđenika.

Tablica 85. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na spol (Chi-square test)

			POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – LJUBAV		Ukupno
			Da	Ne	
SPOL	Muški	Ukupno	255	244	499
		%	51,1 %	48,9 %	100,0 %
	Ženski	Ukupno	3	2	5
		%	60,0 %	40,0 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	258	246	504
		%	51,2 %	48,8 %	100,0 %

$\chi^2=0,157$, $df=1$, $p=0,692$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu ljubavi ili neće, s obzirom na spol.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,157$, $df=1$, $p=0,692$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme ljubavi nije u vezi sa spolom osuđenika.

Tablica 86. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na visinu i težinu (t - test)

	POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – LJUBAV	N	M	SD	t	p
VISINA (CM)	Dao izjavu	251	174,693	9,3443	,151	,880
	Nije dao izjavu	225	174,571	8,1186		
TEŽINA (KG)	Dao izjavu	247	78,6808	14,16299	,227	,821
	Nije dao izjavu	224	78,3804	14,55764		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Hoće li tematsko opredjeljenje ispitanika biti ljubav, ne ovisi o visini osuđenika na smrt ($t=0,151$, $p=0,880$).

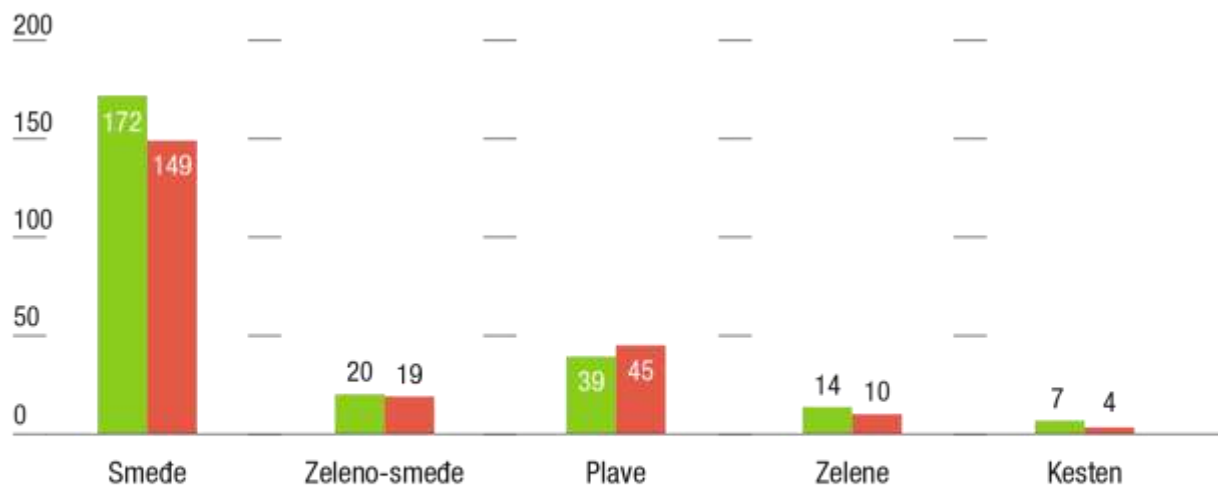
Ne postoji statistički značajna razlika ni među ispitanicima koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu po pitanju težine ($t=0,227$, $p=0,821$).

Tablica 87. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na boju očiju (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – LJUBAV		Ukupno	
		Da	Ne		
BOJA OČIJU	Smede	Ukupno	172	149	321
		%	53,6 %	46,4 %	100,0 %
	Zeleno- smede	Ukupno	20	19	39
		%	51,3 %	48,7 %	100,0 %
	Plave	Ukupno	39	45	84
		%	46,4 %	53,6 %	100,0 %
	Zelene	Ukupno	14	10	24
		%	58,3 %	41,7 %	100,0 %
	Kestenjaste	Ukupno	7	4	11
		%	63,6 %	36,4 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	252	227	479	
	%	52,6 %	47,4 %	100,0 %	

$X^2=2,28$, $df=4$, $p=0,683$

Boja očiju

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu ljubavi ili neće, s obzirom na boju očiju.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=2,28$, $df=4$, $p=0,683$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

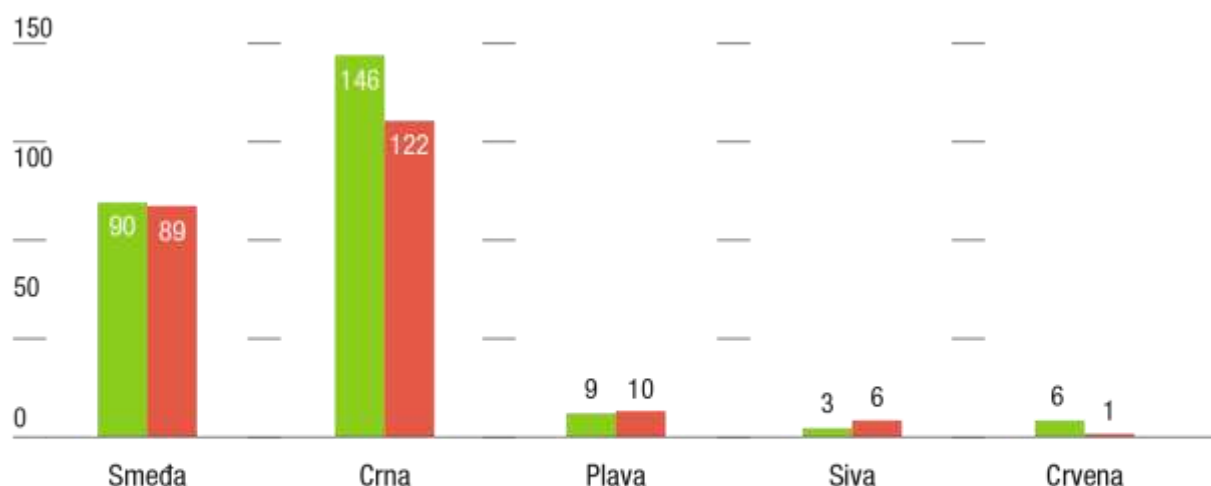
Dakle, potenciranje teme ljubavi nije u vezi s bojom očiju osuđenika.

Tablica 88. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na boju kose (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – LJUBAV		Ukupno	
		Da	Ne		
BOJA KOSE	Smeda	Ukupno	90	89	179
		%	50,3 %	49,7 %	100,0 %
	Crna	Ukupno	146	122	268
		%	54,5 %	45,5 %	100,0 %
	Plava	Ukupno	9	10	19
		%	47,4 %	52,6 %	100,0 %
	Siva	Ukupno	3	6	9
		%	33,3 %	66,7 %	100,0 %
	Crvena	Ukupno	6	1	7
		%	85,7 %	14,3 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	254	228	482	
	%	52,7 %	47,3 %	100,0 %	

$X^2=5,39$, $df=4$, $p=0,249$

Boja kose

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu ljubavi ili neće, s obzirom na boju kose.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=5,39$, $df=4$, $p=0,249$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme ljubavi nije u vezi s bojom kose osuđenika.

Tablica 89. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na razinu naobrazbe (t - test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – LJUBAV	N	M	SD	t	p
NAJVIŠA POSTIGNUTA RAZINA NAOBRAZBE	Da		246	10,20	2,002	,203	,840
	Ne		224	10,17	2,071		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu, s obzirom na razinu naobrazbe ($t=0,203$, $p=0,840$).

Tablica 90. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dob u trenutku objave presude i vrijeme od presude do egzekucije (t – test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE - LJUBAV		N	M	SD	t	p
DOB U VRIJEME POČINJENJA KRIMINALNOG ČINA	Da	261	25,52	7,086	-4,463	,000
	Ne	237	28,57	8,194		
DOB U TRENUTKU OBJAVE PRESUDE	Da	262	27,10	7,390	-3,934	,000
	Ne	240	29,82	8,089		
VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD.)	Da	210	12,44	6,160	-2,540	,011
	Ne	190	14,10	6,887		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu, s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina ($t=4,46$, $p=0,000$). Prosječna dob onih koji su se odlučili za temu ljubavi je 25,5 godina ($M=25,5$), dok prosječna dob onih koji se nisu odlučili za ovu temu je 28,5 ($M=28,5$). Dakle, mlađi su u vrijeme počinjenja kriminalnog čina “zainteresiraniji” za temu ljubavi u posljednjoj izjavi prije egzekucije. Statistički značajna razlika postoji i između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu, s obzirom na dob u trenutku objave presude ($t=3,93$, $p=0,000$).

Prosječna dob onih koji su se odlučili za temu ljubavi je 27,1 godina (M=27,10), dok prosječna dob onih koji se nisu odlučili za ovu temu je 29,8 (M=29,8).

Dakle, mlađi su u vrijeme objave presude “zainteresiraniji” za temu ljubavi u posljednjoj izjavi prije egzekucije. Statistički značajna razlika postoji i između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu, s obzirom na vrijeme od presude do egzekucije ($t=2,54$, $p=0,011$). Prosječno vrijeme od presude do egzekucije onih koji su se odlučili za temu ljubavi u posljednjoj izjavi je 12,4 godina (M=12,4), a kod onih koji se nisu odlučili za ovu temu je 14,10 (M=14,10). Dakle, kraće je razdoblje od presude do egzekucije za one koji su se odlučili za temu ljubavi u posljednjoj izjavi u odnosu na one koji nisu.

Tablica 91. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina, datum objave presude i datum egzekucije (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE - LJUBAV		N	M	SD	t	p
DATUM POČINJENJA (KRIMINALNOG ČINA)	Da	261	1991,05	6,643	5,403	,000
	Ne	240	1987,65	7,472		
DATUM OBJAVE PRESUDE	Da	261	1992,49	6,765	5,585	,000
	Ne	239	1988,90	7,641		
DATUM EGZEKUCIJE	Da	215	2002,91	6,977	2,031	,043
	Ne	199	2001,55	6,609		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu, s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina ($t=5,40$, $p=0,000$). Prosječan datum počinjenja kriminalnog čina onih koji su se odlučili za temu ljubavi je 1991. godina, dok prosječan datum onih koji se nisu odlučili za ovu temu je 1987. godina. Dakle, oni koji su se odlučili za temu ljubavi kasnije su počinili zločin.

Statistički značajna razlika postoji i između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu, s obzirom na datum objave presude ($t=5,58$, $p=0,000$). Prosječna godina objave presude kod onih koji su se odlučili za temu ljubavi je 1992. godina, dok prosječan datum objave presude kod onih koji se nisu odlučili za ovu temu je 1988.

Statistički značajna razlika postoji i između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu, s obzirom na datum egzekucije ($t=2,034$, $p=0,04$). Prosječno vrijeme egzekucije onih koji su se odlučili za temu ljubavi u posljednjoj izjavi je 2002. godina, a kod onih koji se nisu odlučili za ovu temu je 2011. godina.

Tablica 92. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE - LJUBAV		N	M	SD	t	p
BROJ PRETHODNIH KRIMINALNIH RADNJI	Da	263	,4753	,59125	-2,242	,809
	Ne	252	,4881	,60858		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

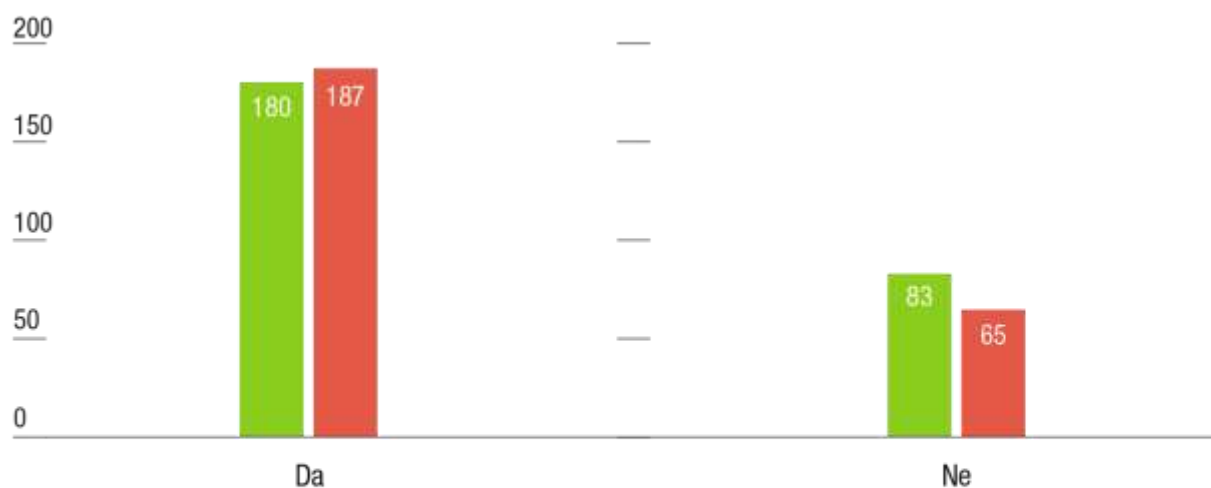
Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu, s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji ($t=0,242$, $p=0,809$).

Tablica 93. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – ubojstvo (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – LJUBAV		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – UBOJSTVO	Da	Ukupno	180	187	367
		%	49,0 %	51,0 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	83	65	148
		%	56,1 %	43,9 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	263	252	515	
	%	51,1 %	48,9 %	100,0 %	

$X^2=2,08$, $df=1$, $p=0,148$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtu kaznu - ubojstvo

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu ljubavi ili neće, s obzirom na ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

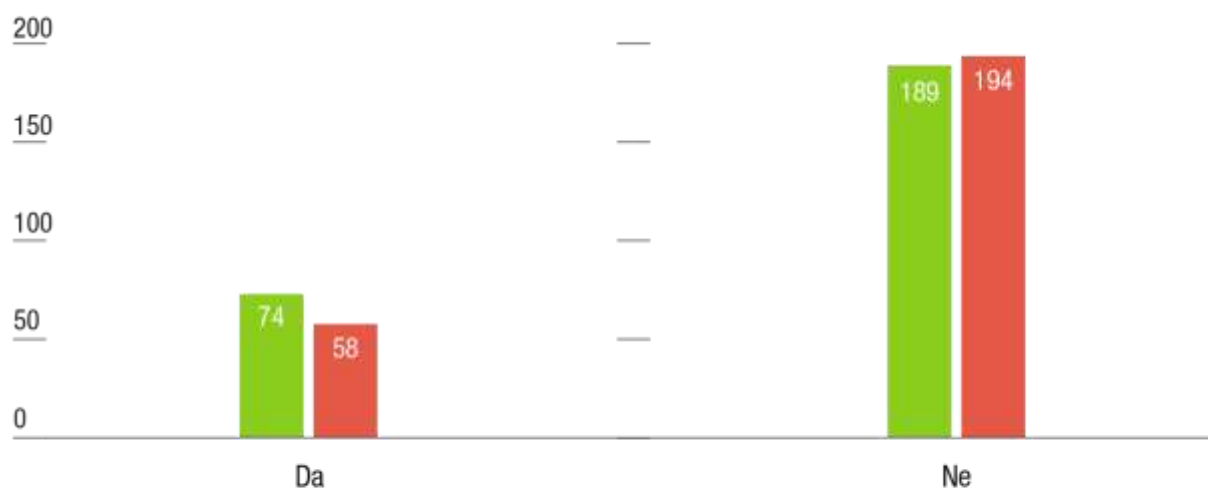
Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=2,08$, $df=1$, $p=0,148$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, potenciranje teme ljubavi ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin ubojstva ili nije.

Tablica 94. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – višestruko ubojstvo (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – LJUBAV		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – VIŠESTRUKO UBOJSTVO	Da	Ukupno	74	58	132
		%	56,1 %	43,9 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	189	194	383
		%	49,3 %	50,7 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	263	252	515
		%	51,1 %	48,9 %	100,0 %

$X^2=1,77$, $df=1$, $p=0,182$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - višestruko ubojstvo

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

■ Da
■ Ne

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu ljubavi ili neće, s obzirom na višestruko ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,77$, $df=1$, $p=0,182$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

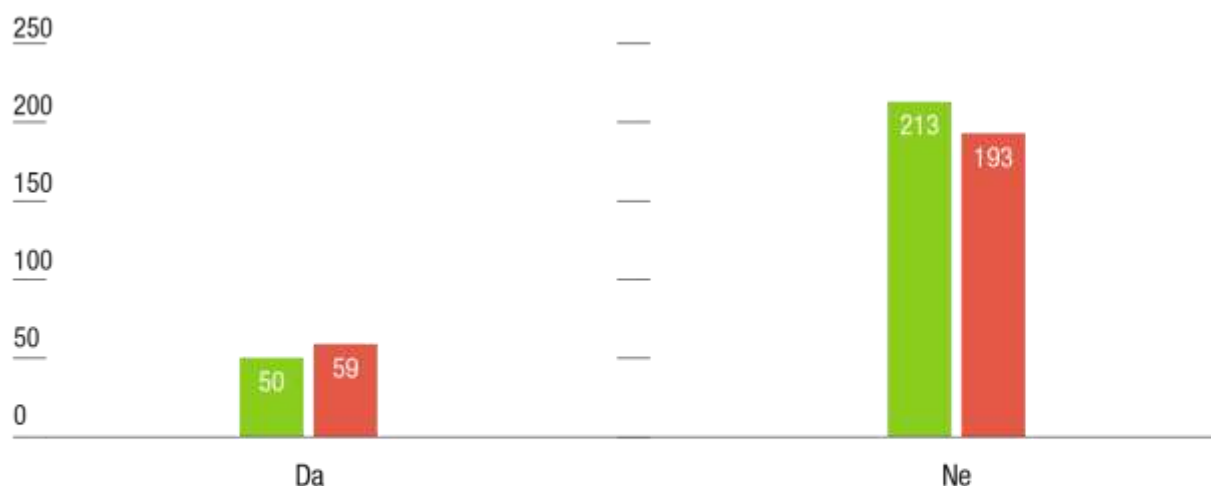
Dakle, potenciranje teme ljubavi ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin višestrukog ubojstva ili nije.

Tablica 95. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – silovanje (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – LJUBAV		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – SILOVANJE	Da	Ukupno	50	59	109
		%	45,9 %	54,1 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	213	193	406
		%	52,5 %	47,5 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	263	252	515	
	%	51,1 %	48,9 %	100,0 %	

$\chi^2=1,49$, $df=1$, $p=0,222$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtu kaznu - silovanje

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

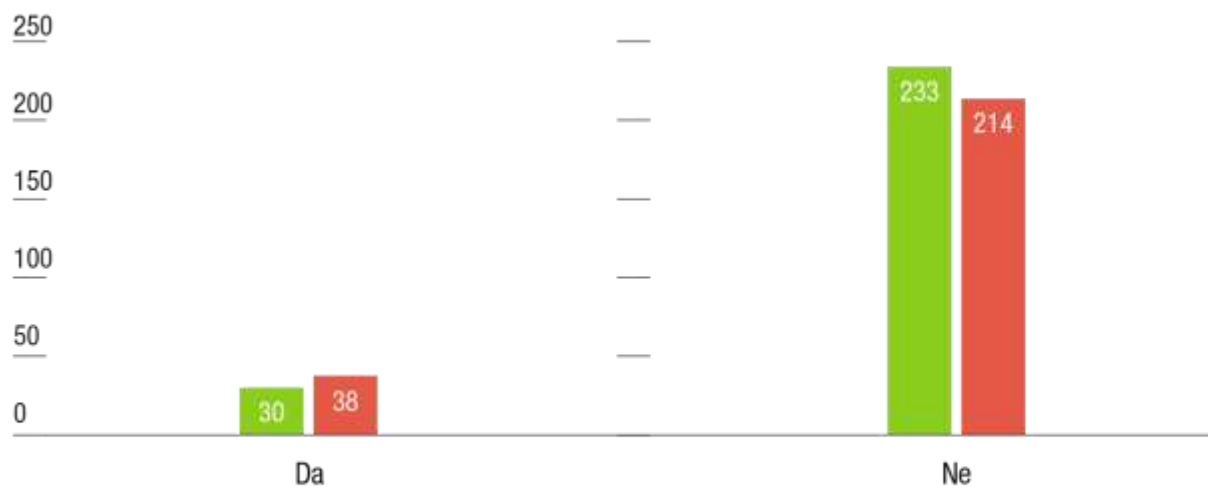
Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu ljubavi ili neće, s obzirom na silovanje kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,49$, $df=1$, $p=0,222$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, potenciranje teme ljubavi ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin silovanja ili nije.

Tablica 96. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – otmica/kidnapiranje (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – LJUBAV		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – OTMICA/ KIDNAPIRANJE	Da	Ukupno	30	38	68
		%	44,1 %	55,9 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	233	214	447
		%	52,1 %	47,9 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	263	252	515
		%	51,1 %	48,9 %	100,0 %

$X^2=1,51$, $df=1$, $p=0,218$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - otmica / kidnapiranje

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu ljubavi ili neće, s obzirom na otmicu/kidnapiranje kao zločin, zbog kojega je osuđen na smrt.

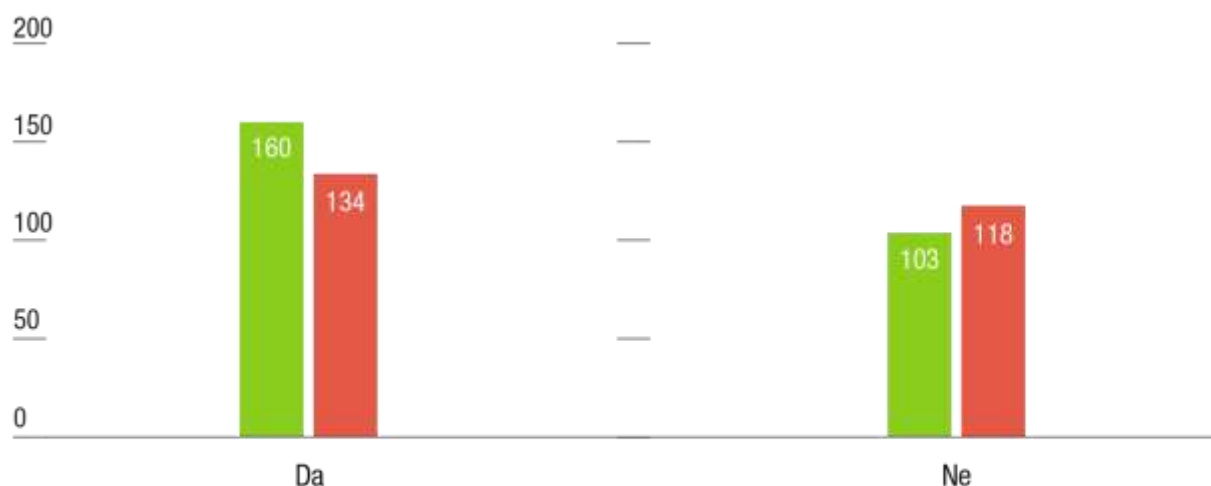
Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,51$, $df=1$, $p=0,218$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, potenciranje teme ljubavi ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin otmice/kidnapiranja ili nije.

Tablica 97. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – pljačka (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – LJUBAV		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – PLJAČKA	Da	Ukupno	160	134	294
		%	54,4 %	45,6 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	103	118	221
		%	46,6 %	53,4 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	263	252	515	
	%	51,1 %	48,9 %	100,0 %	

$X^2=3,08$, $df=1$, $p=0,079$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtu kaznu - pljačka

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu ljubavi ili neće, s obzirom na pljačku kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=3,08$, $df=1$, $p=0,079$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme ljubavi ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin pljačke ili nije.

Tablica 98. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na broj suokrivljenika pri kriminalnom činu (t - test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE - LJUBAV	N	M	SD	t	p
BROJ SUOKRIVLJENIKA PRI KRIMINALNOM ČINU	Da		248	,81	1,322	1,390	,165
	Ne		240	,67	1,001		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu, s obzirom na broj suokrivljenika pri kriminalnom činu ($t=1,390$, $p=0,165$).

Tablica 99. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na broj žrtava (t - test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE - LJUBAV	N	M	SD	t	p
BROJ ŽRTAVA	Da		212	1,45	,839	1,226	,221
	Ne		195	1,35	,698		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

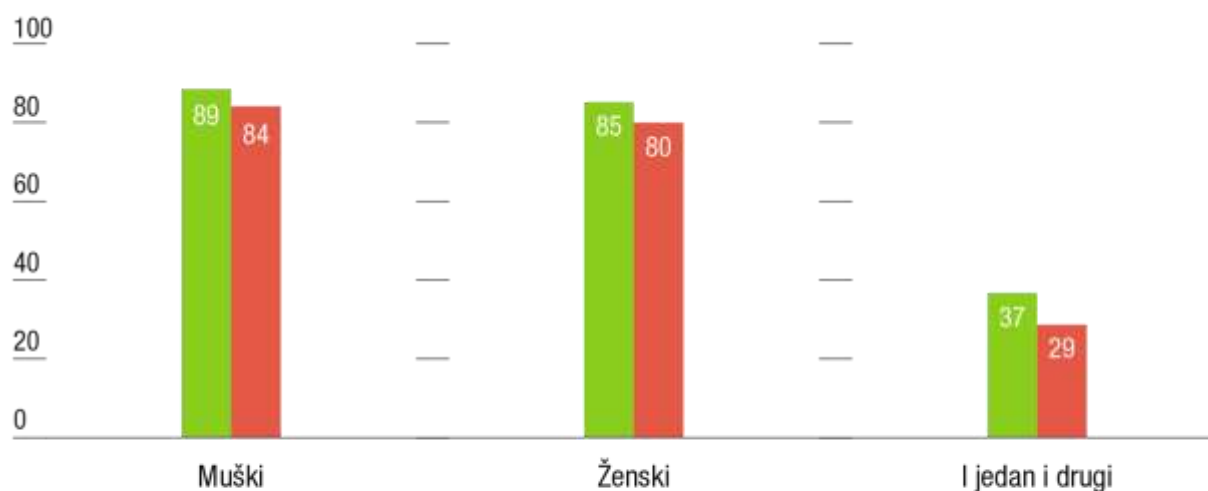
Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu, s obzirom na broj žrtava ($t=1,22$, $p=0,221$).

Tablica 100. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na spol žrtve (Chi-square test)

			POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – LJUBAV		Ukupno
			Da	Ne	
SPOL	Muški	Ukupno	89	84	173
		%	51,4 %	48,6 %	100,0 %
	Ženski	Ukupno	85	80	165
		%	51,5 %	48,5 %	100,0 %
	I jedan i drugi	Ukupno	37	29	66
		%	56,1 %	43,9 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	211	193	404	
	%	52,2 %	47,8 %	100,0 %	

$\chi^2=0,465$, $df=2$, $p=0,793$

Spol žrtava

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu ljubavi ili neće, s obzirom na spol žrtve.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,465$, $df=2$, $p=0,793$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

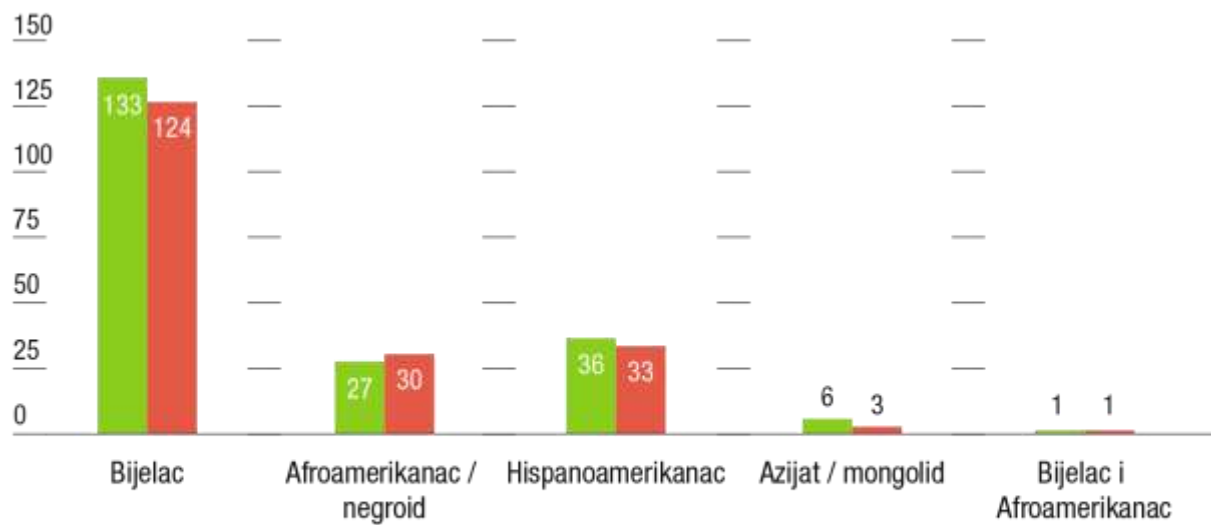
Dakle, potenciranje teme ljubavi ne ovisi o tome kojeg je spola žrtva zločina.

Tablica 101. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na rasu žrtve (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – LJUBAV		Ukupno	
		Da	Ne		
RASA / ETNICITET ŽRTAVA	bijelac	Ukupno	133	124	257
		%	51,8 %	48,2 %	100,0 %
	Afroamerikanac	Ukupno	27	30	57
		%	47,4 %	52,6 %	100,0 %
	Hispanoamerikanac	Ukupno	36	33	69
		%	52,2 %	47,8 %	100,0 %
	azijat	Ukupno	6	3	9
		%	66,7 %	33,3 %	100,0 %
	bijelac i Afroamerikanac	Ukupno	1	1	2
		%	50,0 %	50,0%	100,0%
Ukupno	Ukupno	203	191	394	
	%	51,5 %	48,5 %	100,0 %	

$X^2=1,23$ $df=4$, $p=0,872$

Rasa i/ili etnicitet žrtava

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu ljubavi ili neće, s obzirom na rasu i/ili etnicitet žrtve.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,23$ df=4, p=0,872).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme ljubavi ne ovisi o tome koje je rase i/ili etniciteta žrtva zločina.

Tablica 102. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na broj riječi u završnoj rečenici (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – LJUBAV		N	M	SD	t	p
BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	Da	203	105,2167	120,07544	-0,615	,539
	Ne	193	112,3782	111,02950		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu ljubavi i onih koji to nisu, s obzirom na dužinu posljednje izjave ($t=0,615$, $p=0,539$).

4.13. Tema „obitelj“ u posljednjoj izjavi i ostale varijable

Tablica 103. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na datum rođenja (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ		N	M	SD	t	p
DATUM ROĐENJA	Da	219	1962,7626	10,81319	1,587	,113
	Ne	261	1961,2490	10,05118		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Hoće li tematsko opredjeljenje ispitanika biti obitelj ili neće, ne ovisi o datumu rođenja osuđenika na smrt.

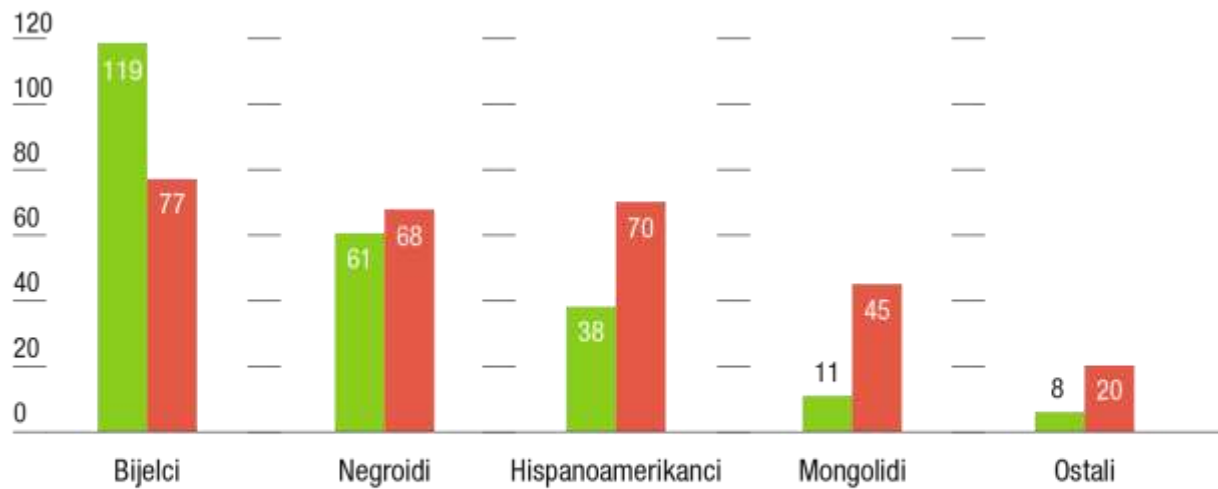
Ne postoji statistički značajna razlika ($t=1,58$, $p=0,113$).

Tablica 104. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na rasu i/ili etnicitet (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE - OBITELJ		Ukupno	
		Da	Ne		
RASA I/ILI ETNICITET	bijelci	Ukupno	119	77	196
		%	60,7%	39,3%	100,0%
	negroidi	Ukupno	61	68	129
		%	47,3%	52,7%	100,0%
	Hispanoamerikanci	Ukupno	38	70	108
		%	35,2%	64,8%	100,0%
	mongolidi	Ukupno	11	45	56
		%	19,6%	80,4%	100,0%
	ostali	Ukupno	6	20	26
		%	23,1%	76,9%	100,0%
	Ukupno	Ukupno	235	280	515
		%	45,6%	54,4%	100,0%

$X^2=1,87$ $df=2$, $p=0,355$

Rasa i/ili etnicitet

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - ljubav

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće, s obzirom na rasu i/ili etnicitet osuđenika.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,87$ df=2, p=0,355).

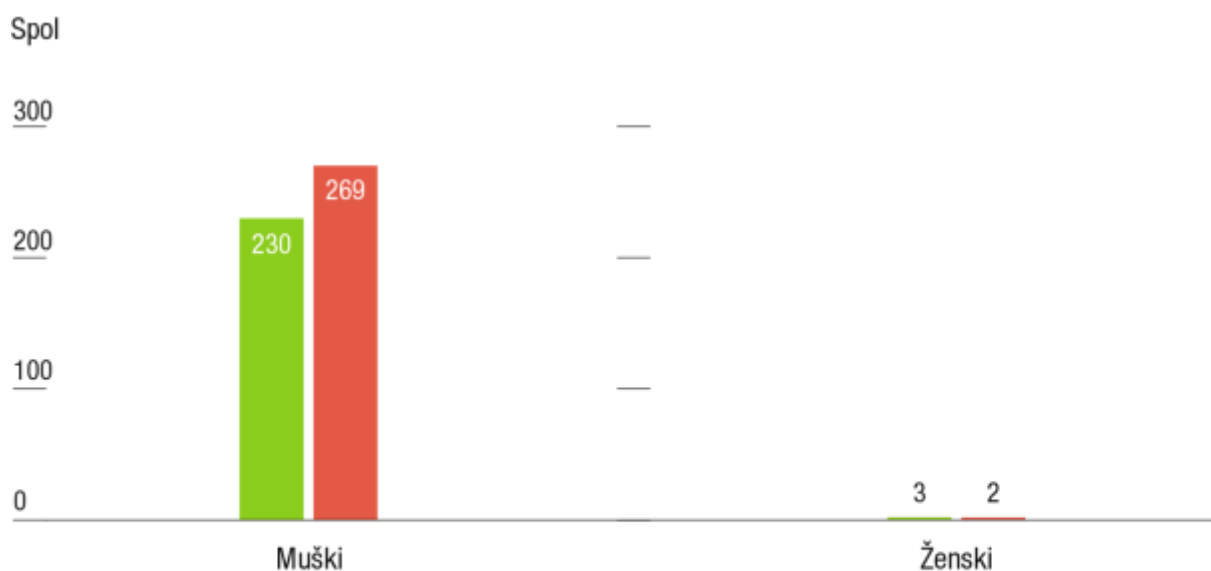
Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme obitelji nije vezano za rasu osuđenika.

Tablica 105. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na spol (Chi-square test)

			POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – OBITELJ		Ukupno
			Da	Ne	
SPOL	Muški	Ukupno	230	269	499
		%	46,1 %	53,9 %	100,0 %
	Ženski	Ukupno	3	2	5
		%	60,0 %	40,0 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	233	271	504
		%	46,2 %	53,8 %	100,0 %

$X^2=0,385$ $df=1$, $p=0,535$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - obitelj

■ Da
■ Ne

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće, s obzirom na spol. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,385$ df=1, $p=0,535$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, potenciranje teme obitelji nije u vezi sa spolom osuđenika.

Tablica 106. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na visinu i težinu (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ		N	M	SD	t	p
VISINA (CM)	Dao izjavu	222	174,551	9,2874	-,197	,844
	Nije dao izjavu	254	174,710	8,3239		
TEŽINA (KG)	Dao izjavu	223	79,2464	15,04887	1,017	,310
	Nije dao izjavu	248	77,9008	13,66553		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Hoće li tematsko opredjeljenje ispitanika biti obitelj, ne ovisi o visini osuđenika na smrt ($t=0,197$, $p=0,844$).

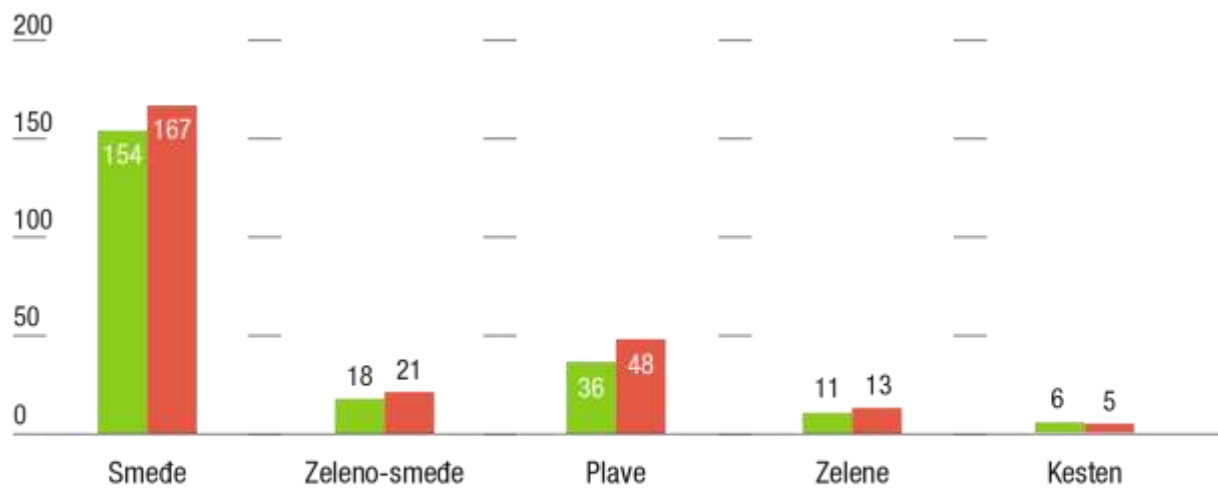
Ne postoji statistički značajna razlika ni među ispitanicima koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu po pitanju težine ($t=1,01$, $p=0,310$).

Tablica 107. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na boju očiju (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – OBITELJ			Ukupno
		Da	Ne		
BOJA OČIJU	Smede	Ukupno	154	167	321
		%	48,0 %	52,0 %	100,0 %
	Zeleno- smede	Ukupno	18	21	39
		%	46,2 %	53,8 %	100,0 %
	Plave	Ukupno	36	48	84
		%	42,9 %	57,1 %	100,0 %
	Zelene	Ukupno	11	13	24
		%	45,8 %	54,2 %	100,0 %
	Kestenjaste	Ukupno	6	5	11
		%	54,5 %	45,5 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	225	254	479	
	%	47,0 %	53,0 %	100,0 %	

$X^2=0,977$ $df=4$, $p=0,913$

Boja očiju

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - obitelj

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće, s obzirom na boju očiju.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,977$ $df=4$, $p=0,913$).

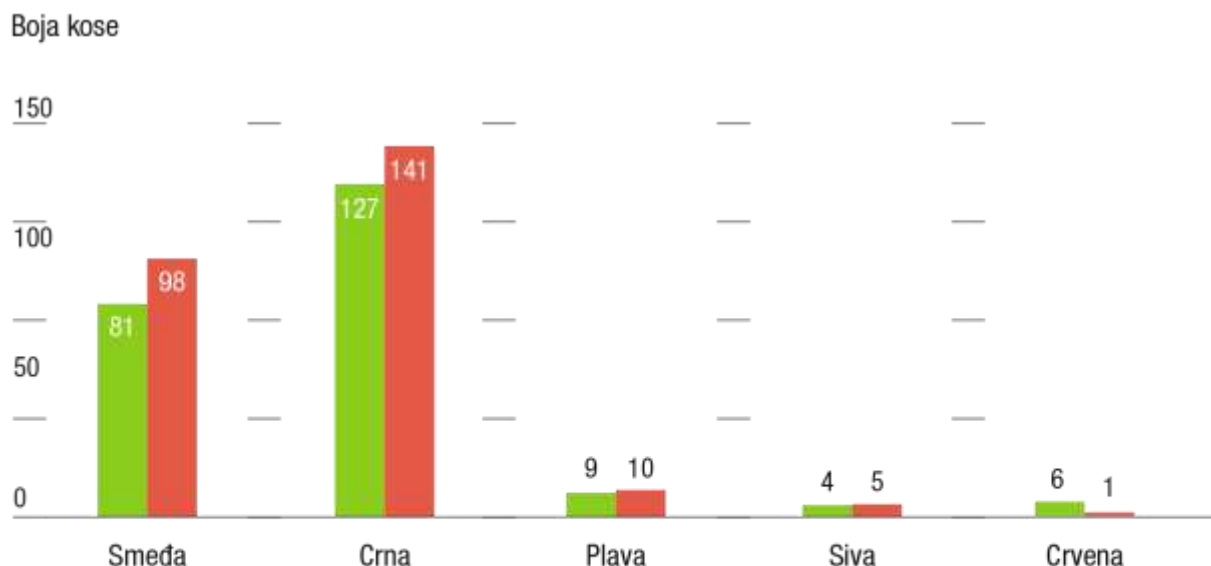
Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme obitelji nije u vezi s bojom očiju osuđenika.

Tablica 108. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na boju kose (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – OBITELJ			Ukupno
		Da	Ne		
BOJA KOSE	Smeđa	Ukupno	90	89	179
		%	50,3 %	49,7 %	100,0 %
	Crna	Ukupno	146	122	268
		%	54,5 %	45,5 %	100,0 %
	Plava	Ukupno	9	10	19
		%	47,4 %	52,6 %	100,0 %
	Siva	Ukupno	3	6	9
		%	33,3 %	66,7 %	100,0 %
	Crvena	Ukupno	6	1	7
		%	85,7 %	14,3 %	100,0 %
	Ukupno	Ukupno	254	228	482
		%	52,7 %	47,3 %	100,0 %

$\chi^2=4,47$ df=4, p=0,346

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - obitelj

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće, s obzirom na boju kose.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=4,47$ $df=4$, $p=0,346$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme obitelji nije u vezi s bojom kose osuđenika.

Tablica 109. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na razinu naobrazbe (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ		N	M	SD	t	p
NAJVIŠA POSTIGNUTA RAZINA NAOBRAZBE	Da	219	10,11	1,930	-,706	,480
	Ne	251	10,25	2,121		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu, s obzirom na razinu naobrazbe ($t=0,706$, $p=0,480$).

Tablica 110. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dob u trenutku objave presude i vrijeme od presude do egzekucije (t – test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ		N	M	SD	t	p
DOB U VRIJEME POČINJENJA KRIMINALNOG ČINA	Da	233	25,75	7,204	-3,318	,001
	Ne	265	28,05	8,111		
DOB U TRENUTKU OBJAVE PRESUDE	Da	234	27,29	7,562	-3,003	,003
	Ne	268	29,38	7,967		
VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD.)	Da	189	12,16	6,442	-3,109	,002
	Ne	211	14,18	6,533		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu, s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina ($t=3,31$, $p=0,001$). Prosječna dob onih koji su se odlučili za temu obitelji jest 25,7 godina ($M=25,7$), dok je prosječna dob onih koji se nisu odlučili za ovu temu 28,05 ($M=28,05$).

Dakle, mlađi u vrijeme počinjenja kriminalnog čina zainteresiraniji su za temu obitelji.

Statistički značajna razlika postoji i između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu, s obzirom na dob u trenutku objave presude ($t=3,00$, $p=0,003$). Prosječna dob onih koji su se odlučili za temu obitelji jest 27,2 godina ($M=27,2$), dok je prosječna dob onih koji se nisu odlučili za ovu temu 29,3 ($M=29,3$). Dakle, mlađi u vrijeme objave presude su zainteresiraniji za temu obitelji. Statistički značajna razlika postoji i između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu, s obzirom na vrijeme od presude do egzekucije ($t=3,10$, $p=0,02$).

Prosječno vrijeme od presude do egzekucije onih koji su se odlučili za temu obitelji u posljednjoj izjavi je 12,1 godina ($M=12,1$), a kod onih koji se nisu odlučili za ovu temu je 14,1 ($M=14,1$). Dakle, kraće je razdoblje od presude do egzekucije za one koji su se odlučili za temu obitelji u posljednjoj izjavi, u odnosu na one koji nisu.

Tablica 111. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina, datum objave presude i datum egzekucije (t – test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ		N	M	SD	t	p
DATUM POČINJENJA (KRIMINALNOG ČINA)	Da	233	1991,12	6,914	5,021	,000
	Ne	268	1987,94	7,220		
DATUM OBJAVE PRESUDE	Da	233	1992,57	7,026	5,181	,000
	Ne	267	1989,21	7,397		
DATUM EGZEKUCIJE	Da	193	2002,70	6,999	1,257	,209
	Ne	221	2001,86	6,666		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu, s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina ($t=5,02$, $p=0,000$). Prosječan datum počinjenja kriminalnog čina onih koji su se odlučili za temu obitelji jest 1991. godina, dok je prosječan datum onih koji se nisu odlučili za ovu temu 1987. godina. Dakle, oni koji su se odlučili za temu obitelji kasnije su počinili zločin.

Statistički značajna razlika postoji i između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu, s obzirom na datum objave presude ($t=5,18$, $p=0,000$).

Prosječan datum objave presude kod onih koji su se odlučili za temu obitelji jest 1992. godina, dok je prosječan datum objave presude kod onih koji se nisu odlučili za ovu temu 1989.

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu, s obzirom na datum egzekucije ($t=1,25$, $p=0,209$).

Tablica 112. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji (t – test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ		N	M	SD	t	p
BROJ PRETHODNIH KRIMINALNIH RADNJI	Da	235	,5106	,60172	1,009	,313
	Ne	280	,4571	,59714		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

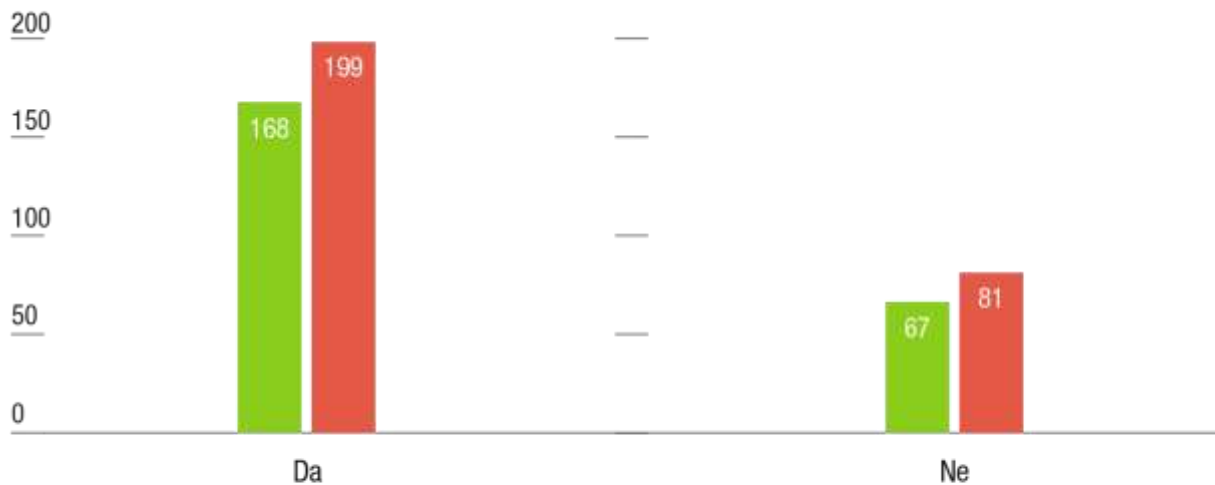
Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu, s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji ($t=1,00$, $p=0,313$).

Tablica 113. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – ubojstvo (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSljednje IZJAVE – OBITELJ		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – UBOJSTVO	Da	Ukupno	168	199	367
		%	45,8 %	54,2 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	67	81	148
		%	45,3 %	54,7 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	235	280	515
		%	45,6 %	54,4 %	100,0 %

$X^2=0,011$ $df=1$, $p=0,917$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - ubojstvo

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - obitelj

Da
Ne

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće, s obzirom na ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,011$ df=1, p=0,917).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

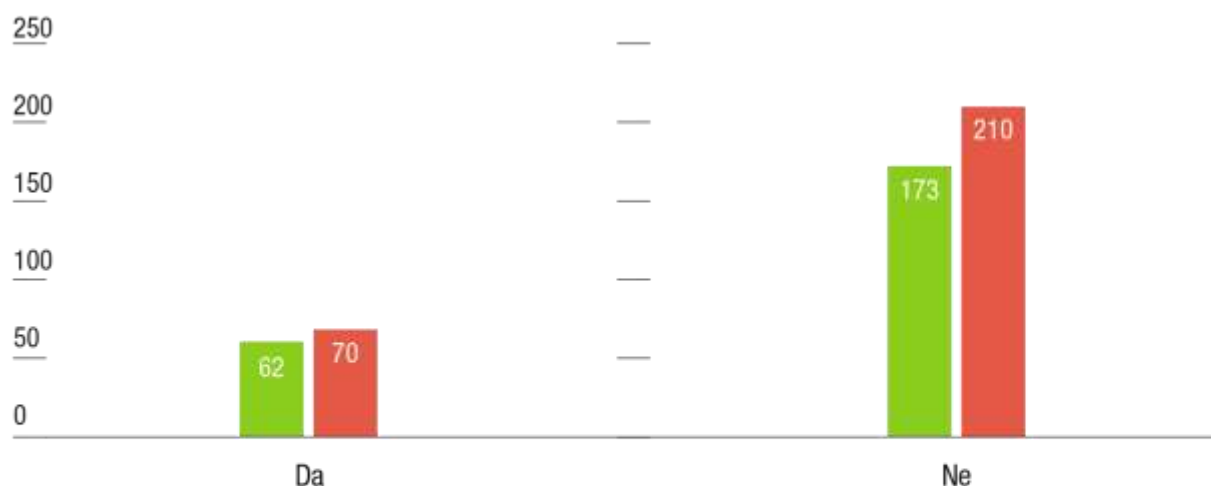
Dakle, potenciranje teme obitelji ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin ubojstva ili nije.

Tablica 114. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – višestruko ubojstvo (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – OBITELJ		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – VIŠESTRUKO UBOJSTVO	Da	Ukupno	62	70	132
		%	47,0 %	53,0 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	173	210	383
		%	45,2 %	54,8 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	235	280	515	
	%	45,6 %	54,4 %	100,0 %	

$\chi^2=0,128$ df=1, p=0,720

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtu kaznu - višestruko ubojstvo

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - obitelj

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće, s obzirom na višestruko ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,128$ $df=1$, $p=0,720$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

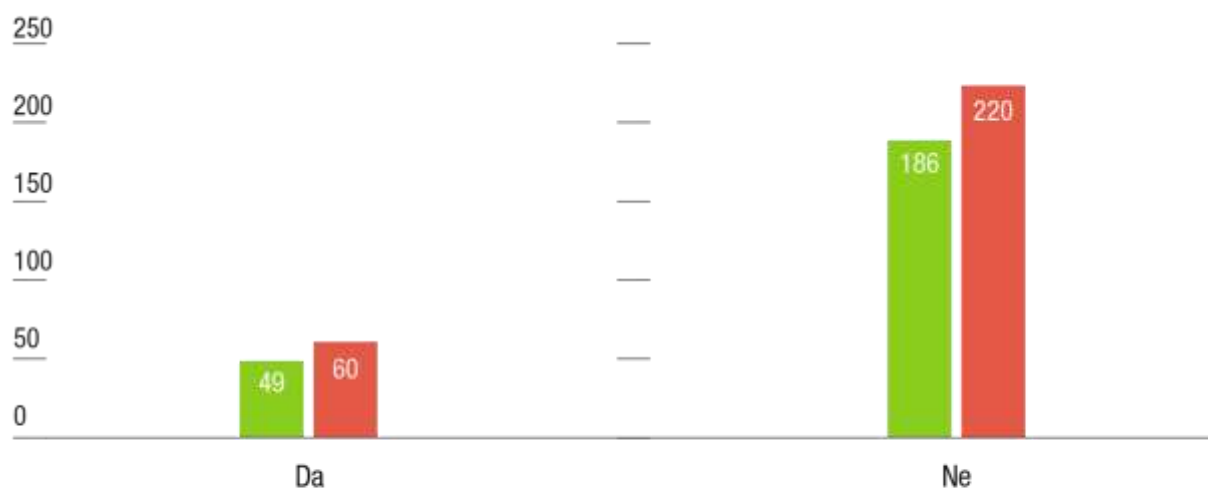
Dakle, potenciranje teme obitelji ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin višestrukog ubojstva ili nije.

Tablica 115. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – silovanje (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – OBITELJ		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – SILOVANJE	Da	Ukupno	49	60	109
		%	45,0 %	55,0 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	186	220	406
		%	45,8 %	54,2 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	235	280	515	
	%	45,6 %	54,4 %	100,0 %	

$X^2=0,026$ $df=1$, $p=0,873$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - silovanje

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - obitelj

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće, s obzirom na silovanje kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,026$ df=1, p=0,873).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

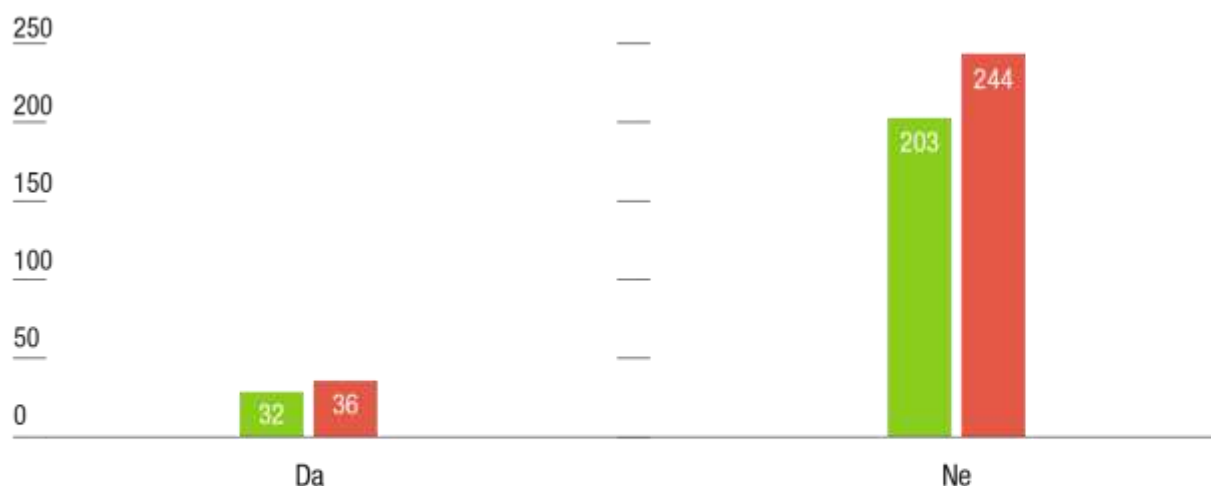
Dakle, potenciranje teme obitelji ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin silovanja ili nije.

Tablica 116. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – otmica/kidnapiranje (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – OBITELJ		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – OTMICA/ KIDNAPIRANJE	Da	Ukupno	32	36	68
		%	47,1 %	52,9 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	203	244	447
		%	45,4 %	54,6 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	235	280	515
		%	45,6 %	54,4 %	100,0 %

$\chi^2=0,064$ df=1, p=0,800

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtu kaznu - otmica / kidnapiranje

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - obitelj

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće, s obzirom na otmicu/kidnapiranje kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,064$ $df=1$, $p=0,800$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

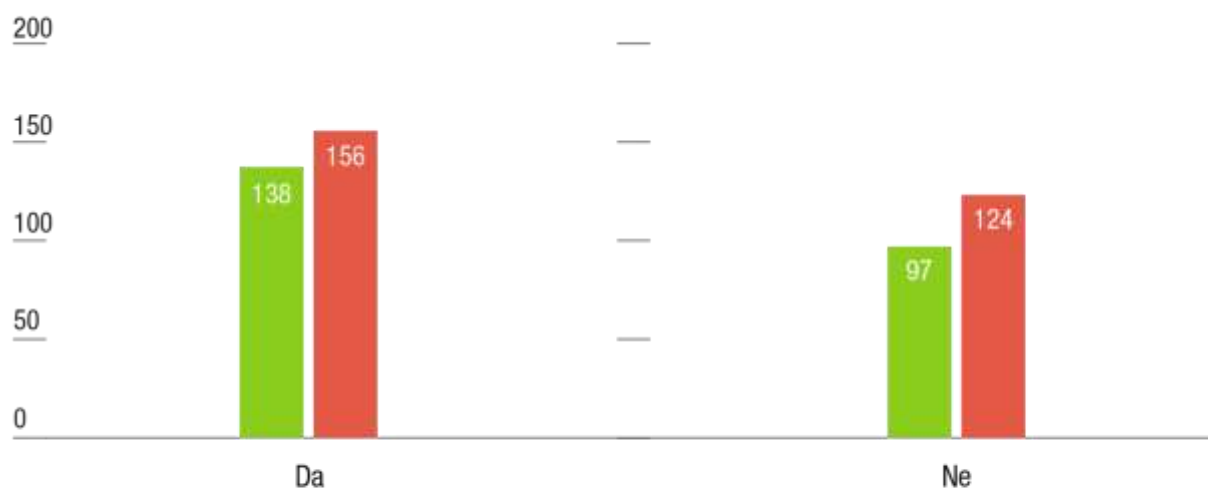
Dakle, potenciranje teme obitelji ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin otmice/kidnapiranja ili nije.

Tablica 117. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – pljačka (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – OBITELJ		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – PLJAČKA	Da	Ukupno	138	156	294
		%	46,9 %	53,1 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	97	124	221
		%	43,9 %	56,1 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	235	280	515	
	%	45,6 %	54,4 %	100,0 %	

$X^2=0,472$ $df=1$, $p=0,492$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - pljačka

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - obitelj

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće, s obzirom na pljačku kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,472$ df=1, $p=0,492$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, potenciranje teme obitelji ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin pljačke ili nije.

Tablica 118. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na broj zločina zbog kojih su osuđeni na smrt (t – test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ		N	M	SD	t	p
BROJ ZLOČINA ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRT	Da	230	1,95	,669	,256	,798
	Ne	269	1,94	,669		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu, s obzirom na broj zločina ($t=0,256$, $p=0,789$).

Tablica 119. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na broj suokrivljenika pri kriminalnom činu (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ		N	M	SD	t	p
BROJ SUOKRIVLJENIKA PRI KRIMINALNOM ČINU	Da	226	,85	1,357	1,863	,059
	Ne	262	,65	,986		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu, s obzirom na broj suokrivljenika pri kriminalnom činu ($t=1,86$, $p=0,059$).

Tablica 120. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na broj žrtava (t – test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ		N	M	SD	t	p
BROJ ŽRTAVA	Da	193	1,38	,741	-,610	,542
	Ne	214	1,43	,806		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

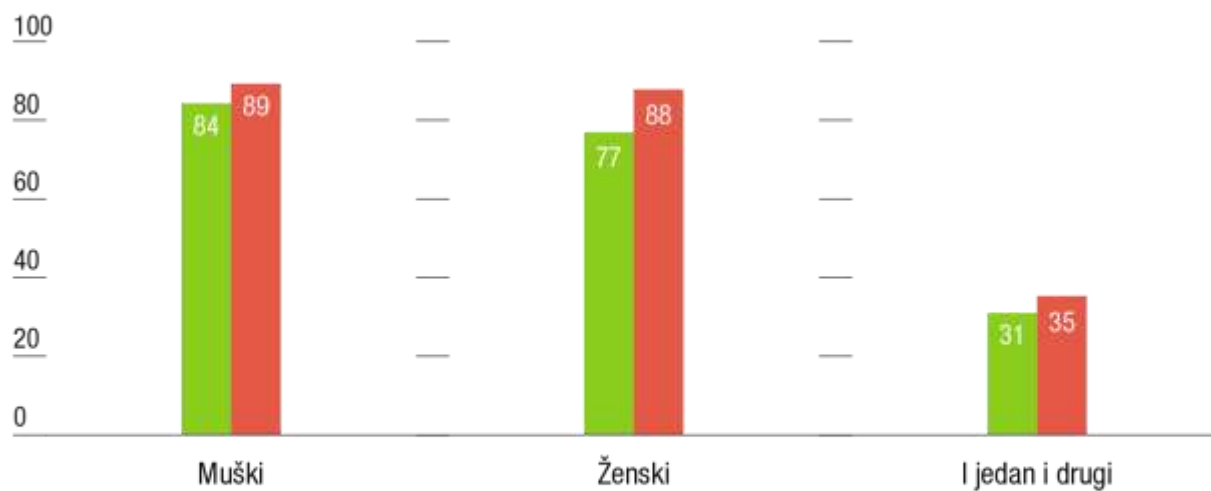
Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu obitelji i onih koji to nisu, s obzirom na broj žrtava ($t=0,610$, $p=0,542$).

Tablica 121. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „obitelj“, s obzirom na spol žrtve (Chi-square test)

			POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – OBITELJ		Ukupno
			Da	Ne	
SPOL ŽRTAVA	Muški	Ukupno	84	89	173
		%	48,6 %	51,4 %	100,0 %
	Ženski	Ukupno	77	88	165
		%	46,7 %	53,3 %	100,0 %
	I jedan i drugi	Ukupno	31	35	66
		%	47,0 %	53,0 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	192	212	404	
	%	47,5 %	52,5 %	100,0 %	

$X^2=0,130$, $df=2$, $p=0,937$

Spol žrtava

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - obitelj

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće, s obzirom na spol žrtve.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,130$, $df=2$, $p=0,937$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

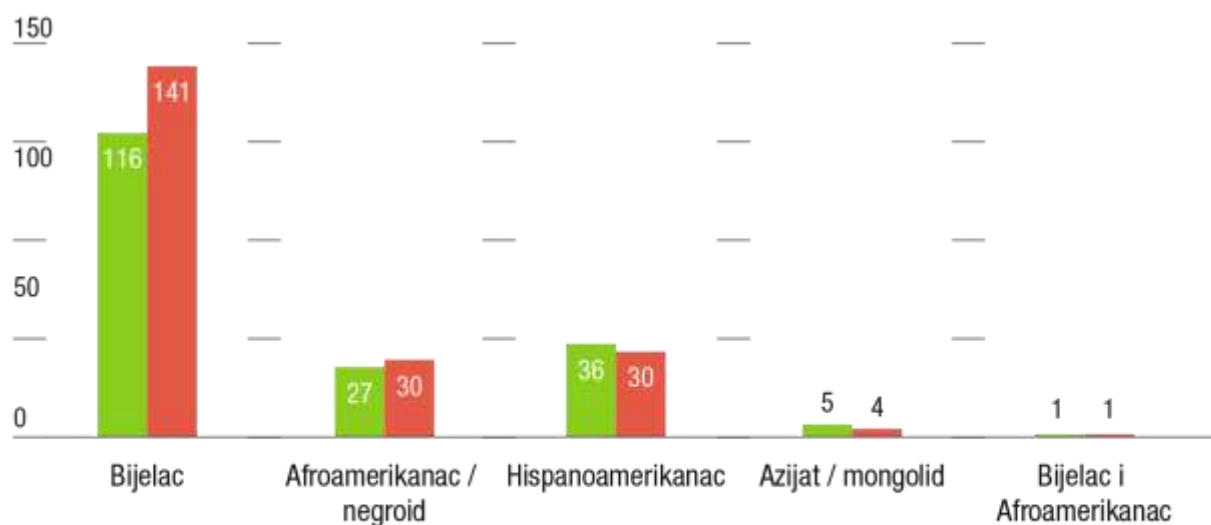
Dakle, potenciranje teme obitelji ne ovisi o tome kojeg je spola žrtva zločina.

Tablica 122. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – „ljubav“, s obzirom na rasu žrtve (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE OBITELJ		Ukupno	
		Da	Ne		
RASA / ETNICITET ŽRTAVA	bijelac	Ukupno	116	141	257
		%	45,1 %	54,9 %	100,0 %
	Afroamerikanac	Ukupno	27	30	57
		%	47,4 %	52,6 %	100,0 %
	Hispanoamerikanac	Ukupno	36	33	69
		%	52,2 %	47,8 %	100,0 %
	azijat	Ukupno	5	4	9
		%	55,6 %	44,4 %	100,0 %
	bijelac i Afroamerikanac	Ukupno	1	1	2
		%	50,0 %	50,0 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	185	209	394	
	%	47,0 %	53,0 %	100,0 %	

$X^2=1,375$, $df=4$, $p=0,849$

Rasa i/ili etnicitet žrtava

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - obitelj

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće, s obzirom na rasu i/ili etnicitet žrtve.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,375$, $df=4$, $p=0,849$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme obitelji ne ovisi o tome koje je rase i/ili etniciteta žrtva zločina.

4.14. Tema „Bog“ u posljednjoj izjavi i ostale varijable

Tablica 123. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na datum rođenja (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – BOG		N	M	SD	t	p
DATUM ROĐENJA	Da	155	1961,4839	11,06847	-,661	,509
	Ne	325	1962,1569	10,10974		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

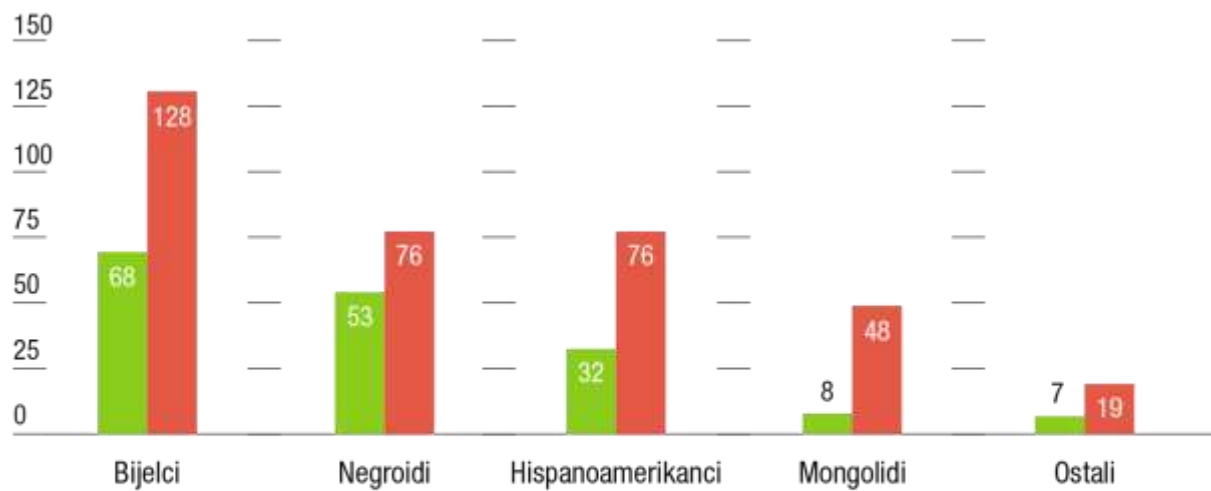
Hoće li tematsko opredjeljenje ispitanika biti Bog ili ne, ne ovisi o datumu rođenja osuđenika na smrt. Ne postoji statistički značajna razlika ($t=0,661$, $p=0,509$).

Tablica 124. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na rasu i/ili etnicitet (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE - BOG		Ukupno	
		Da	Ne		
RASA I/ILI ETNICITET	bijelci	Ukupno	68	128	196
		%	34,7%	65,3%	100,0%
	negroidi	Ukupno	53	76	129
		%	41,1%	58,9%	100,0%
	Hispanoamerikanci	Ukupno	32	76	108
		%	29,6%	70,4%	100,0%
	mongolidi	Ukupno	8	48	56
		%	14,3%	85,7%	100,0%
	ostali	Ukupno	7	19	26
		%	26,9%	73,1%	100,0%
Ukupno	Ukupno	168	347	515	
	%	32,6%	67,4%	100,0%	

$X^2=2,12$ df=2, $p=0,412$

Rasa i/ili etnicitet

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li tko u posljednjoj izjavi potencirati temu Boga ili neće s obzirom na rasu i/ili etnicitet.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=2,12$ df=2, p=0,412).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

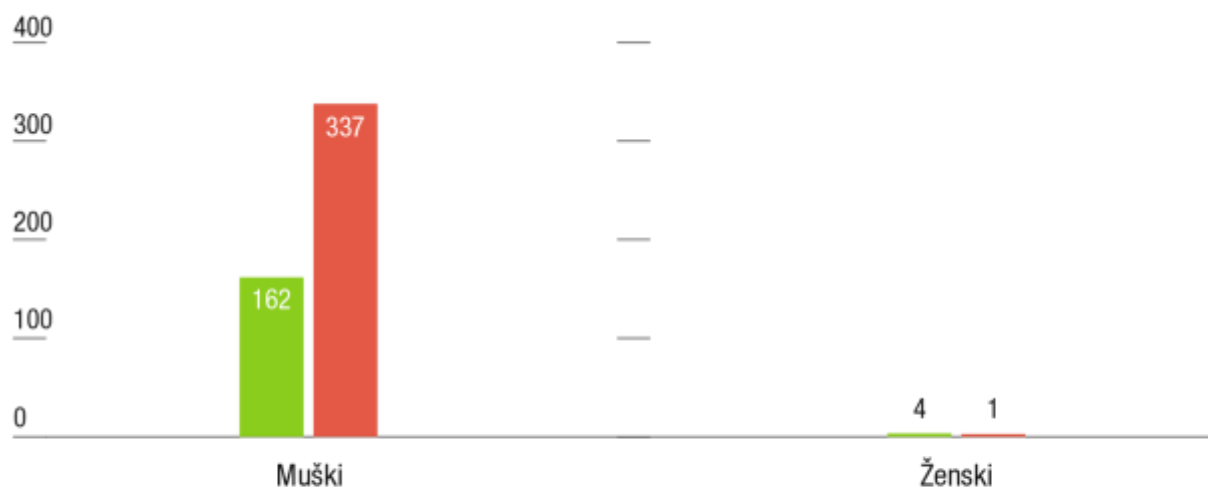
Dakle, potenciranje teme Boga nije vezano za rasu i/ili etnicitet osuđenika.

Tablica 125. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na spol (Chi-square test)

			POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – BOG		Ukupno
			Da	Ne	
SPOL	Muški	Ukupno	162	337	499
		%	32,5 %	67,5 %	100,0 %
	Ženski	Ukupno	4	1	5
		%	80,0 %	20,0 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	166	338	504
		%	32,9 %	67,1 %	100,0 %

$X^2=5,06$, $df=1$, $p=0,024$

Spol

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

■ Da
■ Ne

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li tko u posljednjoj izjavi potencirati temu Boga ili neće s obzirom na spol.

Dobiveni su statistički značajni rezultati ($\chi^2=5,06$ df=1, p=0,024).

Žene³⁰ znatno češće spominju Boga u posljednjoj izjavi u odnosu na muškarce (80 % vs 32,5 %).

Tablica 126. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na visinu i težinu (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – BOG		N	M	SD	t	p
VISINA (CM)	Dao izjavu	162	174,006	9,0381	-1,125	,261
	Nije dao izjavu	314	174,961	8,6364		
TEŽINA (KG)	Dao izjavu	157	79,4322	15,25647	,957	,339
	Nije dao izjavu	314	78,0908	13,85873		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Hoće li tematsko opredjeljenje ispitanika biti Bog, ne ovisi o visini osuđenika na smrt (t=1,12, p=0,261). Ne postoji statistički značajna razlika ni među ispitanicima koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu po pitanju težine (t=',957, p=0,339).

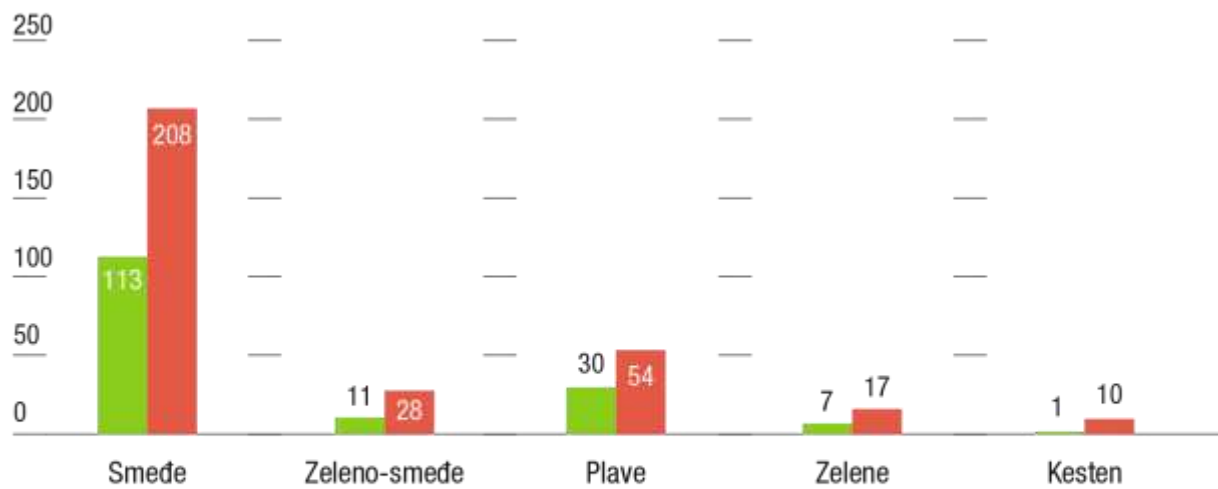
³⁰ Ovaj podatak treba uzeti uvjetno zbog toga što je uzorak žena u istraživanju bio ispod 5 % ukupnog uzorka.

Tablica 127. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na boju očiju (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – BOG		Ukupno	
		Da	Ne		
BOJA OČIJU	Smede	Ukupno	113	208	321
		%	35,2 %	64,8 %	100,0 %
	Zeleno- smede	Ukupno	11	28	39
		%	28,2 %	71,8 %	100,0 %
	Plave	Ukupno	30	54	84
		%	35,7 %	64,3 %	100,0 %
	Zelene	Ukupno	7	17	24
		%	29,2 %	70,8 %	100,0 %
	Kestenjaste	Ukupno	1	10	11
		%	9,1 %	90,9 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	162	317	479	
	%	33,8 %	66,2 %	100,0 %	

$X^2=4,19$ $df=4$, $p=0,380$

Boja očiju

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li tko u posljednjoj izjavi potencirati temu Boga ili neće s obzirom na boju očiju.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=4,19$ df=4, p=0,380).

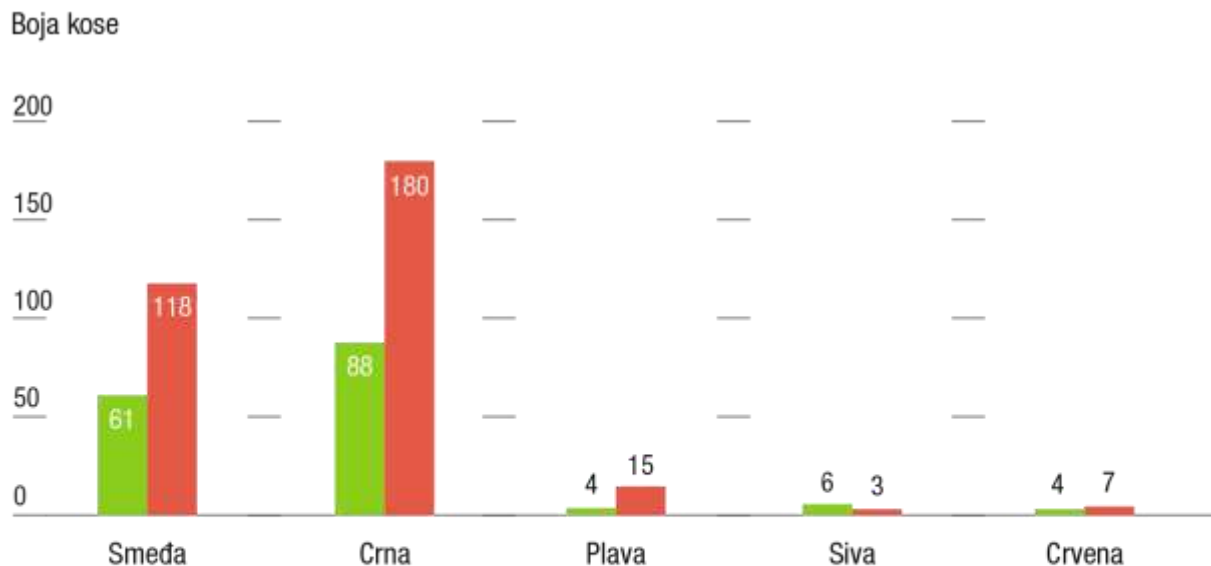
Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme Boga nije u vezi s bojom očiju osuđenika.

Tablica 128. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na boju kose (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – BOG		Ukupno	
		Da	Ne		
BOJA KOSE	Smeda	Ukupno	61	118	179
		%	34,1 %	65,9 %	100,0 %
	Crna	Ukupno	88	180	268
		%	32,8 %	67,2 %	100,0 %
	Plava	Ukupno	4	15	19
		%	21,1 %	78,9 %	100,0 %
	Siva	Ukupno	6	3	9
		%	66,7 %	33,3 %	100,0 %
	Crvena	Ukupno	3	4	7
		%	42,9 %	57,1 %	100,0 %
	Ukupno	Ukupno	162	320	482
		%	33,6 %	66,4 %	100,0 %

$X^2=6,10$, $df=4$, $p=0,191$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li tko u posljednjoj izjavi potencirati temu Boga i ili neće s obzirom na boju kose.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=6,10$ df=4, p=0,191).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme Boga nije u vezi s bojom kose osuđenika.

Tablica 129. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na razinu naobrazbe (t - test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ	N	M	SD	t	p
NAJVIŠA POSTIGNUTA RAZINA NAOBRAZBE	Da		157	10,19	2,091	,045	,964
	Ne		313	10,18	2,007		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu s obzirom na razinu naobrazbe ($t=0,045$, $p=0,964$).

Tablica 130. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dob u trenutku objave presude i vrijeme od presude do egzekucije (t – test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ	N	M	SD	t	p
DOB U VRIJEME POČINJENJA KRIMINALNOG ČINA	Da		166	26,57	7,161	-,823	,411
	Ne		332	27,17	8,070		
DOB U TRENUTKU OBJAVE PRESUDE	Da		168	28,13	7,364	-,562	,575
	Ne		334	28,54	8,080		
VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD.)	Da		131	12,69	5,966	-1,139	,255
	Ne		269	13,49	6,826		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina ($t=0,823$, $p=0,411$).

Statistički značajna razlika ne postoji ni između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu, s obzirom na dob u trenutku objave presude ($t=0,562$, $p=0,575$).

Statistički značajna razlika ne postoji ni između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu s obzirom na vrijeme od presude do egzekucije ($t=1,13$, $p=0,255$).

Tablica 131. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina, datum objave presude i datum egzekucije (t – test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ		N	M	SD	t	p
DATUM POČINJENJA (KRIMINALNOG ČINA)	Da	166	1989,99	6,531	1,246	,213
	Ne	335	1989,14	7,573		
DATUM OBJAVE PRESUDE	Da	166	1991,33	6,839	1,173	,241
	Ne	334	1990,50	7,675		
DATUM EGZEKUCIJE	Da	134	2002,56	6,589	,631	,529
	Ne	280	2002,11	6,946		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina ($t=1,24$, $p=0,213$).

Statistički značajna razlika ne postoji i između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu, s obzirom na datum objave presude ($t=1,17$, $p=0,241$).

Statistički značajna razlika ne postoji i između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu, s obzirom na datum egzekucije ($t=0,631$, $p=0,529$).

Tablica 132. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ		N	M	SD	t	p
BROJ PRETHODNIH KRIMINALNIH RADNJI	Da	168	,5238	,59892	1,11	,266
	Ne	347	,4611	,59919		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji ($t=1,11$, $p=0,266$).

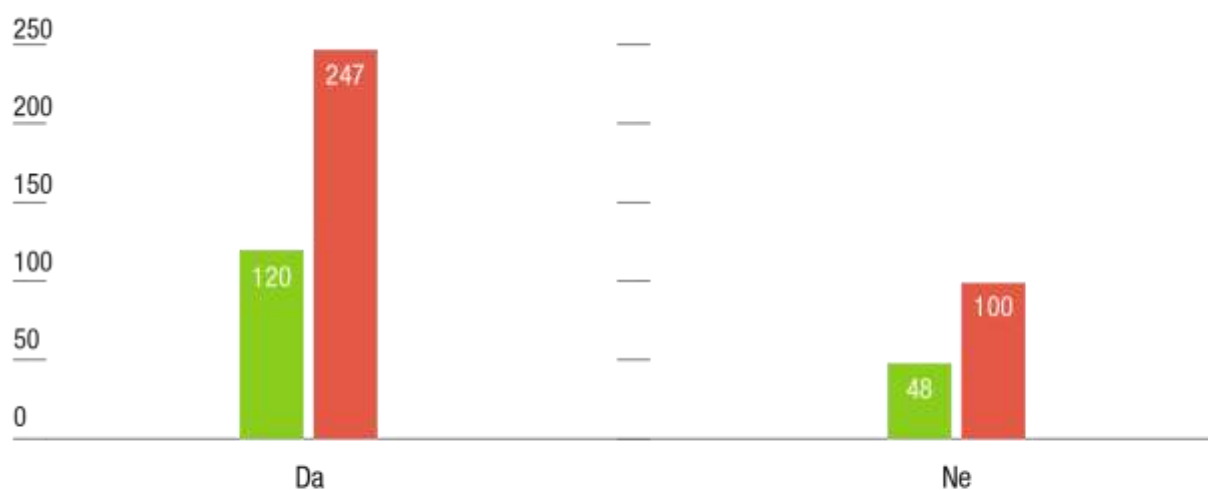

Tablica 133. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – ubojstvo (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – BOG		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – UBOJSTVO	Da	Ukupno	120	247	367
		%	32,7 %	67,3 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	48	100	148
		%	32,4 %	67,6 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	168	347	515	
	%	32,6 %	67,4 %	100,0 %	

$X^2=0,03$ $df=1$, $p=0,954$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - ubojstvo

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji razlika li u tome hoće li tko u posljednjoj izjavi potencirati temu Boga ili neće s obzirom na ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,03$ df=1, p=0,954). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

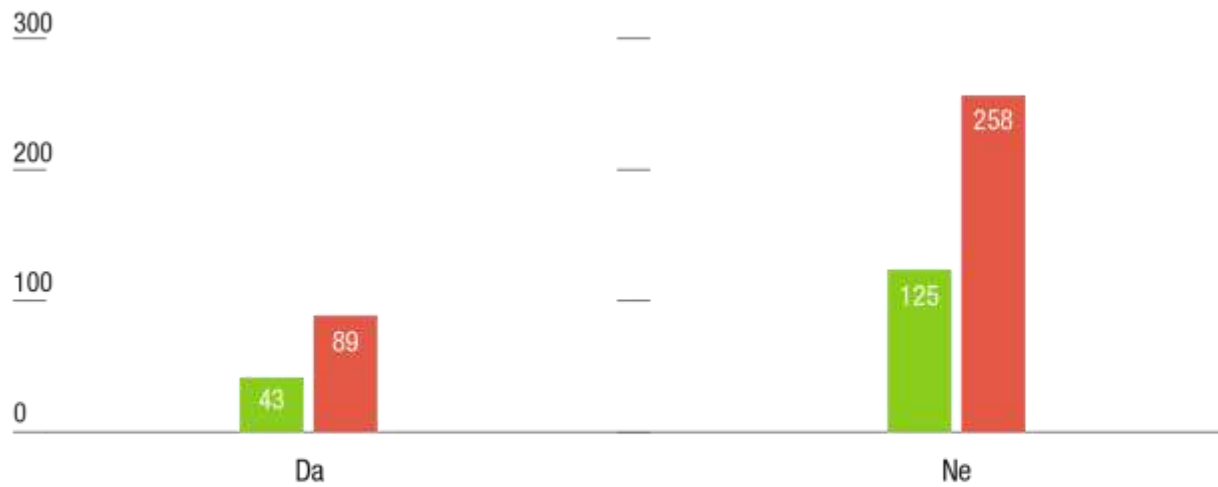
Dakle, potenciranje teme Boga ne ovisi o tome je li tko počinio zločin ubojstva ili nije.

Tablica 134. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – višestruko ubojstvo (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – BOG		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – VIŠESTRUKO UBOJSTVO	Da	Ukupno	43	89	132
		%	32,6 %	67,4 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	125	258	383
		%	32,6 %	67,4 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	168	347	515
		%	32,6 %	67,4 %	100,0 %

$X^2=0,00$ df=1, p=0,990

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtu kaznu - višestruko ubojstvo

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji razlika u tome hoće li tko u posljednjoj izjavi potencirati temu Boga ili neće s obzirom na višestruko ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,00$ $df=1$, $p=0,990$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

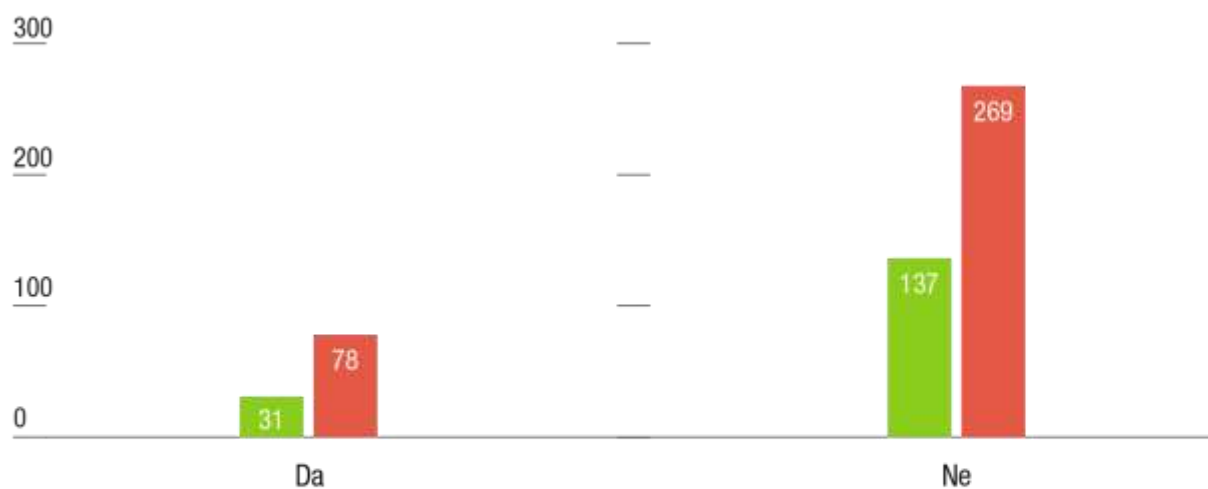
Dakle, potenciranje teme Boga ne ovisi o tome je li tko počinio zločin višestrukog ubojstva ili nije.

Tablica 135. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrt nu kaznu – silovanje (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSljednje IZJAVE – BOG		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – SILOVANJE	Da	Ukupno	31	78	109
		%	28,4 %	71,6 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	137	269	406
		%	33,7 %	66,3 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	168	347	515
		%	32,6 %	67,4 %	100,0 %

$X^2=1,10$ $df=1$, $p=0,294$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrt nu kaznu - silovanje

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li tko u posljednjoj izjavi potencirati temu Boga ili neće s obzirom na silovanje kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,10$ df=1, p=0,294).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

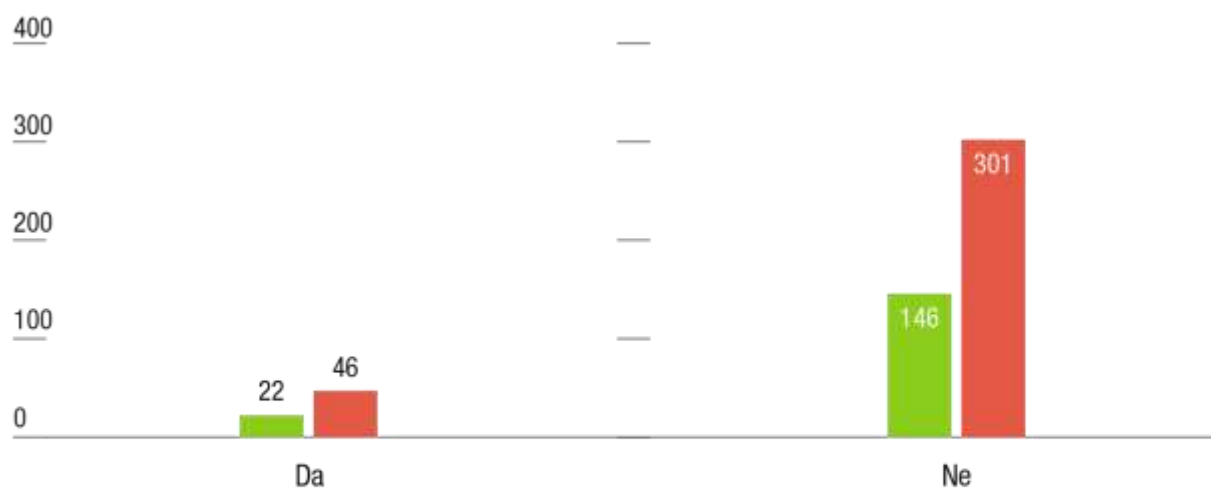
Dakle, potenciranje teme Boga ne ovisi o tome je li tko počinio zločin silovanja ili nije.

Tablica 136. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – otmica/kidnapiranje (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSljednje IZJAVE – BOG		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – OTMICA/ KIDNAPIRANJE	Da	Ukupno	22	46	68
		%	32,4 %	67,6 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	146	301	447
		%	32,7 %	67,3 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	168	347	515
		%	32,6 %	67,4 %	100,0 %

$\chi^2=0,003$ df=1, p=0,960

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtu kaznu - otmica / kidnapiranje

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li tko u posljednjoj izjavi potencirati temu Boga ili neće s obzirom na kidnapiranje kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,003$ df=1, p=0,960).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

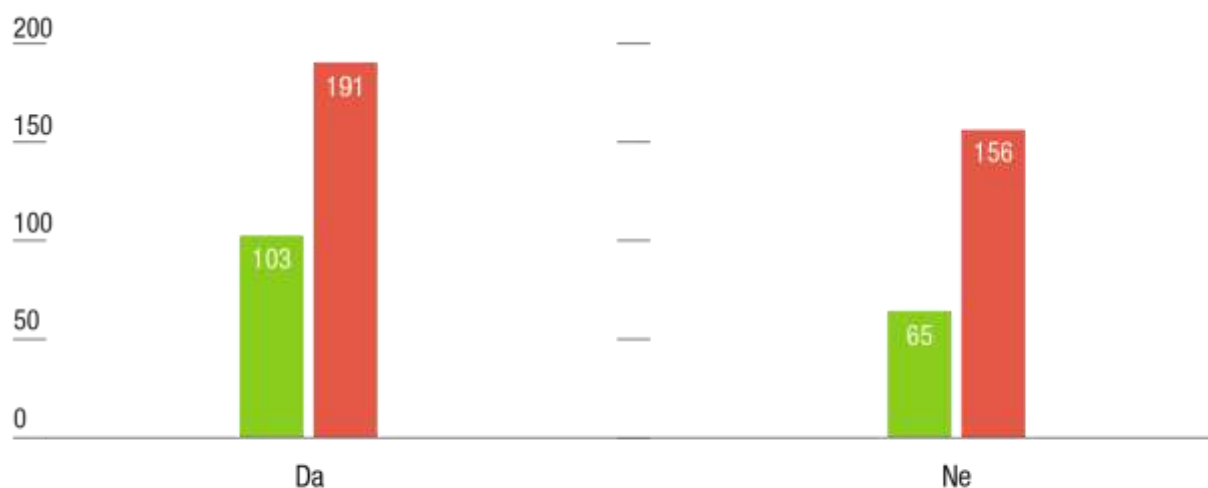
Dakle, potenciranje teme Boga ne ovisi o tome je li tko počinio zločin kidnapiranja ili nije.

Tablica 137. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – pljačka (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – BOG		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – PLJAČKA	Da	Ukupno	103	191	294
		%	35,0 %	65,0 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	65	156	221
		%	29,4 %	70,6 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	168	347	515	
	%	32,6 %	67,4 %	100,0 %	

$X^2=1,81, df=1, p=0,178$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - pljačka

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji razlika u tome hoće li tko u posljednjoj izjavi potencirati temu Boga ili neće s obzirom na pljačku kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,81$ df=1, $p=0,178$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme Boga ne ovisi o tome je li tko počinio zločin pljačke ili nije.

Tablica 138. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na broj zločina zbog kojih su osuđeni na smrt (t - test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ	N	M	SD	t	p
BROJ ZLOČINA ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRT	Da		163	1,96	,679	,306	,760
	Ne		336	1,94	,664		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu, s obzirom na broj zločina ($t=0,306$, $p=0,760$).

Tablica 139. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na broj suokrivljenika pri kriminalnom činu (t - test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ	N	M	SD	t	p
BROJ SUOKRIVLJENIKA PRI KRIMINALNOM ČINU	Da		160	,73	1,028	-,220	,826
	Ne		328	,75	1,243		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu, s obzirom na broj suokrivljenika pri kriminalnom činu ($t=0,220$, $p=0,826$).

Tablica 140. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na broj žrtava (t – test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – OBITELJ				
		N	M	SD	t	p
BROJ ŽRTAVA	Da	137	1,37	,686	-,568	,570
	Ne	270	1,42	,817		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

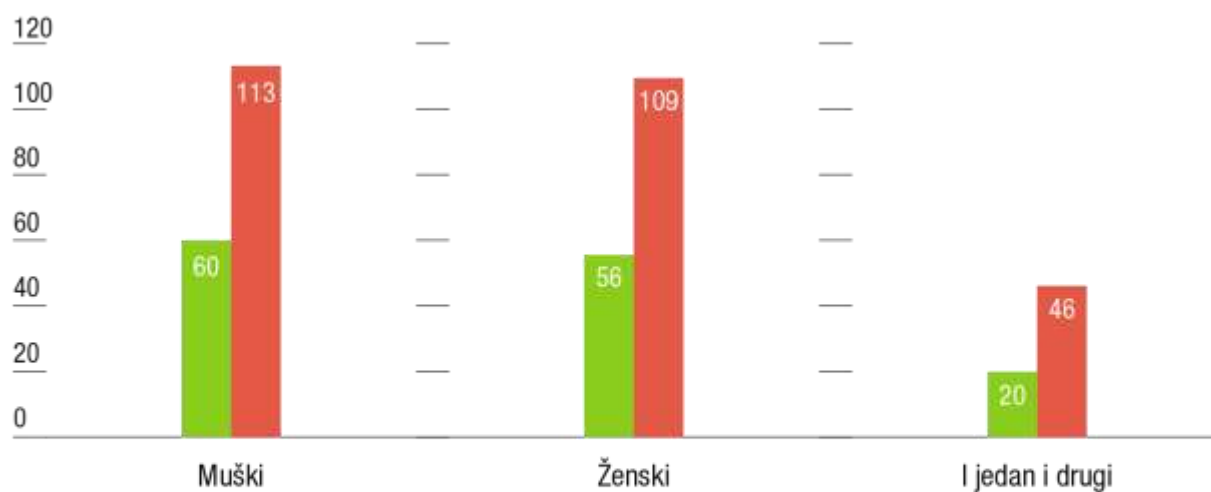
Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu Boga i onih koji to nisu, s obzirom na broj žrtava ($t=0,568$, $p=0,570$).

Tablica 141. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na spol žrtve (Chi-square test)

			POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – BOG		Ukupno
			Da	Ne	
SPOL ŽRTAVA	Muški	Ukupno	60	113	173
		%	34,7 %	65,3 %	100,0 %
	Ženski	Ukupno	56	109	165
		%	33,9 %	66,1 %	100,0 %
	I jedan i drugi	Ukupno	20	46	66
		%	30,3 %	69,7 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	136	268	404	
	%	33,7 %	66,3 %	100,0 %	

$X^2=0,420$, $df=2$, $p=0,811$

Spol žrtava

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li tko u posljednjoj izjavi potencirati temu Boga ili neće s obzirom na spol žrtve.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,420$, $df=2$, $p=0,811$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

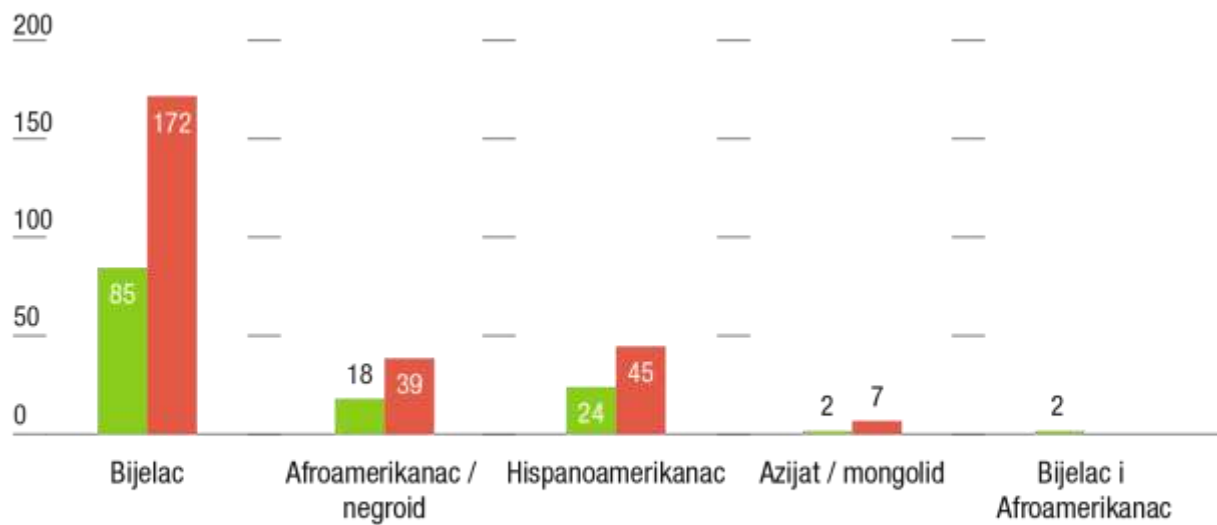
Dakle, potenciranje teme Boga ne ovisi o tome kojeg je spola žrtva zločina.

Tablica 142. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – Bog s obzirom na rasu i/ili etnicitet žrtve (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – BOG		Ukupno	
		Da	Ne		
RASA / ETNICITET ŽRTAVA	bijelac	Ukupno	85	172	257
		%	33,1 %	66,9 %	100,0 %
	Afroamerikanac	Ukupno	18	39	57
		%	31,6 %	68,4 %	100,0 %
	Hispanoamerikanac	Ukupno	24	45	69
		%	34,8 %	65,2 %	100,0 %
	azijat	Ukupno	2	7	9
		%	22,2 %	77,8 %	100,0 %
	bijelac i Afroamerikanac	Ukupno	2	0	2
		%	100,0 %	0,0 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	131	263	394	
	%	33,2 %	66,8 %	100,0 %	

$X^2=4,65$, $df=4$, $p=0,324$

Rasa i/ili etnicitet žrtava

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - Bog

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li tko u posljednjoj izjavi potencirati temu obitelji ili neće s obzirom na rasu i/ili etnicitet žrtve.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=4,65$, $df=4$, $p=0,324$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme Boga ne ovisi o tome koje je rase i/ili etniciteta žrtva zločina.

4.15. Tema „Imena“ u posljednjoj izjavi i ostale varijable

Tablica 143. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na datum rođenja (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – „IMENA“		N	M	SD	t	p
DATUM ROĐENJA	Da	163	1962,0245	10,91434	,128	,898
	Ne	317	1961,8959	10,17716		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

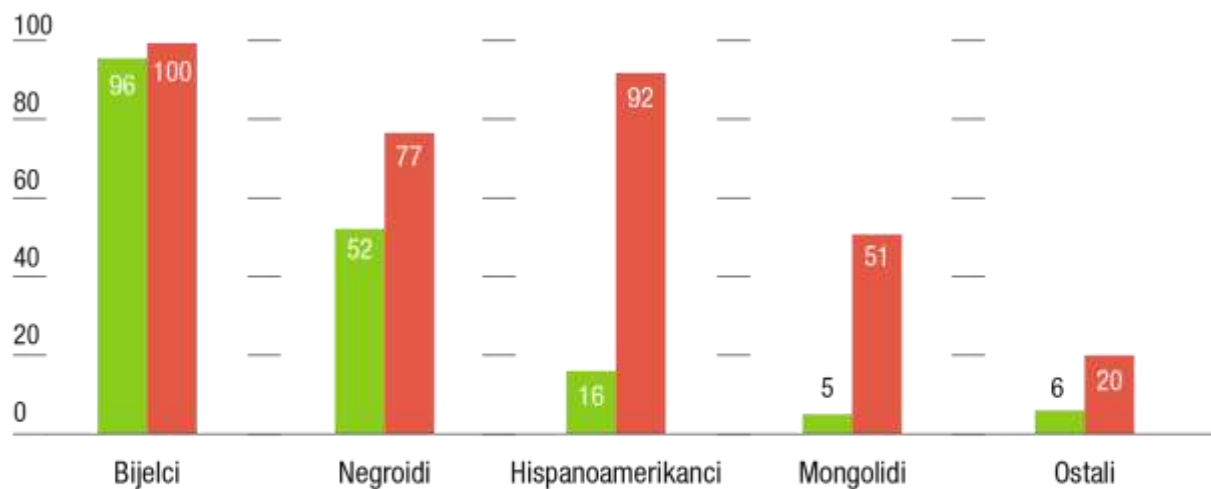
Hoće li tematsko opredjeljenje ispitanika biti spominjanje imena, ne ovisi o datumu rođenja osuđenika na smrt. Ne postoji statistički značajna razlika ($t=0,128$, $p=0,898$).

Tablica 144. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na rasu i/ili etnicitet (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE - IMENA		Ukupno	
		Da	Ne		
RASA I/ILI ETNICITET	bijelci	Ukupno	96	100	196
		%	49,0%	51,0%	100,0%
	negroidi	Ukupno	52	77	129
		%	40,3%	59,7%	100,0%
	Hispanoamerikanci	Ukupno	16	92	108
		%	14,8%	85,2%	100,0%
	mongolidi	Ukupno	5	51	56
		%	8,9%	91,1%	100,0%
	ostali	Ukupno	6	20	26
		%	23,1%	76,9%	100,0%
Ukupno	Ukupno	175	340	515	
	%	34,0%	66,0%	100,0%	

$X^2=2,01$, $df=2$, $p=0,321$

Rasa i/ili etnicitet

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - imena

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu “spominjanje imena” ili neće, s obzirom na rasu i/ili etnicitet.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=2,01$, $df=2$, $p=0,321$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

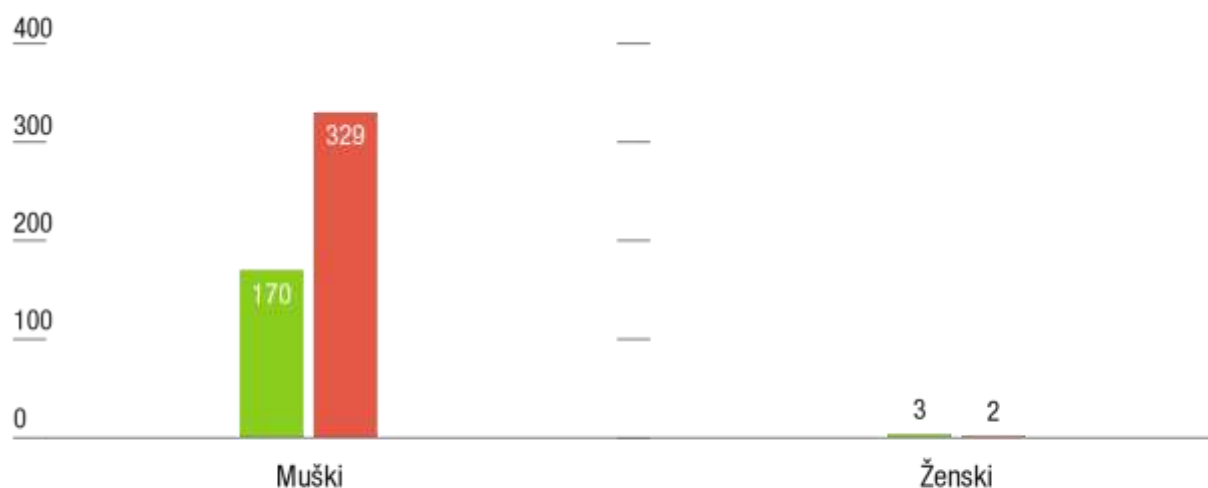
Dakle, potenciranje teme spominjanja imena nije vezano za rasu, niti etnicitet osuđenika.

Tablica 145. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na spol (Chi-square test)

			POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – „IMENA“		Ukupno
			Da	Ne	
SPOL	Muški	Ukupno	170	329	499
		%	34,1 %	65,9 %	100,0 %
	Ženski	Ukupno	3	2	5
		%	60,0 %	40,0 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	173	331	504
		%	34,3 %	65,7 %	100,0 %

$\chi^2=1,477$, $df=1$, $p=0,224$

Spol

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - imena

■ Da
■ Ne

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu spominjanja imena ili neće, s obzirom na spol.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,477$, $df=1$, $p=0,224$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme spominjanja imena nije u vezi sa spolom osuđenika.

Tablica 146. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na visinu i težinu (t - test)

	POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – „IMENA“	N	M	SD	t	p
VISINA (CM)	Da	165	174,752	9,1116	,210	,833
	Ne	311	174,574	8,6091		
TEŽINA (KG)	Da	165	79,1591	14,64974	,690	,490
	Ne	306	78,2029	14,17920		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Hoće li tematsko opredjeljenje ispitanika biti spominjanje imena, ne ovisi o visini osuđenika na smrt ($t=0,210$, $p=0,833$).

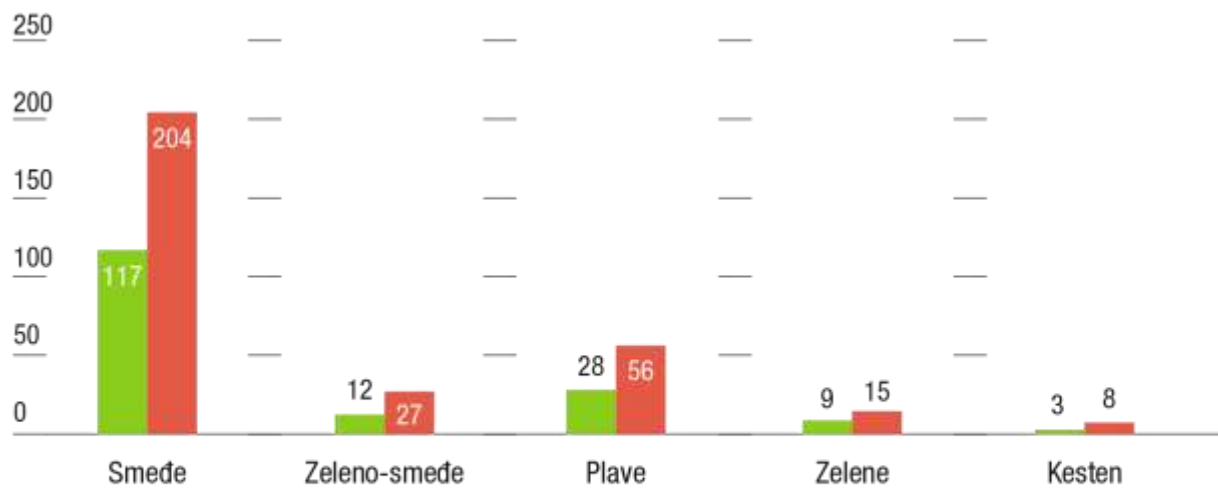
Ne postoji statistički značajna razlika među ispitanicima koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu spominjanje imena niti onih koji to nisu, po pitanju težine ($t=0,690$, $p=0,490$).

Tablica 147. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na boju očiju (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – „IMENA“			Ukupno
		Da	Ne		
BOJA OČIJU	Smeđe	Ukupno	117	204	321
		%	36,4 %	63,6 %	100,0 %
	Zeleno- smeđe	Ukupno	12	27	39
		%	30,8 %	69,2 %	100,0 %
	Plave	Ukupno	28	56	84
		%	33,3 %	66,7 %	100,0 %
	Zelene	Ukupno	9	15	24
		%	37,5 %	62,5 %	100,0 %
	Kestenjaste	Ukupno	3	8	11
		%	27,3 %	72,7 %	100,0 %
	Ukupno	Ukupno	169	310	479
		%	35,3 %	64,7 %	100,0 %

$X^2=1,040$, $df=4$, $p=0,904$

Boja očiju

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - imena

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu spominjanje imena ili neće, s obzirom na boju očiju.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=1,040$, $df=4$, $p=0,904$).

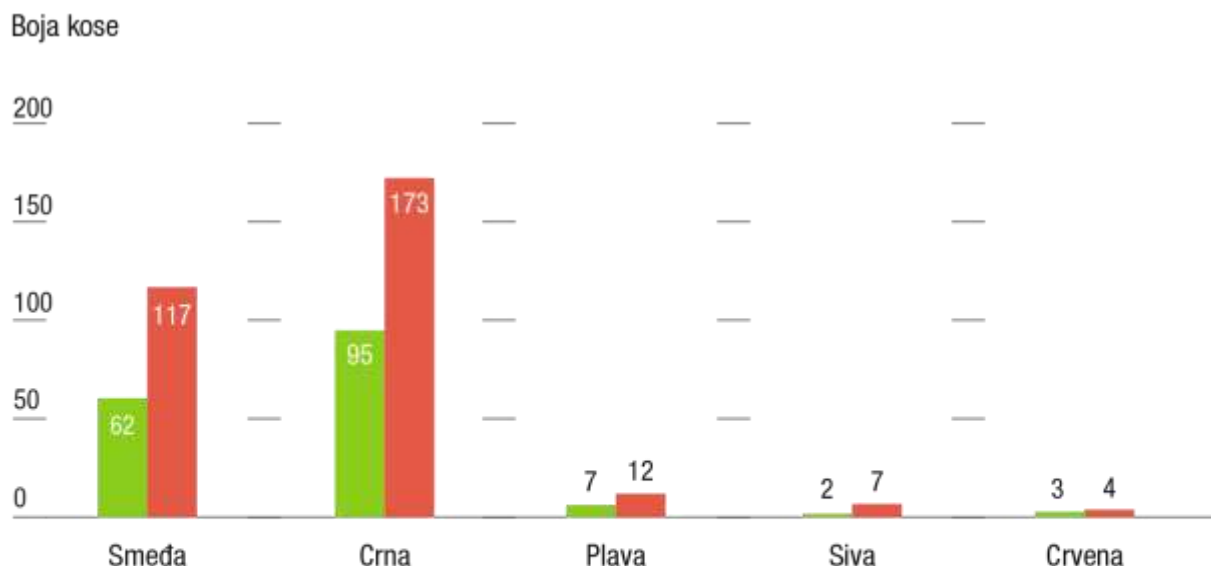
Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme spominjanje imena nije u vezi s bojom očiju osuđenika.

Tablica 148. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na boju kose (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – „IMENA“			Ukupno
		Da	Ne		
BOJA KOSE	Smeđa	Ukupno	62	117	179
		%	34,6 %	65,4 %	100,0 %
	Crna	Ukupno	95	173	268
		%	35,4 %	64,6 %	100,0 %
	Plava	Ukupno	7	12	19
		%	36,8 %	63,2 %	100,0 %
	Siva	Ukupno	2	7	9
		%	22,2 %	77,8 %	100,0 %
	Crvena	Ukupno	3	4	7
		%	42,9 %	57,1 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	169	313	482	
	%	35,1 %	64,9 %	100,0 %	

$X^2=0,897$, $df=4$, $p=0,925$

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - imena

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu spominjanje imena ili neće, s obzirom na boju kose. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,897$, $df=4$, $p=0,925$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Dakle, potenciranje teme spominjanje imena nije u vezi s bojom kose osuđenika.

Tablica 149. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na razinu naobrazbe (t - test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – „IMENA“	N	M	SD	t	p
NAJVIŠA POSTIGNUTA RAZINA NAOBRAZBE	Da		165	10,14	2,072	-,358	,720
	Ne		305	10,21	2,015		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu spominjanje imena i onih koji to nisu, s obzirom na razinu naobrazbe ($t=0,358$, $p=0,720$).

Tablica 150. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dob u trenutku objave presude i vrijeme od presude do egzekucije (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – „IMENA“		N	M	SD	t	p
DOB U VRIJEME POČINJENJA KRIMINALNOG ČINA	Da	173	27,66	8,014	1,452	,147
	Ne	325	26,60	7,635		
DOB U TRENUTKU OBJAVE PRESUDE	Da	175	29,23	8,127	1,730	,084
	Ne	327	27,96	7,662		
VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD.)	Da	144	11,88	6,242	-3,116	,002
	Ne	256	13,99	6,625		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu spominjanje imena i onih koji to nisu, s obzirom na dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina ($t=1,45$, $p=0,147$).

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu spominjanje imena i onih koji to nisu, s obzirom na dob u trenutku objave presude ($t=1,73$, $p=0,084$).

Postoji statistički značajna razlika među onima koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu spominjanje imena i onih koji to nisu, s obzirom na vrijeme od presude do egzekucije ($t=3,11$, $p=0,002$).

Prosječno vrijeme od presude do egzekucije onih koji su se odlučili za temu spominjanje imena u posljednjoj izjavi je 11,8 godina (M=11,8), a kod onih koji se nisu odlučili za ovu temu je 13,9 (M=13,9). Dakle, kraće je razdoblje od presude do egzekucije za one koji su se odlučili za temu spominjanje imena u posljednjoj izjavi u odnosu na one koji nisu.

Tablica 151. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina, datum objave presude i datum egzekucije (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – „IMENA“		N	M	SD	t	p
DATUM POČINJENJA (KRIMINALNOG ČINA)	Da	174	1991,56	6,726	4,936	,000
	Ne	327	1988,28	7,268		
DATUM OBJAVE PRESUDE	Da	175	1992,96	6,823	4,952	,000
	Ne	325	1989,60	7,458		
DATUM EGZEKUCIJE	Da	147	2003,11	7,128	1,897	,059
	Ne	267	2001,78	6,623		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu spominjanje imena i onih koji to nisu, s obzirom na datum počinjenja kriminalnog čina (t=4,93, p=0,000).

Prosječan datum počinjenja kriminalnog čina onih koji su se odlučili za temu spominjanje imena jest 1991. godina, dok je prosječan datum onih koji se nisu odlučili za ovu temu 1988. godina. Dakle, oni koji su se odlučili za temu spominjanje imena kasnije su počinili zločin.

Statistički značajna razlika postoji i između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu spominjanje imena i onih koji to nisu, s obzirom na datum objave presude ($t=4,95$, $p=0,000$).

Prosječan datum objave presude kod onih koji su se odlučili za temu spominjanje imena je 1992 godina, dok prosječan datum objave presude kod onih koji se nisu odlučili za ovu temu je 1989. godina. Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu spominjanje imena i onih koji to nisu, s obzirom na datum egzekucije ($t=1,89$, $p=0,059$).

Tablica 152. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji (t - test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – „IMENA“	N	M	SD	t	p
BROJ PRETHODNIH KRIMINALNIH RADNJI	Da		175	,4800	,60496	-,042	,966
	Ne		340	,4824	,59718		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su se u posljednjoj izjavi tematski odlučili za temu spominjanje imena i onih koji to nisu, s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji ($t=0,042$, $p=0,966$).

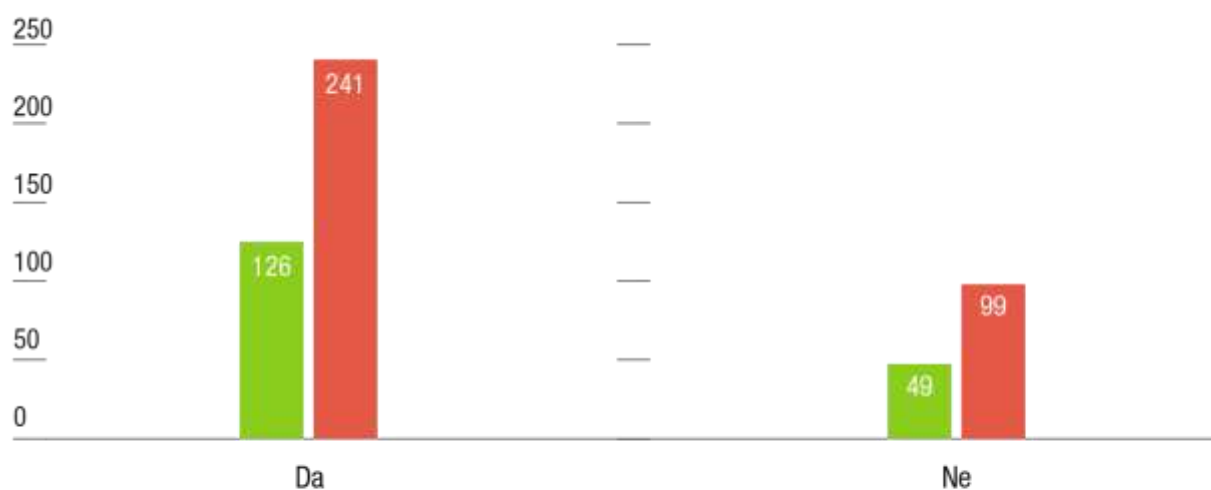

Tablica 153. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – ubojstvo (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – „IMENA“		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – UBOJSTVO	Da	Ukupno	126	241	367
		%	34,3 %	65,7 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	49	99	148
		%	33,1 %	66,9 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	175	340	515	
	%	34,0 %	66,0 %	100,0 %	

$X^2=0,070$, $df=1$, $p=0,791$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - ubojstvo

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - imena

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu spominjanje imena ili neće, s obzirom na ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,070$, $df=1$, $p=0,791$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

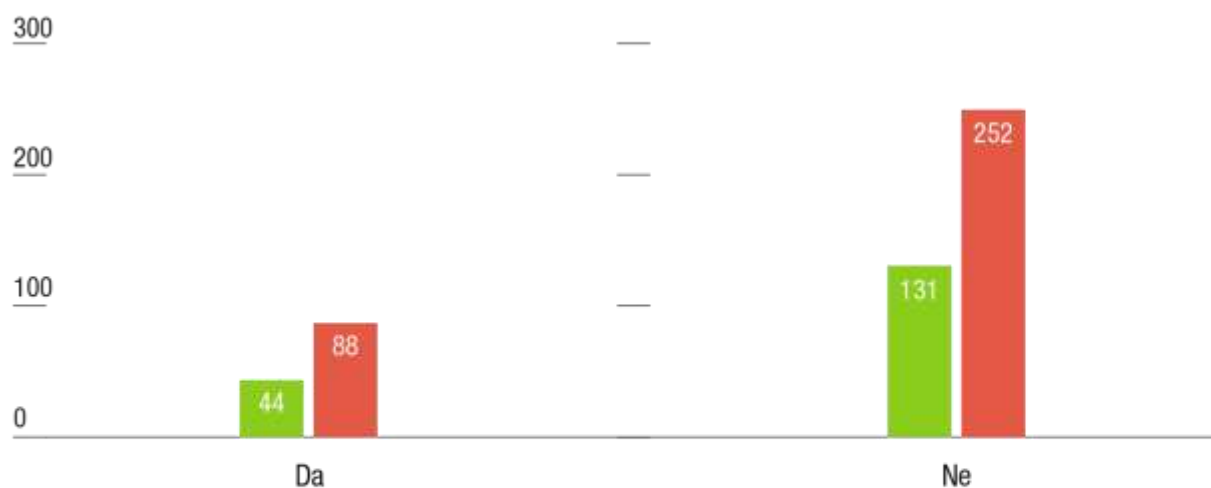
Dakle, potenciranje teme spominjanje imena ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin ubojstva ili nije.

Tablica 154. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtu kaznu – višestruko ubojstvo (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – „IMENA“		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – VIŠESTRUKO UBOJSTVO	Da	Ukupno	44	88	132
		%	33,3 %	66,7 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	131	252	383
		%	34,2 %	65,8 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	175	340	515
		%	34,0 %	66,0 %	100,0 %

$\chi^2=0,033$, $df=1$, $p=0,859$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtu kaznu - višestruko ubojstvo

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - imena

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu spominjanje imena ili neće, s obzirom na višestruko ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,033$, $df=1$, $p=0,859$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

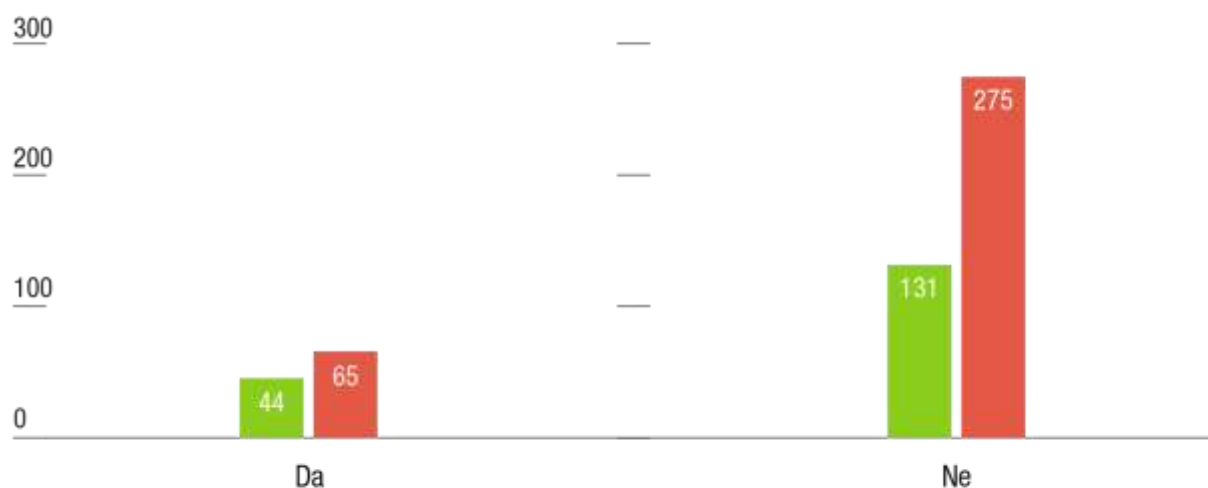
Dakle, potenciranje teme spominjanje imena ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin višestrukog ubojstva ili nije.

Tablica 155. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – silovanje (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – „IMENA“		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – SILOVANJE	Da	Ukupno	44	65	109
		%	40,4 %	59,6 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	131	275	406
		%	32,3 %	67,7 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	175	340	515	
	%	34,0 %	66,0 %	100,0 %	

$X^2=2,51$, $df=1$, $p=0,113$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - silovanje

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - imena

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu spominjanje imena ili neće, s obzirom na silovanje kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=2,51$, $df=1$, $p=0,113$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

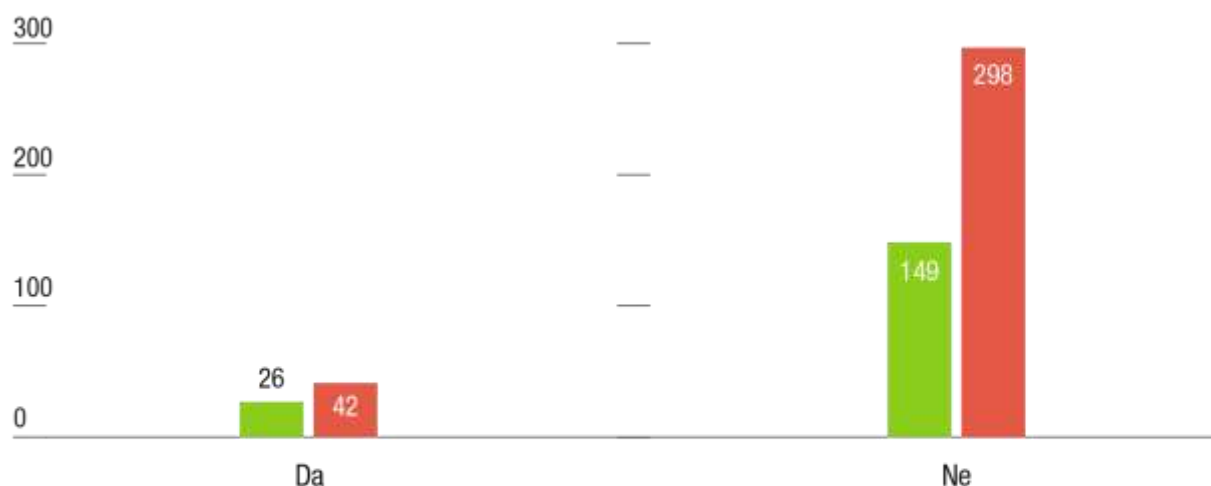
Dakle, potenciranje teme spominjanje imena ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin silovanja ili nije.

Tablica 156. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – otmica/kidnapiranje (Chi-square test)

		POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – „IMENA“		Ukupno	
		Da	Ne		
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – OTMICA/ KIDNAPIRANJE	Da	Ukupno	26	42	68
		%	38,2 %	61,8 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	149	298	447
		%	33,3 %	66,7 %	100,0 %
Ukupno		Ukupno	175	340	515
		%	34,0 %	66,0 %	100,0 %

$\chi^2=0,632$, $df=1$, $p=0,427$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtu kaznu - otmica / kidnapiranje

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - imena

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu spominjanje imena ili neće, s obzirom na otmicu/kidnapiranje kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,632$, $df=1$, $p=0,427$).

Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

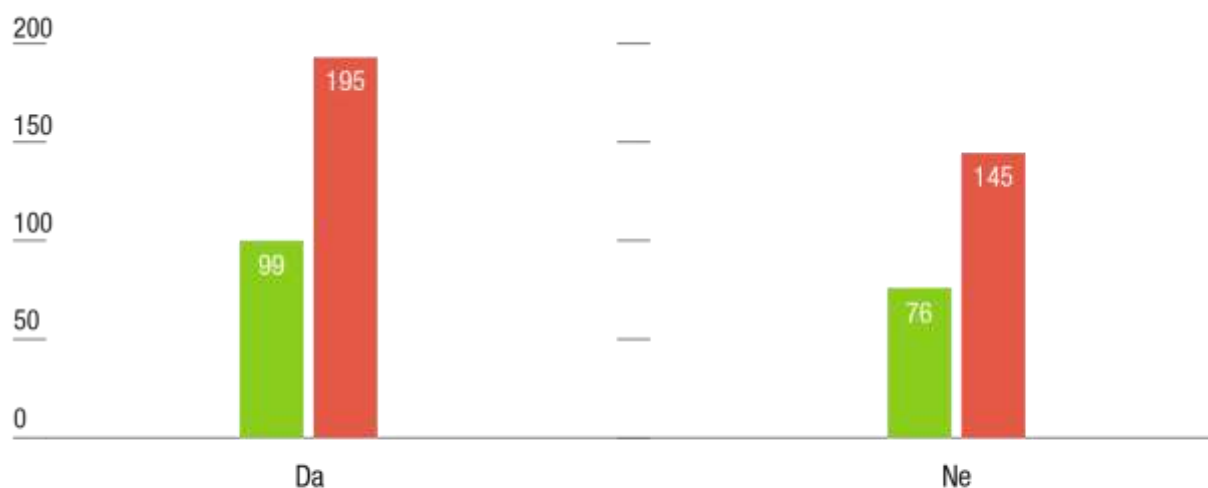
Dakle, potenciranje teme spominjanje imena ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin otmice/otmice/kidnapiranja ili nije.

Tablica 157. Razlike u tematskom određenju posljednje izjave – spominjanje imena, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – pljačka (Chi-square test)

			POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLEDNJE IZJAVE – „IMENA“		Ukupno
			Da	Ne	
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – PLJAČKA	Da	Ukupno	99	195	294
		%	33,7 %	66,3 %	100,0 %
	Ne	Ukupno	76	145	221
		%	34,4 %	65,6 %	100,0 %
Ukupno	Ukupno	175	340	515	
	%	34,0 %	66,0 %	100,0 %	

$X^2=0,029$, $df=1$, $p=0,865$

Zločin zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu - pljačka

Potencirano tematsko određenje posljednje izjave - imena

Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu spominjanje imena ili neće, s obzirom na pljačku kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=0,029$, $df=1$, $p=0,865$). Statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, potenciranje teme spominjanje imena ne ovisi o tome je li osuđenik počinio zločin pljačke ili nije.

4.16. Dužina pisane izjave i ostali indikatori

Tablica 158. Povezanost dužine završne pisane izjave i datum rođenja (Paersonov koeficijent korelacije)

BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI		
DATUM ROĐENJA	r	,061
	p	,240
	N	374

r-Paersonov koeficijent korelacije, p-statistička značajnost, N-broj ispitanika

* statistička značajnost na razini 0,05

** statistička značajnost na razini 0,01

Ne postoji statistički značajna povezanost datuma rođenja i broja riječi u završnoj pisanoj izjavi ($r=0,061$, $p=0,240$).

Tablica 159. Razlike u dužini pisane izjave s obzirom na rasu i/ili etnicitet osuđenika (ANOVA)

BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI		
RASA I/ILI ETNICITET	M	SD
bijelci	110,9026	129,54257
negroidi	119,1515	116,41142
Hispanoamerikanci	99,2857	100,77956
mongolidi	108,8500	97,08034
ostali	77,8421	88,56213
Total	108,7071	115,66453

$F=0,690$, $df=4$, $p=0,598$

Ne postoji statistički značajna razlika među osuđenicima različite rase i/ili etniciteta, s obzirom na dužinu pisane izjave ($F=0,690$, $p=0,598$).

Tablica 160. Razlike u dužini pisane izjave, s obzirom na spol (t - test)

POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – „IMENA“		N	M	SD	t	p
BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	Muški	390	109,8462	116,09354	,308	,758
	Ženski	2	84,5000	24,74874		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika među osuđenicima različitog spola, s obzirom na dužinu pisane izjave ($t=0,308$, $p=0,758$).

Tablica 161. Povezanost dužine završne pisane izjave i visine i težine (Paersonov koeficijent korelacije)

BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI		
VISINA (CM)	r	-,142**
	p	,006
	N	372
TEŽINA (KG)	r	,074
	p	,159
	N	367

r-Paersonov koeficijent korelacije, p-statistička značajnost, N-broj ispitanika

* statistička značajnost na razini 0,05

** statistička značajnost na razini 0,01

Postoji statistički značajna negativna povezanost visine osuđenika i dužine pisane izjave ($r=-0,142$, $p=0,006$). Korelacija je niska, što ukazuje na labavu povezanost ovih dviju varijabla. Dakle, što je ispitanik viši, njegova pisana posljednja izjava je kraća i obratno. Ne postoji statistički značajna povezanost težine osuđenika i dužine pisane izjave.

Tablica 162. Razlike u dužini pisane izjave, s obzirom na boju očiju (ANOVA)

BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI		
BOJA OČIJU	M	SD
Smeđe	109,0549	114,90135
Zeleno-smeđe	104,8000	130,08761
Plave	126,4375	122,08673
Zelene	129,8889	124,89802
Kesten	57,2857	88,79699
Ukupno	111,7219	117,38289

F=0,79, df=4, p=0,530

Ne postoji statistički značajna razlika među osuđenicima različite boje očiju, s obzirom na dužinu pisane izjave (F=0,793, p=0,530).

Tablica 163. Razlike u dužini pisane izjave, s obzirom na boju kose (ANOVA)

BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI		
BOJA KOSE	M	SD
Smeđa	110,1679	108,96273
Crna	109,0093	119,85196
Plava	118,4286	133,55824
Siva	180,8000	100,58181
Crvena	168,2000	177,99494
Ukupno	111,5172	116,97092

F=0,77, df=4, p=0,5444

Ne postoji statistički značajna razlika među osuđenicima različite boje kose, s obzirom na dužinu pisane izjave (F=0,772, p=0,544).

Tablica 163. Povezanost dužine završne pisane izjave i razine naobrazbe (Paersonov koeficijent korelacije)

		BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI
BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	r	,028
	p	,593
	N	367

r-Paersonov koeficijent korelacije, p-statistička značajnost, N-broj ispitanika

* statistička značajnost na razini 0,05

** statistička značajnost na razini 0,01

Ne postoji statistički značajna povezanost broja riječi u pisanoj izjavi i postignute razine naobrazbe ($r=0,028$, $p=0,593$).

Tablica 165. Povezanost dužine završne pisane izjave i dobi u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dobi u trenutku objave presude i vremena od presude do egzekucije (Paersonov koeficijent korelacije)

		BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI
DOB U VRIJEME POČINJENJA KRIMINALNOG ČINA	r	-,002
	p	,970
	N	387
DOB U TREUTKU OBJAVE PRESUDE	r	-,010
	p	,845
	N	390
VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD.)	r	,066
	p	,195
	N	383

r-Paersonov koeficijent korelacije, p-statistička značajnost, N-broj ispitanika

* statistička značajnost na razini 0,05

** statistička značajnost na razini 0,01

Ne postoji statistički značajna povezanost dužine završne izjave s jedne strane i dobi u vrijeme počinjenja kriminalnog čina ($r=-0,02$, $p=0,970$), dobi u trenutku objave presude ($r=-0,01$, $p=0,845$) i vremena od presude do egzekucije ($r=-0,06$, $p=0,195$).

Tablica 166. Povezanost dužine završne pisane izjave i datuma počinjenja kriminalnog čina, datuma objave presude i datuma egzekucije (Paersonov koeficijent korelacije)

		BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI
DATUM POČINJENJA (KRIMINALNOG ČINA)	r	,003
	p	,950
	N	389
DATUM OBJAVE PRESUDE	r	-,003
	p	,957
	N	388
DATUM EGZEKUCIJE	r	,125
	p	,063
	N	396

r-Paersonov koeficijent korelacije, p-statistička značajnost, N-broj ispitanika

* statistička značajnost na razini 0,05

** statistička značajnost na razini 0,01

Ne postoji statistički značajna povezanost dužine završne izjave s jedne strane i datuma počinjenja kriminalnog čina ($r=0,03$, $p=0,950$), datuma objave presude ($r=-0,03$, $p=0,957$) i datuma egzekucije ($r=0,125$, $p=0,063$).

Tablica 167. Povezanost dužine završne pisane izjave i broja prethodnih kriminalnih radnji (Paersonov koeficijent korelacije)

		BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	
BROJ PRETHODNIH KRIMINALNIH RADNJI	r	-,037	
	p	,463	
	N	396	

r-Paersonov koeficijent korelacije, p-statistička značajnost, N-broj ispitanika

* statistička značajnost na razini 0,05

** statistička značajnost na razini 0,01

Ne postoji statistički značajna povezanost dužine završne izjave s jedne strane i broja prethodnih kriminalnih radnji ($r=-0,037$, $p=0,463$).

Tablica 168. Razlike u dužini pisane izjave, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – ubojstvo (t - test)

		ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – UBOJSTVO				
		N	M	SD	t	p
BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	Da	286	110,2413	119,45129	,425	,671
	Ne	110	104,7182	105,59766		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su počinili ubojstvo, s obzirom na dužinu pisane izjave ($t=0,425$, $p=0,671$).

Tablica 169. Razlike u dužini pisane izjave, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – višestruko ubojstvo (t - test)

		ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – VIŠESTRUKO UBOJSTVO				
		N	M	SD	t	p
BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	Da	101	110,0792	106,70658	,138	,890
	Ne	295	108,2373	118,74539		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su počinili višestruko ubojstvo, s obzirom na dužinu pisane izjave ($t=0,138$, $p=0,890$).

Tablica 170. Razlike u dužini pisane izjave, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – silovanje (t - test)

		ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – SILOVANJE				
		N	M	SD	t	p
BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	Da	79	99,0633	91,69575	-,828	,408
	Ne	317	111,1104	120,90653		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su počinili silovanje, s obzirom na dužinu pisane izjave ($t=-0,828$ $p=0,408$).

Tablica 171. Razlike u dužini pisane izjave, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – otmica/kidnapiranje (t - test)

		ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – OTMICA/ KIDNAPIRANJE				
		N	M	SD	t	p
BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	Da	56	90,7679	90,76603	-1,253	,211
	Ne	340	111,6618	119,12062		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su počinili otmicu/kidnapiranje, s obzirom na dužinu pisane izjave ($t=-1,25$ $p=0,211$).

Tablica 172. Razlike u dužini pisane izjave, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – pljačka (t - test)

		ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – PLJAČKA				
		N	M	SD	t	p
BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	Da	225	110,2800	126,36087	,310	,757
	Ne	171	106,6374	100,19127		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su počinili pljačku, s obzirom na dužinu pisane izjave ($t=0,310$, $p=0,757$).

Tablica 173. Povezanost dužine završne pisane izjave i broja zločina zbog kojeg su osuđeni na smrt (Paersonov koeficijent korelacije)

		BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI
BROJ ZLOČINA ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRT	r	-,065
	p	,202
	N	387

r-Paersonov koeficijent korelacije, p-statistička značajnost, N-broj ispitanika

* statistička značajnost na razini 0,05

** statistička značajnost na razini 0,01

Ne postoji statistički značajna povezanost dužine završne izjave s jedne strane i broja zločina zbog kojega su osuđeni na smrt ($r=-0,065$, $p=0,202$).

Tablica 174. Povezanost dužine završne pisane izjave i broja suokrivljenika pri kriminalnom činu (Paersonov koeficijent korelacije)

		BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI
BROJ SUOKRIVLJENIKA PRI KRIMINALNOM ČINU	r	-,008
	p	,874
	N	380

r-Paersonov koeficijent korelacije, p-statistička značajnost, N-broj ispitanika

* statistička značajnost na razini 0,05

** statistička značajnost na razini 0,01

Ne postoji statistički značajna povezanost dužine završne izjave s jedne strane i broja suokrivljenika pri kriminalnom činu ($r=-0,008$, $p=0,874$).

Tablica 175. Povezanost dužine završne pisane izjave i broj žrtava (Paersonov koeficijent korelacije)

		BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	
BROJ ŽRTAVA	r	,047	
	p	,396	
	N	326	

r-Paersonov koeficijent korelacije, p-statistička značajnost, N-broj ispitanika

* statistička značajnost na razini 0,05

** statistička značajnost na razini 0,01

Ne postoji statistički značajna povezanost dužine završne izjave s jedne strane i i broj žrtava ($r=0,047$, $p=0,396$).

Tablica 176. Razlike u dužini pisane izjave, s obzirom na zločin zbog kojega su osuđeni na smrtnu kaznu – pljačka (t - test)

SPOL ŽRTAVA		N	M	SD	t	p
BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	Muški	143	117,1608	140,06249	,241	,810
	Ženski	124	113,5403	98,24281		

N-broj ispitanika, M-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t- t test, p- statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su počinili zločin nad osobom muškog odnosno ženskog spola, s obzirom na dužinu pisane izjave ($t=0,241$, $p=0,810$).

Tablica 177. Razlike u dužini pisane izjave, s obzirom na rasu i/ili etnicitet žrtve (ANOVA)

BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI		
RASA / ETNICITET ŽRTAVA	M	SD
bijelac	117,0640	139,28684
Afroamerikanac	112,5111	87,80987
Hispanoamerikanac	108,4333	81,23775
azijat	91,7143	97,26376
bijelac i Afroamerikanac	84,0000	.
Ukupno	114,1108	122,31374

F=0,13, df=4, p=0,96

Ne postoji statistički značajna razlika između onih koji su počinili zločin nad osobom različite rase i/ili etniciteta, s obzirom na dužinu pisane izjave (F=0,136, p=0,969).

4.17. Utjecaj prediktora na priznanje/nepriznanje krivnje / predikcija priznanja / nepriznanja krivnje

Za ispitivanje prediktivnih vrijednosti varijabla korišteni su regresijski modeli. Kako su kriterijske varijable binarnog tipa (da/ne), korištena je binarna regresijska analiza. Varijable su kodirane kao tzv. „dummy“ varijable (postoji obilježje=1, ne postoji obilježje=2).

Provedena je višestruka regresija, kako bi se valorizirala prediktivna vrijednost više čimbenika na priznanje krivnje. Broj prediktivnih varijabla u modelu ograničen je na $N > 50 + 8M$. U model su uključeni samo oni prediktori koji su pokazali statistički značajnu vezu sa zavisnom varijablom u prethodnim preliminarnim analizama.

Tim analizama potvrđeno je da sljedeće varijable mogu poslužiti u regresijskom modelu kao prediktori: datum rođenja, visina, boja očiju, vrijeme od presude do egzekucije, prethodni kriminalni dosje – pljačka, zločin zbog kojega su osuđeni na smrt, zločin zbog kojega su osuđeni na smrt – višestruko ubojstvo, broj zločina zbog kojih su osuđeni na smrt, broj žrtava, potencirano tematsko opredjeljenje posljednje izjave – nejasne/nerazumljive rečenice i broj riječi u završnoj izjavi, dakle, ukupno 11 varijabla.

Ako uzmemo u obzir spomenutu formulu dobijemo formulu:

$$N > 50 + 8 \times 11 = 138$$

Potrebna veličina uzorka je 138 ispitanika, što je daleko niže od broja ispitanika u našem istraživanju (515). Veličina uzorka kao preduvjet za primjenu regresijske analize je zadovoljen.

Tablica 178. Koeficijent determinacije

Model	Koeficijent determinacije (R)	Kvadrat koeficijenta determinacije (R ²)	Prilagođeni koeficijent detreminacije	Standardna greška
1	,387	,149	,120	,84591

Tablica 179. Valjanost modela

Model	df	F	p	
1	Regresijski	10	5,009	,000
	Rezidualni	285		
	Total	295		

Tablica 180. Doprinos prediktora objašnjenju priznanja krivnje

Model	Nestandardizirani koeficijent		Standardizirani koeficijent	t	p
	Beta koeficijent	Standardna greška	Beta koeficijent		
(Konstanta)	13,411	11,296			,236
DATUM ROĐENJA	-,005	,006	-,053		
VISINA (CM)	-,010	,006	-,094	-1,605	,110
BOJA OČJU	-,168	,052	-,187	-3,240	,001
VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD.)	-,017	,008	-,125	-2,203	,028
PRETHODNI KRIMINALNI DOSJE – PLJAČKA	-,113	,110	-,059	-1,026	,306
ZLOČIN ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRTNU KAZNU – VIŠESTRUKO UBOJSTVO	-,029	,182	-,015	-,158	,875
BROJ ZLOČINA ZBOG KOJEG SU OSUĐENI NA SMRT	,065	,078	,049	,837	,403
BROJ ŽRTAVA	,066	,102	,058	,648	,518
POTENCIRANO TEMATSKO ODREĐENJE POSLJEDNJE IZJAVE – NEJASNE, NEPOVEZANE I/ILI NERAZUMLJIVE REČENICE	,282	,221	,071	1,278	,202
BROJ RIJEČI U ZAVRŠNOJ PISANOJ IZJAVI	-,002	,000	-,285	-5,107	,000

Kao što je već rečeno modelom je obuhvaćeno jedanaest prediktorskih varijabla (datum rođenja, visina, boja očiju, vrijeme od presude do egzekucije, prethodni kriminalni dosje – pljačka, zločin zbog kojega su osuđeni na smrtu kaznu – ubojstvo, zločin zbog kojega su osuđeni na smrtu kaznu – višestruko ubojstvo, broj zločina zbog kojih su osuđeni na smrt, broj žrtava, potencirano tematsko opredjeljenje posljednje izjave – nejasne/nerazumljive rečenice i broj riječi u završnoj izjavi) i ispitan je njihov utjecaj na zavisnu varijablu: priznanje krivnje.

Model je statistički značajan ($F=5,00$, $Sig.=0,000$).

Regresijski model objašnjava 12 % varijance zavisne promjenjive jer prilagođeni koeficijent determinacije iznosi (adjusted determination coefficient) $R^2=0,120$.

Prediktori boja očiju ($\beta=-0,187$, $p=0,001$), vrijeme od presude do egzekucije ($\beta=-0,125$, $p=0,028$) i broj riječi u završnoj izjavi ($\beta=-0,285$, $p=0,000$) daje statistički značajan doprinos objašnjenju modela. Već smo ustanovili (Tablica 29) da ispitanici zelene boje očiju najčešće priznaju krivnju.

Vrijeme od presude do egzekucije također je statistički značajan prediktor priznanja krivnje.

U prethodnoj analizi (tablica 32 i tablica 33) ustanovljeno je da češće priznaju krivnju oni koji duže čekaju na pogubljenje.

Kada je u pitanju broj riječi u završnoj izjavi, dokazano je (tablica 60, tablica 61) da oni koji priznaju krivnju imaju duže izjave od onih koji je ne spominju i koji je ne priznaju.

4.18. Utjecaj prediktora na davanje/nedavanje posljednje izjave / predikcija davanje/nedavanje posljednje izjave

Tablica 181. Koeficijent determinacije

Model	Koeficijent determinacije (R)	Kvadrat koeficijenta determinacije (R ²)	Prilagođeni koeficijent detreminacije	Standardna greška
1	,288	,083	,070	,16024

Tablica 182. Valjanost modela

Model	Suma kvadrata	Stupanj slobode	Srednja vrijednost kvadrata	F test	p	
1	Regresijski	,807	5	,161	6,287	,000
	Rezidualni	8,910	347	,026		
	Total	9,717	352			

Tablica 183. Doprinos prediktora objašnjenju davanja posljednje izjave

Model	Nestandardizirani koeficijent		Standardizirani koeficijent	t	p
	B	Standardna greška	Beta		
(Constant)	-11,898	3,859		-3,083	,002
DATUM ROĐENJA	-,002	,001	-,107	-1,688	,092
SPOL	,239	,095	,132	2,508	,013
VISINA (CM)	,000	,001	-,024	-,384	,701
TEŽINA (KG)	-,001	,001	-,053	-1,008	,314
DATUM EGZEKUCIJE	,008	,002	,271	3,696	,000

Provedena je višestruka regresija, kako bi se valorizirala prediktivna vrijednost više čimbenika na davanje posljednje izjave.

Modelom je obuhvaćeno pet nezavisnih varijabla (datum rođenja, spol, visina, težina, datum egzekucije) i ispitan je njihov doprinos objašnjenju kriterijske varijable: davanje/nedavanje posljednje izjave.

Model je statistički značajan ($F=6,28$, $Sig.=0,000$). Regresijski model objašnjava 7 % varijance kriterijske promjenjive jer prilagođeni koeficijent determinacije iznosi (adjusted determination coefficient) $R^2=0,070$.

Prediktori: spol ($\beta=0,132$, $p=0,013$) i datum egzekucije ($\beta=0,271$, $p=0,000$) daje statistički značajan doprinos objašnjenju modela. Već smo ustanovili (Tablica 64) da ispitanici muškog spola znatno češće daju posljednju izjavu u odnosu na pripadnice ženskog spola. Datum egzekucije također utječe na davanje/nedavanje izjave. Oni ispitanici čiji je datum egzekucije raniji (oko 2002. godine) češće daju posljednju izjavu od onih koji su kasnije pogubljeni (tablica 69).

4.19. Utjecaj prediktora na temu „ljubav“ u posljednjoj izjavi

Tablica 184. Koeficijent determinacije

Model	Koeficijent determinacije (R)	Kvadrat koeficijenta determinacije (R^2)	Prilagođeni koeficijent detreminacije	Standardna greška
1	,326a	,107	,093	,47611

Tablica 185. Valjanost modela

Model		Suma kvadrata	Stupanj slobode	Srednja vrijednost kvadrata	F test	p
1	Regresijski	10,516	6	1,753	7,732	,000
	Rezidualni	88,179	389	,227		
	Total	98,694	395			

Tablica 186. Doprinos prediktora objašnjenju potenciranoga tematskog određenja posljednje izjave – „ljubav“

Model	Nestandardizirani koeficijent		Standardizirani koeficijent	t	p	
	B	Standardna greška	Beta			
(Constant)	27,477	8,205		3,349	,001	
1	DOB U VRIJEME POČINJENJA KRIMINALNOG ČINA	,030	,020	,472	1,450	,148
	DOB U TRENUTKU OBJAVE PRESUDE	-,015	,020	-,249	-,761	,447
	VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD.)	-,017	,021	-,222	-,817	,414
	DATUM POČINJENJA (KRIMINALNOG ČINA)	-,012	,031	-,183	-,405	,686
	DATUM OBJAVE PRESUDE	-,019	,025	-,287	-,776	,438
	DATUM EGZEKUCIJE	,018	,019	,240	,962	,337

Provedena je višestruka regresija, kako bi se valorizirao utjecaj više čimbenika na potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „ljubav“.

Modelom je obuhvaćeno šest prediktorskih varijabla (dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dob u trenutku objave presude, vrijeme od presude do egzekucije, datum počinjenja kriminalnog čina, datum objave presude, datum egzekucije) i ispitan je njihov doprinos objašnjenju kriterijske varijable: potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „ljubav“.

Model je statistički značajan ($F=7,73$, $Sig.=0,000$). Regresijski model objašnjava 9 % varijance zavisne promjenjive jer prilagođeni koeficijent determinacije iznosi (adjusted determination coefficient) $R^2=0,090$.

Međutim, iako je preliminarna analiza pokazala statistički značajnu vezu prediktora koji su ušli u regresijski model i zavisne varijable, regresijska analiza nije potvrdila izravnu prediktivnu vrijednost prediktora na zavisnu varijablu.

Nijedan prediktor ne daje statistički značajan doprinos objašnjenju kriterijske varijable. Unatoč tome što nijedan pojedinačni prediktor ne prelazi statističku značajnost, zajednički doprinos ovih prediktora ipak objašnjava 9 % kriterijske varijable.

4.20. Utjecaj prediktora na temu „obitelj“ u posljednjoj izjavi

Tablica 187. Koeficijent determinacije

Model	Koeficijent determinacije (R)	Kvadrat koeficijenta determinacije (R^2)	Prilagođeni koeficijent detreminacije	Standardna greška
1	,249a	,062	,050	,48728

Tablica 188. Valjanost modela

Model	Suma kvadrata	Stupanj slobode	Srednja vrijednost kvadrata	F test	p	
1	Regresijski	6,147	5	1,229	5,178	,000
	Rezidualni	92,601	390	,237		
	Total	98,747	395			

Tablica 189. Doprinos prediktora objašnjenju potenciranoga tematskog određenja posljednje izjave – „obitelj“

Model	Nestandardizirani koeficijent		Standardizirani koeficijent	t	p	
	B	Standardna greška	Beta			
(Constant)	22,059	8,398		2,627	,009	
1	DOB U VRIJEME POČINJENJA KRIMINALNOG ČINA	,010	,021	,157	,473	,636
	DOB U TRENUTKU OBJAVE PRESUDE	-,001	,021	-,014	-,042	,967
	VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD.)	,006	,005	,073	1,184	,237
	DATUM POČINJENJA (KRIMINALNOG ČINA)	,004	,026	,064	,169	,866
	DATUM OBJAVE PRESUDE	-,015	,025	-,222	-,586	,558

Provedena je višestruka regresija, kako bi se valorizirala prediktivna vrijednost više čimbenika na potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „obitelj“.

Modelom je obuhvaćeno pet prediktorskih varijabla (dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dob u trenutku objave presude, vrijeme od presude do egzekucije, datum počinjenja kriminalnog čina, datum objave presude) i ispitan je njihov doprinos objašnjenju kriterijske varijable: potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „ljubav“.

Model je statistički značajan ($F=5,17$, $Sig.=0,000$). Regresijski model objašnjava 5 % varijance kriterijske promjenjive, jer prilagođeni koeficijent determinacije iznosi (adjusted determination coefficient) $R^2=0,050$.

Međutim, iako je preliminarna analiza pokazala statistički značajnu vezu prediktora koji su ušli u regresijski model i zavisne varijable, regresijska analiza nije potvrdila izravan doprinos prediktora u objašnjenju kriterijske varijable.

Niti jedan prediktor nije se pokazao kao statistički značajan u objašnjenju kriterijske varijable.

4.21. Utjecaj prediktora na temu "imena" u posljednjoj izjavi / predikcija teme "imena" u posljednjoj izjavi

Tablica 190. Koeficijent determinacije

Model	Koeficijent determinacije (R)	Kvadrat koeficijenta determinacije (R^2)	Prilagođeni koeficijent detreminacije	Standardna greška
1	,240a	,057	,050	,46914

Tablica 191. Valjanost modela

Model	Suma kvadrata	Stupanj slobode	Srednja vrijednost kvadrata	F test	p	
1	Regresijski	5,273	3	1,758	7,986	,000
	Rezidualni	86,495	393	,220		
	Ukupno	91,768	396			

Tablica 192. Doprinos prediktora objašnjenju potenciranog tematskog određenja posljednje izjave – „imena“

Model	Nestandardizirani koeficijent		Standardizirani koeficijent	t	p
	B	Standardna greška	Beta		
(Constant)	25,941	8,079		3,211	,001
1 VRIJEME OD PRESUDE DO EGZEKUCIJE (GOD)	,004	,005	,058	,942	,347
DATUM POČINJENJA (KRIMINALNOG ČINA)	,017	,018	,259	,923	,357
DATUM OBJAVE PRESUDE	-,029	,018	-,454	-1,651	,100

Provedena je višestruka regresija, kako bi se valorizirala prediktivna vrijednost više čimbenika na potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „imena“. Modelom su obuhvaćene tri prediktivne varijable (vrijeme od presude do egzekucije, datum počinjenja kriminalnog čina, datum objave presude) i ispitan je njihov doprinos objašnjenju zavisne varijable: potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „imena“.

Model je statistički značajan ($F=7,98$, $Sig.=0,000$). Regresijski model objašnjava 5 % varijance zavisne promjenjive jer prilagođeni koeficijent determinacije iznosi (adjusted determination coefficient) $R^2=0,050$.

Međutim, iako je preliminarna analiza pokazala statistički značajnu vezu prediktora koji su ušli u regresijski model i zavisne varijable, regresijska analiza nije potvrdila izravno objašnjenje zavisne varijable.

Nijedan prediktor nema statistički značajan doprinos u objašnjenju zavisne varijable.

4.22. Utjecaj prediktora na dužinu pisane izjave / predikcija dužine pisane izjave

Tablica 193. Koeficijent determinacije

Model	Koeficijent determinacije (R)	Kvadrat koeficijenta determinacije (R ²)	Prilagođeni koeficijent detreminacije	Standardna greška
1	,142	,020	,017	116,39388

Tablica 194. Valjanost modela

Model	Suma kvadrata	Stupanj slobode	Srednja vrijednost kvadrata	F test	p	
1	Regresijski	102780,883	1	102780,883	7,587	,006
	Rezidualni	5012588,050	370	13547,535		
	Total	5115368,933	371			

Tablica 195. Doprinos prediktora objašnjenju dužine posljednje izjave

Model	Nestandardizirani koeficijent		Standardizirani koeficijent	t	p
	B	Standardna greška	Beta		
1	(Constant)	449,151	122,377	3,670	,000
	VISINA (CM)	-1,935	,703	-,142	-2,754

Provedena je jednostruka regresija, kako bi se valorizirala prediktivna vrijednost čimbenika na dužinu posljednje izjave. Modelom je obuhvaćen jedan prediktor: visina. Ispitan je njegov doprinos objašnjenju zavisne varijable: dužina posljednje izjave.

Model je statistički značajan ($F=7,58$, $\text{Sig.}=0,006$). Regresijski model objašnjava 1,7 % varijance zavisne promjenjive, jer prilagođeni koeficijent determinacije iznosi (adjusted determination coefficient) $R^2=0,017$. Dakle, mali postotak varijance je objašnjen.

5. INTERPRETACIJA ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Istraživanje „Komunikološki i antropološko-bihevioralni aspekti društvenih vrijednosti kao prediktora priznanja krivnje na primjeru osuđenika na smrt“ nastojalo je detektirati, znanstveno kvantificirati, analizirati i kontekstualizirati komunikacijske paradigme i modele ljudskog ponašanja, na osnovi percepcije temeljnih društvenih vrijednosti.

Jedan od problema istraživanja bili su sociokulturno bihevioralni stereotipovi u percepciji i recepciji društvenih vrijednosti i normi. S obzirom na pretpostavku da mehanizmi manifestacije društvenih vrijednosti, preko društveno prihvaćenoga sociokulturnog nasljeđa i socijalizacije, doprinose razini socijalne stabilnosti, istraživanje je nastojalo provjeriti i definirati pretpostavku autopercepcije krivnje osuđenika na smrt kao sociopsihološki i sociokulturni fenomen, u odnosu prema društvenim vrijednostima kao njegovim determinantama.

Pritom su se izdvojili relevantni komunikološki i antropološko-bihevioralni aspekti/prediktori, koji karakteriziraju taj odnos i koji definiraju naznačene modele ponašanja.

S druge strane, strukturalno funkcionalističke teorije i socijalne devijacije iskazuju nezadovoljstvo postojećim ustrojem sustava te iskazuju želju za promjenom vrijednosno normativnog poretka društva.

Istraživanje je pokazalo da postoje indikatori koji upućuju na prediktore sociopatološkog ponašanja, koji svoje korijene vuku iz sociokulturne osnove i društvenih vrijednosti, socijalizacijskog okruženja (obitelji, miljea, razine naobrazbe, podrijetla i sl.).

U istraživanju su bile postavljene tri nezavisne varijable koje se odnose na:

- biosocijalne i socioekonomske karakteristike osuđenika na smrt
- varijable vezane za prethodni kriminalni dosje osuđenika na smrt
- varijable vezane za zločin zbog kojega je počinitelj osuđen na smrt.

Budući da prva znanstvena hipoteza (H1) glasi: „Sociokulturno (socijalizacijom i sociokulturnim miljeom) determinirane društvene vrijednosti, ključan su prediktor priznanja krivnje kod osuđenika na smrt”, napravljena je analiza sociokulturnih determinanta, kao ključnog prediktora priznanja krivnje osuđenika na smrt.

Poseban naglasak stavljen je na korelaciju između više nezavisnih varijabla, u kontekstu zavisne varijable (priznat, odnosno nepriznat zločin). Na taj se način odredio stupanj utjecaja socijalizacijskoga konteksta i miljea, u širi antropološko komunikacijski obrazac ljudskog ponašanja.

S ciljem provjere hipoteze H1 provedena je višestruka regresija, kako bi se adekvatno valorizirao utjecaj niza sociokulturnih atributa koji utječu na priznanje krivnje.

Analizirani setovi nezavisnih varijabla koji su provjerili H1 bili su: rasa i/ili etnicitet, najviša postignuta razina naobrazbe osuđenika, zanimanje osuđenika, država podrijetla, dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dob u trenutku objave presude i vrijeme od presude do egzekucije. Broj nezavisnih varijabla u modelu ograničen je na $N > 50 + 8M$, a u model su uključeni samo oni prediktori koji su pokazali statistički značajnu vezu sa zavisnom varijablom u prethodnim preliminarnim analizama.

Sljedeći indikatori mogu također poslužiti u regresijskom modelu, kao prediktori: datum rođenja, visina, boja očiju, vrijeme od presude do egzekucije, prethodni kriminalni dosje – pljačka, zločin zbog kojega su osuđeni na smrtu kaznu – ubojstvo, zločin zbog kojega su osuđeni na smrtu kaznu – višestruko ubojstvo, broj zločina zbog kojih su osuđeni na smrt, broj žrtava, potencirano tematsko opredjeljenje posljednje izjave – nejasne/nerazumljive rečenice i broj riječi u završnoj izjavi, dakle, ukupno 11 indikatora.

Ako uzmemo u obzir spomenutu formulu, dobijemo formulu: $N > 50 + 8 \times 11 = 138$.

Potrebna veličina uzorka za relevantnost rezultata jest dakle 138 ispitanika, što je daleko niže od broja ispitanika koje imamo u našem istraživanju ($N=515$). Veličina uzorka kao preduvjet za primjenu regresijske analize stoga je zadovoljen. Model je statistički značajan ($F=5,00$, $\text{Sig.}=0,000$). Regresijski model objašnjava 12 % varijance zavisne promjenjive jer prilagođeni koeficijent determinacije iznosi (adjusted determination coefficient) $R^2=0,120$.

Dobiveni rezultati istraživanja ukazuju na razinu obrazovanja kao statistički značajan čimbenik, koji može biti prediktor počinjenja zločina. Naime, gotovo 33 % (preciznije 32,23 %) od svih počinjenih zločina, za koje su počinitelji osuđeni na smrtu kaznu, počinile su osobe čiji je indeks naobrazbe kvantificiran na apsolutnoj ljestvici od 0 do 16, rangiran u rasponu od 0 do 3. Drugim riječima, radi se o osobama koje nemaju ni jedan ili imaju do tri završena razreda osnovne škole.

Nadalje, 67,7 % svih počinjenih zločina koji su sankcionirani smrtnom kaznom počinile su osobe ovoga profesionalnog miljea: NKV radnici, djelatnici u građevinarstvu, pomoćni mehaničar (alatničari), kuhari, prodavači, vozači, električari i stolari.

S obzirom na to da se radi o počiniteljima zločina čiji je stupanj formalne naobrazbe vrlo nizak, možemo jednim dijelom dati odgovor na prvu hipotezu: razina formalne naobrazbe i sociokulturno okruženje u značajnoj mjeri utječe na izvjesnost sociopatološkog, tj. devijantnog ponašanja.

Drugim riječima, razina formalne naobrazbe izravan je prediktor koji ukazuje na nezadovoljstvo spram ustaljenih društvenih vrijednosti i normi te tako razvija potencijal devijantnog ponašanja. Društvene vrijednosti i norme, naime, zagovaraju obrazovanje kao jedan od svojih temeljnih postamenata, dočim na taj način istodobno i čuvaju vlastitu opstojnost.

Radeći paralelu s Lombrosovim³¹ biosocijalnim teorijama, treba naglasiti njegovu klasifikaciju kriminalaca u tri kategorije: rođene kriminalce, iracionalne kriminalce i povremene kriminalce. Potom „povremene kriminalce“ dijeli na: kriminaloide, pseudokriminalce i kriminalce iz navike. Lombroso nadalje kaže da su kriminaloidi kriminogene osobe koje su imale poteškoća za vrijeme djetinjstva i povremeno zadiru u delinkvenciju. Pseudokriminalci nisu proaktivno zločinački orijentirani. Oni su reaktivne, iracionalne osobe, koje će počiniti zločin samo u samoobrani. Međutim, kriminalci iz navike regrutiraju se iz najniže educiranih slojeva građanstva, koji nužno zbog needuciranosti zapadaju u ekonomsku bijedu, te je logično da tada imaju izravnije i češće doticaje s kriminalnim miljeom, a samim time i potencijalom zločina.

Također, istraživanje je potvrdilo da postoji statistički značajna razlika u priznavanju/nepriznavanju/nespominjanju krivnje, s obzirom na godište rođenja ispitanika ($F=4,45$, $p=0,012$). Statistička značajnost pritom je ispod granične vrijednosti od 0,05 pa se može reći da je dokazano kako postoje statistički značajne razlike u starosti osuđenika, između onih koji priznaju krivnju i onih koji je ne spominju.

Naime, oni koji priznaju krivnju imaju kasniji datum rođenja od onih koji je ne spominju. Drugim riječima, stariji osuđenici su skloniji priznanju krivnje od mlađih, što se dijelom može objasniti fatalizmom i prihvaćanjem sudbine, te konačnim, u prethodnim poglavljima opisanim, eshatološkim izmirenjem sa samim sobom.

---

³¹ Napomena: Premda se teorijski modeli još se uvijek spominju u literaturi kao temelj kliničke opservacije pacijenta u modernoj medicini, tj. kao poveznica manifestnih bioloških elemenata i sociokulturnog određenja osobnosti u biomedicinskoj antropologiji, moderna znanost je kondicionirala, te u većoj mjeri odbacila Lombrosova istraživanja i predikciju „rođenog zločinca“, na temelju analize bioloških elemenata čovjeka.

Ako fenomen priznanja krivnje stavimo u kontekst neizbježnosti posljedice (egzekucija), nameće se atavistička socioantropološka atribucija nagrade, tj. oprosta za počinjene grijehe, a da bi pokajnik dosegao spasenje.

Pritom se nameće usporedba s raspetim Isusom na križu. Naime, nakon riječi oprosta, Isus najčešće spominje i zagovara riječi spasenja, pa se obraća razbojniku i hulji, razapetom pored njega, koji se za razliku od drugog razbojnika razapetog pored Isusa iskreno pokajao i povjerovao u Isusa i život vječni. Isus mu zato kaže : „Zaista ti kažem, danas ćeš biti sa mnom u raj.“ (Pink, 2006.).

U teorijskim podlogama ove disertacije spomenute su teorije: teorija socijalnih procesa, teorija socijalnih veza / društvene kontrole, teorija socijalnog učenja i kulturološke teorije (Durkheim, 1984.).

U teoriji socijalnih procesa, Durkheim socijalne devijacije stavlja u kontekst nedovoljno nametnutih socijalnih procesa koje se manifestiraju obveznom edukacijom i ostalim sociokulturnim „standardima“ društvene zajednice. Durkheim nastanke socijalnih devijacija korelira sa slabljenjem utjecaja društvenih normi, odnosno nedovoljno snažnom društvenom porukom o posljedicama počinjena zločina na počinitelja.

Temeljem istraživanja iz ove disertacije, može se posredno potvrditi Durkheimova teorija. Istraživanje je, naime, pokazalo da su osuđenici na smrt s nižim stupnjem obrazovanja ili bez ikakva stupnja obrazovanja statistički značajno skloniji devijantnom društvenom ponašanju, koje čak zadire i u sociopatologiju.

Durkheim je to i predvidio u teoriji socijalnih veza, koja se nerijetko u literaturi naziva i teorijom društvene kontrole. Također, u kulturološkoj teoriji objašnjavaju se pojave socijalno devijantnog ponašanja s aspekta problema konflikta kulture i kulturnih obrazaca, a ta je paradigma također dokazana u istraživanju ove disertacije jer su rezultati istraživanja potvrdili da postoji statistički značajna korelacija između razine naobrazbe, starosti, kulturnog miljea odrastanja i potencijala za izvršenje zločina.

U kulturološkoj teoriji, Durkheim analitički pristupa socijalnoj patologiji i istražuje zašto se većina ljudi ponašaju prodruštveno, a ne devijantno. Zaključuje da je prihvaćanje zajedničkog sustava vrijednosti od većine ljudi uvjetovano općim društvenim socioekonomskim i sociokulturnim interesima. S obzirom na to da sociokulturne interese diktiraju vrijednosti miljea, jasno se nameće zaključak da se radi o „circulum vitiosus“, odnosno začaranom krugu pri čemu izostanak društvenih vrijednosti i normi derivira potencijal počinjenja zločina, kao i obrnuto.

Razvidno je da se teorijski modeli O'Connor, Durkheima i Parsonsa u konačnici usuglašavaju u domeni očuvanja društvenih vrijednosti kao neophodnog normativa života. Naime, vrijednosti i norme dio su svakodnevnog života još od početaka društvenosti i potvrda čovjekovog iskoraka iz biološkog u socijalno.

Nadalje, promišljanja religijske literature o eshatološkoj paradigmi posredno nas vode u snažan doticaj sa svjetovnom, sociokulturnom pojavnošću i to kroz semiotiku i semantiku važnosti i snage zadnjih stvari, izričaja i događaja prije egzekucije osuđenika na smrt.

Sublimacija životnih iskustava prije neizbježnog odlaska u nepoznato (smrt) pretpostavlja da u posljednjim trenucima života osoba doživljava prosvjetljenje i želju pomirbe sa svijetom i samim sobom.

Rezultati istraživanja potvrđuju eshatološka načela koji kroz svoju doktrinu sugeriraju važnost dimenzije spoznajnog procesa prije konačnog prosvjetljenja. Tako je istraživanje potvrdilo da su mlađi osuđenici u značajnoj statističkoj učestalosti skloniji nepriznavanju zločina. To je razumljivo s obzirom na relativno mlađu životnu dob, koja se na svim razinama pojavnosti odupire smrtnoj kazni, pa tako i negacijom vrlo izvjesno počinjena zločina. Stariji zatvorenici, s druge strane, stoički prihvaćaju izvjesnost egzekucije, te statistički značajno češće priznaju zločin i kaju se za njega.

Istovremeno, analiza rezultata pokazala je da postoji statistički značajna razlika u priznavanju/nepriznavanju/nespominjanju krivnje, s obzirom na broj žrtava ($F=4,34$, $p=0,014$). Tukeyev test pokazuje da između osuđenika na smrt postoje statistički značajne razlike između onih koji ne priznaju krivnju i onih koji je priznaju ili je ne spominju, u kontekstu broja žrtava pri zločinu kojeg su počinili.

Oni koji ne priznaju krivnju imaju veći broj žrtava od onih koji priznaju krivnju i onih koji je ne spominju. Ovaj je rezultat logičan jer očiglednost nakane zločina, manifestirana većim broja žrtava, ne ostavlja velik manevarski prostor osuđeniku za eventualna pomilovanja. Na taj način, inkriminirana osoba ide "do kraja", ne priznajući počinjeni zločin jer nema što izgubiti u sudskom procesu. Ako se nepriznavanje zločina sagledava s aspekta posljednje rečenice prije egzekucije, moguće je da osuđenik znajući za težinu inkriminacije i monstroznost počinjenog čina, sebe uvjeri da to nije učinio.

Ovu teoriju potvrđuju istraživanja koja je proveo i opisao Yablonsky (2001.), koji dolazi do vrlo sličnih rezultata putem psihoanalitičke metode razgovora s počiniteljima koji su proporcionalno češće nijekali zločine što je broj žrtava bio veći.

U dijelu ove disertacije koji govori o teorijskoj podlozi rada iznesene su brojne sociološke teorije, koje su pretpostavljale sociokulturni milje prediktorom počinjenja zločina. Tako su spomenuti i atributi koji definiraju bihevioralnu paradigmu svakog člana društva, razvidni kroz stavove, mišljenja i uvjerenja, koji potom kreiraju motivaciju na počinjenje (ne)djela.

S obzirom da su stavovi latentni i promjenjivi obrasci ponašanja, koji su definirani nizom osobnih i socijalnih pretpostavki, teoretičari se slažu oko toga da je stav stečena tendencija osobne reakcije, motiviran emotivnim stanjem stavonoše.

Upravo se u tom segmentu stav razlikuje od shvaćanja, pri kojemu je prisutna kognitivna strukturiranost doživljaja koji prethodi (ne)djelu. Shvaćanje je u velikoj mjeri definirano stupnjem vrijednosti miljea u kojem je osoba odrastala, kao i razine naobrazbe koja posredno definira manifestno – kognitivnu svijest koja upravlja percepcijom i shvaćanjima.

Shvaćanje vodi prema kreiranju mišljenja o subjektivitetu situacijskog elementa, a potom slijedi uvjerenje. U kontekstu počinjenja zločina, ono je točka s koje nema povratka. Istraživanje u ovoj disertaciji potvrdilo je spomenute prethodne aksiome i teorije sociokulturnog elementa, kao prediktora potencijala počinjenja zločina.

Istovremeno, istraživanje je kao statistički značajno apostrofiralo važnost stupnja naobrazbe i ostalih sociokulturnih atributa osuđenika, koji su vrlo važni čimbenici, tj. prediktori počinjenja i priznanja počinjena zločina. Na taj način potvrđuje se H1 hipoteza da su sociokulturno (socijalizacijom i sociokulturnim miljeom) determinirane društvene vrijednosti, ključan su prediktor priznanja krivnje kod osuđenika na smrt.

Da bismo potvrdili ili odbacili drugu hipotezu (H2), koja glasi: H2: „Karakteristična antropološko-biheviorna i biosocijalna obilježja osuđenika na smrt u visokom stupnju korespondiraju prirodi zločina, njihovoj percepciji krimena i priznanju krivnje“, analizirala su se antropološko biheviorna, odnosno biosocijalna obilježja osuđenika na smrt, a potom su ti rezultati korelirani s varijancom zločina.

U prethodnim poglavljima ove disertacije spomenute su i biološke teorije u analitici pojavnosti socijalnih devijacija. One istražuju uzročno-posljedičnu vezu bioloških i fizioloških čimbenika na elemente sociopatologije, tj. društvene devijantnosti. Većina bioloških, biosocijalnih i bioantropoloških istraživanja bavila su se tumačenjem i teorijskom zasnovanošću u proučavanju naznaka i anticipacije mogućih kriminogenih pojavnosti, kao i objašnjenja eksplicitno violentnog kriminalnog ponašanja.

Rezultate istraživanja ove disertacije, te potvrdu ili odbacivanje hipoteze H2, može se sagledavati u kontekstu Lombrosove biokonstitucionalne teorije. Naime, njegova teorija, koja je spomenuta u poglavlju „Lombrosova biokonstitucionalna teorija“ ovog rada, temelji se na aksiomima „rođenog ubojice“ i „rođenog zločinca“, za koje Lombroso prediktore nalazi u antropometrijskim mjerenjima pri čemu je istražio algoritam fizičkih pojavnosti i bioloških tragova, kojima se može anticipirati osoba sklona kriminalu.

Zaključio je da su: neuobičajena veličina i/ili oblik glave, „čudne“ oči i spojene obrve, facijalna asimetrija, izbočene jagodice, prevelike ili premalene uši, usne izokrenute prema vani, neuredni zubi, naborana koža, savijen nos (lopovi imaju ravan nos, a ubojice kljunasti), tamnija put, predugačke ruke i predugački ili prekratki obrazi antropobiološki parametri koji ukazuju na potencijalno suspektno i kriminogeno ponašanje.

Osim nabrojanih antropobioloških atributa, Lombroso u svojim istraživanjima naglašava i nekoliko biosocijalnih atributa, odnosno da osobe s izrazitijim kriminogenim potencijalom, uza sve nabrojene fizičke odrednice i specifičnosti, imaju tetovaže, služe se nepravilnim jezikom izvan gramatičkih struktura i podložnim uličnom slengu te da su u pravilu nezaposleni.

Bez obzira na to što su Lombrosova istraživanja kojima temeljem bioloških prediktora definira prototip delinkventa i „rođenog ubojice“ odbačena, onaj dio njegovih istraživanja koja su se bavila socijalnim aspektima predikcije zločina i danas su posredno aktualna.

Lombrosova teorija o jeziku izvan gramatičke strukture, ulični sleng i nezaposlenost, koji se češće sreću u kriminogenoj populaciji, jednim se dijelom mogu ubrojiti u raspravu o prvoj znanstvenoj hipotezi H1 ove disertacije. Naime, potvrdom te hipoteze dokazano je da je razina naobrazbe i standard sociokulturnog miljea vrlo izričit prediktor u potencijalu počinjenja zločina. Tim tragom, uporaba nepravilnih leksema u govoru, opća gramatička inakuratnost te nezaposlenost mogu se protumačiti kao posredne posljedice izostanka naobrazbe. Taj prediktor potom, kauzalno, postaje relevantnim u kontestu istraživanja.

Lombroso je u svojim istraživanjima izdvojio atribut „čudnih očiju“, kao jedan od bioloških prediktora zločina. Između ostalih, istraživanje u ovoj disertaciji je kao biološku varijablu imalo i boju očiju kod osuđenika na smrt, kao mogući prediktor počinjenja/priznanja zločina. Ovdje je vrlo važno reći, a o tome je već posredno bilo riječi u prethodnim poglavljima ove disertacije, da pri analizi antropometrijskih obilježja te njihovoj interpretaciji treba biti iznimno oprezan. Naime, eugenika utilizira znanja o ljudskoj genetici radi selektivnog utjecaja na razvoj čovjeka. Povećavanje udjela pozitivno ponderiranih gena naziva se „pozitivna eugenika“ i posredno se nameće kao sastavni dio socijalnog realiteta. „Negativna eugenika“ jest proces dedukcije negativno ponderiranih gena, s konačnim ciljem sukcesivnog smanjenja broja fizički i mentalno „inferiornih“ ljudi, što je kroz ideju arijevske rase bilo jedno od temeljnih načela nacizma u Njemačkoj, o čemu je bilo riječi u prethodnim poglavljima ovog rada („Teorija nasljeđa“). Važno je naglasiti da kontekst provedenoga znanstvenog istraživanja treba gledati u širem pozitivističkom kontekstu. Ono je društveno afirmativno te da ga se nipošto ne smije dovesti u bilo kakvu vezu s negativnom eugeničkom doktrinom, odnosno svi ispitivani antropometrijski atributi eksplicitno su kontekstualizirani u smjeru potvrde ili odbacivanja specifično postavljenih znanstvenih hipoteza ovog rada.

Rezultati istraživanja su kroz zavisne i nezavisne varijable, osim boje očiju, korelirali sljedeće antropobiološke attribute: rasu, etnicitet, spol, visinu osuđenika, težinu osuđenika te boju kose osuđenika. Tako je Hi-kvadrat testom ispitano postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na njegovu rasnu pripadnost. Nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=4,54$, $df=4$, $p=0,337$), tj. statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Dakle, istraživanje je dokazalo da ne postoji korelacija između rase i/ili etniciteta osuđenika i njegova priznanja/nepriznanja krivnje.

Istom metodologijom dokazalo se također da ne postoji statistički značajna veza između boje kose i spola osuđenika u kontekstu priznanje/nepriznavanja krivnje.

Međutim, indikativno je da je varijabla „visina osuđenika“ pokazala statistički značajnu vezu s priznanjem zločina, tj. autopercepcijom krivnje osuđenika. Rezultati pokazuju, naime, da postoje statistički značajne razlike između onih koji priznaju krivnju i onih koji je ne spominju. Oni osuđenici koji priznaju krivnju, niži su od onih koji je ne spominju/ne priznaju.

Ova biološka kategorija (visina) može se posredno staviti i u bihevioralni kontekst. Element visine zasigurno u teoriji miljea povlači određen socijalizacijski potkontekst, pri čemu se kod visokih ljudi od najranijeg djetinjstva veže atribut prepoznatljivosti, njihova lakog uočavanja, socijalnog naglaska, sportskog isticanja i sl., što s vremenom nužno postaje i bihevioralnim prediktorom u socijalizaciji takvih ljudi. Na tom tragu, moguće je da su razvili iskustvene obrasce ponašanja u kriznim situacijama, koje bi im trebale donijeti izlaz iz nezavidne situacije, a konkretno se odnosi na nepriznavanje krivnje za počinjeni krimen. Upravo na tom ishodištu može se se iščitati ovaj zanimljivi, statistički relevantan, nalaz istraživanja.

Također, provedena je jednostruka regresija, kako bi se valorizirao utjecaj čimbenika na dužinu posljednje izjave, u korelaciji sa spomenutom, nezavisnom biosocijalnom varijablom, „visina osuđenika“. Ispitan je njezin utjecaj na zavisnu varijablu: „dužina posljednje izjave“. Pokazalo se da je model statistički značajan ($F=7,58$, $Sig.=0,006$).

Nadalje, regresijski model objašnjava 1,7 % varijance zavisne promjenjive jer prilagođeni koeficijent determinacije iznosi (adjusted determination coefficient) $R^2=0,017$. Dakle, rezultati pokazuju da postoji značajna statistička veza između dužine posljednje izjave i visine osuđenika. Što je osuđenik viši, to su njegove posljednje rečenice kraće.

Ovaj rezultat je vrlo zanimljiv, kako s bioantropološkog, tako i sa sociološkog aspekta, jer sugerira bihevioralnu interakciju između biološke i sociološke strukture osobnosti kod počinitelja zločina. Visoki ljudi skloniji su lakonskim, rezolutnim, odrješitim završnim rečenicama, čime istovremeno naglašavaju svoj revolt presudom, ali istovremeno i uvjerenost u svoju nevinost/nepriznavanje zločina. Istovremeno, niži i mlađi počinitelji zločina, osuđeni na smrtnu kaznu, imaju statistički značajno duže završne rečenice i statistički su značajno skloniji priznavanju krivnje od visokih osuđenika.

Istraživanje je također pokazalo da postoji statistički značajna negativna povezanost visine osuđenika i dužine završne pisane izjave ($r=-0,142$, $p=0,006$). Korelacija je niska, što ukazuje na labavu povezanost ovih dviju varijabla. Dakle, što je ispitanik viši, njegova pisana posljednja izjava je kraća i obratno. Istovremeno, nije ustanovljena statistički značajna povezanost težine osuđenika i dužine pisane izjave. Premda ovaj rezultat nije relevantan u potvrđivanju, tj. odbacivanju druge hipoteze, ipak je u sferi biosocijalnih teorija devijantnih ponašanja i sociopatologije. Kao takav može se holistički sagledavati, u kontekstu korelacije s drugim zavisnim i nezavisnim varijablama ovog istraživanja.

Također, pokazala se statistički značajna veza između boje očiju osuđenika i veze s priznanjem/nepriznanjem krivnje u posljednjoj izjavi ($\chi^2=16,14$, $df=8$, $p=0,040$). Naime, postotna distribucija priznanja/nepriznanja/nespominjanja krivnje vrlo je slična i statistički irelevantna za osuđenike sa svim bojama očiju, osim onih s kestenjastim očima. Istraživanje je pokazalo da u čak 72,7 % slučajeva osuđenik s kestenjastim očima ne spominje niti priznaje krivnju u posljednjoj izjavi.

Na ovaj je način potvrđen prvi dio H2 hipoteze koji propituje vezu između antropoloških, bihevioralnih te biosocijalnih obilježja osuđenika na smrt i njihove percepcije krimena, odnosno priznanja krivnje.

Nadalje, da bismo provjerili onaj dio H2 hipoteze koji korelira percepciju krimena zločinca i njihovo priznanje krivnje temeljem prirode počinjena zločina, Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na ove analizirane kategorije: otmica/kidnapiranje, višestruko ubojstvo, silovanje, pljačka, višestruko ubojstvo.

Dobiveni su statistički značajni rezultati pri analizi varijable „višestruko ubojstvo“, i to: ($\chi^2=7,15$, $df=2$, $p=0,028$). Rezultati daju statističku značajnost koja je niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05. Rezultati pokazuju da 20,5 % onih koji su počinili višestruko ubojstvo ne priznaju krivnju, u usporedbi s 11,3 %, kolika je postotna razina onih osuđenika koji ne priznaju krivnju za neki od drugih počinjenih zločina za koje su osuđeni (silovanje, otmica...).

Drugim riječima, značajno je viši stupanj nepriznavanja počinjena zločina što je priroda zločina teža i što više odstupa od društvenih vrijednosti i normi. Tako se višestruko ubojstvo, temeljem kojeg je osuđenik osuđen na smrtnu kaznu, statistički gotovo dvostruko rjeđe priznaje u usporedbi s ostalim zločinima koji su prethodili smrtnoj kazni osuđenika.

Ovim zaključkom potvrđuje se da percepcija krimena i priznanje počinjena zločina korespondira prirodi počinjena (specifičnog) zločina za koji je presuđena smrtna kazna počinitelju te se (uz prethodne zaključke) potvrđuje H2 hipoteza: „Karakteristična antropološko-bihevioralna i biosocijalna obilježja osuđenika na smrt u visokom stupnju korespondiraju prirodi zločina, njihovoj percepciji krimena i priznanju krivnje.“

Treća postavljena znanstvena hipoteza H3 ovog rada glasi: “Priznanje počinjena kriminalnog djela osuđenika na smrt bitno je povezana s postojanjem vjerskih uvjerenja i prizivanjem religijskih pojavnosti u posljednjim rečenicama osuđenika na smrt.“

Sekundarni izvori podataka koji su se koristiti u ovom istraživanju pružili su iznimno širok uvid u cjelovitu bazu podataka osuđenika na smrtnu kaznu. Uz brojne sociodemografske i biosocijalne podatke o osuđenima, sastavni dio baze podataka jest i zapis posljednje izgovorene rečenice prije egzekucije.

Jedan od ciljeva istraživanja bio je provjeriti korelira li specifičnost zločina s tematskim određenjima posljednjih rečenica prije egzekucije. Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik u posljednjoj izjavi potencirati temu spominjanja motiva kao što su: ljubav, obitelj, imena, Bog, molba za oprostaj, prijatelji, religija (religijski motivi) i nejasne/nerazumljive rečenice imena ili neće, s obzirom na diferencijaciju zločina zbog kojih je osuđen na smrtnu kaznu. Tako su analizirani sljedeći zločini: silovanje, otmica, ubojstvo, višestruko ubojstvo i pljačka kao zločini zbog kojih je počinitelj osuđen na smrt.

Nisu dobiveni statistički značajni rezultati koji bi potvrdili korelaciju nijednog od analiziranih atributa, odnosno statistička značajnost nije niža od postavljene granične vrijednosti od 0,05.

Drugim riječima, potenciranje analiziranih tematskih određenja u posljednjim rečenicama prije smrti (ljubav, obitelj, imena, Bog, molba za oprostaj, prijatelji, religija (religijski motivi) i nejasne/nerazumljive rečenice i imena) nisu u statistički značajnoj vezi s profilom počinjena zločina zbog kojeg su osuđeni na smrtnu kaznu.

Ovi rezultati također dovode u pitanje dosadašnje stereotipove u društvenoj percepciji. Naime, bilo je očekivano da će primjerice počinitelji zločina kao što je silovanje, u završnom obraćanju svijetu izraziti kajanje i pozvati se na neuzvraćenu ljubav ili posegnuti za viktimološkom antitezom u opravdanju svog zločina, zbog kojeg je osuđen na smrtnu kaznu.

Ipak, ustanovilo se da ne postoji veza između profila zločina i potrebe za artikulacijom leksema koji su u posrednoj ili neposrednoj vezi s tim zločinom. To može značiti da zaista psihopatološki profil zločinaca, koji se manifestira u teškim društveno devijantnim pojavnostima, iskrivljuje očekivanu percepciju procesa i rituala pokajanja, koja je utkana u većinu ljudi većini prihvaćenim društvenim vrijednostima.

Moguće je da počinitelji uistinu ne povezuju čin zločina s potrebom iskupljenja, čak ni na retoričko simboličnoj osnovi?

S ciljem potvrđivanja ili odbacivanja treće hipoteze, dio istraživanja analizirao je postojanja i prizivanja Boga i religijskih pojava izgovorenih u posljednjim rečenicama osuđenika na smrt. Element prolaznosti života i odlaska na drugi svijet od pamtivijeka je duboko ukorijenjen u *corpus*, *animus* i *habitus* čovjeka.

Prizivanje više sile, Boga, religije i ostalih metafizičkih pojava u trenutcima tik prije smrti civilizacijski su stereotip. On se manifestira u čitavom nizu sociokulturnih i popkulturnih pojava, od lirike, proze, glazbe, stripa, slikarstva do filozofije i logike...

U analogiji religijskih protokola, čin „posljednjih izgovorenih riječi“ instrumentaliziran je kroz „vazmeno otajstvo“, molitvu, ispovijed i samrtničko pokajanje/pomazanje, čija semantika naslućuje važnost priznanja, pokajanja, kao dijela duhovne svečanosti u pripremi odlaska na drugi svijet.

Osim toga, eshatološki rakurs gledanja na kontekst posljednjih izgovorenih riječi sugerira holistički pristup analizi fenomena te pojavnosti, pri čemu se isprepliću semantika i semiotika religijskih elemenata, u interakciji s izvjesnim činom pogubljenja osuđenika na smrt.

Ako stoga uistinu postoji duboko usađeno strahopoštovanje prema onome što nas čeka nakon ovog života, kao što tvrde brojne eshatološke i ine teorije, opisane u prethodnim poglavljima, očekivala bi se potpuna afirmacija elemenata kajanja, molbe za oprostom i prizivanja Boga i svetaca kao duhovnih moderatora i „katalizatora“ na putu osuđenika na smrt za drugi svijet.

Nadalje, s obzirom da je naš kognitivni diskurs, koji je podložen antropološkim, socijalnim i komunikacijskim stereotipovima, o čemu je već bilo riječi u prethodnim poglavljima ove disertacije, moglo se pretpostaviti da će stereotipovi traženja oprosta, prizivanja Boga i njegove milosti, religiozni motivi prizivanja svetaca i majke Božje, biti stoga najčešće spomenute tematske cjeline posljednje rečenice pred smrtnu kaznu.

Istraživanje je, međutim, dalo rezultate koji u velikoj mjeri relativiziraju takve stereotipove.

Dakle, detektirano je osam najfrekventnije spominjanih tematskih cjelina, i to: ljubav, obitelj, imena, Bog, molba za oprostaj, prijatelji, religija (religijski motivi) i nejasne/nerazumljive rečenice.

Osuđenici najčešće spominju ljubav (51,1 %), slijedi obitelj (45,6 %), spominju razna imena (34 %), spominju Boga (32,6 %). Molbu za oprostaj spominje 27,8 % osuđenika, prijatelje (15 %), religiju (6,4 %). Postojale su i one izjave pri kojima su osuđenici pričali neartikulirano ili nerazgovjetno, i to njih 6 %.

Struktura uzorka prema potenciranome tematskom određenju posljednje izjave prema priznanju/nepriznanju zločina jasno pokazuju da su Bog i religija (religijski motivi), suprotno svim očekivanjima nalaze tek na četvrtom (Bog), odnosno sedmom mjestu (religijski motivi) u frekvenciji tematskih određenja posljednje rečenice te da nisu statistički relevantni.

Hi-kvadrat test je, dakle, pokazao da tematsko opredjeljenje posljednje rečenice ispitanika/osuđenika na smrt, u kojima će se spomenuti Bog ili religijski motivi, apsolutno ne ovisi ni o jednoj analiziranoj varijabli.

Također, ni u jednoj analiziranoj varijabli nije se ustanovila statistički značajna razlika koja bi sugerirala relevantnost toga tematskog opredjeljenja, kao ni statistički značajna veza s priznanjem krivnje osuđenika.

Dakle, istraživanje je pokazalo da spominjanje Boga i religijskih motiva u posljednjim rečenicama, neposredno prije egzekucije:

- ne ovisi o datumu rođenja osuđenika na smrt ($t=0,661$, $p=0,509$)
- nema povezanosti s rasom niti etnicitetom osuđenika ($\chi^2=1,99$ $df=2$, $p=0,368$)
- nema povezanosti s visinom osuđenika ($t=1,12$, $p=0,261$)

- nema povezanosti s težinom osuđenika ($t=,957$, $p=0,339$)
- nema povezanosti s bojom očiju osuđenika ($\chi^2=4,19$ $df=4$, $p=0,380$)
- nema povezanosti s bojom kose osuđenika ($\chi^2=6,10$ $df=4$, $p=0,191$)
- nema povezanosti s razinom obrazovanja osuđenika ($t=0,045$, $p=0,964$)
- nema povezanosti s dobi osuđenika u vrijeme počinjenja kriminalnog čina ($t=0,823$, $p=0,411$)
  - nema povezanosti s obzirom na dob osuđenika u trenutku objave presude ($t=0,562$, $p=0,575$)
    - nema povezanosti s obzirom na vrijeme od presude do egzekucije ($t=1,13$, $p=0,255$)
      - nema povezanosti s obzirom na broj prethodnih kriminalnih radnji osuđenika ($t=1,11$, $p=0,266$)
        - nema povezanosti s obzirom na višestruko ubojstvo kao zločin zbog kojega je osuđen na smrt ($\chi^2=0,00$ $df=1$, $p=0,990$)
          - nema povezanosti s obzirom na broj žrtava ($t=0,568$, $p=0,570$)
          - nema povezanosti s obzirom na spol žrtve ($\chi^2=0,420$, $df=2$, $p=0,811$)
          - nema povezanosti s obzirom na rasu i/ili etnicitet žrtve ($\chi^2=4,65$, $df=4$, $p=0,324$).

Istraživanje je pokazalo da, protivno postojećim i opisanim stereotipovima, u egzistencijalno filozofskom smislu, tematska određenja posljednjih izgovorenih rečenica osuđenika na smrt prije egzekucije dominantno izostavljaju Boga i vjerske attribute.

Za razliku od Boga i religijskih motiva, motivi ljubavi i obitelji najčešće su spominjani u posljednjim rečenicama prije egzekucije (kumulativno 96,7 % ispitanika spominje ljubav i/ili obitelj), može se zaključiti da su temeljni elementi svjetovnih društvenih vrijednosti dominantni nad duhovno religijskim vrijednostima, u specifičnom trenutku prije egzekucije.

Ova tvrdnja, potkrijepljena rezultatima istraživanja, daje novo svjetlo na eshatološke teorije i stereotipove koji, dakle, nisu potvrđeni ovim istraživanjem.

Dakle, od onih osuđenika koji priznaju počinjeni zločin, spominjanje Boga i religije (religijskih motiva), protivno stereotipovima, rijetko je i statistički nevažno zastupljeno tematsko određenje u posljednjim rečenicama, prije egzekucije.

Time se nije potvrdila treća hipoteza (H3) koja glasi: "Priznanje počinjena kriminalnog djela osuđenika na smrt bitno je povezana s postojanjem vjerskih uvjerenja i prizivanjem religijskih pojava u posljednjim rečenicama osuđenika na smrt."

Osim dijelova istraživanja koji su bili važni za potvrđivanje/odbacivanje znanstvenih hipoteza, došlo se i do drugih rezultata koji su pokazali statistički značajnu vezu između varijabla. Provedena je tako primjerice višestruka regresija, kako bi se valorizirao utjecaj više čimbenika na potencirano tematsko određenje najčešće tematske odrednice osuđenika na smrt – „ljubav“.

Modelom je obuhvaćeno šest nezavisnih varijabla (dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dob i trenutku objave presude, vrijeme od presude do egzekucije, datum počinjenja kriminalnog čina, datum objave presude, datum egzekucije) i ispitan je njihov utjecaj na zavisnu varijablu: potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „ljubav“.

Model je statistički značajan ($F=7,73$, $Sig.=0,000$).

Regresijski model objašnjava 9 % varijance zavisne promjenjive jer prilagođeni koeficijent determinacije iznosi (adjusted determination coefficient) $R^2=0,090$.

Međutim, iako je preliminarna analiza pokazala statistički značajnu vezu prediktora koji su ušli u regresijski model i zavisne varijable, regresijska analiza nije potvrdila izravan utjecaj prediktora na zavisnu varijablu.

Nijedan prediktor nema statistički značajan utjecaj na objašnjenje zavisne varijable. Iako nijedan pojedinačni prediktor ne prelazi statističku značajnost, zajednički utjecaj ovih prediktora ipak objašnjava 9 % zavisne varijable. Drugim riječima, motiv ljubavi uvjerljivo je najčešće spominjan kontekst posljednjih rečenica osuđenika na smrt, ali se ni kroz taj atribut nije pokazala značajna statistička veza koja se može korelirati s ostalim zavisnim varijablama (priznanje krivnje, dužina posljednje izjave, broj riječi u posljednjoj izjavi).

Kako bi se valorizirao utjecaj više čimbenika na određenje konteksta drugorangiranoga tematskog određenja, „obitelji“, provedena je višestruka regresija. Modelom je obuhvaćeno pet nezavisnih varijabla (dob u vrijeme počinjenja kriminalnog čina, dob i trenutku objave presude, vrijeme od presude do egzekucije, datum počinjenja kriminalnog čina, datum objave presude) i ispitan je njihov utjecaj na zavisnu varijablu: potencirano tematsko određenje posljednje izjave – „obitelj“.

Model je statistički značajan ($F=5,17$, $\text{Sig.}=0,000$). Regresijski model objašnjava 5 % varijance zavisne promjenjive jer prilagođeni koeficijent determinacije iznosi (adjusted determination coefficient) $R^2=0,050$.

Preliminarna analiza pokazala je statistički značajnu vezu prediktora koji su ušli u regresijski model i zavisne varijable, ali regresijska analiza nije potvrdila izravan utjecaj prediktora na zavisnu varijablu. Nijedan prediktor nema statistički značajan utjecaj na objašnjenje zavisne varijable.

Prediktori boja očiju ($\beta=-0,187$, $p=0,001$), vrijeme od presude do egzekucije ($\beta=-0,125$, $p=0,028$) i broj riječi u završnoj izjavi ($\beta=-0,285$, $p=0,000$) daju statistički značajan doprinos objašnjenju modela. Naime, kao što je bilo rečeno u potvrdi druge hipoteze, ispitanici zelene boje očiju imaju statistički izraženu pozitivnu autopercepciju počinjena zločina, odnosno najčešće priznaju krivnju.

Ovi nalazi istraživanja mogu biti iznimno vrijedni ako ih postavimo u multidisciplinarni kontekst. Biomedicinska istraživanja bi, temeljem ovih izoliranih prediktora, mogla ići korak dalje i napraviti diferencijalno dijagnostičko istraživanje koje bi na genetskoj (staničnoj) razini potvrdilo ili odbacilo statistički relevantne pokazatelje iz ovog istraživanja (signifikantnost korelacije nezavisnih varijabla kao što su: visina osuđenika i boje očiju osuđenika, u korelaciji sa zavisnim varijablama: priznanje krivnje, dužina posljednje izjave, broj riječi u posljednjoj izjavi, potencirano tematsko određenje posljednjih rečenica).

Ako bi rezultati takvih biomedicinskih istraživanja potvrdili utjecaje nasljeđa, društvo bi se našlo u delikatnoj situaciji. Bio bi, naime, tako posredno otvoren put za obnovu eugeničkih matrica, odnosno sterilizacije osoba za koju postoji opravdana sumnja da ima genetske predispozicije za delinkvenciju. Postoje tri temeljne teorije, koje ovo istraživanje u jednome svom dijelu posredno potvrđuju, a na tragu su genetskih sociopataloških prediktora. Prva od njih je tzv. „genetička matrica“. Ova subdisciplina biološka teorija nasljeđa ima stav da je sociopatogeno ponašanje podložno dualističkom procesu interakcije urođenih i nasljednih pojava.

Dakle, da bi se pokazalo devijantno ponašanje, za koje ova teorija tvrdi da svoje korijene ima u genetskom elementu, mora nužno imati „okidač“. Okidač se nalazi u sociokulturnim uvjetovanostima, tj. teoriji miljea, te u razini usađenog (ne)prihvatanja društvenih vrijednosti i normi. Temelji ove subdiscipline teorije nasljeđa najčešće su dokazivani istraživanjem obitelji kriminalnog miljea i na jednojajčanim blizancima.

Rezultati sličnih genetičkih istraživanja pokazali su da postoji statistički značajan učinak društvene zajednice, tj. miljea, na psihološki profil osobe. Potvrđene su također i genetske sklonosti prema zločinu, prema varijabli pozitivnoga „nasljednog elementa“, kao elementa iz upitnika istraživanja. Osim „genetičkih matrica“, vrlo je česta teorija „kromosomskih aberacija koje deriviraju delinkventski čin“. Ovaj biomedicinski pristup proučavanju zločina upućuje na kromosomsku aberaciju, kao temeljni uzrok devijantnog ponašanja, koji može biti prediktor devijantnih, sociopataloških stanja.

Ipak, treća teorija, „teorija socijalnog nasljeđa“, neizostavan je „okidač“ sociopatološkim ponašanjima. Istraživanja ukazuju na to da negativistički obrazac odgoja poslije rezultira asocijalnim ponašanjem, mržnjom prema sustavu i svima koji su dio sustava te se posredno i neposredno iskazuje delinkventnim ponašanjem.

Dakle, ako osoba raste i razvija se u krugu obitelji koja ima radikalne poglede i ne prihvaća društvene vrijednosti i norme, vrlo je izvjesno da će i sama prihvatiti takav svjetonazor. Ako postoji „genetička matrica“ za sociopatogeno ponašanje, vrlo je izvjesno da će psihosocijalni aspekt takva okruženja djelovati kao okidač za potencijal delinkventnog ponašanja.

Nadalje, Hi-kvadrat testom ispitano je postoji li razlika u tome hoće li osuđenik priznati krivnju i pokajati se u posljednjoj izjavi ili neće, s obzirom na spol žrtve. Zanimljivo je da nisu dobiveni statistički značajni rezultati ($\chi^2=5,21$, $df=4$, $p=0,266$). S obzirom da je statistička značajnost viša od postavljene granične vrijednosti od 0,05, može se reći da priznanje krivnje za počinjeni zločin ne ovisi o spolu žrtve.

Ovaj rezultat istraživanja može biti podloga nekim budućim kriminalističkim i viktimološkim istraživanjima jer je evidentno da stereotip socijalnog aspekta spola i društvenih vrijednosti koje se naslanjaju na taj stereotip, nisu realno značajne.

Istraživanjem je ustanovljeno da vrijeme od presude do egzekucije također utječe na priznanje krivnje. Krivnju statistički značajno češće priznaju osuđenici koji duže čekaju na pogubljenje. Ovaj se rezultat može objasniti eshatološkom pomirbom s izvjesnosti smrti i željom da si osuđenik olakša odlazak s ovog svijeta. Od donošenja presude kod osuđenika vjerojatno još tinja neka nada da bi se mogao dogoditi nekakav pravni obrat koji bi ih ekskulpirao od odgovornosti i poništio kaznu.

Međutim, kako vrijeme odmiče, osuđenici ulaze u kolotečinu zatvorskog života, duže su izloženi komunikaciji s drugim zatvorenicima, koji vjerojatno defetistički djeluju na njih.

Na zatvorenicima se provodi posredno i neposredno psihičko nasilje, a oblici takva nasilja jesu: zastrašivanje, kritiziranje zbog počinjena zločina (posebno pedofili), kritično emocionalno i fizičko podcjenjivanje, prijetnje i optužbe, emocionalne ucjene, izazivanje kaosa u međuljudskim odnosima, konfuzija i nesigurnost, verbalne prijetnje, verbalno zlostavljanje, izlaganje žrtve pritisku okoline, ucjenjivanje, očitovanje zlostavljačkog autoriteta, nepoštovanje žrtve, zlouporaba povjerenja, maltretiranje, neispunjavanje obećanja, izolacija, komunikacijska i emotivna rezerviranost.

Posljedica takva ponašanja sredine prema optuženiku rađa fatalizam i defetizam koji se s vremenom transferira u letargiju i prepuštanje realnom stanju stvari. Upravo to objašnjava i veću učestalost priznavanja krivnje osuđenika na smrt, u korelaciji s vremenom provedenim između donošenja presude i čekanja egzekucije.

Također, pokazala se statistički značajnom veza između broja riječi u završnoj izjavi i pozitivne percepcije krivnje, odnosno priznanja zločina. Istraživanje pokazuje da osuđenici na smrt koji priznaju krivnju imaju značajno duže posljednje izjave od onih koji ne spominju ili ne priznaju svoju krivnju. Ovaj se rezultat može analizirati sa šireg antropološkog, tj. viktimološkog aspekta.

Osuđenici koji priznaju krivnju imaju potrebu olakšati breme počinjena zločina te evidentno vrlo precizno i nadugačko elaboriraju okolnosti, detalje i motive počinjena zločina, pri čemu je vjerojatno prisutna i njihova konfabulacija događaja. Ona je uvjetovana konstantnim razmišljanjem o zločinu te ljudskim, svjesnim i nesvjesnim, pokušajima da se ono racionalizira i stavi u logičnu kauzalnu strukturu.

6. ZAKLJUČAK

Čovjekovo suočenje i reakcija na izvjesnost smrti predstavlja sublimaciju čovjekovog postojanja. Elementi prolaznosti su u tanatološkoj paradigmi, naime, još od paleolitskog vremena bili kako posredni, tako i neposredni motivi širokom spektru ljudskog interesa i izražavanja, od filozofije, preko književnosti, umjetnosti, pa sve do raznih biosocijalnih istraživanja.

Ova disertacija u svojoj se osnovi bavila oblicima društvene patologije, odnosno odmakom od društveno normirana ponašanja, posredno i neposredno propisanog društvenim vrijednostima i normama.

Najčešći pokretači takvih promjena jesu individualna pravna, rasna ili ekonomska nezadovoljstva, koja potom interpersonalnom interakcijom poprimaju šira obilježja s ciljem promjene društvene paradigme. Komformizam, za razliku od devijantnosti, predstavlja stupanj društvene asimilacije osobe ili društvenih grupa prema općeprihvaćenim društvenim vrijednostima i normama. S druge strane, društvene devijacije koje se manifestiraju kriminogenim činom neki autori smatraju samo statističkim dokazom da sustav funkcionira i da su društvene vrijednosti dobro postavljene i usuglašene s dominantnim dijelom društva koje ih prihvaća i ponaša se u skladu s njima. Svjestan odmak od normiranih društvenih standarda, s ciljem promjena društvenih okolnosti, najčešće motiviranih željom za drukčijom valorizacijom vrijednosti, a nerijetko i osobnim razlozima članova društva, ubraja se u sociopatologiju. Onaj tip društvenog ponašanja koji se odvija nesvjesno, a čije djelovanje u konačnici završava radikalnim postupcima, koji u konačnici rezultiraju presudom na smrtnu kaznu, svrstavaju se u psihopatološka ponašanja. Dakle, temeljna uloga društvenih normi jest da reguliraju ponašanje pojedinca, dok na širem društvenom planu reguliraju i interakciju grupa, institucija ili cijele zajednice.

Društvene norme mogu biti pozitivne, odnosno odobrene od dominantnog dijela društvene zajednice, i negativne, tj. one koje određuju nepoželjno i kažnjivo ponašanje u zajednici. Također, postoje „običajne norme“ koje su dio sociokulturnog nasljeđa i teorije miljea, dok se „moralne norme“ temelje na moralnim postavkama vrijednostima društva, čije se ishodište također nalazi u antropološkim pojavnostima sociokulturnih obilježja. Za razliku od njih „pravne norme“ isključivo su propisane i komuniciraju s članovima društva putem pisanih regula ponašanja i njihova pravnog tumačenja.

Vrijednosti nekog društva mogu se definirati kao sublimat materijalnih i duhovnih dobara, s visokim stupnjem razumijevanja i prepoznavanja od strane pripadnika tog društva. Društvene vrijednosti najčešće su izravno vezane s interesima ljudi, a podrazumijevaju najšire prihvaćene odrednice njihova ponašanja u interakciji s društvenim grupama ili institucijama.

Po nekim autorima, kao mjera za određenje društvenih devijacija najčešće se spominje „relativni kriterij društvenih vrijednosti“, pri kojem se međuodnos neke ljudske aktivnosti prema prihvaćenom sustavu vrijednosti globalnog društva tretira kao mjera „normalnosti“. S druge strane, „kriterij univerzalnih vrijednosti“ počiva na neupitnosti pravne, moralne i običajne paradigme nekog društva. Takve su se sociokulturne forme kreirale i razvijale tisućljećima i imaju vrlo jasna određenja temeljem sociokulturnih ishodišta, ali i šireg antropološkog konteksta neke zajednice.

Devijantna ponašanja pojedinih članova društva uvijek rezultiraju snažnom društvenom reakcijom, koja se u ovom radu manifestirala u obliku suđenja i presude na smrtnu kaznu. Brojni teoretičari skloni su ocjeni kako na taj način društveni poredak štiti vlastite tekovine, odnosno vlastitu opstojnost. Počinitelji zločina tako dobivaju društvenu stigmiju i samim činom pravne presude, najčešće bez pretjerano dubokog ulaska u meritum stvari, postaju neželjenim dijelom društvene zajednice.

Ovo istraživanje analiziralo je različite aspekte konteksta krivnje osuđenika na smrt, koji su se sagledali kao sociopsihološki i sociokulturni fenomen, u odnosu prema društvenim vrijednostima i normama.

Primarni cilj istraživanja bio je provjeriti relevantne komunikološke i antropološko bihevioralne aspekte, koji su uvriježeni u društvenoj percepciji, a odnose se na stereotipove u procjeni modela i valorizacije društvenih vrijednosti od osoba s devijantnim ponašanjem. Drugim riječima, istražiti modele ljudskog ponašanja i percepcije temeljnih društvenih vrijednosti u specifičnoj situaciji osuđenika na smrtu kaznu, u holističkom (antropološkom) kontekstu.

Sekundarni cilj istraživanja bio je provjeriti utječu li bihevioralni elementi na percepciju i recepciju načina i sadržaja komunikacije osuđenika na smrt. Vrlo važan dio istraživanja bavio se time hoće li sociokulturno determinirane društvene vrijednosti biti ključnim prediktorom priznanja krivnje kod osuđenika na smrt, te korespondiraju li antropološko-bihevioralna i biosocijalna obilježja osuđenika na smrt prirodi počinjenoga krimena, percepciji njihova krimena i priznanju njihove krivnje?

Istraživanje se, dakle, bavilo promišljanjem društvenih vrijednosti, kroz paradigmu teorije miljea, uvažavajući u svojem analitičkom dijelu i određene, specifične, nativističke aspekte. Temeljem dobivenih rezultata istraživanja, korelirani su vrste i oblici devijacija prihvatljiva socijalnog ponašanja, uvjetovani distorzivnim društvenim ponašanjima (teški zločini, ubojstva...), s percepcijom priznanja počinjena krimena, pri punoj svijesti o izvjesnosti izvršenja smrtne kazne, kada osuđenici više nisu opterećeni potrebom za društveno prihvatljivim ponašanjem i stavovima.

Dobiveni rezultati znanstvenog istraživanja provjerili su postavljene hipoteze definirane na temelju općeprihvaćenih antropoloških stereotipova, vezanih za fenomen smrti.

Istraživanje je potvrdilo prvu hipotezu (H1) te dokazalo početne pretpostavke koje su sugerirale da su sociokulturne društvene determinante ključan prediktor priznanja krivnje osuđenika na smrt. Pri potvrdi ove hipoteze posebno se vodilo računa o korelaciji između više nezavisnih varijabla, u kontekstu priznavanja, odnosno nepriznavanja zločina (kao zavisne varijable).

Potvrdom prve hipoteze mogao bi se odrediti stupanj utjecaja socijalizacijskog konteksta i miljea, kao i religijskih elemenata, te ga staviti u širi antropološko komunikacijski obrazac ljudskog ponašanja. Kod druge hipoteze (H2), analizirana su antropološko bihevioralna, odnosno biosocijalna obilježja osuđenika na smrt, te njihova mjera korespondiranja varijanci zločina. Potvrdile su se pretpostavke da percepcija krimena i priznanje počinjena zločina korespondira prirodi počinjena (specifičnog) zločina za koji je presuđena smrtna kazna počinitelju, odnosno potvrđena je i druga hipoteza (H2).

Da bismo potvrdili ili odbacili treću hipotezu (H3), trebalo je istražiti postojanja i prizivanja religijskih pojavnosti u posljednjim rečenicama osuđenika na smrt. Sekundarni izvori podataka korišteni u istraživanju, uz brojne sociodemografske i biosocijalne podatke o osuđenima, posjeduju i posljednje izgovorene rečenice osuđenika prije egzekucije. Rezultati analize sadržaja posljednjih rečenica, ustanovljena je irelevantnost religijskih leksema, te posebice elemenata religijskih pojavnosti u zadnjim rečenicama, neposredno prije egzekucije osuđenika. Na taj je način odbačena treća hipoteza (H3), temeljena na uvriježenim društvenim normama i vrijednostima, pri kojima religijski element ima značajnu društvenu ulogu.

Temeljem rezultata istraživanja može se reći da se čovjek, suočen sa smrću, nalazi u značajno drukčijem komunikološko kognitivnom momentumu, nego što se to moglo pretpostaviti, a to se može vidjeti iz statistički relevantnih rezultata istraživanja.

Dobiveni rezultati pomoći će u daljnjim promišljanjima brojnih znanstvenih disciplina, od religije do filozofije, a koja se tiču pitanja: u kojoj mjeri čovjek suočen sa smrću biva pomiren s izvjesnošću konačnosti, te vraća li se u tom trenutku temeljnim, primarnim socijalizacijom stečenim društvenim vrijednostima?

Odgovor na to pitanje jednim se dijelom nameće kroz dobivene rezultate provedena istraživanja koji bi mogli pridonijeti boljem razumijevanju u prethodnim poglavljima spomenutih, postojećih sociokulturnih (Specner, Levi Strauss, Comte), komunikoloških (Berger, Calabrese, Fisher, Hartley, Vreg) i bioloških teorija (Lombroso, Hoolton, Galton, Garofalo), kao i temeljnih pojmova koje su njihove teorije postulirale.

Sukladno tome, otvara se novi pogled na niz društvenih fenomena iz najšire antropološke paradigme koji zadiru od odgoja, pedagogije, komunikologije, politologije, pa sve do vjerskih pitanja i kompleksnosti odnosa čovjeka prema religiji i Bogu.

Referirajući se na potvrdu prve znanstvene hipoteze, da su sociokulturno determinirane društvene vrijednosti ključan prediktor priznanja krivnje, možemo također iznaći brojne zaključke koji mogu unaprijediti percepciju i recepciju društvenih vrijednosti.

Pri potvrdi prve hipoteze analizirao se stupanj naobrazbe osuđenika na smrt pri čemu se zaključilo da je izravan prediktor potencijalu zločinačkog ponašanja izostanak formalne naobrazbe. Sa znanjem o toj kvantitativno dokazanoj tvrdnji, potrebno je inzistirati na važnosti obrazovnog aparata i pozitivnim efektima školstva.

Nadalje, analizom rezultata i odgovora na hipoteze može se zaključiti da su temeljni elementi svjetovnih društvenih vrijednosti dominantni nad duhovno-religijskim vrijednostima. Ovaj zaključak u velikoj mjeri upućuje na to da su takvi stavovi zapravo stereotipovi bez stvarnog utemeljenja, koji pretpostavljaju duhovne društvene vrijednosti nad profanima. S obzirom na to da je kvantificiran i znanstveno potvrđen, može poslužiti kao putokaz u razvoju civilnog društva. U tom kontekstu društvo ima potpuni legitimitet da dodatno naglasi važnost i pojačano inzistira na očuvanju i osnaženju obiteljskog aspekta društvenih vrijednosti.

U nastavku, kao korektivni mehanizmi očuvanja i unapređenja društvenih vrijednosti, mogli bi se kreirati i ući u agendu eukacijskih ustanova (škola) kao tzv. „komunikacijski algoritmi obiteljskog komformizma“. Oni bi naglašavali važnost obiteljske interakcije i povezanosti, dočim bi, sukladno opisanoj teoriji miljea, to uvjetovalo smanjivanje incidence devijantnih društvenih ponašanja. Na taj bi način rezultati provedena istraživanja na eksplicitan način bili iskorišteni s ciljem podizanja svijesti o važnosti društvenih vrijednosti i normi. Također, povećanje interdisciplinarnosti školskih programa i uvođenje širokog spektra izbornih predmeta, koji će zainteresirati svakog osnovnoškolca, srednjoškolca ili studenta, rezultiralo bi povećanim interesom za obrazovne agende, a posredno i boljom obrazovnom strukturom.

Dakle, diseminacija rezultata istraživanja može se primijeniti dvojako, praktično i znanstveno teorijski. Praktična iskoristivost opisana je u kontekstu elemenata školskog sustava, pri čemu se od najnižih razreda osnovne škole dodatno treba naglašavati uloga i važnost obitelji u društvu.

Istovremeno, novi znanstveno-teorijski model, koji se temelji na kvantitativnim rezultatima provedena istraživanja, provocirat će i preispitivati uvriježene stereotipove o pretpostavljenom i stvarnom utjecaju vjere i religioznosti na moderno društvo i čovjeka 21. stoljeća.

7. LITERATURA

Alexander, E. (2012.) Proof of Heaven: A Neurosurgeon's Journey into the Afterlife, Simon & Schuster, New York, p.23

American Society Survey, <http://www.census.gov/programs-surveys/cps/technical-documentation/subject-definitions.html>, dostupno 13.01.2016.

American Society Survey, <http://www.census.gov/programs-surveys/cps/technical-documentation/subject>, dostupno 13.01.2016.

Amnesty International Official Home Page, <https://www.amnesty.org/en/search/?q=croatia>, dostupno 12.12.2015.

Antropologija smrti II, <http://www.anthroserbia.org/Content/PDF/Publications/cd09a56ca7294540a19ff8552dc0fdbbe.pdf>, dostupno 21.01.2015.

Austin, J.L. (1962.), How to Do Things with Words, Harvard press, Boston, p.13

Bachelard, G. (1978.), La philosophie du non: essai d'une philosophie du nouvel esprit scientifique Pelicanolibri, Paris

Bachhiesl, C. (2008.), Die Grazer Schule der Kriminologie: Eine wissenschaftsgeschichtliche Skizze, Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform 91/2, Wien, pp. 87-111

Beccaria, C., On Crimes and Punishments, knjiga dostupna u pdf obliku na: <http://www.thefederalistpapers.org/wp-content/uploads/2013/01/Cesare-Beccaria-On-Crimes-and-Punishment.pdf> (dostupno 12.12. 2015.)

Belmont, N., Gennep A.(1979.), The Creator of French Ethnography, University of Chicago, Chicago

Berger, C. R. (1975.), & Calabrese, R. J., Some explorations in initial interaction and beyond: Toward a developmental theory of interpersonal communication, Human Communication Theory, New York

Boehm, C. (1986.), Blood Revenge: The Enactment and Management of Conflict in Montenegro and Other Tribal Societies, The Ethnohistory Series, Pbk Edition, Penguin Press

Boehm, C. (1999.), Moral Origins: Social Selection and the Evolution of Virtue, Altruism, and Shame, (B. J. Kelleher, Ed.), Basic Books, New York

Bracher, K.D. (1991.), The German Dictatorship: The Origins, Structure, and Consequences of National Socialism, Penguin History Series. Penguin. ISBN 978-0-14-013724-8, Birmingham

Civil, M. (2011.), The Law Collection of Ur-Namma, Cuneiform Royal Inscriptions and Related Texts in the Schøyen Collection, 221-286, edited by A.R. George, ISBN 9781934309339, Boston

Comte kao kurs pozitivne filozofije, <http://documents.tips/documents/1-ogist-kont-kurs-pozitivne-filozofijepdf.html>, dostupno 13.09.2015.

Contingencies over B. F. Skinner's Discovery of Contingencies, <http://www.bfskinner.org/articles/pdf> članak: Contingencies over B. F. Skinner's Discovery of Contingencies, autor: Dr. Julie S. Vargas, dostupno 24.02.2015.

Cope, E.D. (1896., reprint 2006.), The Primary Factors of Organic Evolution, Open Court, London, p.24

Crime Study, <http://crime-study.blogspot.hr/2011/04/lombrosos-theory-of-crime.html>, dostupno 13.01.2015.

Crocker, W. (1857.), Essays on the early period of the French Revolution, John Murray, London

Čulig, B.; Fanuko, N.; Jerbić, V. (1982.), Vrijednosti i vrijednosne orijentacije mladih, Centar društvenih djelatnosti SSOH, Zagreb

Death Penalty Analysis, <http://www.deathpenaltyinfo.org/views-executions>, dostupno 22.01.2016.

Death Penalty Analysis, <http://www.nature.com/news/death-penalty-analysis-reveals-extent-of-wrongful-convictions-1.15114>, dostupno 12.01.2016.

Death Penalty in the World, <http://www.thejournal.ie/death-penalty-2-1972589-Mar2015/>, dostupno 16.01.2015.

Death Penalty in USA,
<http://tempsreel.nouvelobs.com/monde/20150327.OBS5863/etats-unis-la-lente-mort-de-la-peine-de-mort-en-4-graphiques.html>, dostupno 01.03.2015.

Death Penalty Info, <http://www.deathpenaltyinfo.org/states-and-without-death-penalty>, dostupno 10.12.2015.

Death Penalty Info, <http://www.deathpenaltyinfo.org/views-executions>, dostupno 22.01.2016.

Death Penalty Website,
<http://deathpenalty.procon.org/view.resource.php?resourceID=1715>, dostupno 10.12.2015.

Deflem, M. (1991.), Ritual, Anti-Structure, and Religion: A Discussion of Victor Turner's Processual Symbolic Analysis, *Journal for the Scientific Study of Religion* 30(1), Boston press, Boston, pp.1-25

Does the death penalty violate 8th amendment,
<http://deathpenalty.procon.org/view.resource.php?resourceID=1715>, dostupno 21.05.2015.

Douglas, M. (1966.), *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*, Routledge and Keega Paul, London

Durkheim, E. (1984.), *The Division of Labour in Society*, Book 1, Macmillan Education UK, London, pp. 31-67

Durkheim, E. (2012.), *Pravila sociološke metode*, Naklada Mediteran, Novi Sad

Eadie, Betty J. (1992.), *Embraced by the Light*, CA: Gold Leaf Press, Placerville

Eco, U. (1986.), *Semiotics and the Philosophy of Language*, Indiana University Press, Bloomington, p.11

Emmanuel, S. (1991.), *Kierkegaard's Pragmatist Faith*, Philosophy and Phenomenological Research, Vol. 51, Published by: International Phenomenological Society, No. 2, London, pp. 279-302

Evans, A. (2006.), *Ancient Illyria: An Archaeological Exploration*, I.B. Tauris, London, New York

Fanuko, N. (2003.), *Sociologija*, 9. izdanje, Profil, Zagreb

Ferri, E. (1917.), *Criminal Sociology*, Little, Brown and Company, Boston, p.24, p.118, p.436

Filozofija govornog čina,
<https://filozofijagsm.files.wordpress.com/2014/03/govorni-c48dinovi.pdf>, dostupno 11.11.2015.

Fisher, W. R. (1985.), *The Narrative Paradigm: In the Beginning*, Journal of Communication 35 Autumn, New York, pp. 74-89

Francis Galton (1886.) *Anthropological Miscellanea: Regression towards mediocrity in hereditary stature*, The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, 15. London, pp. 246-263

Frenologija, <http://struna.ihjj.hr/naziv/frenologija/26198/>, dostupno 21.12.2015.

Fromm, E. (1976.), *To Have Or To Be*, Berlin Press, Berlin

Garbarino, M.S. (1983.), Sociocultural Theory in Anthropology, Waveland Press, Waveland p.15

Garofalo, R. (1914.), Criminology, Little, Brown and Company, Boston, p.79, p.125, pp.240-244

Guthmüller, M. (2006.), Hippolyte Taine als Initiator der ‚critique scientifique‘ und der ‚psychologie expérimentale‘, In: Marie Guthmüller, Wolfgang Klein (Hgg.), Ästhetik von unten. Empirie und ästhetisches Wissen, Francke, Tübingen, pp.169-192

Hartley, J. (2011.), Communication, Cultural and Media Study: The Key Concepts, 4th Edition, Routledge

Hawkins, D. F., ed. (1995.) Ethnicity, race, and crime: Perspectives across time and place. Albany: State University of New York Press, p.11

Heidegger, M. (2006.), Sein und Zeit, Neunzehnte Auflage, Tübingen

Heinlein, R.A. (1961.), Stranger in a Strange Land, Putnam Publishing Group, London

History today – history of guillotine, <http://www.historytoday.com/richard-cavendish/death-joseph-ignace-guillotin>, dostupno 13.11.2015.

Hooton, A. (1955.), The Importance of Primate Studies in Anthropology in GAVAN, James A. (ed.): The Non-Human Primates and Human Evolution, Wayne University Press, New York, pp.1-10

Issues and Action: Human Life, Dignity and Death Penalty, <http://www.usccb.org/issues-and-action/human-life-and-dignity/death-penalty-capital-punishment/upload/5-723DEATHBI.pdf>, dostupno 13.01.2016.

James, W. (1907.), Pragmatism's Conception of Truth, Lecture 6 in Pragmatism: A New Name for Some Old Ways of Thinking, Longman Green and Co., New York

Jones, S. (2013.), The Oxford Handbook of Criminology, 5th edition, Oxford University Press, Oxford

Komparacijska analiza uzorka stanovništva SAD i zatvoreničke populacije po američkim saveznom državama, <https://www.prisonpolicy.org/profiles/>, dostupno 13.11.2016.

Kalanj, R. (1995.), Descartesova krivnja, *Socijalna ekologija*, Vol.4., Zagreb, no.4., str. 319-330.

Knjiga otkrivenja (Otk. 21,27)

Knjiga otkrivenja (Mak, 12,46)

Lanza, R., Berman, B. (2012.), Biocentrism: How Life and Consciousness are the Keys to Understanding the True Nature of the Universe, BenBella. ISBN 978-1-933771-69-4, San Diego

Lenz, A. (1920.), Der Wirtschaftskampf der Völker und seine internationale Regelung, Published by Enke Verlag, Stuttgart

Lombroso, C. (1911.), Criminal man, according to classification of Cesare Lombroso, G.P., Puntam's sons, New York and London, Knickerboxer press, <https://archive.org/stream/criminalmanaccor1911lomb#page/n11/mode/2up>, dostupno: 12.11.2015.

Maldini, P. (2011.), *Politička kultura i demokratska tranzicija u Hrvatskoj*, Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, str. 156.

Miller, A., S. Kanazawa, S, (2007.), 10 politically incorrect truths about human nature, *Psychology Today*, 40 (4). pp. 88-95

Morin, E. (2005.), *Čovjek i smrt*, Scarabeu naklada, Zagreb

Morris, C. W. (1971.), *Signs, Language and Behavior*, New York: Prentice-Hall, 1946. Reprinted, New York: George Braziller, 1955. Reprinted in Charles Morris, *Writings on the General Theory of Signs* (The Hague: Mouton, 1971), pp. 73-397

Murdock, G. P. (1965.), *Social Structure*, Free Press, New York, p.19

New York Times: Three Consecutive Death Sentences,
http://www.nwitimes.com/news/local/lake/gary/court-hands-kevin-isom-three-consecutive-death-sentences/article_ee2af1cb-414e-5480-96a7-2fe66dc9f755.html, dostupno 03.11.2015.

O'Connor, A. (2001.), *Poverty Knowledge: Social Science, Social Policy and the Poor in Twentieth Century U.S. History*, Princeton University Press, Princeton

Owen, E. (2012.), *Levitijs*, New Collegeville Bible Comentary, London

Pandey, A.K. (2015.), Responses of Parathyroid Gland, C Cells, and Plasma Calcium and Inorganic Phosphate Levels in Rat to Sub-lethal Heroin Administration, *Scientific news today*, Boston, p.13

Pantić, D. (1977.), Vrednosti i ideološke orijentacije društvenih slojeva, pri: Popović M., (ur.), *Društveni slojevi i društvena svest*, Centar za sociološka istraživanja, Institut društvenih nauka, str. 269-406.

Parsons, T. (1996.), *The Theory of Human Behavior in its Individual and Social Aspects*, *The American Sociologist* Vol.27. no.4, Boston, pp.13-23.

Pavlov, I. (2006.), Exploring the Mysteries of Behaviour, Enslow Publisher's Inc, Berkley

Perera, M., Jagadheesan, K., Peake, A. (2011.), Making Sense of Near Death Experiences, A Handbook for Clinicians, Jessica Kingsley Publishers, Boston, p.11,13,70

Pinatel, J. (1955.), Le troisième congrès international de criminologie : sa place dans l'histoire de la criminologie, Revue de criminologie et de police technique, avril-juin, Paris, pp.83-94

Prošić, M. (1982.) Pogrebni rituali u svetlu obreda prelaza na primeru Stonskog primorja, *Etnološki pregled* 18, Svetlost, Beograd, str. 13., 22-34., 56-67.

Quételet, Lambert,
[http://wiki.arts.kuleuven.be/wiki/index.php/Quetelet,_Lambert-Adolphe-Jacques_\(1796-1874\)](http://wiki.arts.kuleuven.be/wiki/index.php/Quetelet,_Lambert-Adolphe-Jacques_(1796-1874)), dostupno 21.01.2016.

Remarque, E.M. (1956.), Der Schwarze Obelisk, Kiwi press, Berlin

Responses of Parathyroid Gland, C Cells, and Plasma Calcium and Inorganic Phosphate Levels in Rat to Sub-lethal Heroin Administration,
http://www.jeb.co.in/journal_issues/200909_sep09_supp/paper_25.pdf,
dostupno 13.12.2015.

Richardson, W.D. (2002.), Leviathan's choice; Capital Punishment in the Twenty First Century, Rowman & Littlefield Publishers, London

Robinson, D.L.(1996.), Brain, mind, and behavior: A new perspective on human nature by David L. CT: Praeger Publishers, Westport, p.192

Roots of Sutherland Criminology,
<http://cw.routledge.com/ref/criminology/sutherland.html>, dostupno 21.01.2016.

Scholl, I. (1983.), *The White Rose*, Munich, 1942–1943. Schultz, Arthur R. (Trans.), CT: Wesleyan University Press. ISBN 978-0-8195-6086-5, Middletown, p. 114

Shakespeare, W. (1599.), *Julius Caesar*, Stradford upon Avon

Simpson, D. (2005.), Phrenology and the Neurosciences: Contributions of F. J. Gall and J. G. Spurzheim ANZ Journal of Surgery, Vol. 75.6, Oxford, p.475

Skarpa, V. J. (1909.), *Hrvatske narodne poslovice*, Zora, Šibenik

Spencer, H. (1865., reprint 1931.), *First Principles of a New System of Philosophy*, D. Appeltona & Co., New York

Spencer, H. (1975.), *On Social Evolution, Selected Writings (Heritage of Society)*, University of Chicago Press, Chicago, p.122

Spencer, H. (2000.), *Critical Assessments*, edited by John Offer, Routledge, London & New York, p.115

Sprenger, J.; Institoris, H. (2006.), *Malleus Maleficarum*, Stari Grad, Zagreb

Strassman, R. (2001.), *DMT: The Spirit Molecule: A Doctor's Revolutionary Research into the Biology of Near Death and Mystical Experiences*, Park Street Press, Rochester, Vermont, p.113

Strauss, L. (1977.), *Strukturalna antropologija*, Stvarnost, Zagreb, str. 113.

Supek, R. (1987.), *Herbert Spencer i biologizam u sociologiji*, Naprijed, Zagreb

Sviličić, B.; Sviličić, A. (1998.), Smrt od tuberkuloze, doživljena srcem i perom hrvatskih književnika, *Hrvatska obzorja*, Časopis Matice hrvatske, br. 4., str. 967-992., Split

Šaulić, A. (1964.), *Narodne poslovice*, Svetlost, Beograd

The High German 4-line Dance of Death, <http://www.dodedans.com/Eober-text.htm>, dostupno 13.11.2014.

The National Coalition Against the Death Penalty (NCADP), <http://www.ncadp.org/blog>, dostupno 05.10.2015.

Topoljak, S. (2001.), *Novi horizonti*, br. 21, str. 3.

Turner, T. (1980.), *Animal Symbolism, Totemism, and the Structure of Myth*, University of Utah, p.112

UNESCO BiH – nadgrobni spomenici, <http://unescobih.mcp.gov.ba/spomenici/Default.aspx?id=14274>, dostupno 13.09.2015.

Vatikanski koncil (1962.) *Gaudium et spes*, p.18

Vreg, F. (1975.), *Društveno komuniciranje*, Centar za informacije i publicitet, Ljubljana

Watsonov Bihevizizam, <http://plato.stanford.edu/entries/behaviorism/>, dostupno 22.02.2014.

Weinstein, L. (1972.), *Hypollite Taine*, Twayne, p.13

Wigner E. (1927.), *Einige Folgerungen aus der Schrödingerschen Theorie für die Termstrukturen*, Zeitschrift für Physik, Berlin

Yablonsky, L. (2001.), *Confessions of a Criminologist*, iUniverse Inc, Bloomeberg, New York

ŽIVOTOPIS AUTORA

Dr. sc. Nikša Sviličić rođen je 13. studenog 1970. u Osijeku. Od najranijeg djetinjstva s obitelji živi u Splitu gdje istovremeno završava dvije srednje škole (srednju glazbenu školu „Josip Hatze“ i srednju medicinsku školu), a potom u Zagrebu upisuje i paralelno završava tri fakulteta (Filozofski fakultet, Akademiju dramske umjetnosti i Fakultet političkih znanosti).

Na svim studijima je, po prosjeku ocjena, bio jedan od najboljih studenata u generaciji, a 1999. godine brani znanstveni magisterij na Fakultetu organizacije i informatike Sveučilišta u Zagrebu.

Doktorirao je 2005. godine na Odsjeku za informacijske znanosti, pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, s temom „Modeli prezentacije i evaluacija virtualnih sadržaja hrvatskih online muzeja“.

Drugi doktorat pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na Odsjeku za komparativnu književnost, Katedra za filmologiju, pod nazivom: „Kauzalitet antropoloških aspekata strukture filmskog izraza u paradigmi novoga hrvatskoga igranoga filma 1991. - 2012.“, obranio je 2014. godine.

Uspješno se bavi znanstvenoistraživačkim radom i autor je nekoliko knjiga i više desetaka originalnih znanstvenih radova, objavljenih u relevantnim znanstvenim časopisima. Kao UNESCO-ov ekspert za multimedijske tehnologije 2001. godine boravi na Korean University of Technology u Južnoj Koreji (Seoul) i predaje kolegije: „Multimedijske tehnike“ i „Non – linear movie editing“.

Kao dobitnik prestižne Fulbrightove stipendije, predavao je na nizu znanstvenih ustanova (Harvard, Ohio University, UCLA ...) u SAD-u u razdoblju od 2002. do 2004.

Dobitnik je brojnih nagrada za rad na različitim poljima, između ostalih Rektorove nagrade za najbolji studentski rad, „Komunikološki aspekti audiovizualnih poruka“, 1994. godine, i Nagrade društva znanstvenika 1997. za pionirski rad iz domene informacijske tehnologije pod naslovom: „Hrvatski mediji na Webu“.

Film *Vjerujem u anđele*, koji je režirao 2009., najnagrađivaniji je hrvatski film u povijesti prema ocjenama festivalskih publika.

Profesionalno se bavio glazbom, kao studijski glazbenik i poliinstrumentalist. Autor je glazbenog *soundtracka* iz filma te naslovne pjesme *Vjerujem u anđele*, za koju je s Oliverom Dragojevićem dobio nagradu Porin za najbolju pjesmu 2010. godine. Dobitnik je nagrade za najbolje stihove na Splitskom festivalu, na kojem je nastupao s autorskom pjesmom „Jube moja“.

Vlasnik je i programski direktor poslovne škole „Proactiva“, ustanove specijalizirane za menadžersku edukaciju iz domene „soft skill“ tehnika.